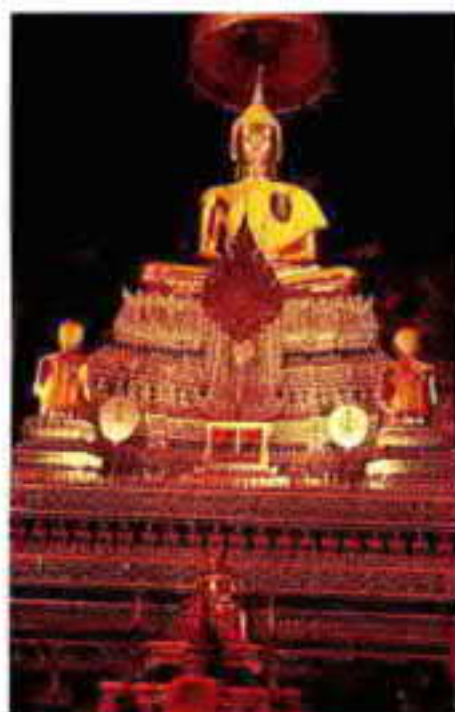

คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

DDID LIBRARY

0000031606

ด375.2

75469

ด.1

ตัวอย่าง

๐๑๑๑๓ - ๐๑๑๑๔

๗๖๖๕.๖

๒๕๖๑

ตัวอย่างเพื่อการเรียนการสอน
ศูนย์พัฒนาหนังสือ

ห้ามจำหน่าย

คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
ใน
หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช ๒๕๒๑
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-01-1018-5

พิมพ์ครั้งที่สอง

จำนวน ๗,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๔๑

วันที่.....
เลขที่..... ๐๑๑๑๓ ๔.๑
เลขเรียกหนังสือ ๐๑๑๑๓.๖๖๕.๖๖๕.๖๖๕

กรมการปกครอง
จังหวัด...

...

เลขที่...	...
วันที่...	...
...	...

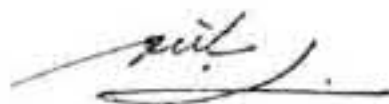
...
...
...

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้กรมวิชาการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทุกระดับตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานพิจารณาหลักสูตรพระพุทธศาสนา ซึ่งมี ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นประธานในการกำหนดนโยบายและแนวทางการปรับปรุง และมีผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาร่วมด้วยนั้น มีหลักการและเจตนารมณ์ที่จะมุ่งให้นักเรียนในสถานศึกษาทุกระดับได้เรียนพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคนและสังคมให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข รวมทั้งต้องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ให้เป็นพลเมืองดีมีศีลธรรมประจำใจ ในการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาครั้งนี้กรมวิชาการได้เสนอกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับ โดยมีศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ เป็นประธานคณะกรรมการฯ มีผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ปรึกษา และกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ทั้ง ๓ ระดับแล้วในปีการศึกษา ๒๕๓๔

เพื่อให้การนำหลักสูตรพระพุทธศาสนาไปใช้ในสถานศึกษาได้สอดคล้องกับหลักการเจตนารมณ์ จุดประสงค์และแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ กรมวิชาการจึงได้เสนอกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาทุกระดับ เพื่อที่จะช่วยให้ครูได้เข้าใจเนื้อหาสาระ และแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละระดับดียิ่งขึ้น

บัดนี้คณะกรรมการฯ ดังกล่าวได้จัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว กรมวิชาการขอขอบพระคุณคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตรฯ คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา และคณะผู้ตรวจขึ้นสุดท้าย ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ได้เสียสละเวลาในการร่วมกันจัดทำ และเป็นกำลังอันสำคัญที่จะช่วยให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนอย่างแท้จริงในอันที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาต่อไป

(นายจำเริญ เสกธีระ)

อธิบดีกรมวิชาการ

สิงหาคม ๒๕๓๔

สารบาญ

หน้า

คำนำ
คำชี้แจง
บทนำ

ก-ฉ

ความเป็นมา สภาพปัญหาของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
พระพุทธศาสนา
เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาในหลักสูตร
ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓

๑

๒

ตอนที่ ๑ หลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตรพระพุทธศาสนา

๕

หลักการของหลักสูตร

๕

เป้าหมายและเจตนารมณ์

๖

โครงสร้างของหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

๗

การอนุมัติการจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑-
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

๘

แนวทางการนำหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้

๙

ตอนที่ ๒ เนื้อหาสาระของหลักสูตรพระพุทธศาสนา

๑๐

การจัดอัตราเวลาเรียนในแต่ละระดับ

๑๑

การจัดโครงสร้างเนื้อหารายวิชา

๑๑

ส ๐๑๔

๑๒

ส ๐๑๕

๑๓

ส ๐๑๑๐

๑๔

ส ๐๑๑๑

๑๕

ส ๐๑๑๒

๑๖

ส ๐๑๑๓

๑๗

ตอนที่ ๓ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๒๐

การเสริมสร้างศรัทธา

๒๐

การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

๒๓

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ

๒๔

แนวการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ส ๐๑๘

ส ๐๑๙

ส ๐๑๑๐

ส ๐๑๑๑

ส ๐๑๑๒

ส ๐๑๑๓

หน้า

๓๑

๓๓

๗๓

๑๑๑

๑๔๕

๑๔๕

๒๒๓

ตอนที่ ๔ สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

หลักการ/นโยบายเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

บทบาทของครูในการเลือกและใช้สื่อ

แนวทางในการพิจารณาหนังสือเรียน

แนวทางในการพิจารณาแหล่งวิทยาการ

การประเมินการใช้สื่อการเรียนการสอน

ตอนที่ ๕ การวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา

หลักการวัดและประเมินผล

การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

การวิเคราะห์จุดประสงค์

การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านความรู้ความคิด

การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านความรู้สึก

การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านการปฏิบัติ

บทสรุป

ภาคผนวก

๑. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๑๙๓/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ เรื่อง ปรับปรุงคำอธิบายในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

๒. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๑๙๔/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ เรื่อง เปลี่ยนแปลงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

๓. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๑๙๕/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ เรื่อง เปลี่ยนแปลงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)	๒๔๒
๔. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๐๙๘/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา	๒๔๓
๕. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๘/๒๕๓๕ ลงวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๓๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม	๒๔๖

คำชี้แจง

เพื่อให้การนำหลักสูตรพระพุทธศาสนาไปใช้ได้ตรงตามจุดประสงค์ สอดคล้องกับหลักการ และเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ กรมวิชาการจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยชี้แนะสาระสำคัญในองค์ประกอบของหลักสูตรให้ชัดเจนขึ้นอันเป็นแนวทางให้ครูผู้สอน ผู้นำหลักสูตรไปใช้ได้เข้าใจเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับหลักการ เจตนารมณ์ จุดประสงค์ โครงสร้าง หลักสูตร ขอบข่ายเนื้อหาสาระในแต่ละรายวิชา การจัดคาบเวลาเรียน (โดยประมาณ) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในวิชานี้เกิดผลสัมฤทธิ์ นั่นคือช่วยให้เยาวชนของชาติมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมประจำใจ

คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาเล่มนี้ประกอบด้วยสาระสำคัญดังต่อไปนี้

บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาและสภาพปัญหาของการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ที่ผ่านมา เหตุผลที่ต้องปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาในหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ รวมทั้งข้อเสนอแนะของคณะทำงานพิจารณาหลักสูตรฯ เพื่อการปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้

ตอนที่ ๑ กล่าวถึงหลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตร องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร จุดประสงค์ โครงสร้าง การอนุมัติการจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ซึ่งระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ที่จะจบตามหลักสูตรนี้แล้วยังต้องปฏิบัติตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนจะต้องเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ ๑ รายวิชาตลอด ๓ ปีด้วย รวมทั้งแนวทางการนำหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ไปใช้

ตอนที่ ๒ เนื้อหาสาระของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยตารางซึ่งกำหนดหัวข้อเรื่องของเนื้อหาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไว้ ๔ หัวข้อเรื่องเหมือนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งกำหนดคาบเวลาเรียนในแต่ละหัวข้อเรื่องของแต่ละวิชาไว้โดยประมาณ เพื่อให้ครูทราบแนวทางในการให้น้ำหนักเวลาของการจัดการเรียนการสอนในแต่ละเรื่อง คือนั้นทั้งเนื้อหาสาระ ภาควิชาความรู้ การฝึกอบรม ภาว จา อันเป็นภาคปฏิบัติรวมทั้งการวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติด้วย ตัวอย่างเช่น การให้คาบเวลาในการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะให้เวลาก่อนข้างมากกว่าหัวข้อเรื่องอื่น ๆ เพราะมุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมให้เกิดความ

เข้าใจอย่างแท้จริง แล้วเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน ที่ใกล้ตัวผู้เรียนมากที่สุด ให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาต่อคำสอนที่ได้เรียนรู้ไป มองเห็นผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองปฏิบัติ ซึ่งจะต้องใช้เวลาพอสมควร รวมทั้งการจัดคาบเวลาในการจัดการเรียนการสอนเรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา ซึ่งจะเป็นการจัดคาบเวลาไว้ทุกครั้งที่มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครั้งละประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อการบริหารจิตและเจริญปัญญาอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง แต่มีข้อกำหนดให้สอนเพียง ๔ คาบ แล้วเลิกสอนไปเลย อย่างไรก็ตามในแนวการสอนก็จะให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเรื่องนี้ไว้ นอกจากนี้จะให้ทราบจุดเน้นในการสอนแต่ละเรื่องของแต่ละรายวิชาในหลักสูตรอีกด้วย

ตอนที่ ๓ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อย่อย ๆ ในเนื้อหาสาระที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในเรื่องของการเสริมสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนและครูผู้สอนเอง การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับระดับของชั้นเรียน เหมาะสมกับบทเรียนที่สอน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งแนวการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในแต่ละหัวข้อเรื่องของแต่ละรายวิชาโดยมีรายละเอียด ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. สาระสำคัญ
๒. จุดประสงค์
๓. เนื้อหาสาระ
๔. กิจกรรมการเรียนการสอน
๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ
๖. การวัดและการประเมินผล
๗. กิจกรรมเสนอแนะ

แนวการสอนวิชาพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๘ - ส ๐๑๑๓ ประกอบด้วย สาระสำคัญดังต่อไปนี้

๑. สาระสำคัญ

กล่าวถึงความคิดรวบยอด หรือหลักการ หรือทักษะ ลักษณะนิสัยที่ต้องการจะปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในการเรียนของแต่ละหัวข้อเรื่องนั้น ๆ จะเป็นตะกอนของความรู้ที่ติดค้างกับตัวนักเรียน หลังจากเรียนเรื่องนั้นไปแล้ว และจะเป็นพื้นฐานความรู้ต่อไปในอนาคตด้วย

๒. จุดประสงค์

จุดประสงค์ที่กำหนดไว้ มีลักษณะเป็นจุดประสงค์ปลายทางเหมือนจุดประสงค์รายวิชา กล่าวคือมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระตามหัวข้อเรื่องที่ระบุไว้ มีความตระหนักหรือมีเจตคติต่อการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว และสามารถนำไปปฏิบัติหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้

๓. เนื้อหาสาระ

ประกอบด้วยหัวข้อย่อย ๆ ของเนื้อหาซึ่งขยายความเพิ่มขึ้นจากหัวข้อใหญ่ที่กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชา และเป็นการตีความหลักสูตรให้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตามเนื้อหาในข้อย่อยเหล่านี้ครูผู้สอนอาจเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมได้ตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ สาระตามหัวข้อเรื่องทั้ง ๔ หัวข้อนั้นบางหัวข้อจะมีเนื้อหาสาระแตกต่างกันไปในแต่ละชั้น โดยจะเพิ่มความละเอียดลึกซึ้งตามวัยของผู้เรียน บางเรื่องจะคอกย้ำซ้ำทวนให้ผู้เรียนได้เข้าใจไปตลอดทุกชั้น และนำไปปฏิบัติได้โดยอัตโนมัติ เช่นเรื่องหน้าที่ชาวพุทธที่พุทธศาสนิกชนควรจะรู้ เนื้อหาสาระจะเหมือนกันทุกชั้น แต่จะแตกต่างกันที่กิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งเรื่องของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

เป็นการเสนอแนะกิจกรรมที่นำไปสู่จุดประสงค์ และให้เกิดความคิดรวบยอดตามที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ

การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละเรื่องนั้น ได้พยายามดำเนินการตามขั้นตอนการปฏิบัติงานของทักษะกระบวนการที่จะช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และปฏิบัติได้ กล่าวโดยสรุปคือให้ผู้รู้จักคิดวิเคราะห์ในประเด็นปัญหา เพื่อสร้างทางเลือก วางแผนปฏิบัติ และปฏิบัติตามแผน พร้อมทั้งประเมินผลสรุปการปฏิบัติได้ การจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นเพียงการเสนอแนะให้ผู้สอนมองเห็นแนวทางที่จะนำภาคทฤษฎี ความรู้ตามเนื้อหาสาระของหลักสูตรมาแปลงเป็นภาคปฏิบัติ

เพื่อให้มองเห็นภาพของหลักสูตรเป็นภาพที่เคลื่อนไหวได้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในแต่ละเรื่องนั้นครูควรพิจารณาเลือกใช้สื่อ หรือจัดหาบุคลากรในห้องที่ใกล้ชิดเป็นอันดับแรก และมุ่งบูรณาการทั้ง ๔ ด้าน (รายละเอียดปรากฏในหลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตร) กล่าวคือ มุ่งให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และชี้แจงลักษณะที่น่าสนใจในหลักพระพุทธศาสนา มุ่งสนองความต้องการและช่วยแก้ปัญหาของบุคคลในสังคมในปัจจุบัน หากผู้สอนพบว่าเรื่องใดที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แม้ว่าเรื่องนั้นยังไม่อยู่ในเนื้อหาของคาบที่จะสอน ครูอาจหยิบยกขึ้นมาสอนได้ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นของจริง เช่น เรื่องของหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และการปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในบางเรื่องต้องการเน้นให้ปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ ได้แก่ เรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา ครูผู้สอนควรให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะคาบที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาทุกครั้ง ควรใช้เวลาประมาณครั้งละ ๕-๑๐ นาที ก่อนสอน นอกจากนี้ครูควรให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องของมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตามขั้นตอนที่มุ่งให้เกิดทักษะในการปฏิบัติ ดังนี้

กระบวนการปฏิบัติ

๑. ทำตัวอย่างให้ดู ให้ผู้เรียนหัดสังเกต รับรู้ เข้าใจวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง
๒. ให้ผู้เรียนทำตามแบบไปพร้อม ๆ กันกับต้นแบบ ด้วยความเข้าใจ
๓. ให้ผู้เรียนทุกคนได้ฝึกปฏิบัติเองไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่มีแบบ ครูคอยติชม แก้ไข ให้กำลังใจในการฝึกปฏิบัติ
๔. ให้นักเรียนมีโอกาสฝึกให้ชำนาญ ในกิจกรรมของโรงเรียนที่ครูจัดขึ้น หรือบทบาทสมมุติในห้องเรียน เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

ได้เสนอแนะสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็นเพื่อใช้ประกอบการสอนในแต่ละเรื่อง แต่มิใช่ให้ผู้สอนเปิดเป็นสาระ โดยการถือหนังสือเล่มเดียวเพื่อการสอน ครูควรจัดหาหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องที่จะสอน อุปกรณ์การสอนชนิดต่าง ๆ ที่พอจะหาได้ตามสภาพของท้องถิ่นที่มีอยู่ สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

๖. การวัดและการประเมินผล

ได้เสนอแนะการวัดและการประเมินผลในเรื่องใหญ่ ๆ เช่น วัดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ไปให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย สังเกต

พฤติกรรมของผู้เรียนทั้งเป็นรายบุคคล และในการทำงานกลุ่ม รวมทั้งประเมินผลการปฏิบัติตนของนักเรียน จากแบบบันทึกของนักเรียนเอง และแบบบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนด้วย

๘. กิจกรรมเสนอแนะ

เป็นกิจกรรมที่เพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องที่ได้เรียนไปแล้ว ทำให้เรื่องที่เป็นนามธรรมมีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น มองเห็นภาพที่เรียนไปแล้วชัดเจนขึ้น กิจกรรมบางกิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรู้ความสามารถเฉพาะตัว และเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่ม มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย มีความเข้าใจผู้อื่นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นตามสมควร กิจกรรมดังกล่าวไม่สามารถจะจัดในเวลาใดเพราะมีเวลาจำกัด

ตอนที่ ๔ กล่าวถึงหลักการ/นโยบายเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนในภาพรวมได้แก่ สื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น

- หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาของเดิมที่สามารถนำมาใช้ได้ในบางหัวข้อ
- หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาที่จัดทำขึ้นใหม่ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓
- รายชื่อหนังสืออ่านเพิ่มเติม และหนังสือส่งเสริมการอ่านที่นักเรียนใช้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้
- หนังสืออุเทศ ที่ครูควรจัดหาเตรียมไว้ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าเอาเอง เช่น พระไตรปิฎก พจนานุกรมพุทธศาสน์และหนังสือพุทธศาสนสุภาษิต
- คู่มือครู ฯลฯ

รวมทั้งสื่อการเรียนการสอนประเภทโสตทัศนวัสดุ บทบาทของครูในการเลือกและใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการให้เหมาะสมกับเนื้อหาและสภาพของผู้เรียน

ตอนที่ ๕ การวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนาตามจุดประสงค์ที่ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านความรู้สึกและด้านการปฏิบัติ รวมทั้งแบบบันทึกพฤติกรรม การทำงานกลุ่ม การปฏิบัติเป็นรายบุคคล และตัวอย่างคำถามเพื่อวัดกระบวนการการปฏิบัติของนักเรียน

การจัดทำคู่มือหลักสูตรฉบับนี้ คณะกรรมการมีความมุ่งหวังที่จะให้ผู้ที่ได้ศึกษาและนำไปใช้ได้เข้าใจหลักการเจตนารมณ์ของหลักสูตรพระพุทธศาสนา การนำหลักสูตรไปใช้ในแง่ของการตีความในหลักสูตรจากภาคทฤษฎีไปสู่ภาคปฏิบัติ การกำหนดคาบเวลาที่ครูสามารถปรับลด-เพิ่มได้ การเสนอแนวการสอนที่จะช่วยให้ครูมองเห็นช่องทางที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ชัดเจนขึ้น แต่มิได้มุ่งหวังให้ครูผู้สอนยึดเป็นแม่บทที่ตายตัวทีเดียว ครูผู้สอนมีอิสระที่จะนำไปปรับปรุงหรือจัดทำใหม่ได้ตามความเหมาะสมกับตัวผู้เรียน และบริบท หรือท้องถิ่นนั้น ๆ ดังจะเห็น

ได้จากการกำหนดค่าเวลาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ หลวม ๆ เพื่อให้ผู้สอนนำไปปรับใช้ได้เองตามความเหมาะสม โดยการยึดจุดประสงค์เป็นหลักแทนการยึดเนื้อหาตามหนังสือเรียน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ คณะกรรมการฯ หวังว่าคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ครูผู้สอน และผู้ที่สนใจตามสมควร

บทนำ

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันสังคมสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญและจัดเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของประเทศ คือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมที่เก่าแก่มาก ซึ่งอาจพูดได้ว่ามีมาเคียงคู่กับชนชาติไทยโดยตลอด เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจึงปะปนอยู่กับประวัติศาสตร์ของชาติไทยทุกยุคทุกสมัยอย่างแยกกันไม่ออก ถ้าจะเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชาติไทยก็ต้องรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาไปด้วย ดังนั้นเมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งเป็นเรื่องของวัตถุ ความจำเป็นที่คนไทยควรจะเรียนรู้พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจก็ควรจะให้รู้เรื่องอย่างเพียงพอควบคู่กันไปด้วย

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา” ว่า ในทางการศึกษานั้น เมื่อมองโดยภาพรวม พระพุทธศาสนาถูกจัดเป็นวิชาสำหรับเรียนรู้โดยสถานะหลัก ๒ อย่างคือ ในฐานะที่เป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ หรือเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรมของประชากรแทบทั้งหมดของประเทศ และในฐานะที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้านวัตถุธรรมและในดำนามธรรม ซึ่งมีอิทธิพลครอบคลุมมากที่สุดอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตของสังคม เป็นมาตรฐานการดำเนินชีวิตสำหรับผู้นับถือ และเป็นสภาพแวดล้อมอันกว้างใหญ่ทางสังคมสำหรับผู้มิได้นับถือ ซึ่งเป็นการขยายความให้เห็นอย่างชัดเจนตามหัวข้อเรื่องดังกล่าวแล้ว

ความเป็นมา สภาพปัญหาของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๔๔๕ กระทรวงธรรมการได้กำหนดให้มี “วิชาจรรยา” เป็นครั้งแรกในหลักสูตรทุกชั้น โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อกล่อมเกลานิธิยใจของกุลบุตรกุลธิดาในสมัยนั้น และได้ให้ความสำคัญกับวิชานี้มาโดยตลอด จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศเป็นการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น และมีการปรับปรุงหลักสูตรกันใหม่ วิชาจรรยาก็มีส่วนที่จะต้องปรับปรุงตามไปด้วย โดยขยายออกไปเป็นหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เนื้อหาของศีลธรรมจะมีลักษณะเป็นจริยธรรม ซึ่งตรงกันในทุกศาสนา ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามการปรับปรุงหลักสูตรในห้วงเวลาต่อมาก็นักกลับมาให้ความสำคัญโดยเพิ่มเนื้อหาสาระของวิชานี้ขึ้นอีก เนื่องจากเยาวชนมีปัญหา

ในด้าน ศิลธรรม จริยธรรม เพิ่มมากขึ้น

ในการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ นั้น พบว่าหลักสูตรวิชาสังคมศึกษามีปัญหา เนื่องจากการกำหนดเนื้อหาของวิชาบังคับนั้นไม่ได้แยกให้เห็นเป็นรายวิชาต่าง ๆ เหมือนหลักสูตรเดิม แต่ได้ใช้หลักสูตรแกนกลางรายวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน วิชาศีลธรรมจึงหายไปจากหลักสูตร แท้ที่จริงแล้วเนื้อหาสาระของวิชาศีลธรรมยังคงบูรณาการอยู่ทั้งในวิชาบังคับและวิชาเลือก ดังนั้นจึงมีเสียงเรียกร้อง วิพากษ์วิจารณ์ จากองค์กรและบุคลากรว่า ในการกำหนดหลักสูตรไม่ให้ความสำคัญต่อวิชาพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศเพิ่มเติมเนื้อหาในหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยประกาศให้ใช้ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา ๒๕๒๗ ประกาศเพิ่มรายวิชาเลือกในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แม้ว่าการประกาศเพิ่มเติมพระพุทธศาสนาครั้งนี้จะเป็นเรื่องของการเจตนาดีของบุคคลหลายฝ่ายก็ตาม จากการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตรพบว่ามีปัญหาทั้งในด้านการปฏิบัติและการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ โรงเรียนต้องหาเวลาพิเศษเพิ่มจากเดิมมาจัดสอน เพราะหลักสูตรเพิ่มเนื้อหาแต่ไม่ได้เพิ่มคาบเวลาให้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังไม่มี ความเข้าใจลึกซึ้งถึงหลักธรรมดีพอ โรงเรียนขาดครูที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การสอนก็เป็นไปตามที่กล่าวไว้ในตำรา มุ่งการท่องจำมากกว่าการวิเคราะห์และปฏิบัติ นอกจากนี้ครูและบุคลากรในสังคมก็ยังไม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่นักเรียนทั้งในด้านความประพฤติและการปฏิบัติ ดังนั้น ในแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรมของกระทรวงฯ จึงยังคงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมาโดยตลอด

เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความเห็นชอบให้กรมวิชาการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับ และมีคำสั่งให้โรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นำหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ไปใช้เป็นการนำร่องก่อนในปีการศึกษา ๒๕๓๓ ทุกชั้นและให้โรงเรียนทั่วประเทศใช้ในปีการศึกษา ๒๕๓๔ โดยมีผลบังคับใช้ปีละชั้นในแต่ละระดับตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๖๑๑ และ ๖๑๒ และ ๖๑๓/๒๕๓๓ นั้น หลังจากที่หลักสูตรได้นำไปใช้ชั่วระยะหนึ่งแล้ว ได้มีคำถาม ข้อเสนอแนะจากองค์กร บุคลากรที่

หวังดีต่อพระพุทธศาสนาว่า การปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้ ได้ตัดทอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ลดน้อยลงไปทั้งคาบเวลาและเนื้อหา ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างแท้จริง กระทรวงศึกษาธิการจึงได้แต่งตั้งคณะทำงานประกอบด้วยผู้ทรงคุณธรรมและผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายฆราวาสร่วมกันพิจารณา คณะทำงานได้พิจารณาข้อมูลต่าง ๆ อย่างรอบคอบและได้เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลและสภาพปัญหา

๑.๑ เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรทั้งประถมศึกษาและมัธยมศึกษาใหม่ เพื่อให้ตอบสนองเป้าหมายทั้งการพัฒนาตัวผู้เรียนและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามศักยภาพ จึงกำหนดให้มีวิชาบังคับเลือกเพิ่มเติมมาในโครงสร้าง โดยปรับลดจำนวนคาบของวิชาบังคับแกนลง และให้มีคาบเวลาของวิชาบังคับเลือกและเลือกเสรีมากขึ้น วิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นวิชาบังคับวิชาหนึ่งในหลักสูตร ได้รับผลกระทบจากการปรับโครงสร้างของหลักสูตรครั้งนี้ โดยเฉพาะในส่วนของวิชาบังคับแกน ซึ่งเหลือเพียงสัปดาห์ละ ๒ คาบ ทำให้การกำหนดเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษาโดยส่วนรวมต้องปรับลดลงตามคาบเวลาไปด้วย เนื้อหาของพระพุทธศาสนาจึงสูญหายไปไปในลักษณะดังกล่าวแล้ว

๑.๒ รูปแบบการเขียนคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรฉบับปรับปรุง กำหนดเนื้อหาไว้ในลักษณะหัวข้อเรื่อง หรือความคิดรวบยอด ไม่ระบุนายละเอียดของเนื้อหา และเนื่องจากวิชาสังคมศึกษามีลักษณะบูรณาการดังกล่าวแล้วจึงทำให้ดูเหมือนว่า เนื้อหาพระพุทธศาสนาหายไป หรือไม่เด่นชัดสมกับความสำคัญที่เป็นศาสนาซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือ

๑.๓ การจัดการเรียนการสอนเรื่องจริยธรรมและคุณธรรมในลักษณะบูรณาการในวิชาบังคับ และหรือสอดแทรก ผสมผสานในรายวิชาอื่น ๆ นั้น มีลักษณะไม่ค่อยเหมาะสมเนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันสำคัญของชาติสถาบันหนึ่ง มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยมาโดยตลอด การจัดการเรียนการสอนจึงต้องอาศัยการฝึกฝน อบรม อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ รวมทั้งมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนา อบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอนและแนวปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาและการปลูกฝังคุณธรรมบังเกิดผลอย่างแท้จริง

๒. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหลักสูตร

ควรมีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ทั้ง ๓ ระดับ โดยไม่ให้กระทบกระเทือนโครงสร้างหลักสูตรโดยส่วนรวม ทั้งนี้อาจเพิ่มเนื้อหา และเวลาเรียนเฉพาะในกลุ่มประสบการณ์และกลุ่มวิชาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ ระดับประถมศึกษา

เพิ่มเนื้อหาสาระและเวลาเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ดังนี้

- กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สปช.) ปรับชื่อหน่วยย่อยที่ ๓ ของหน่วยที่ ๔ ชาติไทย จาก “ศาสนาในประเทศไทย” เป็น “พระพุทธศาสนา” กำหนดให้เรียน ๖๐ คาบตลอดปี ทุกชั้น
- กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) ให้เปลี่ยนคำว่า “จริยศึกษา” เป็น “พระพุทธศาสนา” (ภาคศีลธรรม) และกำหนดให้เรียน ๑๘๐ คาบ ตลอดปี ทุกชั้น

๒.๒ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

- เพิ่มวิชา “พระพุทธศาสนา” เป็นวิชาเลือกเสรีในกลุ่มวิชาสังคมศึกษากำหนดให้เรียน ๒ คาบ /สัปดาห์/ภาคเรียน ได้ ๑ หน่วยการเรียนรู้รวม ๘๐ คาบ/ปี ทั้งยังกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนต้องเรียน

๒.๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

- เพิ่มคาบเวลาเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็น ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาคเรียน และปรับปรุงเนื้อหาพระพุทธศาสนาใหม่ให้สอดคล้องกับคาบเวลาที่เพิ่มขึ้น ยังคงกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนต้องเรียน

คณะทำงานพิจารณาหลักสูตรฯ ได้เสนอข้อมูลและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรดังกล่าวแล้วต่อกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกระทรวงฯ ได้ให้ความเห็นชอบและมอบกรมวิชาการดำเนินการโดยด่วนต่อไป รวมทั้งได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาทั้ง ๓ ระดับด้วย และหลังจากที่การปรับปรุงหลักสูตรฯ ทั้ง ๓ ระดับเสร็จสิ้นลงแล้ว กระทรวงฯ ก็ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาทั้ง ๓ ระดับเพื่อช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้มีประสิทธิภาพ

ตอนที่ ๑ หลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตรพระพุทธศาสนา

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้สถานศึกษาจัดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนได้เรียนรายวิชาพระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ ๑ รายวิชา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๔ เป็นต้นไปนั้น บัดนี้ หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายได้จัดทำเรียบร้อยแล้ว ซึ่งมีผลให้ใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ เป็นต้นไป ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก ๑๓๒/๒๕๓๔ และที่ วก ๑๓๓/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ โดยมีหลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตรดังต่อไปนี้

หลักการของหลักสูตร

หลักการของหลักสูตรนี้มุ่งจัดให้นักเรียนในสถานศึกษาทุกระดับได้เรียนพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาตนและสังคมให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข รวมทั้งต้องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ให้เป็นพลเมืองดีมีศีลธรรมประจำใจ

การปรับปรุงหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาครั้งนี้ คณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาได้ศึกษาพิจารณาเอกสารข้อมูลและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของคณะทำงานพิจารณาหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นประธาน โดยได้มีการกำหนดขอบเขตและหลักการในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา สำหรับเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาสาระให้ผู้เรียนในแต่ละระดับได้ศึกษา และเกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างแท้จริง ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา มีเจตคติที่ดีที่ถูกต้องทางพระพุทธศาสนา เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ทั้งนี้ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในจุดประสงค์ของกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนาแต่ละระดับ

หลักสูตรพระพุทธศาสนา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ นี้มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ คือ

๑. เนื้อหาสาระภาคความรู้

๒. การฝึกอบรม กาย วาจา และใจอันเป็นภาคปฏิบัติ

๓. การวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติ

หลักในการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนานั้น นอกจากจะคำนึงถึงเวลาเรียนแล้ว ยังได้จัดให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในแต่ละระดับ โดยเรียงลำดับตามความยากง่าย เป็นไปตามขั้นตอนของการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของหลักสูตร ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ จึงได้กำหนดไว้ว่าควรให้เรียนหัวข้อใดก่อน - หลัง ตลอด ๓ ปี ในแต่ละระดับ

เป้าหมายและเจตนารมณ์ของหลักสูตร

ตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรให้จัดการเรียนการสอนรายวิชาละ ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค นั้น เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ได้ทั้งความรู้และได้ปฏิบัติจริง สามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้มีสาระสำคัญ ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่เป็นเนื้อหา มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่ควรจะรู้ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะมีลักษณะเป็นความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับพระรัตนตรัย และเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น พุทธประวัติ หลักธรรม สถานะและภารกิจของพระสงฆ์ วัฒนธรรมและประเพณีไทย

ส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักนำความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรม ที่ได้เรียนมาไปใช้ในสถานการณ์ที่เป็นจริงของชีวิต และสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ ทางวัตถุ และทางสังคม โดยเน้นวิธีเรียนวิธีสอนที่ยกเอาเป้าหมายหรือปัญหาเป็นตัวตั้งให้ผู้สอนช่วยกระตุ้น หรือชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต รู้จักแก้ปัญหา หรือรู้จักหาทางให้บรรลุผลตามที่มุ่งหมายด้วยการนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาเป็นแนวทางในการคิดพิจารณาแก้ปัญหาหรือปฏิบัติให้บรรลุผลตามที่มุ่งหมาย นั้น อันจะเป็นการฝึกการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รวมทั้งฝึกหาความรู้และฝึกลงมือกระทำ

การเรียนการสอนในส่วนที่ ๒ นี้ เป็นส่วนที่เสริมคุณค่า โดยใช้ควบคู่กับส่วนที่เป็นเนื้อหา ในลักษณะที่เป็นบูรณาการ มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพพร้อมที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดีร่วมสร้างสรรค์พัฒนาสังคมได้ มีความสามารถสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาสังคม และท้องถิ่นที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ ทั้งนี้โดยใช้จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นแกนหรือเป็นหลักที่จะบูรณาการ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาวิธีปฏิบัติให้บรรลุจุดหมายในท่ามกลางสภาพความเป็นจริงที่มีการประสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการดำรงชีวิตของคนไทย สามารถดำเนินชีวิตอย่างประสานกลมกลืนเป็นประโยชน์ต่อสังคม และมีความสุข

การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวไว้แล้วนั้น มุ่งบูรณาการทั้ง ๔ ด้าน คือ

๑. มุ่งให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และชี้แจงลักษณะที่น่าสมัยในหลักพระพุทธศาสนา

๒. มุ่งสนองความต้องการ และช่วยแก้ปัญหาของบุคคลและสังคม

๓. จัดให้มีระบบการฝึกหัดอบรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

๔. ให้มีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทย ในสังคมที่แวดล้อม ตัวเด็ก และพิธีกรรมต่างๆ โดยเน้นเนื้อหาสาระสำคัญ และการปฏิบัติที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก

อนึ่ง เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเป็นไปตามหลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่คณะกรรมการฯ ได้ร่วมกันกำหนดไว้ จึงได้กำหนดจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไว้ดังนี้

จุดประสงค์

๑. เพื่อให้เกิดศรัทธา ซาบซึ้ง สำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนา และเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย
๒. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพุทธประวัติ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง
๓. เพื่อให้มีทักษะในการคิด และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถเลือกสรรคุณธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
๔. เพื่อให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
๕. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติศาสนพิธีได้อย่างถูกต้อง

โครงสร้าง

วิชาเลือกเสรี

ส ๐๑๔ พระพุทธศาสนา

๒ ความ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

ส ๐๑๔ พระพุทธศาสนา

๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้
ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้
ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้
ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา	๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๑ หน่วยการเรียนรู้

เมื่อศึกษาโครงสร้างหลักสูตรแล้ว จะเห็นได้ว่ารายวิชาพระพุทธศาสนาทั้ง ๖ รายวิชาที่ปรากฏอยู่ในโครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๓ ของกลุ่มวิชาสังคมศึกษานั้น ได้ถูกกำหนดให้เป็นวิชาเลือกในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนได้เรียนอย่างต่อเนื่องทุกภาคเรียน

การอนุมัติการจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๓)

การอนุมัติการจบหลักสูตรนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับคำอธิบายเพิ่มเติมในคู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๓) ในส่วนที่เกี่ยวกับรายวิชาพระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๖๔ ดังนี้

ข้อ ๑๓ การอนุมัติการจบหลักสูตร

๑๓.๑ ผู้เรียนที่จะได้รับการพิจารณาอนุมัติให้จบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๓) ได้ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

๑๓.๑.๑ ต้องเรียนวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง จำนวน ๔๐ หน่วยการเรียนรู้ และทุกรายวิชาต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน

โครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๓) ประกอบด้วยวิชาบังคับ จำนวน ๔๗ หน่วยการเรียนรู้ และวิชาเลือกเสรี จำนวน ๓๓ หน่วยการเรียนรู้ ในวิชาบังคับซึ่งประกอบด้วยรายวิชาภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา พลานามัย ศิลปะศึกษา และวิชาการทำงาน จะมีทั้งวิชาบังคับแกน และวิชาบังคับเลือก สำหรับวิชาเลือกเสรี จำนวน ๓๓ หน่วยการเรียนรู้ (เรียนในชั้น ม.๑ ๑๐ หน่วยการเรียนรู้ เรียนในชั้น ม.๒ ๑๐ หน่วยการเรียนรู้ และเรียนในชั้น ม.๓ ๑๓ หน่วยการเรียนรู้) ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้จากกลุ่มวิชาต่าง ๆ คือ กลุ่มภาษา กลุ่มวิทยาศาสตร์ – คณิตศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา กลุ่มพัฒนาศิลปะการงาน กลุ่มการงานและอาชีพ ผู้เรียนที่จะจบหลักสูตรนี้ได้จะต้องเรียนรายวิชาต่าง ๆ ให้ครบตามโครงสร้าง

ของหลักสูตร และต้องปฏิบัติตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ทุกคนจะต้องเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ ๑ รายวิชา ตลอด ๓ ปีด้วย นอกจากนั้นทุกรายวิชาที่เรียนตามโครงสร้าง จะต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน คือ ต้องได้ระดับ ผลการเรียน ๐ - ๔ จะมีผลการเรียน "ร" และหรือ "มส" ไม่ได้ เพราะ "ร" และ "มส" ไม่ถือว่าเป็นระดับผลการเรียน ฉะนั้นหากผู้เรียนมีผลการเรียน "ร" และหรือ "มส" ติดอยู่แค่เพียง ๑ รายวิชา ก็ถือว่าไม่จบหลักสูตร

แนวทางการนำหลักสูตรพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้

โรงเรียนทั่วไปที่มีได้อยู่ในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรของกรมวิชาการ และโรงเรียนในโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ ที่ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ให้ปฏิบัติดังนี้

ปีการศึกษา ๒๕๓๕ ให้ใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ตาม คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๑๙๔/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ เฉพาะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๒ ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ให้ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๕

ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๖ ให้ใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๑๙๔/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ ในชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓

โรงเรียนที่อยู่ในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรของกรมวิชาการ และ โรงเรียนในโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับที่ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ให้ใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๑๙๔/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ พร้อมกันทุกชั้น ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ เป็นต้นไป หากนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ขาดความรู้พื้นฐานในบทเรียนเรื่องใดให้ครูผู้สอนทบทวนหรือมอบหมายให้ นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง หรือจัดทำบทเรียนเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจใน เรื่องที่เรียนอย่างแท้จริง

ตอนที่ ๒ เนื้อหาสาระของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นกระบวนการทางด้านความคิดและการปฏิบัติ ดังนั้นเพื่อให้การเรียนรู้การสอนวิชาพระพุทธศาสนาบังเกิดผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร ในตอนที่ ๒ นี้จึงเป็นการขยายความเกี่ยวกับขอบข่ายเนื้อหาของรายวิชาต่าง ๆ และกำหนดคาบไว้โดยประมาณ เพื่อให้ผู้สอนเห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในอันที่จะให้บรรลุจุดประสงค์

การจัดรายวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น กำหนดให้เรียนตามหัวข้อเรื่องทั้ง ๔ หัวข้อเหมือนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่จะมีขอบข่ายเนื้อหาสาระและจุดเน้นของการเรียนรู้แตกต่างกันไปในแต่ละหัวข้อ ของแต่ละวิชา จุดเน้นในบางเรื่องต้องการให้อ่านเรื่องเดียวกันตลอดทุกชั้น ดังนั้น เนื้อหาสาระจะเหมือนกันตลอด แต่การกำหนดกิจกรรมจะแตกต่างกันไปตามวัยและความจำเป็นของผู้เรียนในแต่ละระดับ เช่น หน้าที่ชาวพุทธ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา จุดเน้นในแต่ละหัวข้อจะกระจายให้เห็นตลอด ตามแนวนอนซึ่งเป็นชั้นเรียน เช่น ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ หนึ่งเพื่อช่วยให้ผู้สอนมองเห็นว่าควรจะใช้เวลาในการสอนแต่ละหัวข้อมากน้อยตามความจำเป็นมากแค่ไหน จึงได้จัดทำอัตราเวลาเรียนโดยประมาณในแต่ละระดับไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม และให้ได้ผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

กรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา
๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
๓. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์
๕. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา
๖. หน้าที่ชาวพุทธ
๗. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา
๘. มรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

อัตราเวลาเรียนในแต่ละระดับ

ลำดับ ที่	ชั้น/จำนวนคาบรายวิชา หัวข้อเรื่อง	ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๑		ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๒		ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๓		รวมคาบ เวลาเรียน	ร้อยละ
		๗๒ คาบ		๗๒ คาบ		๗๒ คาบ			
		๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	๓๖ คาบ	๓๖ คาบ		
		๘ ๐๑๘	๘ ๐๑๘	๘ ๐๑๘	๘ ๐๑๘	๘ ๐๑๘	๘ ๐๑๘		
๑	ประวัติและความสำคัญของ พระพุทธศาสนา	๘	๒	๖	๒	๖	๒	๒๖	๑๒
๒	พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธ ตัวอย่าง	๔	๔	๔	๔	๖	๔	๒๖	๑๒
๓	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๘	๘	๑๐	๘	๘	๘	๕๐	๒๓
๔	พระสงฆ์ และการปฏิบัติตนที่ เหมาะสมต่อพระสงฆ์	๒	๒	๒	๒	๒	๒	๑๒	๕
๕	พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทาง พระพุทธศาสนา	๓	๔	๓	๔	๓	๔	๓๖	๑๗
๖	หน้าที่ชาวพุทธ	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๖	๓
๗	การบริหารจิต และเจริญปัญญา	๔	๔	๔	๔	๔	๔	๒๔	๑๑
๘	มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี วินัยสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๖	๖	๖	๖	๖	๖	๓๖	๑๗

รายวิชา ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา ประถมด้วย ๔ หัวข้อเรื่อง ดังนี้

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๔ คาบ) จุดเน้นของหัวข้อนี้คือ ให้อ่านประวัติของศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยและความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ

๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัติของพุทธสาวก พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ และชาวพุทธตัวอย่าง จิตตะคหบดี เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (๔ คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระรัตนตรัยและไตรสรณคมน์ พร้อมทั้งนำหลักธรรมในเรื่องโอวาท ๓ เบญจศีล เบญจธรรม และหิริโอตตปเป มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (๒ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระศาสนา และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๕. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษามาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (๓ คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักการอ่านภาษามาลีเพื่อใช้ประโยชน์ในการอ่านพุทธศาสนสุภาษิต คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา บทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี และนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติทั้งส่วนตนและต่อบิณฑามารดา รวมทั้งให้เข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำศัพท์ภาษามาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่นคำว่า “ครุฑา”

๖. หน้าที่ชาวพุทธ (๑ คาบ) จุดเน้นคือให้เข้าใจถึงความหมายและหน้าที่ของผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนว่าต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนามทั้งเผยแผ่และปกป้องพระศาสนา สามารถปฏิบัติหน้าที่ส่วนตนในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๗. การบริหารจิตและเจริญปัญญา (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้รู้ความหมายและประโยชน์ของการฝึกสมาธิ โดยให้ฝึกหัดการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติเพื่อให้เกิดปัญญาคามหลักปัญญา ๓ คือ สุตตมปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) จินตมปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) ภวนมปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติ) มุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มินิสัยรักการอ่าน และเป็นนักฟังที่ดี

๔. **มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** (๖ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในเรื่องมรรยาทในการรับประทานอาหาร มรรยาทในการเคารพ (การลุกขึ้นยืนตรง การโค้งคำนับ การไหว้ การกราบ) มรรยาทในการยืน รวมทั้งรู้จักปฏิบัติศาสนพิธีในเรื่องการจัดโต๊ะหมู่บูชา การจุดธูปเทียน การอาราธนาศีล การสมาทานศีล และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาด้วย

รายวิชา ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อเรื่องดังนี้

๑. **ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** (๒ คาบ) จุดเน้นคือ เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยและเป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย

๒. **พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง** (๔ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติพุทธสาวก พระอานนท์ ชาวพุทธตัวอย่าง พระเจ้าสุทโธทนะและเจ้าหญิงมัลลิกา เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓. **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา** (๔ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและนำหลักธรรมในเรื่องสติสัมปชัญญะ บุพการีและกตัญญูกตเวที ขันติโสรัจจะ และอิทธิบาท ๔ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนและสังคม

๔. **พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** (๒ คาบ) จุดเน้นคือให้เข้าใจถึงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยและการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๕. **พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** (๔ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของพระไตรปิฎก ข้อความนำไว้ในพระไตรปิฎก คำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ทางพระพุทธศาสนาเช่นคำว่า “มานะ” รู้หลักการอ่านภาษาบาลีในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี คำในพุทธศาสนสุภาษิตและนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติทั้งในส่วนของตนเองและต่อบิพการดา

๖. **หน้าที่ชาวพุทธ** (๑ คาบ) จุดเน้นคือให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนาว่าผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนจะต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา เผยแผ่และปกป้องพระศาสนา โดยสามารถปฏิบัติหน้าที่ส่วนตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นกิจนิสัย

๗. **การบริหารจิตและเจริญปัญญา** (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้ตระหนักถึงประโยชน์ของสมาธิและการเจริญปัญญา ผูกพันการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติ เช่น ให้กำหนดลมหายใจเข้า - ออกเป็นคู่ โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่านและเป็นนักฟังที่ดี

๘. **มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** (๖ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในเรื่องการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ (การไปหาพระสงฆ์ที่วัด การไปพบพระสงฆ์) มรรยาทในการเดิน และศาสนพิธีในเรื่องการถึงไตรสรณะ การอาราธนาพระปริตร การอาราธนาธรรม และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รายวิชา ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อเรื่องดังนี้

๑. **ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** (๖ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

๒. **พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง** (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธจริยา (โลกัตถจริยา ญาคัตถจริยา พุทธธัตถจริยา) ประวัติพุทธสาวก พระราहुล ชาวพุทธตัวอย่าง นางจุฬสูภักทา และกุมภโฆษกเศรษฐี เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓. **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา** (๑๐ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจและนำหลักธรรมในเรื่องอริยสัจ ๔ ทุจจิต ๓ สัจจิต ๓ และบุญกิริยาวัตถุ ๓ มาเป็นสิ่งเตือนสติในการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติหรือหลีกเลี่ยงการประพฤติปฏิบัติสิ่งเหล่านั้น เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. **พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** (๒ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคณะ ๔ (เรื่องของเหตุ ๔ ประการ ได้แก่ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบและปฏิบัติสมควร) และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัดทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๕. **พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** (๓ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ในทาง

พระพุทธศาสนา เช่นคำว่า “อิจจา” รู้หลักการอ่านภาษาบาลีคำในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี
พุทธศาสนสุภาษิต และนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติในการคบหามิตร

๖. หน้าที่ชาวพุทธ (๑ คาบ) จุดเน้นคือให้ปฏิบัติตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี
คือต้องศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา
เผยแผ่และปกป้องพระศาสนา ตลอดจนสามารถชี้แนะแนวทางปฏิบัติต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

๗. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้ตระหนักถึงประโยชน์ของ
สมาธิและการเจริญปัญญาเหมือนรายวิชาที่ผ่านมาและเพิ่มกิจกรรมการฝึกสมาธิด้วยการให้
กำหนดนับลมหายใจเป็นเลขเดียว โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่าน
และเป็นนักฟังที่ดี

๘. มรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (๖ คาบ)
จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตาม
มรยาทชาวพุทธในเรื่องการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ (เช่นการต้อนรับพระสงฆ์ การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์)
และมรยาทในการคลานและเดินเข้า ศาสนพิธีในเรื่องการทำบุญตักบาตร การถวายภัตตาหาร
การถวายสังฆทาน การถวายผ้าอาบน้ำฝน ผ้าจ่านำพรรษา และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง
ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รายวิชา ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อดังต่อไปนี้

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๒ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้
ความเข้าใจถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยที่เป็นมรดก
และเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง (๔ คาบ)
จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติพุทธสาวก พระเชมาเถรี ชาวพุทธตัวอย่าง
จิตตปาณีและนางวิสาขา เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่าง
ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจ
และนำหลักธรรมในเรื่องพรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ทวารวาสธรรม ๔ และอภัยมุข ๔ มาเป็น
สิ่งเตือนสติในการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่อูรประพฤติปฏิบัติหรือหลีกเลี่ยงการประพฤติปฏิบัติ
นั้นเพื่อพัฒนาตนและสังคม

๔. พระสงฆ์และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (๒ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพระสงฆ์ในสังคม ๕ (เรื่องของผล ๕ ประการ ได้แก่เป็นผู้ควรแก่การเคารพบูชา เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่การทำบุญ เป็นผู้ควรแก่การกราบไหว้ และเป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม) และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัดทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๕. ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (๕ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของพระไตรปิฎก ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก คำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่นคำว่า “สมณะ” รู้หลักการอ่านภาษาบาลีในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี คำในพุทธศาสนสุภาษิต และนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติในการคบหามิตร

๖. หน้าทีชาวพุทธ (๑ คาบ) จุดเน้นคือให้ปฏิบัติตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี คือต้องศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประพฤติพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา เผยแผ่และปกป้องพระศาสนา ตลอดจนสามารถชี้แนะแนวทางปฏิบัติต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

๗. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้ตระหนักถึงประโยชน์ของสมาธิและการเจริญปัญญาเหมือนรายวิชาที่ผ่านมา และเพิ่มกิจกรรมการฝึกสมาธิโดยการให้กำหนดลมหายใจเข้า - ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่านและเป็นนักฟังที่ดี

๘. มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (๖ คาบ) จุดเน้น คือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรณาทชาวพุทธในเรื่องมรณาทในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ (การรับ - ส่งของกับพระสงฆ์) มรณาทในการนั่ง มรณาทในการรับ - ส่งของจากผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสมากและอาวุโสน้อย ศาสนพิธีในเรื่องการทอดผ้าป่า การทอดกฐินและการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รายวิชา ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อดังต่อไปนี้

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (๖ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในโลก และความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

๒. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง (๖ คาบ) จุดเน้นคือให้สามารถวิเคราะห์พุทธประวัติในเรื่องการแสวงหาความรู้ วิชิต พะพุทธคุณ อิทธิปาฏิหาริย์ และพุทธจริยาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓. **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา** (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจและนำหลักธรรมในเรื่องมิตรแท้มิตรเทียม ๔ การเวร ๖ อกุศลมูล ๓ กุศลมูล ๓ มาเป็นสิ่งเตือนสติในการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติหรือหลีกเลี่ยงการประพฤติปฏิบัตินั้นเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. **พระสงฆ์และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** (๒ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ได้แก่ ศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย สั่งสอนและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติตนได้เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้านทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๕. **พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** (๓ คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่นคำว่า “โมโห” รู้หลักการอ่านภาษาบาลี และอ่านภาษาบาลีในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี คำในพุทธศาสนสุภาษิตและนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านี้มาเป็นเครื่องเตือนสติเพื่อให้เกิดปัญญา

๖. **หน้าที่ชาวพุทธ** (๑ คาบ) จุดเน้นคือให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนาว่าผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนจะต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา เผยแผ่และปกป้องพระศาสนา โดยสามารถคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และกำหนดแนวทางในการเลือกปฏิบัติของตนเอง และต้องสังคมได้อย่างถูกต้อง

๗. **การบริหารจิตและเจริญปัญญา** (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้ตระหนักถึงประโยชน์ของสมาธิและการเจริญปัญญาเหมือนรายวิชาที่ผ่านมา โดยการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า - ออกทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด และให้ปฏิบัติจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่านและเป็นนักฟังที่ดี

๘. **มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** (๖ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในเรื่องมรรยาทในการพูด มรรยาทในการฟัง มรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ศาสนพิธีในเรื่องพิธีบรรพชา พิธีอุปสมบทและการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รายวิชา ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๔ หัวข้อดังนี้

๑. **ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** (๒ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสวัสดิอารยธรรม และความสงบสุขแก่โลก

๒. **พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกและชาวพุทธตัวอย่าง** (๔ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพุทธบริษัท (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ที่มีต่อตนเองและสังคม ประวัติชาวพุทธตัวอย่าง พระเจ้าอโศกมหาราช อนาคตบัณฑิตเกรซฐี และนางอุตตรา เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓. **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา** (๔ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและนำหลักธรรมในเรื่องจักร ๔ ทิฐฐัมมิกัตถะ ๔ ตัปปริสธรรม ๗ และมรรคมองค์ ๘ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. **พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์** (๒ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม (เป็นผู้นำทางความคิด เป็นผู้นำทางปัญญา เผยแผ่และบำรุงรักษาพระพุทธศาสนา) และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ ในศาสนพิธีที่บ้านทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๕. **พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** (๔ คาบ) จุดเน้นคือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎก ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก คำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่นคำว่า "สันโดษ" รู้หลักการอ่านภาษาบาลีในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธีและคำในพุทธศาสนสุภาษิต ตลอดจนนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติเพื่อให้เกิดปัญญา

๖. **หน้าที่ชาวพุทธ** (๑ คาบ) จุดเน้นคือให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธศาสนาว่าผู้ที่เป้นพุทธศาสนิกชนจะต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา เผยแผ่และปกป้องพระศาสนาโดยสามารถคิดวิเคราะห์ วิจัยและกำหนดแนวทางในการเลือกปฏิบัติของตนเอง และต่อสู้สังคมได้อย่างถูกต้อง

๗. **การบริหารจิตและเจริญปัญญา** (๔ คาบ) จุดเน้นคือให้ตระหนักถึงประโยชน์ของสมาธิและการเจริญปัญญาเหมือนรายวิชาที่ผ่านมา โดยการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า - ออกทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด และให้ปฏิบัติจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่านและเป็นนักฟังที่ดี

๘. **มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** (๖ คาบ) จุดเน้นคือ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในเรื่องมรรยาทในการแต่งกาย มรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระ-

บรมวงศานุวงศ์ ศาสนพิธีในเรื่องพิธีทำบุญ และการปฏิบัติอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

นอกจากผู้สอนจะได้ศึกษาขอบข่ายเนื้อหาสาระของในแต่ละหัวข้อของแต่ละรายวิชา ดังที่กล่าวมาแล้ว ควรจะได้ศึกษาหาวิธีเสริมสร้างความศรัทธาให้เกิดทั้งในตัวผู้สอน และตัวผู้เรียน ด้วย เพราะหากผู้สอนไม่เกิดความศรัทธาในสิ่งที่ตนจะสอนแล้วก็เหมือนกับสอนไปตามตัวหนังสือที่เขียนไว้ ไม่มีความศรัทธาที่แท้จริงต่อพระพุทธศาสนา การสอนหรือการกระทำใด ๆ ก็จะไม่สอดคล้องกับความนึกคิดหรือประสานกับจิตใจ ผู้เรียนก็จะมีอารมณ์ร่วมหรือคล้อยตาม หรือไม่เกิดความศรัทธาในสิ่งที่ตัวเรียน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในเรื่องของศาสนานั้น ความสำคัญประการหนึ่งในหลายประการก็คือการเสริมสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น เมื่อคนเราเกิดความศรัทธาต่อสิ่งใดแล้วก็มักจะเห็นคล้อยตาม รวมทั้งควรสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับบทเรียน วิสัยและความสนใจของผู้เรียนด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไป

ตอนที่ ๓ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๓.๑ การเสริมสร้างศรัทธา

๓.๒ การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

๓.๓ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ

๓.๔ แนวการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

๓.๑ การเสริมสร้างศรัทธา

นักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีอายุตั้งแต่ ๑๑ ปี ถึง ๑๗ ปี ซึ่งถือว่าเป็นเด็กวัยรุ่น แยกออกได้เป็น ๒ กลุ่มคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งอยู่ในวัยเริ่มรุ่น และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งนับว่าเป็นวัยรุ่นเต็มตัวและเริ่มเข้าวัยหนุ่มสาว นักเรียนวัยนี้ร่างกายกำลังเจริญเติบโต และมีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านอารมณ์ จิตใจ บุคลิกภาพ มีความสนใจเหตุการณ์ และบุคคลที่แวดล้อมพอ ๆ กับความสนใจต่อตนเอง เขาจึงชื่นชมคนรุ่นเดียวกันที่มีความเด่น ชอบดนตรีเสียงเพลงและการแสดงเป็นกลุ่ม ชอบการเล่นที่ท้าทาย ให้ความร่วมมือในทุกภารกิจถ้าเขารู้สึกศรัทธาเลื่อมใส

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนวัยรุ่นนั้น จะดำเนินกิจกรรมได้ราบรื่นถ้าเริ่มต้นการเรียนการสอนด้วยวิธีสร้างศรัทธา นักเรียนเคยรู้สึกที่ ศาสนาเป็นเรื่องของการควบคุมพฤติกรรมเป็นกรอบที่คับแคบ ข่มขู่ ตูตว่ากล่าว เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่คอยห้ามปรามและตำหนิตติเตียน ความรู้สึกเช่นนี้จึงทำให้การเรียนเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย เป็นเรื่องของผู้ใหญ่ไกลตัวไม่อยากจะเรียนครูจึงจำเป็นต้องสร้างความรู้สึกลื่อมใสและเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นเสียก่อน ความเชื่อมั่นที่เกิดจากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามี ๓ ประการคือ

๑. เชื่อมั่นว่าหลักพระพุทธศาสนาเป็นความจริง ความดีจริงและความงามที่แท้จริง พระธรรมคำสั่งสอนล้วนเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้

๒. เชื่อมั่นว่าการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาย่อมเกิดผลที่มีคุณค่าที่แท้จริง แก่ชีวิต

๓. เชื่อมั่นว่าการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นการเรียนสาระความรู้ที่มีเหตุผล สามารถใช้ปัญญาพิสูจน์ให้เห็นจริงได้

การเสริมสร้างศรัทธานั้นครูสามารถปฏิบัติได้ตามแนวทางต่อไปนี้

ก. บุคลิกภาพของครู

แต่เดิมมาถ้าจะมีการแสดงประเภทใดก็ตาม ผู้ที่แสดงเป็นครูต้องเลือกคนที่หน้าตาเคร่งขรึม ยิ้มยาก แต่งกายล้าสมัย อายุมาก พูดจาเสียงดัง ท่าทางดู เจ้าระเบียบ ปัจจุบันนี้ความคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ครูสมัยใหม่มิใช่ครูที่คร่ำครึ หากแต่เป็นคนที่แต่งกายสะอาดเรียบร้อยงดงาม หน้าตาขี้มยิ้มแจ่มใส ท่าทางมีสง่า คล่องแคล่ว เป็นกันเอง สามารถใช้ภาษาสื่อความหมายกับเด็กวัยรุ่นได้และเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนว่าเขากำลังสนใจใคร เรื่องอะไร ครูที่มีบุคลิกภาพดีไม่จำเป็นต้องเป็นหนุ่มหล่อ สาวสวย ครูคือคนธรรมดาตนเองแต่ได้ฝึกหัดกิริยาวาจาดีแล้ว วางตนได้เหมาะสมกับสถานภาพของครู

ตามประเพณีไทย ครูเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าศิษย์ครูจึงสามารถเป็นกัลยาณมิตรที่คอยชี้แนะและช่วยเหลือศิษย์อยู่เสมอ ครูนั้นนอกจากจะมีกิริยาวาจาดีแล้ว จิตใจของครูต้องดีด้วย มีความบริสุทธิ์ใจ ตั้งใจสั่งสอนศิษย์ด้วยจิตเมตตา ทำตนเป็นตัวอย่างให้ศิษย์ได้เลียนแบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เมื่อครูมีจิตใจรักศิษย์ ความเมตตาจะฉายออกมาจากใจ เป็นกิริยาที่สุภาพ อ่อนโยน ขี้มยิ้มแจ่มใสเมื่อนักเรียนได้เรียนกับครูแล้วเกิดความรู้สึกสบายใจ เลื่อมใส อยากเรียนด้วย ขอให้เรามาช่วยกันสร้างบุคลิกภาพใหม่ของครูที่สอนศีลธรรม ที่นักเรียนรักไว้วางใจและเชื่อมั่นในตัวครูอย่างแท้จริง นับว่าบุคลิกภาพของครูเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างศรัทธา

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพที่ดีของครูมีดังนี้

๑. บุคลิกภาพทางกาย มีความสะอาด แจ่มใส สงบ และสำรวม
๒. เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี กล่าวคือมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของคตัณหาและอาโมส เพราะผู้มีจิตใจอิสระ ปลอดโปร่งจากปัญหาเท่านั้นที่จะชี้แนะและช่วยเหลือผู้อื่นได้
๓. มีความมั่นใจในตนเอง เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จริงและปฏิบัติจริงในสิ่งที่สอนผู้อื่น ครูที่ดีจึงเป็นผู้ที่มีความเรียบง่ายไม่มีปมเด่นหรือปมด้อยในการที่ต้องมาสอนวิชาพระพุทธศาสนา

ข. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่ามนุษย์มีใจเป็นใหญ่ หากครูมีใจรักการสอน รักและเข้าใจศิษย์ย่อมทำให้ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ความสัมพันธ์ที่ดี หมายถึง การที่ทั้งสองฝ่ายเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แสดงความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รับฟังการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ทำงานร่วมกันได้ เรียนรู้และช่วยกันแก้ปัญหาได้ ทั้งครูและศิษย์ต่างมีเจตคติที่ดีต่อกัน

ความสัมพันธ์ที่ดีจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าครูได้วิธีเดินเข้าห้องเรียนให้นักเรียนอ่านหนังสือ (ซึ่งทำให้นักเรียนมีความสัมพันธ์กับตัวหนังสือเท่านั้น) แล้วครูยืนอธิบายไปจนจบชั่วโมงก็ออกจากห้องไป การสอนแบบนี้ไม่ต่างอะไรกับการสอนโดยใช้โทรศัพท์หรือเทปบันทึกเสียง เป็นการส่งความรู้ทางเดียว โดยไม่เกิดปฏิกริยาโต้ตอบ

นักเรียนน่าจะเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เมื่อครูเดินเข้าห้องเรียนด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส เริ่มต้นบทเรียนด้วยการทักทายนักเรียน (แสดงว่าครูรู้จักชื่อของนักเรียน) คุยกันถึงเหตุการณ์ ข่าว หรือเรื่องที่นักเรียนสนใจและเกี่ยวข้องกับบทเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เล่า ได้บอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ทุกข์ร้อนหรือตื่นเต้นดีใจ ครูแสดงความสนใจ รับฟังและเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้ผลัดเปลี่ยนกันพูดในเวลาและวาระต่าง ๆ กัน การปฏิบัติดังกล่าวนี้ย่อมทำให้ครูรู้จักศิษย์ และศิษย์ก็เกิดความรู้สึกไว้วางใจครู มีความมั่นใจว่าครูเป็นมิตร ความสัมพันธ์ที่ดีได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการหลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ครูใช้สื่อการสอนเป็นเครื่องมือที่ให้นักเรียนได้สนทนา ถกเถียงขัดแย้งกันอย่างมีเหตุผล ย่อมทำให้นักเรียนต่างได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ครูคอยจัดแนวทางให้นักเรียนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ครูคอยจัดแนวทางให้นักเรียนได้แสดงความคิดและสื่อความหมายกันอย่างสร้างสรรค์ ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยกันแก้ปัญหา ความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่เพื่อนจึงเกิดขึ้น นักเรียนไม่ใช่หุ่นที่นิ่งเรียงแถวหนึ่ง ๆ อยู่อีกต่อไป แต่เป็นมนุษย์ที่เคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา

ก. การเสนอสิ่งเร้าและจุดใจ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่านักเรียนมีเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาว่าเป็นเรื่องของอุดมคติ สูงส่ง ไกลตัว บางครั้งเป็นเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ เรื่องของอดีตอันยาวนาน เรื่องของกฎเกณฑ์ที่คอยควบคุมมิให้ทำสิ่งใดได้ดังใจตน ดังนั้น การที่จะสร้างศรัทธาให้นักเรียนเกิดความรู้สึกตระหนักในความสำคัญของการนับถือศาสนา จึงต้องใช้สื่อสิ่งเร้าเชื่อมโยงให้เห็นว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของเขาและช่วยให้เขาประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างแท้จริง

นักเรียนแต่ละคนมีวิถีชีวิต มีภูมิหลัง มีความสามารถ ความสนใจที่แตกต่างกัน ครอบครัวของนักเรียนมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน นักเรียนจึงมีความรู้สึกนึกคิดและวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันด้วย

สิ่งเร้าที่ครูสามารถจัดเสนอเพื่อจุดใจนักเรียนมีหลายประเภท ได้แก่

๑. ธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติที่นักเรียนได้พบเห็นอยู่ทุกวัน แต่มิได้พิจารณา เช่นใบไม้ที่ผลิอ่อน ใบไม้ที่เขียวชอุ่ม ใบแก่ที่เหลืองจัด ใบไม้ที่ร่วงหล่น ทับถม

อยู่บนพื้นดิน ตัวนอนที่เกาะอยู่บนก้านกุหลาบสีสวย น้ำที่นองข้างจนเน่าและน้ำที่ใสไหลเย็น ผักตบชวาที่ลอยไหลไปตามสายน้ำ สมที่พัดเย็นและพายุที่พัดกระหน่ำทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้า ฯลฯ การใช้ธรรมชาติเป็นสื่อสิ่งเร้าเช่นนี้ พระบรมศาสดาได้ทรงใช้อยู่เสมอในสมัยพุทธกาล และยังคงเป็นสื่อที่ดีที่ครูควรนำมาใช้สอนอยู่เสมอ

๒. ข่าวนำและเหตุการณ์เป็นสิ่งเร้าและจุดใจให้นักเรียนเกิดความรู้สึกสนใจใคร่รู้ ช่วยให้ครูสามารถจัดเป็นกิจกรรมเสริมสร้างศรัทธา กิจกรรมสอนสาระของบทเรียนและกิจกรรมสรุปได้ทุกขั้นตอน การใช้ข่าวและเหตุการณ์นำเข้าสู่การสอนหลักธรรมต่าง ๆ หรือนำมาสอนตามเทศกาลวันสำคัญของพระพุทธศาสนา ย่อมทำให้นักเรียนตระหนักว่าวิชาที่เรียนอยู่นี้มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน และเป็นตัวอย่างให้นักเรียนคิดวินิจฉัยสิ่งผิดชอบชั่วดีได้ด้วยตนเอง

๓. การใช้สื่อและวิธีการจัดเสนอสื่อต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศ จัดนิทรรศการ การใช้เพลง ดนตรี เกม นิทาน กรณีปัญหา กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง เสนอเป็นวีดิทัศน์ ภาพเคลื่อนไหว คอมพิวเตอร์ แดบบันทึกเรื่อง ย่อมช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดี

๔. การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความคิดของตนเองและได้ทราบผลทันที ช่วยเสริมแรงและจุดใจให้นักเรียนต้องการปรับปรุงตน หรือปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้น ดังนั้น คำวิจารณ์อย่างมีเหตุผล คำชมเชย การให้รางวัล การประกาศเกียรติคุณ จึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเสริมแรงและจุดใจนักเรียนต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

๓.๒ การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

บรรยากาศของการเรียน เป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่ทำให้การเรียนเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะเบื่อหน่ายบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ซ้ำซากจำเจ ดังนั้น การจัดชั้นเรียน การจัดที่นั่งเรียน การจัดป้ายนิเทศ และสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้มีลักษณะหลากหลาย จึงช่วยให้การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาการที่ทันสมัย น่าสนใจ แสงสว่าง คำตอบเกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อไป

ชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างจากชั้นอนุบาลและประถมศึกษา สภาพของชั้นเรียนไม่จำเป็นต้องตกแต่งสีสันสะดุดตา หากแต่มีความเรียบง่าย สะอาด ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะก็เพียงพอแล้วการเปลี่ยนบรรยากาศอาจทำได้โดย

๑. จัดโต๊ะเรียนใหม่ แทนที่จะนั่งเรียงแถว ก็เปลี่ยนเป็นนั่งรูปตัวยูบ้าง จัดเป็นครึ่งวงกลมบ้าง หรืออาจทยอยโต๊ะเข้าไปชิดผนังหลังห้อง แล้วเหลือที่ว่างไว้ครึ่งห้อง เพื่อใช้ฝึกการกราบและมารยาทต่าง ๆ หากพื้นไม่สะอาดพออาจใช้เสื่อปูพื้น เพื่อให้ครูและนักเรียนได้นั่งและฝึกหัด

๒. ถ้าโรงเรียนมีห้องประชุม ห้องจริยศึกษา ครูอาจพานักเรียนไปเรียนยังห้องที่ว่างนั้น เพื่อความสะดวกในการใช้สื่อและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ต้องการให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการเรียน

๓. ถ้าสถานที่อำนวยการ ครูอาจเปลี่ยนบรรยากาศโดยพานักเรียนไปนั่งเรียนที่สนาม ได้ร่มไม้ท่ามกลางธรรมชาติที่มีความสงบเพียงพอ

๔. ถ้าโรงเรียนอยู่ใกล้วัดและมีโบสถ์วิหารที่กว้างพอ ครูควรพานักเรียนไปเรียนที่โบสถ์ วิหาร เป็นบางครั้ง เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งวิทยาการที่ดีในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

มีผู้กล่าวว่า บรรยากาศในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาชั้น ควรจะมีลักษณะแจ่มใส ร่าเริง แต่ไม่ถึงกับต้องเล่นเกม ร้องเพลงหรือกระโดดโลดเต้นเพราะนักเรียนเริ่มเข้าวัยรุ่นแล้ว ควรฝึกให้รู้จักสงบและคิดใคร่ครวญอย่างผู้ใหญ่ แต่ก็มีผู้แย้งว่าในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เด็กยังชอบแสดงออกทางการเล่น และคิดปะปนตรวอยู่ ดังนั้น การจัดบรรยากาศอย่างสนุกสนานก็น่าจะทำได้ ส่วนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น บรรยากาศการเรียนที่มีลักษณะเชิงวิชาการก็น่าจะเหมาะสม

ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงควรเลือกจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับระดับของชั้นเรียน เหมาะกับวัยและความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน เหมาะกับบทเรียนที่สอนและเหมาะสมกับวิธีการ-กิจกรรมการเรียนการสอน

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาบรรลุผลตามวัตถุประสงค์

๓.๓ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ

นักเรียนมิได้มาโรงเรียนเพียงเพื่ออ่านเขียนเรียนหนังสือ และฟังครูบอกเท่านั้น สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ นอกจากเนื้อหาสาระจากบทเรียนคือ การได้ซึมซับรับเอาจากกระบวนการต่าง ๆ ที่ครูได้จัดขึ้นในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ และจากการที่นักเรียนได้สัมผัส สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนนักเรียนด้วยกัน แบบอย่างจากผู้ใหญ่ สื่อการสอน ธรรมชาติ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

อะไรก็ตามที่เป็นกระบวนการต้องมีจุดเริ่ม มีจุดหมายมีขั้นตอนดำเนินกิจกรรม มีสรุปผล และมีการประเมินบทวน กระบวนการนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ วัดได้จากการมีส่วนร่วมของผู้อยู่ในกระบวนการลงมือปฏิบัติตามหลักการ และผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนั้น ด้วยเหตุผล

ดังกล่าวนี้ ครู และนักเรียนเป็นผู้อยู่ในกระบวนการเรียนการสอน แต่ละบทเรียนจึงต้องมีจุดเริ่ม (การสร้างศรัทธา) มีจุดหมาย (การตั้งจุดประสงค์การเรียน) มีขั้นตอนดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย มีการสรุปและประเมินด้วยวิธีการต่าง ๆ เมื่อนักเรียนได้มีส่วนร่วม ได้ลงมือปฏิบัติได้แสดงออก ได้แลกเปลี่ยนความคิด เขาย่อมเรียนรู้ด้วยการซึมซับรับเอาจากสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการนั้น ๆ บางครั้งการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนการสอนเกิดคุณค่าฝังใจ และกลายเป็นเจตคติที่ดียิ่งกว่า การอ่านและการฟังเสียอีก

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีลักษณะเช่นเดียวกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีของวิชาอื่น ๆ กล่าวคือเป็นกิจกรรมที่

๑. พัฒนานักเรียนทั้งด้าน กาย วาจา ใจ
๒. ปลุกเร้าให้นักเรียนมีส่วนร่วมและแสดงออก
๓. ให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคน
๔. ฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหา
๕. จัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์
๖. สร้างบรรยากาศที่รื่นรมย์
๗. มีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย

กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มีลักษณะเช่นเดียวกันกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาอื่น ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบาย การตั้งปัญหา การศึกษาค้นคว้า รายงาน การอภิปราย การโต้เถียง การสัมภาษณ์ การสังเกต การเล่าประสบการณ์ การเขียน แสดงความคิด การแสดงละคร บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่างการเรียนรู้จากข่าวและเหตุการณ์ การใช้สื่อประกอบ เช่น หุ่น นิทาน เพลง เกม นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่นำแนวพุทธวิธีสอนมาใช้โดยจัดขั้นตอนกิจกรรมอย่างเป็นระบบเช่นวิธีการสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ วิธีการสอนตามหลักพุทธสูตร วิธีการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ วิธีการสอนแบบธรรมสภาวจา วิธีการสอนแบบปฐา-วิสัยชนา วิธีการฝึกสมาธิ และวิธีการปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมที่ถูกต้อง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้น ขอยกตัวอย่างการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการดังต่อไปนี้

วิธีสอนที่ใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์และการตัดสินใจแก้ปัญหา

การศึกษาที่แก้ปัญหามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิธีชีวิตมนุษย์ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง การขัดแย้ง มีสุข มีทุกข์ มีความสมหวัง ผิดหวังเป็นธรรมดา ผู้เรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้วิถีทางของชีวิตที่สัมพันธ์กับวิธีการศึกษา ซึ่งสุมน อมรวิวัฒน์ ได้จัดไว้ดังต่อไปนี้

๑. **การเผชิญ** ชีวิตเมื่ออุบัติขึ้นและเจริญเติบโตย่อมต้องได้ผ่านพบผู้คนสิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์มากมายหลายแบบ คนทุกวัยต้องเผชิญกับความสับสน ความเปลี่ยนแปลง และเรียนรู้ที่จะเข้าใจภาวะที่ต้องเผชิญนั้น

๒. **การผจญ** ความสับสนและซับซ้อนของประสบการณ์ที่บุคคลได้ผ่านพบ ทำให้เกิดเงื่อนไขและปัญหา เขาต้องเรียนรู้วิธีการต่อสู้ แก้ไขปัญหาด้วยความพร้อมทุกด้าน มีวิธีการผจญสถานการณ์ที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม และมีหลักการ

๓. **การผสมผสาน** ชีวิตและสังคมอันมีองค์ประกอบที่ละเอียดอ่อน และหลากหลายย่อมต้องการความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนกันสนิทได้สัดส่วนเหมาะสม มีเหตุผล และนำไปสู่ความวัฒนา เพราะเมื่อใดกลไกและองค์ประกอบของชีวิตไม่กินเกี่ยวกัน เกิดความขัดแย้งอย่างยากที่จะแก้ไข เมื่อนั้นชีวิตจักต้องวิบัติลง

๔. **การเผชิญ** มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ฝึกฝนความคิดความสามารถและวิธีการที่จะสามารถเอาชนะปัญหาได้สำเร็จ โดยไม่ก่อปัญหาสืบเนื่องต่อไป เมื่อการศึกษาสามารถช่วยให้มนุษย์เอาชนะปัญหาได้ การศึกษาจึงเป็นประโยชน์แก่ชีวิตโดยแท้

กระบวนการสอนเพื่อเผชิญสถานการณ์ที่จะอธิบายต่อไปนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำหลักพุทธธรรมมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอนขึ้น และได้ให้แนวคิดปรัชญามหาบัณฑิตนำไปปรับใช้ทดลองสอน ปรากฏผลว่าผู้เรียนตามกระบวนการนี้มีพัฒนาการการเรียนรู้เป็นอย่างเป็นที่น่าสนใจ และบรรลุวัตถุประสงค์ทุกประการ กระบวนการของกิจกรรมการสอนนี้มี ๔ ขั้นตอน คือ

๑. **การรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ**

๒. **การประเมินค่าเพื่อหาคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม**

๓. **การเลือกและการตัดสินใจ**

๔. **การฝึกปฏิบัติ**

เมื่อนำขั้นตอนดังกล่าวมาจัดเป็นแผนการสอนสามารถจัดเป็นขั้นตอนการสอนได้ดังนี้

๑. **การสร้างศรัทธา**

๑.๑ ครูใช้ช่วงเวลาหนึ่งก่อนทดลองสอนในการเตรียมตัวครู เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูแสดงความรักและความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ

๑.๒ ก่อนเริ่มบทเรียนแต่ละครั้ง ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาของบทเรียน และเข้าใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญของบทเรียน

๑.๓ ครูเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง พร้อมทั้งแนะนำหลักการปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเลือกและแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง

๒. ขั้นสอน

ครูหรือนักเรียนนำเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง และหลักการปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหา มาฝึกทักษะการคิด และการปฏิบัติในกระบวนการเผชิญสถานการณ์

๒.๑ ฝึกทักษะการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ

๒.๒ นักเรียนฝึกสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อประเมินค่า แนวทางแก้ปัญหาว่าทางใดดีที่สุดโดยใช้วิธีคิดหลาย ๆ วิธี (โยนิโสมนสิการ)

๒.๓ ฝึกทักษะการเลือกและตัดสินใจ โดยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและคิดทดสอบด้วยเหตุผลจนมั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง

๒.๔ นักเรียนลงมือปฏิบัติทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยมีครูคอยสังเกต แนะนำ และใช้วิธีการให้คำปรึกษาหารือจนกัลยาณมิตร

๓. ขั้นสรุป

๓.๑ นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพูด การเขียน หรือการกระทำต่าง ๆ สมองตอบสิ่งเร้า ในรูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถและวัย

๓.๒ ครูสรุปบทเรียน

๓.๓ วัดและประเมินผลตนเอง โดยเพื่อน โดยครู

(สุมน อมรวิวัฒน์ ๒๕๓๐)

กระบวนการ เผชิญสถานการณ์	ผลผลิต	วิธีสอน	กิจกรรม
๑. การรวบรวมข่าวสาร หลักการ ความรู้ ๒. การประเมินค่า ๓. การเลือกและตัดสินใจ ๔. การปฏิบัติ กระบวนการทั้ง ๔ ขั้น	๑. เนื้อหา หลักการ ความ- รู้ความเข้าใจ ๒. การคิด วิธีคิด ๓. การประยุกต์ความคิดและ แสวงหาแนวทางสนองจุด ประสงค์ ๔. ทักษะ ความสามารถ ปฏิบัติได้ แก้ปัญหาได้ เจตคติ คุณธรรม และ คุณสมบัติอันพึงประสงค์	ใช้ตำรา แบบสืบสวน สอบสวน แบบหน่วย แบบแก้ปัญหา แบบอนุমান แบบอุปมาน	บรรยาย อภิปราย ค้นคว้า รายงาน ศึกษานอก- สถานที่ การทดลอง การวิเคราะห์ การสรุปผล สถานการณ์ จำลอง บทบาทสมมติ การแสดง การเล่าเรื่อง การร้องเพลง การถาม-ตอบ การสาธิต

วัดและ
ประเมินผลโดย

การทดสอบข้อเขียนแบบต่าง ๆ
 การสังเกตพฤติกรรมแบบต่าง ๆ
 การสนทนา สัมภาษณ์

แผนภูมิแสดงการประยุกต์กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการสอน

(สุนน อมรวิวัฒน์ ๒๕๓๐)

วิธีสอนตามหลักพุทธ

พุทธสืบทอดตามศัพท์ หมายถึง การได้สดับมาก เป็นวิธีการเรียนรู้จากคำบอกเล่า และในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ

สมัยพุทธกาล ยังไม่มีการจารึกคำสอนเป็นลายลักษณ์ ผู้ต้องการศึกษาเล่าเรียนต้องพากเพียรติดตามฟังคำสอนจากครูให้มากที่สุด และเนื่องจากครูมักบอกความรู้แต่ละเรื่องเพียงครั้งเดียว ศิษย์จึงต้องฝึกหัดฝึกฝนให้รู้จักฟังอย่างตั้งใจแน่วแน่ ฟังแล้วจับประเด็นสาระสำคัญได้ ท่องจำไว้ชื่นใจ แล้วนำมาคิดหาเหตุผลจนรู้แจ้งนำไปใช้ได้จริง

ศุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำหลักพุทธมาจัดเสนอเป็นกระบวนการเรียนการสอน และให้นิสิตรปริญญามหาบัณฑิตที่ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสอน นำกระบวนการสอนตามหลักพุทธไปทดลองใช้ผลปรากฏว่า กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพุทธที่จัดขึ้นตอนดังต่อไปนี้สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้จริง ทั้งยังสามารถสร้างศรัทธาต่อวิชาที่เรียน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมได้ผลดีด้วยกระบวนการเรียนการสอนตามหลักพุทธมี ๓ ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนการสอน

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างศรัทธา

๑.๑ การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม

๑.๒ บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์

๑.๓ การเสนอสิ่งเร้าและการสร้างแรงจูงใจให้ผู้รู้

ขั้นตอนที่ ๒ การสอนตามหลักพุทธ

๒.๑ การฝึกหัด ฟัง พูด อ่าน เขียน เพื่อให้ความรู้และฝึกปฏิบัติ (พุทธสุตา = Learning and practices)

๒.๒ การฝึกปรือเพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ (ธตา = Doing exercise and memorizing)

๒.๓ การฝึกฝน ฝึกทักษะหรือฝึกปฏิบัติจนคล่องแคล่วและจัดเจน (วจสาปริจจาคา = drill)

๒.๔ การฝึกคิดพิจารณาเข้าใจแจ่มแจ้ง (มนสาอุปกขา = comprehension and interpretation)

การฝึกคิดนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงให้วิธีคิดไว้หลายวิธี ครูสามารถเลือกนำวิธีคิดแบบต่าง ๆ ดังที่ได้เขียนไว้ในเรื่องของโยนิโสมนสิการมาสอนได้ เช่น การคิดจำแนกแยกแยะการคิดเชื่อมโยงสัมพันธ์ การคิดหาเหตุและปัจจัย เป็นต้น

๒.๕ การฝึกสรุปสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจแจ่มแจ้ง และนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน (ทิฎฐิยา สุปฏิวิทา = conclusion and application)

ขั้นตอนที่ ๓ การมองเห็นและการประเมินของกัลยาณมิตร

๓.๑ การวัดและประเมินตนเองของนักเรียน

๓.๒ การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน

๓.๓ การวัดและประเมินโดยครู

๓.๔ การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันท์กัลยาณมิตรเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่พบจากการประเมิน

จากขั้นตอนการสอนที่เสนอมาเพียง ๒ กระบวนการ จะเห็นได้ว่าพระบรมศาสดาได้ทรงเน้นกระบวนการในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน และมีความเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมในสมัยนั้น ปัจจุบันนี้ครูมิใช่แหล่งความรู้เพียงหนึ่งเดียว และการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นได้จากหลายทาง มิใช่การฟังเท่านั้นครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาจึงควรจัดกิจกรรมและสิ่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดศรัทธา และซึมซับคุณค่าของศีลธรรม ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยไว้

มนุษย์มีใจเป็นต้น มีใจเป็นประธาน การสอนที่ดีจึงเป็นการสอนที่จับใจ จงใจ ให้ตั้งใจ จนตั้งใจ เมื่อการสอนได้เกิดขึ้นจากใจครู ถึงใจศิษย์เช่นนี้ย่อมเป็นผลให้ กาย วาจา เป็นกุศลไปด้วย

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้เกิดผลดี จึงเป็นบุญกุศลอย่างยิ่ง

ตอนที่ ๓.๔

แนวการสอน
วิชา พระพุทธศาสนา

แนวการสอน

รายวิชา ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

วิชาเลือกเสรี

๕ ๐๑๘ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑ หน่วยการเรียนรู้

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษามูลเหตุการเกิดศาสนา ความหมาย ความจำเป็นที่ต้องนับถือศาสนา องค์ประกอบ และประโยชน์ของศาสนา

ศึกษาความเป็นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยและความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ

ศึกษาพุทธประวัติ ประวัติพระสาวก พระโมคคัลลานะ และจิตตะทนต์ รวมทั้งแนวปฏิบัติของท่านเหล่านั้นที่ส่งผลต่อผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาในเรื่องพระรัตนตรัยและไตรสรณคมน์ โอวาท ๓ เบญจศีล เบญจธรรม และหิริโอตตปปะ

ศึกษาความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้สืบทอดพระศาสนา และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

ฝึกอ่านภาษาบาลี สกคแบบไทยและแบบบาลีเกี่ยวกับคำอาราธนาศีล และสมาทานศีล ศึกษาและฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นในเรื่องตนเอง ๑ บท

ศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาโดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียน

ศึกษาความหมายและประโยชน์ของสมาธิ ฝึกปฏิบัติการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติ และฝึกให้เกิดปัญญาตามหลักการพัฒนาปัญญา ๓

ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธที่ถูกต้อง

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๘ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ศาสนาเป็นสิ่งจำเป็น และมีคุณประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะศาสนามีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ศาสนาแต่ละศาสนาอาจมีความเชื่อและแนวทางปฏิบัติแตกต่างกันไป แต่ทุกศาสนาก็นำสอนให้บุคคลเป็นคนดีตามแนวทางของศาสนานั้น ๆ

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้าน ความสำคัญของพระพุทธศาสนาจึงไม่เพียงแต่มีผลต่อชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนในด้านจิตใจเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยโดยส่วนรวมอีกด้วย

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติของศาสนา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ศาสนา

- มูลเหตุของการเกิด
- ความหมาย
- ความจำเป็นที่ต้องนับถือศาสนา
- ประเภท
- องค์ประกอบ และ
- คุณประโยชน์

๓.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย

- ๑) บทบาทของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่มีต่อพระพุทธศาสนาโดยสังเขป
 - การสังคายนา พระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓
 - การส่งพระเถระไปประกาศพระศาสนาในบริเวณต่าง ๆ

๒) วิวัฒนาการที่พระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ เข้าสู่ประเทศไทยโดยสังเขป

- พระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท เข้าสู่สุวรรณภูมิ
- พระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท เข้าสู่อาณาจักรทวารวดี
- พระพุทธศาสนา นิกายมหายาน เข้าสู่อาณาจักรศรีวิชัย
- พระพุทธศาสนา นิกายหินยาน แบบพุกาม เข้าสู่ไทยทางเหนือสมัยล้านนา
- พระพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์เข้าสู่ไทยสมัยสุโขทัย

๓.๓ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ

- พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ (ประมาณร้อยละ ๙๕)
- หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมไทยให้มีความสงบสุข

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูนำภาพ สไลด์ วิดีทัศน์ ภาพยนตร์เกี่ยวข้องกับศาสนาต่าง ๆ ให้นักเรียนดู

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายศึกษาค้นคว้าในประเด็นต่อไปนี้

- ศาสนามีความจำเป็นต่อชีวิตหรือไม่
- ศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร
- ศาสนาแต่ละศาสนามีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร

แล้วดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

๑) ศึกษาค้นคว้ารายละเอียดตามหัวข้อที่ได้มอบหมายจากหนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมและสรุปเพื่อเตรียมรายงานหน้าชั้น

๒) แต่ละกลุ่มส่งผู้แทนรายงานหน้าชั้นเรียน นักเรียนคนอื่น ๆ อภิปรายซักถาม แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงาน

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจตามหัวข้อในเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้

๔.๓ ครูนำภาพพระพุทธรูปหรือพุทธศาสนสถาน ที่ปรากฏอยู่ในบริเวณอาณาจักรของไทยที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าไปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจได้ถูกต้องถึงวิวัฒนาการที่พระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ ได้เข้าสู่ประเทศไทยในช่วงระยะเวลาที่ต่างกัน โดยครูใช้แผนที่แสดงอาณาจักรไทยประกอบการอธิบาย หลังจากนั้นครูมอบหมายให้นักเรียนลงตำแหน่งที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยในใบงานแผนที่โครงร่างที่ครูแจกให้ พร้อมนำส่งตามเวลาที่ครูกำหนด

๔.๔ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายในหัวข้อเรื่อง “ทำไมคนไทยส่วนใหญ่จึงนับถือพระพุทธศาสนา” แล้วดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

- ๑) ศึกษา ค้นคว้า พร้อมทั้งสัมภาษณ์ พุทธศาสนิกชนในหลาย ๆ อาชีพ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการอภิปราย
- ๒) นำข้อมูลพื้นฐานที่รวบรวมได้จากข้อ ๑) มาอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อสรุปของกลุ่ม
- ๓) ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำผลการสรุปของกลุ่มนำมาเสนอต่อชั้นเรียน
- ๔) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุป และให้นักเรียนแต่ละคนจดบันทึกไว้

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

- ๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๔ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิต
- ๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น ข่าว ภาพข่าว สไลด์ วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในรายวิชานี้ แผนที่แสดงอาณาจักไทย โบราณแผนที่โคร่งร่าง

๖. การวัดและการประเมินผล

- ๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย และความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบปรนัยและอัตนัย
- ๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็นความรับผิดชอบและการตอบคำถาม
- ๖.๓ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียน ในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบ และการตอบคำถาม
- ๖.๔ ตรวจผลงานจากโบราณแผนที่ที่มอบหมายให้จัดทำมาส่งเป็นรายบุคคล

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

- ๗.๑ จัดนิทรรศการเกี่ยวกับศาสนา และองค์ประกอบของศาสนาต่าง ๆ โดยใช้ภาพประกอบคำอธิบาย
- ๗.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มจัดป้ายนิเทศ หรือนิทรรศการเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย
- ๗.๓ เชิญวิทยากรพิเศษที่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาต่าง ๆ มาบรรยายให้ความรู้

ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง มีคุณค่าในการยึดถือเป็นแบบอย่างในความวิริยะอุตสาหะ มีความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติตนจนสำเร็จมรรคผล และอบรมสั่งสอนให้บุคคลประพฤติดี หากพุทธศาสนิกชนนำไปใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแล้ว จะช่วยในการพัฒนาตนและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

๒.๒ เพื่อให้สามารถนำเอาแนวทางดำเนินชีวิตของพระพุทธองค์ พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ พุทธประวัติ ประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ การประกาศพระศาสนา มอบความเป็นใหญ่ให้พระสงฆ์ ปรีณิพพาน

๓.๒ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ได้แก่พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ และจิตตะคหบดี

๑) พระสารีบุตร เป็นอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า คู่กับพระโมคคัลลานะ ซึ่งเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย และเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้เลิศกว่าพระภิกษุอื่นในทางปัญญา เป็นอัครสาวกที่เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธเจ้าในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีแนวทางในการดำเนินชีวิต และมีคุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- เป็นผู้ที่มีปัญญามาก
- เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีมาก
- เป็นผู้เคร่งครัดพระวินัย เป็นต้น

๒) พระโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้าคู่กับพระสารีบุตร เป็นที่ยกย่องว่าเป็นผู้มีบุคลิกน่าเกรงขามมากกว่าพระภิกษุองค์อื่น ๆ จึงเป็นที่เคารพยำเกรงแก่คนทั่วไป เมื่อพูดอะไรคนมักจะเชื่อฟัง มีแนวทางปฏิบัติและมีคุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- มีความสามารถในการชี้แจงให้คนเห็นบาปบุญคุณโทษ
- มีความสามารถในการอบรมสั่งสอนคนให้เชื่อฟัง

๓) จิตตะกัมภี เป็นชาวพุทธตัวอย่างในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ชอบบวชจากทาน บำรุงพระพุทธศาสนา ชอบช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ช่วยแนะนำให้ประชาชนเข้าใจในพระพุทธศาสนา เป็นชาวพุทธที่เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป และเป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ควรนำเอาความประพฤติการปฏิบัติมาเป็นแบบอย่าง เช่น

- เป็นผู้ที่มีความเมตตา กรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ
- เป็นคนดี และคนเก่งในการเผยแผ่ธรรม
- เป็นผู้ที่มีความเคารพ และศรัทธาในพระรัตนตรัย

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ให้นักเรียนช่วยกันอภิปราย และยกตัวอย่างบุคคลที่นักเรียนคิดว่าเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ตนเองและมนุษยชาติในโลกในลักษณะของการเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ซึ่งอาจเป็นพระศาสดาของศาสนาต่าง ๆ คุรุณาภาพ สไลด์ หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับพุทธประวัติ เพื่อนำไปสู่การศึกษาพระศาสดาของศาสนาพุทธ คือ “องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” และร่วมกันอภิปรายถึงความเปี่ยมหาบุรุษของพระพุทธเจ้าที่ทรงปัญญาเลิศ ตรัสรู้เองโดยชอบ มีพระมหากรุณาธิคุณต่อชาวโลก โดยทรงนำพระธรรมที่ได้ตรัสรู้แล้วมาช่วยมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ ทรงมีพระวิสุทธิคุณด้วยกาย วาจาใจที่สะอาดสงบ เป็นแบบอย่างที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติตาม ครูช่วยสรุปให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษา ค้นคว้าในประเด็นสำคัญ ๆ เกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยให้ดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาพุทธประวัติในหัวข้อประสูติ ตรัสรู้ การประกาศพระศาสนาตามความเป็นใหญ่ ให้พระสงฆ์ และปรีณิพพาน พร้อมทั้งวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นตามหัวข้อย่อ ๆ ในเรื่องพุทธประวัติจากหนังสือเรียน และหนังสืออ่านประกอบอื่น ๆ

๒) รายงานหน้าชั้นเรียน อาจใช้รูปภาพประกอบเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย

๓) นักเรียนอื่น ๆ ร่วมอภิปรายซักถาม เสนอความเห็นเพิ่มเติมจากการรายงานกลุ่มของแต่ละกลุ่ม และช่วยกันสรุปเพื่อให้เข้าใจและเห็นแนวทางการดำเนินชีวิตของพระพุทธเจ้าตามประเด็นที่กำหนดไว้

๔.๓ ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างพระอัครสาวก และบุคคลที่เกี่ยวข้องในพุทธประวัติที่มีบทบาทสำคัญในการทำประโยชน์ให้กับพระพุทธศาสนา ครูช่วยสรุปถึงบุคคลที่จะศึกษาในชั้นนี้ ได้แก่ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ และจิตตะคหบดี

๔.๔ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้า ประวัติของพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างกลุ่มละ ๑ ท่าน โดยให้ดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาประวัติของพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างในประเด็นสำคัญ ๆ เช่น ประวัติ บทบาทสำคัญในพระพุทธศาสนา และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดี มีคุณธรรมที่เป็นแบบอย่าง เพื่อใช้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน และสรุปมติในกลุ่มว่าจะยึดคุณธรรมข้อใดเป็นแบบอย่างของกลุ่ม

๒) รายงานหน้าชั้นเรียน อาจใช้รูปภาพประกอบเรื่องราวของประวัติของพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง (ตามประเด็นในข้อที่ ๑)

๓) นักเรียนอื่น ๆ ร่วมอภิปราย ซักถาม แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงานกลุ่ม และช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อให้เข้าใจ และเห็นแนวทางการดำเนินชีวิตของแต่ละท่าน ที่นักเรียนจะสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๔, ส ๐๑๕ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสือพุทธประวัติ พระพุทธเจ้าของฉัน หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ประวัติพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง

๕.๒ ภาพ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์ หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับพุทธประวัติ

๕.๓. วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องพุทธประวัติ พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในการทำงานกลุ่ม ความสนใจในการศึกษา ค้นคว้า การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและการตอบคำถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง และไปดูพระพุทธรูปในโบสถ์ซึ่งมีองค์จำลองพระโมคคัลลานะ และพระสารีบุตร

๗.๒ จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่ได้เรียนไปแล้วพร้อมทั้งแนวประพฤติปฏิบัติที่ควรนำมาเป็นแบบอย่าง

๗.๓ จัดฉายภาพยนตร์เกี่ยวกับประเทศอินเดียและสังเวชนียสถาน เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นเรื่องที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และเข้าใจยิ่งขึ้น

๗.๔ จัดทัศนศึกษาพานักเรียนไปศึกษาภาพเขียนตามฝาผนังโบสถ์ที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ ในชุมชนที่นักเรียนอยู่หรือใกล้กับชุมชนนั้น ๆ

ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

จำนวน ๘ คาบ

๑. สารสำคัญ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ เพื่อให้คนประพฤติปฏิบัติชอบ การยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะนำมาซึ่งการพัฒนาตนเอง และชีวิตที่สงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ต่อชีวิตประจำวัน

๒.๒ เพื่อให้สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ พระรัตนตรัยและไตรสรณคมน์

รัตนตรัย แปลว่า ดวงแก้วทั้ง ๓ (รัตนะ = ดวงแก้ว + ไตร = ๓) หมายถึง สิ่งที่มีค่า สิ่งประเสริฐที่สุด ๓ อย่าง คือ

- ๑) พุทธรัตนะ ดวงแก้วคือพระพุทธเจ้า
- ๒) ธรรมรัตนะ ดวงแก้วคือพระธรรม
- ๓) สังฆรัตนะ ดวงแก้วคือพระสงฆ์

พระรัตนตรัยนี้นับเป็นโครงสร้างของพระพุทธศาสนา

ไตรสรณคมน์ แปลว่า การถึงที่พึ่ง ๓ อย่าง (ไตร = ๓ + สรณ = ที่พึ่ง + คมน์ = การถึง) หมายถึง การนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง คือ นับถือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งทางใจตลอดชีวิต

๓.๒ โอวาท ๓ โอวาท แปลว่า คำกล่าวสอน, คำแนะนำ, คำตักเตือน ในที่นี้หมายถึง พระโอวาทของพระพุทธเจ้า ๓ อย่าง คือ

- ๑) ไม่ทำความชั่วทั้งปวง (สพฺพปาปสฺส อกรณํ)
- ๒) ทำแต่ความดี (กุสลสุปฺปสมฺปทา)
- ๓) ทำใจของคนให้ผ่องใส (สจิตฺตปริโยทปนํ)

๓.๓ เบญจศีล เบญจธรรม

เบญจศีล แปลว่า ศีล ๕ คือ

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี	เว้นจากการปลงชีวิต
๒) อทินนาทานา เวรมณี	เว้นจากการลักการขโมย
๓) กาเมสุมิถาจารา เวรมณี	เว้นจากการประพฤติดีกาม
๔) มุสาวาทา เวรมณี	เว้นจากการพูดเท็จ
๕) สุราเมรยมชฺชปมาถา ภูฐานา เวรมณี	เว้นจากการดื่มสุราเมรัย (และสิ่งเสพติดให้โทษ อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)

เบญจธรรม แปลว่าธรรม ๕ ข้อ คือ

๑) เมตตากรุณา	ความรักด้วยปรารถนาดีและความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์
๒) สัมมาอาชีวะ	การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต
๓) กามสังวร	ความระมัดระวังในกามารมณ์
๔) สัจจะ	ความซื่อสัตย์สุจริต
๕) สติสัมปชัญญะ	ความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ (หรือความไม่ประมาท)

๓.๔ หิริโอตตปเป

หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจในการที่จะกระทำความชั่ว อันได้แก่ ความรังเกียจต่อการกระทำความชั่ว เป็นเหมือนเกลียดสิ่งสกปรกไม่ยากเข้าใกล้ ไม่ยากอยู่ใกล้สิ่งสกปรก ไม่ยากเปื้อนเปื้อนกับสิ่งสกปรก

โอตตปเป แปลว่า ความเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว เพราะกลัวผลของความชั่ว จะพาตัวให้เดือดร้อน เป็นเหมือนกลัวอสรพิษ ไม่ยากเข้าใกล้อสรพิษ เพราะกลัวพิษร้าย ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อชีวิต

ธรรม ๒ ข้อนี้ พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่า โลกपालธรรม แปลว่า ธรรมคุ้มครองโลก คือธรรมที่ช่วยให้ชาวโลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ก่อความเดือดร้อนต่อกัน และไม่สับสนวุ่นวาย นับเป็นธรรมระดับรากฐานของศีลธรรมและจริยธรรม

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ยกตัวอย่างเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่แสดงถึงการปฏิบัติตน และการไม่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อให้นักเรียนอภิปรายผลดีและ

ผลเสียที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา หลังจากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาเหตุที่ทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ ซึ่งต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเน้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔.๒ ยกตัวอย่างเหตุการณ์ตัวอย่างบุคคลหรือนิทานชาดกที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อหลักธรรมที่กำลังศึกษาในชั้นนั้น ๆ เน้นให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่สามารถมองเห็นรูปธรรม เป็นภาพที่เคลื่อนไหว น่าเรียนรู้ ไม่ใช่คำบอกเล่าอธิบายจากครูทางเดียวอาจทำให้น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ ครูควรชี้แนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมโดยอาจจะใช้วิธี ให้ตัวแบบ ตัวอย่างบุคคลที่มีหลักธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิตที่เป็นเรื่องจริง ทำให้เห็นตัวอย่างจริง ชัดเจน และเห็นจริงจังกับเรื่องนั้น ๆ

๔.๓ ให้นักเรียนตั้งความคาดหวังตามหลักธรรมที่นักเรียนต้องการจะปฏิบัติจริง โดยให้นักเรียนกำหนดแนวทางปฏิบัติด้วยตัวของนักเรียนเอง ตามตัวอย่างที่เป็นแบบอย่างที่ดี หรือตามความคาดหวังที่นักเรียนตั้งเอาไว้ว่า มีลำดับขั้นตอนอย่างไรในการปฏิบัติ เพื่อให้ได้ผลตามหลักธรรมนั้น ๆ

๔.๔ ให้นักเรียนประเมินผลการปฏิบัติด้วยตัวของนักเรียนเองเป็นระยะ ๆ ไป ในระหว่างการฝึกปฏิบัติเพื่อตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการที่กำหนดแนวปฏิบัตินั้น ๆ แล้วให้นักเรียนแต่ละคนสรุปผลจากการปฏิบัติของตนเอง พร้อมทั้งแสดงความชื่นชมในสิ่งที่ตนได้ประพฤติปฏิบัติ ครูมีบทบาทในการติดตามผล และให้การเสริมแรงในการประพฤติปฏิบัติของนักเรียน

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๘, ส ๐๑๙ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับชาดกทางพระพุทธศาสนา

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ (รายการธรรม) แอปบันทึกเสียงธรรม หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรม บุคคลตัวอย่างที่ยึดหลักธรรม (คุณธรรม) ในการดำเนินชีวิต

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของหลักธรรมให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรม ความประพฤติของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาคในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและผลของการศึกษาค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติตนของนักเรียนจากแบบบันทึกการปฏิบัติตนของนักเรียนเอง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนช่วยกันจัดหาวิทยากร บุคคลตัวอย่างที่ยึดหลักธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิตมาให้ความรู้อบรมเป็นระยะ ๆ ไป เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นเรื่องที่เป็นจริงใกล้ตัว

๗.๒ ในการสอนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น หากหลักธรรมเรื่องใดที่เกี่ยวข้องกันก็ควรจะสอนไปพร้อม ๆ กัน เปรียบเทียบให้เห็นความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เช่น เรื่อง เบญจศีล เบญจธรรม ทั้งนี้เนื่องจากคุณธรรมเป็นฐานของจริยธรรม

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนประกวดคำขวัญยกย่องคนมีหลักธรรม (คุณธรรม) ประจำใจ ในการประพฤติปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตอย่างสม่ำเสมอ

๗.๔ สนับสนุนให้นักเรียนจัดกิจกรรมตั้งคำถาม-คำตอบ เกี่ยวกับหลักธรรมที่กำลังศึกษา หรือตั้งปัญหา แล้วให้พิจารณาหาหลักธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา นั้น ๆ

๗.๕ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการแสดงผลการศึกษาค้นคว้าของคนที่มียุทธธรรม (คุณธรรม) และคนที่ไม่มีหลักธรรมประจำใจในการประพฤติปฏิบัติ โดยใช้ภาพวาดประกอบให้เห็นจริงเป็นรูปธรรม

๗.๖ จัดกิจกรรมยกย่องนักเรียนผู้มีความประพฤติดี ทั้งภายในโรงเรียนและในชุมชน เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เก็บของตกได้แล้วนำคืนเจ้าของ ฯลฯ

ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า มีหน้าที่ศึกษาพระธรรมวินัย เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชน ชาวพุทธควรแสดงความเคารพบูชา และเชิดชูพระสงฆ์ เพื่อเป็นระเบียบแบบแผนและวัฒนธรรมที่ดีงาม

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนสถาน พิธีกรรมต่าง ๆ และในที่สาธารณะ

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระศาสนา พระสงฆ์ทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างถ่องแท้
๒. ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบ และปฏิบัติสมควรในฐานะที่เป็นพุทธสาวก
๓. นำคำสั่งสอนและหลักการปฏิบัติที่ได้ผลแล้วไปสั่งสอนพุทธศาสนิกชนต่อไป
๔. สร้างและทะนุบำรุง รักษา ศาสนสมบัติและศาสนสถานให้คงสภาพดีและ

ใช้งานได้อยู่เสมอ

๕. ปกป้องพระพุทธศาสนาทุกวิถีทางโดยร่วมมือกับพุทธศาสนิกชนอย่างจริงจัง

๓.๒ ปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

๑. ทางกาย มีสัมมาคารวะ การยืน เดิน นั่ง ควรสำรวม ปฏิบัติให้ถูกต้องตามจารีตประเพณี เช่น หยุดยั้งขณะสนทนากับท่าน ยืนให้ห่างจากท่านพอสมควร เดินตามหลังพระสงฆ์ นิมนต์ท่านนั่งหรือยืนในที่ที่เหมาะสม นั่งในที่ต่ำกว่าพระสงฆ์ แสดงความเคารพด้วยการกราบหรือไหว้ตามควรแก่สถานที่

๒. ทางวาจา การสนทนาควรใช้วาจาสุภาพให้ถูกต้องและเหมาะสมตามฐานะของพระสงฆ์ เช่น ใช้ “นิมนต์” แทน “เชิญ”

๓. ทางใจ คิดเคารพต่อพระสงฆ์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์ของพระสงฆ์ตามที่นักเรียนได้พบเห็นชีวิตประจำวันว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง แล้วเขียนกิจกรรมเหล่านั้นลงบนกระดานดำ และครูช่วยเพิ่มเติมกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรของพระสงฆ์ให้สมบูรณ์

๔.๒ นักเรียนร่วมกันอภิปราย กิจกรรม และสรุปถึงความสำคัญของพระสงฆ์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา ในฐานะผู้สืบทอดพระศาสนา โดยครูช่วยเสริมให้สมบูรณ์

๔.๓ ให้นักเรียนยกตัวอย่างพระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เพื่อนำมาศึกษาผลงาน และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสืบทอดพระพุทธศาสนา

๔.๔ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาผลงานและกิจกรรมของพระสงฆ์ดังกล่าว และนำมารายงานในชั้นเรียนโดยครูช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ในประเด็นดังกล่าวข้างต้น

๔.๕ ครูกำหนดสถานการณ์ที่ใดที่หนึ่ง ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น การไปพบพระสงฆ์ที่กุฏิ หรือการพบพระสงฆ์ขึ้นรถประจำทาง แล้วให้นักเรียน ๓-๕ คนแสดงบทบาทสมมติ การปฏิบัติต่อพระสงฆ์ทั้งทางกายและวาจาในสถานการณ์ที่กำหนดแล้วให้นักเรียนในชั้นช่วยกันพิจารณาว่าการปฏิบัตินั้นถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ และที่ถูกต้องนั้นคืออย่างไร แล้วครูและนักเรียนช่วยกันสรุปแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องทั้งกาย และวาจาที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ หลังจากนั้นให้นักเรียนแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติตามสถานการณ์ต่าง ๆ

๔.๖ ให้นักเรียนอธิบายความรู้สึกของนักเรียนว่า ขณะที่ปฏิบัติต่อพระสงฆ์เช่นนั้นมีความรู้สึกอย่างไร ครูจะช่วยสรุปให้เห็นถึงความรู้สึกที่ดีงามขณะที่ปฏิบัติต่อพระสงฆ์นั้นว่าเป็นการปฏิบัติทางใจ

๔.๗ นักเรียนร่วมกันสรุปแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะทั้งในด้าน กาย วาจา และใจ โดยครูเป็นผู้ช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๑๑๔, ส ๑๑๕ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
หนังสือระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธและผู้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ของกรมการศาสนา ฯลฯ

๕.๒ ภาพ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์ หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ และการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น รายการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ของคณะเหลืองวังษี วัดบวรนิเวศวิหาร รายการพุทธประทีป

๕.๓ วิทยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระสงฆ์ ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และผลของการศึกษาค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียน ในการฝึกปฏิบัติวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

๗.๒ ฝึกปฏิบัติจริงเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการ แสดงวิธีการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะอย่างถูกต้อง โดยใช้ภาพวาดประกอบและภาพถ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา

๗.๔ ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมประกวดมารยาทของนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทาง
พระพุทธศาสนา

จำนวน ๓ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ภาษาบาลี เป็นภาษาที่บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการที่พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในการอ่านภาษาบาลีจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างแตกฉาน ลึกซึ้ง

พุทธศาสนสุภาษิตที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมีคุณค่าในการชี้แนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อเตือนสติแก่พุทธศาสนิกชนในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตน

คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาเป็นคำเฉพาะที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาทางพระศาสนาและในศาสนพิธี

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ หลักการอ่านภาษาบาลี พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้สามารถอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในศาสนพิธีและพุทธศาสนสุภาษิตได้ถูกต้อง ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำพุทธศาสนสุภาษิตมาใช้เป็นหลักในการเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ภาษาบาลี

๑) ความสำคัญของภาษาบาลี ภาษาบาลี เป็นภาษาที่ใช้บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาที่แพร่หลายในประเทศต่าง ๆ เช่น ไทย พม่า ลาว ศรีลังกา เป็นต้น

๒) การอ่านภาษาบาลี ภาษาบาลี เป็นภาษาที่มีไวยากรณ์กำหนดระเบียบการอ่านการเขียนและความหมายไว้อย่างเด่นชัด จึงทำให้มีหลักการอ่านที่แน่นอน ไม่สับสนซับซ้อน โดยมีหลักการอ่านดังนี้

การอ่านภาษาบาลี สะกดแบบบาลี มีหลักกว้าง ๆ คือ

(๑) พยัญชนะตัวใดที่เขียนโดด ๆ โดยไม่มีสระ ให้อ่านออกเสียง “สระอะ” เหมือนกับวิสรรชนีย์ (- ะ) ปรากฏอยู่ (การสะกดแบบบาลีจะไม่ใช้สระอะ) สำหรับพยัญชนะที่มีสระอื่นกำกับอยู่ก็ให้ออกเสียงตามสระนั้น ๆ เช่น

ภควโต	อ่านว่า	ภะ - ตะ - ระ - โต
พาทาย	อ่านว่า	พา - พา - ยะ

(๒) การสะกดแบบบาลีที่มีการใช้พินทุ “จุด” (- .) ได้พยัญชนะ มีหลักในการอ่านดังนี้

(๒.๑) เมื่อใช้พินทุ (- .) จุดได้พยัญชนะตัวใดให้ออกเสียงพยัญชนะที่มีพินทุอยู่ข้างล่างเป็นตัวสะกดของพยัญชนะตัวหน้า (เมื่อพยัญชนะตัวหน้ามีสระอื่นประกอบอยู่แล้ว) เช่น

อิตุถิ	อ่านว่า	อิต - ถิ
สุตฺเต	อ่านว่า	สุต - เต

(๒.๒) เมื่อใช้พินทุ (- .) จุดได้พยัญชนะตัวใด ให้ใช้เป็นเครื่องหมายแทนไม้หันอากาศ (-) และกำกับพยัญชนะที่มีพินทุอยู่ข้างล่างว่าเป็นตัวสะกดของตัวหน้า (ทั้งนี้พยัญชนะตัวหน้าไม่มีสระอื่นประกอบอยู่) เช่น

ภนฺเต	อ่านว่า	ภัน - เต
ภตุตานิ	อ่านว่า	ภัต - ตา - นิ

(๒.๓) เมื่อใช้พินทุ (- .) จุดได้พยัญชนะตัวใด เพื่อต้องการให้เป็นตัวควบกล้ำ ให้อ่านออกเสียงกึ่งมาตรา เช่น

คเหตุวา	อ่านว่า	คะ - เหตุ - ตวา
กตุวา	อ่านว่า	กัต - ตวา

(เสียง ตะ หน้า วา ออกกึ่งมาตรา)

(๓) การสะกดแบบบาลีที่มีการใช้ “นิคหิต” (˘) ประกอบข้างบนพยัญชนะ และสระ ให้อ่านออกเสียงเหมือนสะกดด้วยแม่กง คือเป็นเสียง ง สะกด เช่น

รตุติ	อ่านว่า	รัด - ติง
วิสุ	อ่านว่า	วิ - สุง

ส่วนการเขียนภาษาบาลี เป็นภาษาบาลีสะกดแบบไทยนั้น ให้ยึดหลักการข้างต้น โดยคงไว้ทั้งสระ และพยัญชนะ ถ้าอ่านออกเสียง สระอะ ให้ประวิสรรชนีย์ ตามตัวอย่าง เช่น

ภาษาบาลี

• ภาษาบาลีสะกดแบบไทย

ธมฺมจารี

ธัมมะจารี

กฐิน

กะฐิน

๓) คำที่ใช้ฝึกอ่านข้อความในภาษาบาลี ในพุทธศาสนสุภาษิต คำอาราธนาศีล และคำสมาทานศีล ๕

คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้นบทที่เกี่ยวข้องกับตนเอง) เช่น

- อตุตา หิ อตุตโน นาโถ	อ่านว่า	อັต - ตา - หิ - อັต - ตะ - โน - นา - โถ
- อตุตนา โจทยตุตตนํ	อ่านว่า	อັต - ตะ - นา - โจ - ทะ - ยัต - ตา - นัง
- นิमितฺตํ สาธุรูปานํ	อ่านว่า	นิ - มิต - ตัง - สา - ธุ - รูปา - นัง
กตญฺญูกตเวทิตา		กะ - ตัญญู - ญู - กะ - ตะ - เว - ทิ - ตา
- อตุตา หเว ชิตํ เสยฺโย	อ่านว่า	อັต - ตา - ทะ - เว - ชิ - ตัง - เสย - โย

๓.๒ พุทธศาสนสุภาษิต (ให้เลือกเรียนเพียง ๑ บท)

ความหมายและประโยชน์ของพุทธศาสนสุภาษิต

๑) อตุตา หิ อตุตโน นาโถ

(จากอุททกนิกาย ธรรมบทคาถา พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕)

ความหมาย - ตนแน่เป็นที่พึ่งของตน

ประโยชน์ - สอนให้รู้ว่า ตัวเองเป็นหลักสำคัญของการพึ่งตนเอง ไม่มีใครอื่นเป็นที่พึ่งของเราได้ตลอดเวลา เกิดเป็นมนุษย์มีอวัยวะครบถ้วน มีความรู้ สติปัญญาครบบริบูรณ์ ไม่ควรทำตนให้เป็นภาระแก่คนอื่น ควรพึ่งตนเองให้มากที่สุด ภายใต้งู้นไขที่สามารททำได้เพราะทุกคนทุกวัยมีขีดความสามารถที่จะพึ่งตัวเองได้ต่างกัน

๒) อตุตนา โจทยตุตตนํ

(จาก อุททกนิกาย ธรรมบทคาถา พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕)

ความหมาย - จงเตือนตนด้วยตนเอง

ประโยชน์ - สอนให้รู้ว่า ไม่มีใครที่จะเตือนเราได้ตลอดไปและตลอดเวลา ตัวเองเตือนตัวเองเป็นสิ่งที่ดีที่สุดโดยใช้สติสัมปชัญญะกำกับว่า จะทำอะไรอย่างไรในเวลาใด พร้อมทั้งเตือนตัวเองให้ห่างไกลจากความชั่วร้ายต่าง ๆ

๓) นิमितต์ สาธุรูปานํ กตญญุกตเวทิตา

(จากสมเด็จพระสังฆราชฯ สว)

ความหมาย - ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี

ประโยชน์ - สอนให้สำนึกถึงความดีและบุญคุณของผู้ที่ทำความดีแก่ตน เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ สัตว์เลี้ยง สัตว์ใช้งาน สถานที่สิ่งของ และทรัพยากร จึงควรทำความดีหรือตอบแทนคุณผู้อุปการะคุณนั้น ๆ

๓.๓ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๑) ประโยชน์ของคำศัพท์ช่วยให้เข้าใจความหมายเดิมของศัพท์ในภาษาบาลีที่นำมาใช้ในภาษาไทยได้ถูกต้อง รวมทั้งความแตกต่างของความหมายระหว่างคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา กับภาษาที่สื่อความหมายทั่ว ๆ ไป

๒) คำศัพท์ที่ชาวพุทธควรทราบอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ภาษาไทย มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย แต่มีความหมายคงเดิม เช่น ศาสา โปสถ์ นาค เป็นต้น

(๒) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย แล้ว มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนไปบ้างเล็กน้อย แต่มีความหมายผิดไปจากเดิม เช่น คำว่า สรรพ

คำว่า สรรพ (ภาษาบาลีเขียนว่า สัทธิ) เมื่อใช้ภาษาไทยทั่วไป มีความหมายว่า “ความเชื่อหรือความไว้วางใจ” เช่น ในประโยคว่า “ผมไม่สรรพนักการเมือง คนนี้” แต่ความหมายดั้งเดิมในภาษาบาลี คำว่า “สัทธิ” หมายถึงความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม หรือความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เช่น เชื่อในการตรัสรู้ (พระปัญญา) ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในกรรม และผลของกรรม

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูนำแผนภูมิหรือแผ่นใสซึ่งแสดงวิธีการอ่านภาษาบาลี สะกดแบบบาลี และสะกดแบบไทยที่ถูกต้องให้นักเรียนดู พร้อมทั้งอธิบายหลักการอ่านออกเสียงสระอะ หรือเมื่อได้เห็นเครื่องหมายพินทุ (.) หรือนิคหิต (') แล้วสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ไว้เป็นหลักการให้นักเรียนบันทึกไว้ในสมุด

๔.๒ ให้นักเรียนอ่านภาษาบาลีที่เป็นคำสั้น ๆ ตามบัตรคำหรือตามที่ครูกำหนดไว้บนกระดานดำ รวมทั้งคำในพุทธศาสนสุภาษิต (ที่เน้นเกี่ยวกับตนเอง) ได้แก่

- อตุตา หิ อตุตโน นาโถ
- อตุตนา โจทยตุคานํ
- นิमितฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญกตเวทิตา
- อตุตา หเว ชิตํ เสยฺโย

ให้นักเรียนช่วยกันตรวจสอบว่าอ่านได้ถูกต้องหรือไม่ ครูและนักเรียนช่วยกันแก้ไข

๔.๓ แบ่งกลุ่มนักเรียนเพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการอ่านคำอาราธนาศีล ๕ สมาทานศีล ๕ ที่เป็นภาษาบาลีพร้อมคำแปล แล้วให้ตัวแทนของนักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาอ่าน พร้อมทั้งแปลความหมาย คำอาราธนาศีล ๕ สมาทานศีล ๕ ที่เขียนเป็นภาษาบาลี แล้วครูให้อ่านคำเหล่านั้นพร้อมกันทั้งห้อง

๔.๔ ให้นักเรียนเขียนสะกตคำอาราธนาศีล ๕ และสมาทานศีล ๕ เป็นภาษาไทย ครูแสดงแผนภูมิคำอาราธนาศีล ๕ และสมาทานศีล ๕ นักเรียนตรวจพร้อมกัน และแก้ไขให้ถูกต้อง

๔.๕ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น ๔ กลุ่ม เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธศาสนสุภาษิตกลุ่มละ ๑ บทตามที่กำหนดไว้เกี่ยวกับตนเองแล้วดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

๑) ศึกษา วิเคราะห์ ความหมายและประโยชน์ของพุทธศาสนสุภาษิตจากหนังสือเรียน และหนังสืออ่านประกอบอื่น ๆ

๒) ผู้แทนกลุ่มแต่ละกลุ่มเสนอรายงานต่อชั้นเรียนโดยใช้ข่าวหรือรูปภาพประกอบ

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุปของกลุ่มย่อย แล้วช่วยกันสรุปให้เห็นภาพที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔) นำผลการรายงานกลุ่มไปติดไว้ที่ป้ายนิเทศ

๔.๖ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายคำว่า “ศรัทธา” แล้วครูช่วยสรุปให้เข้าใจความหมายที่ถูกต้อง

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๔ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิต

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น ข่าว ภาพข่าว บทความ รวมทั้งบัตรคำที่เกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิตที่เรียนในรายวิชานี้ (ภาพการแสดงมุทิตาจิตต่อผู้มีพระคุณ)

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเชิญมาบรรยายหรือขอสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการอ่านภาษาบาลีอย่างง่าย ๆ ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ให้ครอบคลุม จุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรม ความประพฤติของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาคในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และผลการศึกษา ค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ สังเกตความประพฤติและปฏิบัติตนของนักเรียนทั้งในส่วนตัวและต่อผู้อื่นว่าได้นำคุณธรรมจากพุทธศาสนสุภาษิตไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดแข่งขันการอ่านภาษาบาลีจากคำในพุทธศาสนสุภาษิตและจากบทสวดมนต์ที่เป็น คำง่าย ๆ ในห้องเรียน

๗.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดทำป้ายนิเทศ หรือป้ายคำในพุทธศาสนสุภาษิตพร้อมคำแปล ที่สอดคล้องกับบทที่เน้นเกี่ยวกับตนเอง เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจและส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจมากยิ่งขึ้น

๗.๓ ให้นักเรียนเขียนเรียงความโดยเลือกหัวข้อเรื่องจากพุทธศาสนสุภาษิตที่นักเรียนชอบ (เพียง ๑ บท) แล้วคัดเลือกฉบับของผู้ที่เขียนได้ดี มีสาระ มาติดไว้ที่ป้ายนิเทศ

๗.๔ นิมนต์พระหรือเชษฐวิยากรผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายพิเศษเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน

๗.๕ พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เช่นวัดในชุมชน

ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

จำนวน ๑ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ย่อมจะเกิดจากการตระหนักในคุณค่าและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงต้องมีหน้าที่ ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เผยแผ่พระศาสนา และปกป้องพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ เพื่อให้เห็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี
- ๒.๓ เพื่อให้ปฏิบัติตนตามหลักธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
- ๒.๔ เพื่อให้สามารถเผยแผ่ และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างดี

๓. เนื้อหาสาระ

ความหมายของชาวพุทธ

ชาวพุทธคือบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ชาวพุทธประกอบด้วย พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

หน้าที่ของชาวพุทธ อาจจัดได้เป็น ๔ หัวข้อคือ

๓.๑ **ศึกษาหาความรู้** พุทธศาสนิกชนที่ดี มีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ การศึกษาหาความรู้แยกได้เป็น ๒ แนวทาง

แนวทางที่ ๑ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางโลก เช่นการเรียนทั้งรายวิชาสามัญ และรายวิชาอาชีพ เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพที่สุจริต อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว-ต่อสังคม และประเทศชาติ

แนวทางที่ ๒ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางธรรม โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาชีวิต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุขในส่วนตัว และสันติสุขในส่วนรวม

๓.๒ การปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อได้ศึกษาหาความรู้แล้ว ก็ควรจะได้นำความรู้ที่นั้นมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง ทั้งส่วนที่เป็นหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเน้นการมีธรรม มากกว่าการรู้ธรรม

๓.๓ การเผยแผ่พระศาสนา เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่าเข้าใจว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์เท่านั้น แนวปฏิบัติในการเผยแผ่สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

๑) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีหน้าที่ที่ถูกกำหนดตามสถานภาพทางสังคม เช่น เป็นพ่อ-แม่-เป็นลูก-เป็นศิษย์-เป็นครู-เป็นเพื่อน-เป็นลูกจ้าง-เป็นนายจ้าง-เป็นพลเมือง-เป็นศาสนิก ฯลฯ ดังนั้นในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ย่อมถือได้ว่าช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) โดยการพูด-เขียน หรือประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการอื่น ๆ ในหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งนี้จะต้องไม่ลบหลู่ ดูหมิ่น ใส่ร้ายศาสนาอื่น

๓) ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร ประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ

๓.๔ ปกป้องพระศาสนา พระพุทธศาสนานั้นแม้จะมีผู้นับถือเป็นส่วนใหญ่ของประชาชนชาวไทย แต่ภัยของพระพุทธศาสนาก็ได้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อาจจำแนกได้เป็น ๒ ทางคือ

ทางที่ ๑ ภัยจากภายใน คือภัยที่เกิดจากพุทธบริษัททุกฝ่ายที่มีได้ศึกษา-สนใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง บ่อยครั้งต่อพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอนถูกนำไปตีความอย่างผิดเพี้ยน - มีความเห็นไม่ลงรอยกัน บางกลุ่มยังนำเอาไสยศาสตร์มาปะปนจนกระทั่งคิดว่าเป็นแนวทางของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติอย่างผิด ๆ

ทางที่ ๒ ภัยจากภายนอก จากข่าวที่ปรากฏได้เกิดมีการแย่งชิงศาสนิกชน โดยการกระทำของศาสนิกบางกลุ่มใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ และการผสมผสานหลักธรรมที่สอดคล้องทำให้ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยได้หันเหไปนับถือศาสนาอื่น

จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องตระหนักในภัยทั้ง ๒ ประการ และช่วยกันปกป้องพระศาสนาตามแนวทางต่อไปนี้

๑) ศึกษาหาความรู้อย่างถูกต้องและปฏิบัติตนตามหน้าที่พุทธศาสนิกชนที่ดี

๒) ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนพุทธศาสนิกชนที่ประพฤติปฏิบัติผิด ๆ ทั้งในส่วนของสงฆ์และฆราวาส เช่นในเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง โดยการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเมื่อมีโอกาสกระทำได้ หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

๓) ยกย่อง-สรรเสริญ-สนับสนุน นวพลผู้มีประพฤติดีประพฤติชอบ รวมทั้งการทำบุญกับพระสงฆ์ที่ปฏิบัติปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัย

๔) ช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ ไม่เป็นผู้ทำลาย และคอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้อื่นทำลายโดยการว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการช่วยทะนุบำรุงรักษา บูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่ดีอยู่เสมอตามกำลังศรัทธาและโอกาส

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ให้นักเรียนดูรูปภาพ วิดีทัศน์ สไลด์ เกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวพุทธ ทั้งในทางที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้อง เช่น ภาพคนกำลังปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญ การกระทำของคนขาดสติ ประพฤติชั่ว ฯลฯ แล้วให้นักเรียนร่วมกันอภิปราย แยกแยะให้เห็นถึงความถูกต้องและไม่ถูกต้องของกิจกรรมการกระทำนั้น ๆ และร่วมกันสรุปถึงความสำคัญของชาวพุทธที่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อพระพุทธศาสนา

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม เพื่อศึกษาหน้าที่ของชาวพุทธที่ถูกต้อง (กลุ่มละ ๕-๖ คน) โดยให้ดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาหน้าที่ของชาวพุทธในประเด็นสำคัญ ๆ เช่น การศึกษาหาความรู้ การปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา การเผยแผ่พระศาสนา และการปกป้องพระศาสนา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ และเป็นแนวประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่ดี

๒) ผู้แทนของแต่ละกลุ่มรายงานหน้าชั้นเรียน เกี่ยวกับข้อสรุปของกลุ่ม

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุปของแต่ละกลุ่ม เพื่อสรุปเป็นแนวปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธเป็นข้อ ๆ ที่นักเรียนจะสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในส่วนตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

๔) ให้นักเรียนแต่ละคนจดบันทึกผลสรุปหน้าที่ของชาวพุทธตามที่ได้ร่วมกันสรุปไว้

๔.๓ อนึ่งการสอนในเนื้อหา หน้าที่ชาวพุทธนั้น ครูควรเน้นในกระบวนการเรียนการสอนมากกว่าเนื้อหา เช่น ให้นักเรียนได้รู้จักตระหนักในปัญหา, การทำงานร่วมกัน, การแก้ปัญหา, การวางแผน, การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล ดังนั้น ครูจึงจำเป็นต้องศึกษาขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนให้เกิดกระบวนการที่พึงประสงค์ในตัวนักเรียน ทั้งนี้ใช้สื่อจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ที่ทันต่อเหตุการณ์ และตรงกับสภาพปัจจุบันของสังคม แต่เนื่องจากคาบที่กำหนดของเนื้อหาหน้าที่ชาวพุทธ ตามหลักสูตรกำหนดไว้เพียง ๑ คาบ ครูผู้สอนอาจจะมีความวิตกกังวลในแนวปฏิบัติ ในการจัดการเรียนการสอนที่จะสอดคล้องกับเวลาได้มากนักน้อยเพียงใด จึงขอเสนอแนะแนวการจัดกิจกรรมการสอนในภาพรวม ดังนี้

๑) คาบการสอนอาจจะเป็น ๑-๓ คาบ สามารถที่จะทำได้ โดยครูจะต้องบูรณาการในเนื้อหา ให้สอดคล้องกับเนื้อหาในเรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, การบริหารจัดการและเจริญปัญญา มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และการปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒) จุดเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามหัวข้อนี้ ได้เสนอแนวทางในแต่ละระดับชั้น ดังต่อไปนี้

ชั้น ม. ๑ เน้นรู้หน้าที่ชาวพุทธ ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนตนอย่างถูกต้องเหมาะสม และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นกิจนิสัย

ชั้น ม. ๒ เน้นในส่วนตน และในส่วนรวม สามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถชี้นำแนวทางปฏิบัติต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

ชั้น ม. ๓ เหมือนชั้น ม. ๑ และ ม. ๒ แต่เพิ่มเติมโดยเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ กำหนดแนวทางในการเลือกปฏิบัติของตนเอง และต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนรายวิชา ส ๐๑๔ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ ภาพ ภาพถ่าย ภาพสไลด์ วิดีทัศน์ เกี่ยวกับกิจกรรมของพุทธศาสนิกชนจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ โทรทัศน์

๕.๓ วิทยาการจากชุมชน เช่น พระสงฆ์ หรือฆราวาส ผู้ซึ่งมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

๕.๔ สถานที่ของชุมชนภายนอกโรงเรียน เช่น วัด

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้ข้อสอบทั้งแบบเลือกตอบและแบบอัตนัย

๖.๒ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียน

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียน ตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนช่วยกันจัดหาสื่อประเภทข่าว บทความ ภาพข่าว ที่เกี่ยวกับการกระทำของบุคคลที่สอดคล้องกับการกระทำตามหน้าที่ของชาวพุทธในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือหลายหัวข้อ ที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ แล้วนำมาจัดป้ายนิเทศ หรือจัดนิทรรศการสัปดาห์หน้าที่ชาวพุทธตามความเหมาะสม

๗.๒ ยกย่อง ชมเชย ให้ขวัญกำลังใจแก่นักเรียนที่ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของชาวพุทธที่ดีในลักษณะกลุ่มย่อย (ในห้องเรียน) หรือกลุ่มใหญ่ (ระดับโรงเรียน)

๗.๓ ฝึกการปฏิบัติจริงในการศึกษาหาความรู้ และปฏิบัติธรรมพิธีกรรมทางศาสนา จากแหล่งวิทยากรภายใน และภายนอกโรงเรียน

ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

การบริหารจิตให้มีสมาธิด้วยการฝึกอานาปานสติและการพัฒนาปัญญา ๓ ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาเป็นเครื่องเสริมสร้างคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพให้กับชีวิต

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์และกระบวนการของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๒ เพื่อให้เกิดทักษะในการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำผลของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ **สมาธิ** หมายถึงความตั้งใจมั่น กล่าวคือมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ สิ่งที่จิตกำหนดรู้นั้นจัดเป็นอารมณ์ คำว่า **สมาธิ** นั้นมีคำอีกคำหนึ่งที่มีความหมายเหมือนกัน คือ **เอกัคคตา** ซึ่งหมายถึง ภาวะที่จิตแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว

๓.๒ **การฝึกสมาธิ** ต้องอาศัยการเจริญสติซึ่งได้แก่การกำหนดให้ระลึกรู้ทันอารมณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น โดยปักใจแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว เช่น อานาปานสติ เป็นการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด

๓.๓ **ประโยชน์สำคัญของสมาธิ** คือ ช่วยพัฒนาปัญญา ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้และความรู้ชัดในเรื่องโลกและชีวิต แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามแหล่งที่เกิด คือ

๑) **สุตมยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ประเภทนี้ต้องอาศัยข้อมูลจากผู้อื่น ผู้มีปัญญามากในขั้นนี้ต้องมีความจำดีสามารถจดจำเนื้อหาได้มากจนเป็นพหูสูตร

๒) **จินตามยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิด พิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ ปัญญาขั้นนี้จัดเป็นคนที่ “คิดเป็น”

๓) ภาวนามยปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติเป็นประสบการณ์ตรงผู้มีปัญญานั้นจะสามารถ “ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น”

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ การฝึกสมาธิ

๑) เล่าประวัติบุคคลสำคัญหรือยกตัวอย่างเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นโทษของการไม่มีสมาธิและประโยชน์ของสมาธิในการดำเนินชีวิต เพื่อให้นักเรียนอภิปรายผลดีและผลเสียของการใช้และไม่ใช้สมาธิ

๒) นักเรียนฝึกการสำรวม (อิริยาบถ) สำรวมวาจา นั่งนิ่งนิ่งเพียง ๑-๒ นาที

๓) ครูให้นักเรียนสำรวมกาย แล้วดูภาพ เพื่อสังเกตรายละเอียดของภาพในเวลาอันจำกัด หรือให้อ่านข้อความ คำประพันธ์ในเวลาจำกัด ทดลอง ๒ ครั้ง ครั้งแรกขณะที่ดูให้เปิดเพลงจังหวะเร็ว เสียงดังรบกวน ครั้งที่ ๒ ห้องเรียนเงียบสงบ แล้วทดสอบผลการอ่าน และเก็บสาระสำคัญว่าแตกต่างกันอย่างไร

๔) ก่อนการฝึกสมาธิทุกครั้ง ให้นักเรียนสำรวมจิตด้วยการไหว้พระสวดมนต์

ในขั้นแรก ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นคู่ คือ เมื่อหายใจเข้า ให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๑ และนับต่อไปเป็น ๒-๒, ๓-๓ จนถึง ๑๐-๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑-๑ จนถึง ๑๐-๑๐ อย่างนี้เรื่อยไป

ในขั้นที่สอง ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นเลขเดี่ยว คือ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๒ อย่างนี้จนถึง ๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑ ๒ ๓ อย่างนี้เรื่อยไป

อนึ่งในการฝึกสมาธิ ในขั้นแรกและขั้นที่สองนั้น ผู้ฝึกปฏิบัติอาจใช้คำภาวนาอื่น ๆ เช่นคำว่า พุท-โธ แทนการนับเป็นตัวเลขเมื่อหายใจเข้าและหายใจออก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล

ในขั้นที่สาม ให้นักเรียนกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก โดยไม่ต้องนับเลข หรือคำภาวนาอื่นใด

๕) ภายหลังการฝึกปฏิบัติแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงประสบการณ์และความก้าวหน้าของการปฏิบัติ

๖) ให้นักเรียนบันทึกผล การฝึกสมาธิของตนเองในลักษณะเป็นอนุทินการปฏิบัติธรรม

๗) สัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการปฏิบัติสมาธิ เพื่อต้องการทราบความก้าวหน้า และแก้ไขข้อขัดข้องจากการปฏิบัติ

๔.๒ การเจริญปัญญา

- ๑) ให้นักเรียนฝึกพัฒนาความจำโดยอาศัยสมาธิ
- ๒) ให้นักเรียนอ่านหนังสือธรรมหรือฟังการบรรยายธรรมแล้วเขียนสรุปรายงานการวิเคราะห์หลักธรรม ประเด็นสำคัญพร้อมทั้งเสนอทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อเรื่องนั้น
- ๓) ยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือสถานการณ์ธรรมให้นักเรียนฟังแล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดหาคติธรรมจากเรื่องนั้น ๆ
- ๔) ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายว่า ห้องเรียนหรือโรงเรียนมีปัญหาอะไรบ้าง และจะปฏิบัติธรรมข้อใดเพื่อแก้ปัญหา

๔.๓ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ควรเน้นให้ปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ และไม่จำเป็นที่จะต้องจัดเฉพาะในคาบเวลาที่จะต้องสอนเรื่องสมาธิเท่านั้น แต่ครูอาจให้นักเรียนฝึกปฏิบัตินั่งสมาธิก่อนเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้ทุกครั้ง ครั้งละประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติ และก่อนจะให้ฝึกปฏิบัติในชั้นตอนต่อไป ต้องมีกระบวนการปฏิบัติที่ผ่านมาแล้วเสมอ โดยให้แต่ละชั้นมีจุดเน้นต่างกันกล่าวคือ

ในชั้น ม.๑

- ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายประโยชน์ของสมาธิ และการเจริญปัญญา
- ในการฝึกสมาธิ ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเป็นคู่
- ในการเจริญปัญญา ให้นักเรียนฝึกพัฒนาความจำมีนิสัยรักการอ่าน และเป็นนักฟังที่ดี

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๘, ส ๐๑๙, ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑, ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ โดยการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก (อานาปานสติ) และการเจริญปัญญา

๕.๒ สื่อมวลชนต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ ที่เสนอรายการธรรม หรือบทความธรรม แถลงบันทึกเสียงและวีดิทัศน์เกี่ยวกับธรรม

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่างๆ เช่น พระสงฆ์ ที่สอนการฝึกสมาธิแบบ อานาปานสติ บุคคลตัวอย่างที่ใช้สมาธิในการศึกษาปฏิบัติงาน

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ก่อนและหลังเรียน โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่ฝึกและหลังการฝึกสมาธิ

๖.๓ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การมีส่วนร่วมในการอภิปรายซักถาม เพื่อเจริญปัญญา

๖.๔ ตรวจสอบผลงานของนักเรียนที่เป็นย่อความ สรุปประเด็น การวิเคราะห์หลักธรรม บทความหรือการบรรยายธรรม

๖.๕ ครูประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียน ด้วยการสัมภาษณ์ ตรวจสอบบันทึกผลการฝึกสมาธิของนักเรียนจากอนุทินปฏิบัติธรรมและจากแบบสอบถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ในการสอนเรื่องของสมาธินั้น วิธีหนึ่งก็คือ ครูเปิดเทปเพลงไทยเดิมที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีชิ้นเดียว เช่น ขลุ่ยหรือระนาดเดี่ยวให้นักเรียนฟัง ด้วยการตั้งใจไปตามเสียงดนตรีอย่างแน่วแน่ แล้วให้นักเรียนประเมินว่าตนเองมีสมาธิในการฟังเพลงนั้นมากน้อยเพียงไร

๗.๒ ให้นักเรียนอ่านหนังสือเรียนวิชาที่ชอบ และวิชาที่ไม่ชอบในระยะเวลาที่กำหนด พร้อมกับให้นักเรียนสังเกตว่านักเรียนมีสมาธิในการอ่านทั้งสองวิชานั้นมากน้อยต่างกันอย่างไร

๗.๓ ในการฝึกสมาธิ ครูอาจให้นักเรียนเดินจงกรมสลับกับการนั่งปฏิบัติก็ได้

๗.๔ พานักเรียนไปทัศนศึกษาตามสำนักปฏิบัติธรรมที่ใช้อาณาป่านสติเป็นแนวปฏิบัติ

๗.๕ จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิในวันสำคัญทางศาสนาและวันเฉลิมพระชนมพรรษา

๗.๖ จัดให้มีการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมโดยเชิญวิทยากรมานำการฝึกอาณาป่านสติแก่นักเรียน

๗.๗ รณรงค์ให้แต่ละปีมีข้อธรรมสำคัญ ๑ ข้อ เช่น ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ที่ครูและนักเรียนถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อเจริญภาวนามายปัญญา

๕ ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เรื่อง มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๖ คาบ

๑. สารสำคัญ

การนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนนั้น นอกจากจะศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจไว้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติแล้ว เรายังต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะมีใช้แก่คนของศาสนาเหมือนศาสนธรรม แต่ก็เปรียบเสมือนเปลือกห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ไว้ ทำให้ต้นไม้ชุ่มชื้นและมีชีวิตอยู่ได้นั่น

วัฒนธรรมของไทยนั้นย่อมมีการผสมผสานกันระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย กับพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่มีส่วนช่วยให้เกิดความสามัคคีในสังคมไทย เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนจะต้องศึกษาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามประเพณี พิธีกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชาติไทย

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนตามประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในศาสนพิธี และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ มรรยาทชาวพุทธ

มรรยาทชาวพุทธ คือ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่ชาวพุทธยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติตน โดยปกติชาวพุทธที่เป็นฆราวาสจำเป็นต้องไปวัดเพื่อประกอบกรกุศล ต้องพบปะกับพระภิกษุสงฆ์ และเพื่อนพุทธศาสนิกชนด้วยกัน การประพฤติปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องงดงามด้วยมรรยาททางกาย วาจา จึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้บางครั้งยังมีโอกาสเข้าเฝ้าองค์พระประมุขของชาติซึ่งเสด็จมา

ประกอบพิธีทางพุทธศาสนา นักเรียนจึงจำเป็นต้องศึกษามรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ มรรยาทชาวพุทธที่ควรศึกษาในขั้นนี้ มีดังต่อไปนี้

๑) มรรยาทในการรับประทานอาหาร

- ร่วมกับสมาชิกในครอบครัว
- ในงานสังคม

๒) มรรยาทในการเคารพ

(๒.๑) การลุกขึ้นยืนตรง

- เมื่อครู อาจารย์ เข้า-ออกชั้นเรียน
- เมื่อประธานเข้าออกที่ประชุม
- เมื่อผู้ใหญ่ผ่านมาระยะใกล้

(๒.๒) การโค้งคำนับ

- ในการรับเสด็จพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ (ในกรณีที่เป็นหญิงให้ถอนสายบัว ยกเว้นผู้ที่อยู่ในเครื่องแบบข้าราชการให้โค้งคำนับ)
- ในบุคคลเสมอกันพร้อมกล่าวว่า สวัสดี
- ในกรณีสงฆ์ให้ผู้ใหญ่ เมื่อยืนอยู่ในระยะใกล้

(๒.๓) การไหว้

- การไหว้พระ
- การไหว้ผู้ใหญ่
- การไหว้บุคคลเสมอกัน
- การรับไหว้

(๒.๔) การกราบ

- การกราบพระรัตนตรัย (เบญจางคประดิษฐ์)
- การกราบผู้มีอาวุโสสูง
- การกราบเคารพศพ

(๒.๕) การเคารพสถานที่

๓) มรรยาทในการยืน

- การยืนตามลำพัง
- การยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่
- การยืนถวายความเคารพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์
- การยืนต่อหน้าพระสงฆ์

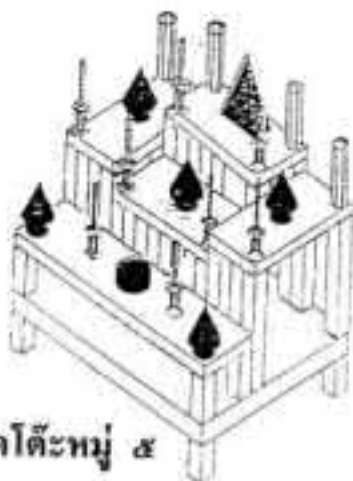
๓.๒ ศาสนพิธี

๑) การจัดโต๊ะหมู่บูชา

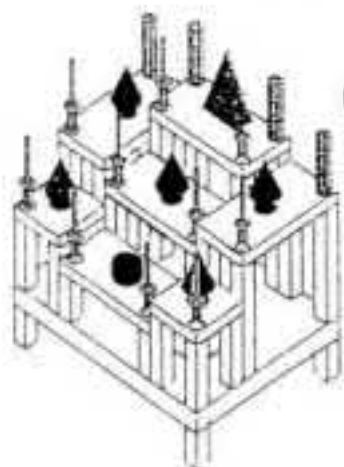
การจัดโต๊ะหมู่บูชาจะต้องมีการจัดเตรียมเมื่อมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นพิธีมงคลหรืออวมงคลในการจัดโต๊ะหมู่บูชานั้น จะต้องจัดทำให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนซึ่งกำหนดไว้มี ๔ แบบ ตามความเหมาะสมและความสำคัญของพิธีนั้น ๆ ตามแผนผังที่ปรากฏ

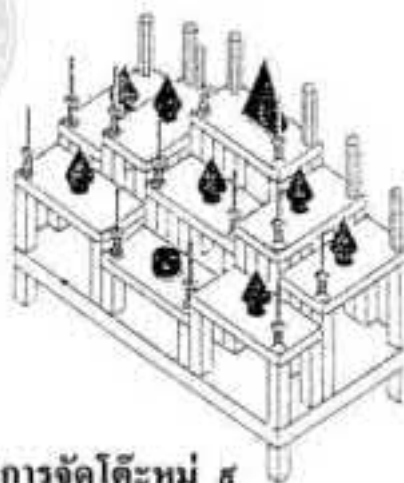
แผนผังการจัดโต๊ะหมู่ ๔

แผนผังการจัดโต๊ะหมู่ ๕

แผนผังการจัดโต๊ะหมู่ ๖

แผนผังการจัดโต๊ะหมู่ ๗

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนผัง

หมายถึง พระพุทธรูป

หมายถึง กระถางรูป

หมายถึง แจกันดอกไม้

หมายถึง เชิงเทียน

หมายถึง พานดอกไม้/พานพุ่ม

(ภาพจากเอกสารการจัดโต๊ะหมู่บูชา ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย และกรมการศาสนา)

๒) การจุดรูปเทียน

ในการจุดรูปเทียน ให้จุดเทียนเล่มขวามือของพระพุทธรูปก่อน แล้วจึงจุดเล่มซ้ายมือของพระพุทธรูปตามลำดับ ต่อจากนั้นให้จุดรูปพร้อมกันทั้ง ๓ ดอกแล้วนำมาเสียบเรียงที่ละดอกจากซ้ายมือไปขวามือ

การจุดเทียน ๒ เล่มนั้นเพื่อบูชาพระธรรมและพระวินัย รูป ๓ ดอกบูชาพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า สำหรับดอกไม้นั้นเพื่อบูชาพระสงฆ์

๓) การอาราธนาศีล

การอาราธนาศีล หมายถึง การขอให้พระสงฆ์ให้ศีลแก่เราตามธรรมเนียมของการทำบุญพระพุทธรูปศาสนาทุกประเภท จะกระทำเมื่อมีพระสงฆ์อยู่ในพิธีนั้นด้วย การอาราธนาศีลนี้จะต้องกระทำก่อนพิธีอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อชำระกาย วาจาของผู้ทำพิธีให้บริสุทธิ์

คำอาราธนาศีล

มย ภนุ คิสรณณ สห ปณฺณ สีตานิ ยาจาม ว่า ๓ ครั้ง

ครั้งที่ ๒ ว่า ทุตติยมปิ นํ และครั้งที่ ๓ ว่า ตติยมปิ นํ

จะใส่คำว่า วิสุ วิสุ รทณตถาย หลังคำว่า ภนต หน้าคำ คิสรณณ ก็ได้
คำแปล

“ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอรับศีล ๕ พร้อมพระรัตนตรัย”

๔) การสมาทานศีล

การสมาทานศีล หมายถึง การรับศีลโดยการเปล่งวาจาตามพระสงฆ์ผู้ให้ศีล
ตั้งแต่ต้นจนจบ

๓.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑) วันธรรมสวนะ (วันพระ) วันข้างขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (หรือ ๑๔ ค่ำ)

๒) วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงประชุมใหญ่ที่มีพระสาวกเข้าประชุมมากที่สุด ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์และพระอรหันตสาวกล้วนเป็นเอหิภิกขุ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ที่มาเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ เหตุอัศจรรย์ในวันนั้นมี ๔ ประการ จึงเรียกว่า วัน “จาตุรงคสันนิบาต”

๓) วันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ วันนี้เป็นวันสำคัญที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

๔) **วันอัฐมีบูชา** ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนเป็นเดือน ๗ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ณ เมืองกุสินารา

๕) **วันอาสาฬหบูชา** ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ แต่ถ้าเป็นปีอธิกมาสก็ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลัง-ก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน เป็นวันที่มีความสำคัญคือ เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤตทายวัน และเป็นวันที่มีพระสงฆ์สาวกองค์แรกเกิดขึ้นในโลก ได้แก่ ท่านโกณฑัญญะ ทำให้มีพระรัตนตรัยครบองค์ ๓ (พระพุทธ-พระธรรม-พระสงฆ์)

๖) **วันเข้าพรรษา** เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์อยู่ประจำที่ในวัดใดวัดหนึ่ง (จำพรรษา) ในช่วงฤดูฝนมีกำหนด ๓ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ที่เรียกว่า “วันเข้าพรรษา” จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถ้าในปีใดเป็นปีอธิกมาส (มีเดือน ๘ สองหน) ให้เลื่อนการเข้าพรรษาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง

๗) **วันออกพรรษา** ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันที่พระสงฆ์ออกจากการอยู่ประจำที่ (จำพรรษา) ครบ ๓ เดือนแล้ว ในวันนี้เป็นวันที่พระสงฆ์จะทำพิธีออกพรรษา จึงเป็นสังฆกรรมที่สำคัญยิ่ง จึงเรียกววันนี้ชื่อหนึ่งว่า “วันมหาปวารณา”

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทย โดยสรุปมี ๒ ประเภท คือ

๑. **วันสำคัญธรรมดา** ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมปฏิบัติกิจกรรมการกุศล เช่น เข้าวัดทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม รักษาศีลอุโบสถ จตวันการฆ่าสัตว์ จตวันการใช้แรงงานสัตว์ เช่น ไชโย-กระบือไถนา ได้แก่ วันธรรมสวนะหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า วันพระ วันอัฐมีบูชา ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า

สำหรับวันออกพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรตามวัดใกล้บ้าน และการทำบุญที่เรียกว่า “การตักบาตรเทโว” หรือที่เรียกเต็มว่า “ตักบาตรเทโวโรหณะ” ซึ่งเชื่อกันว่า เป็นวันคล้ายวันรับเสด็จพระพุทธเจ้าเมื่อคราวขึ้นไปจำพรรษาโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๒. **วันสำคัญที่ราชการประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ** ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา สำหรับวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนควรจะไปวัดทำบุญตักบาตร ถวายทาน ฟังพระธรรมเทศนาและเวียนเทียน

วันเข้าพรรษา กรมการศาสนาจะมีกิจกรรมที่ถือปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษ เช่น การปฏิบัติธรรม โดยอุปสมบท เข้าพรรษาหรือรักษาศีลอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในเรื่องการถวายเทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

มรรยาทชาวพุทธ

- ๔.๑ ให้นักเรียนได้ร่วมกันอภิปรายถึงความจำเป็นต้องศึกษาและปฏิบัติตามมรรยาทชาวพุทธ
- ๔.๒ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย และสรุปเกี่ยวกับมรรยาทในการรับประทานอาหารอย่างถูกต้องเหมาะสม
- ๔.๓ ให้นักเรียนได้ชม ภาพสไลด์ วิดิทัศน์หรือสาธิตการแสดงความเคารพแบบต่าง ๆ และมรรยาทในการรับประทานอาหารตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้
- ๔.๔ แบ่งกลุ่มนักเรียนให้ฝึกปฏิบัติตามแบบให้ถูกต้องจนเกิดความชำนาญในการปฏิบัติ
- ๔.๕ ให้กลุ่มส่งผู้แทนของกลุ่มมาปฏิบัติสลับเปลี่ยนบุคคลตามหัวข้อในเนื้อหา เช่น การแสดงความเคารพโดยการไหว้ การกราบ การยืน ฯลฯ
- ๔.๖ ให้นักเรียนช่วยกันติชมผู้ปฏิบัติหากไม่ถูกก็ให้ช่วยกันแก้ไข ถ้าถูกให้คำชมเชย ยกย่องว่าปฏิบัติได้ถูกต้อง

ศาสนพิธี

- ๔.๑ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายให้เห็นถึงความสำคัญของพิธีกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๔.๒ ให้นักเรียนดูลักษณะการจัดโต๊ะหมู่บูชาในห้องจริยธรรมหรือในห้องประชุมของโรงเรียน หรือให้ดูภาพของการจัดโต๊ะหมู่ ๔, ๕, ๗ และ ๙ หรือพานักเรียนไปดูที่วัด แล้วให้นักเรียนได้ร่วมกันอภิปราย สรุปถึงความแตกต่างของลักษณะการจัดโต๊ะหมู่บูชาแบบต่าง ๆ
- ๔.๓ ให้นักเรียนแสดงการจัดโต๊ะหมู่บูชาแบบต่าง ๆ ครูและนักเรียนช่วยกันแก้ไขให้ถูกต้อง ในกรณีที่ไม่มีโต๊ะหมู่บูชาก็ให้นักเรียนแต่ละคนเขียนแผนผังแสดงการจัดให้ถูกต้อง
- ๔.๔ ครูอธิบายพร้อมทั้งสาธิตการกราบ การจุดธูปเทียน การอาราธนาศีล และการสมาทานศีล แล้วให้นักเรียนแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติจริงตามที่ครูสาธิตให้ดู
- ๔.๕ ครูสุ่มกลุ่มตัวอย่างให้นักเรียนมาปฏิบัติหน้าชั้นเรียนพร้อมทั้งให้คำแนะนำ แก้ไขให้ถูกต้องและยกย่องชมเชยตามสมควร

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

- ๔.๑ ครูและนักเรียนช่วยกันอภิปรายสรุปเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม เพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งกลุ่มตามเนื้อหาทั้ง ๗ วัน แล้วดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้
 - ๑) ศึกษาความเป็นมา ความสำคัญและหน้าที่ของชาวพุทธที่ต้องปฏิบัติในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จากหนังสือเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติม

๒) ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอรายงานผลสรุปของกลุ่มหน้าชั้นเรียน อาจใช้รูปภาพประกอบ

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุปของกลุ่มย่อย และช่วยกันสรุปเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนทั้งชั้น ที่นักเรียนจะสามารถนำไปใช้ในส่วนตนได้

๔.๓ ครูและนักเรียนร่วมกันออกแบบบันทึกการปฏิบัติตนเองตามผลสรุปในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ในการประเมินตนเอง เมื่อถึงวันสำคัญดังกล่าวและนำแบบประเมินส่งครูเมื่อสิ้นภาคเรียน

๔.๔ ครูควรเน้นกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมแต่ละชั้นเรียน เช่น ให้ตระหนักในความสำคัญของการทำงานกลุ่ม การวางแผนในการแก้ปัญหา การปฏิบัติตามแผนและการประเมินผล ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาสาระของทุกชั้นจะเหมือนกันหมด นอกจากนี้การปฏิบัติก็ควรจะต้องให้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ถ้าจัดได้ตรงกับวันสำคัญได้จะเป็นสิ่งที่ดี

๔.๕ จุดเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหัวข้อนี้ ได้เสนอแนะแนวทางในแต่ละระดับชั้นดังต่อไปนี้

ชั้น ม.๑ เน้นให้เห็นความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และตนเองสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในวันสำคัญดังกล่าว เช่น เว้นทำ ความชั่ว ทำความดี ถือศีล ทำบุญ ตักบาตร ฯลฯ

ชั้น ม.๒ เน้นทั้งในการปฏิบัติส่วนตนและมีส่วนร่วมด้วยสังคม รวมทั้งสามารถชวนเชิญหรือชักนำสังคมให้ร่วมปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ชั้น ม.๓ เน้นทั้งในการปฏิบัติส่วนตนและส่วนรวมเหมือนในชั้น ม.๑ - ม.๒ แต่เพิ่มกระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจักษ์ กำหนดแนวทางสร้างสรรค์ เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อชักนำตนเองและสังคม เช่น กำหนดว่า ให้วันเข้าพรรษา เป็นวันปลูกต้นไม้ หรือวันเริ่มต้นที่จะกระทำความดีในส่วนตน

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๑๑๔ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ แผ่นภาพ สไลด์ วิดิทัศน์เกี่ยวกับมรดกไทย

- ๕.๓ แผนภาพ สไลด์วีดิทัศน์เกี่ยวกับการจัดโต๊ะหมู่บูชา
- ๕.๔ แผนภูมิคำกล่าวเข้าถึงพระรัตนตรัย อารยธรรม ศิลป สมาทานศีล
- ๕.๕ โต๊ะหมู่บูชาในห้องประชุม หรือห้องจริยธรรม
- ๕.๖ แผนภาพ สไลด์ วีดิทัศน์ เทปเพลงที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๕.๗ วิทยาการในห้องถิ่น เช่น พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาสที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๕.๘ สถานที่ของชุมชน เช่น วัด บ้าน

๖ การวัดและการประเมินผล

- ๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อทดสอบทั้งเลือกตอบและอัตนัย
- ๖.๒ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และสังเกตพฤติกรรมการทำงานหรือการปฏิบัติตนเป็นรายบุคคล
- ๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียน จากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง แบบบันทึกรวมของกลุ่มและจากการปฏิบัติจริง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

- ๗.๑ จัดให้มีการประกวดมรรยาทระดับห้องเรียน ระดับชั้น ระดับโรงเรียน เพื่อมอบเกียรติบัตรยกย่องชมเชยหรือเพื่อคัดเลือกเป็นตัวแทนของโรงเรียนส่งเข้าแข่งขันระดับชุมชน
- ๗.๒ จัดสัปดาห์แห่งการแสดงความเคารพโดยการยืนเคารพ การไหว้ และกล่าวสวัสดี
- ๗.๓ ส่งเสริมนักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริงในเรื่องศาสนพิธีที่วัด ที่บ้าน หรือที่โรงเรียน
- ๗.๔ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดโดยโรงเรียน ชุมชน หรือวัด
- ๗.๕ ให้นักเรียนมีโอกาสจัดป้ายนิเทศเป็นประจำเกี่ยวกับมรรยาทไทย ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๗.๖ เชิญวิทยากรในชุมชนบรรยายให้นักเรียนฟัง หรือนำนักเรียนไปฟังบรรยายที่วัด

แนวการสอน

รายวิชา ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา

๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

๕ ๐๑๕ พระพุทธศาสนา

คาบ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย

ศึกษาประวัติพระอานนท์ พระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางมัลลิกา รวมทั้งแนวปฏิบัติของท่านเหล่านั้นที่ส่งผลต่อผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องสติสัมปชัญญะ ปุพเพกกรรมิณี และกัตตัญญกตเวที ขันติโสรัจจะ และอิทธิบาท ๔

ศึกษาความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

ฝึกอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำที่ใช้ในการเข้าถึงพระรัตนตรัย อารยนาพระปริตร และ อารยนาธรรม ศึกษาและฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นในเรื่องบิดามารดา ๑ บท

ศึกษาความหมายและโครงสร้างของพระไตรปิฎกโดยสังเขป ข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎก ๑ เรื่อง

ศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียน

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการบริหารจัดการ โดยการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติและฝึกให้เกิดปัญญาตามหลักการพัฒนาปัญญา ๓

ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญของพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธที่ถูกต้อง

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๒ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนา มีอิทธิพลครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้าน ความสำคัญของพระพุทธศาสนาจึงไม่เพียงแต่มีผลต่อชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนในด้านจิตใจเท่านั้นแต่ยังมีผลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยโดยส่วนรวมอีกด้วย

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย

๒.๒ เพื่อฝึกการวิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา โดยศึกษาตัวอย่างจากวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดีและศิลปะ

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย

สถาบันศาสนาจัดเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญสถาบันหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องมือควบคุมให้สังคมตั้งอยู่ในความสงบสุข ทำหน้าที่ในการอบรมศีลธรรมจรรยาให้สมาชิกของสังคมประพฤติในสิ่งที่ดีงาม ดังนั้นพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยสถาบันหนึ่ง

๓.๒ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย

พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญทั้งในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม และวรรณกรรมตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมไทย

๔. กิจกรรมการเรียนรู้

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าในประเด็นต่อไปนี้

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อครอบครัว - บทบาทของพระพุทธศาสนา
ในวิถีชีวิต พิธีกรรม ประเพณี

ความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนาต่อสังคม -

อิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนา ต่อศิลปะ วรรณคดี และ การอยู่ร่วมกันในสังคม

แล้วดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

- ๑) ศึกษาค้นคว้ารายละเอียดตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมายจากหนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม และสรุปเพื่อเตรียมรายงานหน้าชั้น
- ๒) แต่ละกลุ่มส่งผู้แทนรายงานหน้าชั้นเรียน นักเรียนคนอื่น ๆ อภิปรายซักถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงาน
- ๓) แสดงตัวอย่าง ข้อความ คำประพันธ์ ภาพที่บ่งบอกอิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาในศิลปวัฒนธรรมไทย
- ๔) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจตามหัวข้อเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

- ๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธรูปศาสนา รายวิชา ส.๐๑๔ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมในหัวข้อเรื่อง ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธรูปศาสนา โดยพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ฯลฯ
- ๕.๒ บทความเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนาต่อครอบครัวและต่อสังคม

๖. การวัดและการประเมินผล

- ๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนา ในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยและเป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย
- ๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม
- ๖.๓ ประเมินผล การปฏิบัติของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

- ๗.๑ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มจัดนิทรรศการ หรือป้ายนิเทศเกี่ยวกับอิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ

๗.๒ ให้นักเรียนจัดมุมพระพุทธรศานาภายในห้องเรียน โดยจัดแสดงภาพเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปกรรม และการดำเนินชีวิตของคนไทยเกี่ยวกับพระพุทธรศานา

๗.๓ ให้นักเรียนจัดทำสมุดภาพเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปกรรม และการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรศานา

ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง มีคุณค่าในการยึดถือเป็นแบบอย่างในความวิริยะอุตสาหะ มีความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติตนจนสำเร็จมรรคผล และอบรมสั่งสอนให้บุคคลประพฤติดี หากพุทธศาสนิกชนนำไปใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแล้วจะช่วยให้พัฒนาคนและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

๒.๒ เพื่อให้สามารถนำเอาแนวทางการดำเนินชีวิตของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง มาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๓. เนื้อหาสาระ

ประวัติพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง ที่เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ได้แก่ พระอานนท์ พระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางมัลลิกา

๑) **พระอานนท์** เป็นพุทธสาวกที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ดีเด่นด้วยคุณธรรมหลายข้อที่ควรยึดเป็นแบบอย่าง เช่น

- มีสติรอบคอบ
- มีความทรงจำแม่นยำ
- เป็นพระสาวกที่เป็นแบบอย่างที่ดี
- เป็นผู้คงแก่เรียน มีความรู้ดีมาก
- เป็นสาวกผู้คอยดูแลรับใช้พระพุทธเจ้าที่ดีที่สุด เป็นต้น

๒. **พระเจ้าสุทโธทนะ** เป็นพระบิดาของพระพุทธเจ้า แม้เมื่อแรกจะได้พยายามป้องกันมิให้พระพุทธเจ้าออกบวช และทรงเสียดพระหฤทัย ผิดหวังที่พระโอรสเสด็จออกบวช แต่ภายหลัง

ทรงเข้าพระทัยดีและได้เห็นความดีจากการเสียดชะของพระพุทธเจ้า เพื่อความสุขของชาวโลก มากกว่าความสุขส่วนตัวพระองค์ เป็นชาวพุทธตัวอย่างที่มีคุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความคิดเห็นของตน
- เชื่อฟังพระพุทธเจ้าอย่างแรงกล้า เป็นต้น

๓) **พระนางมัลลิกา** เป็นชาวเมืองกุสินารา ได้ติดตามสามีไปอยู่เมืองสาวัตถี เมื่อได้พบพระพุทธเจ้าเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีจิตใจมั่นคง เมื่อสามีและลูกชายถูกฆ่าตาย ก็ทำใจได้ เก็บความรู้สึกได้ ไม่หวั่นไหว และใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก้ปัญหาชีวิตได้สำเร็จ เป็นชาวพุทธตัวอย่างที่มีคุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่างดังต่อไปนี้

- เป็นผู้ข่มใจได้ เมื่อมีความทุกข์อย่างใหญ่หลวง
- เป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติของพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่างในรายวิชา ส ๐๑๔ แล้วปรับเนื้อหาสาระให้เข้ากับเรื่องของบุคคลในรายวิชา ส ๐๑๔ และเพิ่มเติมกิจกรรมดังต่อไปนี้

๔.๒ ให้นักเรียนแต่ละคนเขียนเรียงความในหัวข้อเรื่อง “พุทธสาวก” พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่ข้าพเจ้าประทับใจ” (เฉพาะท่านใดท่านหนึ่ง) ให้นักบอกเหตุผลพร้อมทั้งคุณธรรมของท่านเหล่านั้นที่ควรถือเอาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต รวมทั้งคุณธรรมที่นักเรียนคิดว่าจะนำไปปฏิบัติ (ความยาวของเรียงความ ๑ หน้า) แล้วครูสุ่มเลือกนักเรียนให้อ่าน ๓-๔ คน เฉลี่ยเป็นเรื่องพุทธสาวก ๑ พุทธสาวิกา ๑ และชาวพุทธตัวอย่าง ๒ หลังจากวิจารณ์เรียงความที่เขียนแล้ว นักเรียนที่เหลือนำข้อความที่ตนเขียนไปติดที่ป้ายนิเทศ เพื่อให้เพื่อน ๆ อ่านกันอย่างทั่วถึง

๕. สื่อการเรียนรู้การสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๔ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรมระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ประวัติพระสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง

๕.๒ ภาพเกี่ยวกับพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในรายวิชานี้

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์หรือบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย รวมทั้งจากการเขียนเรียงความที่ครูมอบหมายให้นำมาส่ง

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในการทำงานกลุ่ม ความสนใจในการศึกษา ค้นคว้า เพื่อทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผน บรรยาภาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ที่ได้เรียนในรายวิชานี้

๗.๒ จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับประวัติของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง พร้อมทั้งสรุปให้เห็นแนวประพฤติปฏิบัติที่ควรนำมาเป็นแบบอย่าง

๗.๓ ให้นักเรียนแสดงละคร โดยใช้บทบาทสมมุติเป็นพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง เพื่อให้นักเรียนได้เห็นจริงเห็นจังกับสภาพของเนื้อเรื่อง และจดจำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๘ คาบ

๑. สารสำคัญ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ เพื่อให้คนประพฤติปฏิบัติชอบ การยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะนำมาซึ่งการพัฒนาตนเอง และชีวิตที่สงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ต่อชีวิตประจำวัน

๒.๒ เพื่อให้สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ สติสัมปชัญญะ

สติ แปลว่า ความระลึกได้ อันได้แก่ความระมัดระวังในการกระทำ คำที่พูด และสิ่งที่คิด จะได้ไม่เผลอ ไม่พลาดพลั้ง

สัมปชัญญะ แปลว่า ความรู้ตัว อันได้แก่ความรู้ชัดแจ้งในการกระทำ คำที่พูด และสิ่งที่คิดว่าดีหรือชั่วอย่างไร ผิดหรือถูกอย่างไร จะได้ไม่หลงผิด ไม่มัวเมา

ธรรม ๒ อย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า “ทพุปการธรรม” แปลว่า ธรรมมีอุปการะมาก คือเป็นธรรมช่วยสนับสนุน หรือคอยคุ้มครองจิตใจไม่ให้ประมาท

๓.๒ บุพการีและกตัญญูคุณเวที

บุพการี แปลว่า ผู้ทำอุปการะก่อน ได้แก่ ผู้ทำความดี ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นก่อน ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่คอยคิดถึงหรือเรียกร้องผลตอบแทน เช่น พ่อแม่ให้อุปการะแก่ลูก เป็นต้น

กตัญญูคุณเวที แปลว่า ผู้รู้อุปการะที่เขาทำให้ตนหรือสังคมแล้วตอบแทน ได้แก่ ผู้รู้จักบุญคุณ รู้จักคุณค่าการกระทำดีของผู้เป็นบุพการี แล้วทำความดีตอบแทนบุญคุณ เช่น ลูกทำความดีตอบแทนคุณของพ่อแม่ เป็นต้น

๓.๓ ขันติโสรัจจะ

ขันติ แปลว่า ความอดทน ได้แก่ ความรู้จักอดทนต่อความลำบาก เมื่อได้รับความเจ็บปวด ได้รับการทรมาน รู้จักอดทนต่อความตรากตรำ ในการทำหน้าที่การงาน และรู้จักอดทนต่อความเจ็บใจ

โสรัจจะ แปลว่า ความสงบเสวยม ได้แก่ ความสงบเสวยมเรียบร้อยงดงามทางกาย และวาจา เมื่อจะทำ จะพูดอะไรก็เป็นไปด้วยความสุภาพเรียบร้อย มีระเบียบวินัย

๓.๔ อธิธัมม ๔

อธิธัมม ๔ แปลว่า คุณธรรมที่ทำให้ถึงความสำเร็จ ได้แก่ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จผล สำเร็จความประสงค์ มี ๔ อย่าง คือ

๑) ฉันทะ ความพอใจ ความรัก ความเต็มใจที่จะทำความดี การทำหน้าที่เพื่อให้สำเร็จ ให้เกิดผลดียิ่ง ๆ ขึ้น

๒) วิริยะ ความเพียร ความหมั่น ความขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค การทำความดี การทำหน้าที่เพื่อให้สำเร็จ ให้เกิดผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

๓) จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ ความจริงใจ จริงจังในการทำ ความดี ทำหน้าที่เพื่อให้สำเร็จ ให้เกิดผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

๔) วิมังสา ความรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลในการทำ ความดี การทำหน้าที่เพื่อให้สำเร็จ ให้เกิดผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ยกตัวอย่างเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่แสดงถึงการปฏิบัติตน และการไม่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อให้นักเรียนอภิปรายผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา หลังจากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาเหตุที่ทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ ซึ่งต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเน้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔.๒ ยกตัวอย่างเหตุการณ์ ตัวอย่างบุคคลหรือนิทานชาดกที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อหลักธรรมที่กำลังศึกษาในชั้นนั้น ๆ เน้นให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่สามารถมองเห็นรูปธรรม เป็นภาพที่เคลื่อนไหว น่าเรียนรู้ ไม่ใช่คำบอกเล่าอธิบายจากครูทางเดียวอาจทำให้น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ ครูควรชี้แนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมโดยอาจจะใช้วิธี ให้ตัวแทน ตัวอย่างบุคคลที่มีหลักธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิตที่เป็นเรื่องจริง ทำให้เห็นตัวอย่างจริง ชัดเจน และเห็นจริงเห็นจังกับเรื่องนั้น ๆ

๔.๓ ให้นักเรียนตั้งความหวังตามหลักธรรมที่นักเรียนต้องการปฏิบัติจริง โดยให้นักเรียน

กำหนดแนวทางปฏิบัติด้วยตัวของนักเรียนเอง ตามตัวอย่างที่เป็นแบบอย่างที่ดี หรือตามความคาดหวังที่นักเรียนตั้งเอาไว้ว่ามีลำดับขั้นตอนอย่างไรในการปฏิบัติตน เพื่อให้ได้ผลตามหลักธรรมนั้น ๆ ชั้นตอนนี้อาจใช้กิจกรรมการสนทนา การอภิปรายกลุ่มย่อย การเขียน การแต่งคำประพันธ์ การวาดภาพ การสร้างแผนภูมิชีวิต ฯลฯ ตามความถนัดของนักเรียน

๕.๕ ให้นักเรียนประเมินผลการปฏิบัติด้วยตัวเองของนักเรียนเองเป็นระยะ ๆ ไปในระหว่างการฝึกปฏิบัติ เพื่อตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการที่กำหนดแนวปฏิบัตินั้น ๆ แล้วให้นักเรียนแต่ละคนสรุปผลจากการปฏิบัติของตนเอง พร้อมทั้งแสดงความชื่นชมในสิ่งที่ตนได้ประพฤติปฏิบัติ ภูมิใจบทบาทในการติดตามผล และให้การเสริมแรงในการประพฤติปฏิบัติของนักเรียน

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๑๑๔, ส ๑๑๕ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับชาดกทางพระพุทธศาสนา

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ-โทรทัศน์ (รายการธรรม) แดฉบับที่กเสียงธรรม หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรม บุคคลตัวอย่างที่ยึดหลักธรรม (คุณธรรม) ในการประพฤติปฏิบัติตน

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของหลักธรรม ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรม ความประพฤติของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และผลของการศึกษา ค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติตนของนักเรียนจากแบบบันทึกการปฏิบัติตนของนักเรียนเอง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนช่วยกันจัดหาวิทยาการ บุคคลตัวอย่างที่ยึดหลักธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิตมาให้ความรู้ อบรมเป็นระยะ ๆ ไป เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นเรื่องที่เป็นจริงใกล้ตัว

๗.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนประกวดคำขวัญยกย่องคนมีหลักธรรม (คุณธรรม) ประจำใจ ในการประพฤติปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตอย่างสม่ำเสมอ

๗.๓ สนับสนุนให้นักเรียนจัดกิจกรรมตั้งคำถาม-คำตอบ เกี่ยวกับหลักธรรมที่กำลังศึกษาหรือตั้งปัญหา แล้วให้พิจารณาหาหลักธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา นั้น ๆ

๗.๔ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการแสดงผลกิจกรรมของคนที่มีหลักธรรม (คุณธรรม) และคนที่ไม่มีความดีประจําใจในการประพฤติปฏิบัติ โดยใช้ภาพวาดประกอบให้เห็นจริง

๗.๕ จัดกิจกรรมยกย่องนักเรียนผู้มีความประพฤติดี ทั้งภายในโรงเรียนและในชุมชน เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เก็บของตกได้แล้วนำคืนเจ้าของ ฯลฯ

ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยเป็นผู้ปฏิบัติที่ดี ตรง ชอบ และเหมาะสมจึงควรได้รับการเคารพบูชา ควรแก่การทำบุญ เพื่อความสุขความเจริญแก่ชีวิต

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจภาวะที่แท้จริงของพระสงฆ์อย่างถูกต้อง

๒.๒ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย

๑. พระสงฆ์ตามความหมายทางพระวินัย หมายถึงพระภิกษุสงฆ์ทั่ว ๆ ไป ได้แก่ กุลบุตรที่บวชเป็นพระภิกษุถือศีล ๒๒๗ ข้อ

๒. พระสงฆ์ตามความหมายทางพระธรรม หมายถึง พระอริยสงฆ์ ผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบ และปฏิบัติสมควรอย่างยิ่ง

๓.๒ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

๑. ทางกาย มีสัมมาคารวะ การยืน เดิน นั่ง ควรสำรวม ปฏิบัติให้ถูกต้องตามจารีตประเพณี เช่น หยุดยืนขณะสนทนากับท่าน ยืนให้ห่างจากท่านพอสมควร เดินตามหลังพระสงฆ์ นิมนต์ท่านนั่งหรือยืนในที่ที่เหมาะสม นั่งในที่ต่ำกว่าพระสงฆ์ แสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้ตามควรแก่สถานที

๒. ทางวาจา การสนทนาควรใช้วาจาสุภาพให้ถูกต้อง และเหมาะสมตามฐานะของพระสงฆ์ เช่น ใช้ "นิมนต์" แทน "เชิญ"

๓. ทางใจ คิดเคารพต่อพระสงฆ์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูและนักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ที่แตกต่างจากคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป เช่น ไม่ฉันข้าวเย็น ปลงผม ห่มผ้าเหลือง ตามหลักพระวินัยของสงฆ์ แล้วครูอธิบาย

เพิ่มเติมให้นักเรียนเข้าใจเกี่ยวกับพระวินัยของพระสงฆ์ แล้วสรุปให้เห็นว่าลักษณะที่พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยเหล่านี้หมายถึงพระสงฆ์ทั่ว ๆ ไป

๔.๒ ครูอธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงพระสงฆ์อีกประเภทหนึ่ง คืออริยสงฆ์ ซึ่งหมายถึงผู้บรรลุมรรคผล และยกตัวอย่างพระอริยสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

๔.๓ ครูสรุปให้เห็นถึงพระสงฆ์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย

๔.๔ ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะที่เสนอแนะไว้แล้วในรายวิชา ส ๐๑๔ พระพุทธศาสนา

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๔, ส ๐๑๕ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสือระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธของกรมการศาสนา ฯลฯ

๕.๒ ภาพ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว (สไลด์) วิดีทัศน์ หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ และการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระสงฆ์ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาคในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและผลของการศึกษาค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียน ในการฝึกปฏิบัติวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมผัสกับพระสงฆ์ เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับพระสงฆ์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ

๗.๒ ฝึกปฏิบัติจริง เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ ตลอดจนศาสนกิจบางอย่างที่พึงปฏิบัติได้จริง เช่น การดักบาตร

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการ แสดงวิธีการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะอย่างถูกต้อง โดยใช้ภาพวาดประกอบ และภาพถ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา

๗.๔ ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมประกวดมารยาทของนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ภาษามาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทาง
พระพุทธศาสนา

จำนวน ๕ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ภาษามาลีเป็นภาษาที่ใช้บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการที่พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในการอ่านภาษามาลีจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างแจ่มชัดลึกซึ้ง

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งบันทึกเรื่องราวและหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ โดยใช้ภาษามาลีบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการสืบต่อพระศาสนา พุทธศาสนสุภาษิตที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมีคุณค่าในการชี้แนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อเตือนสติแก่พุทธศาสนิกชนในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตน

คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เป็นคำเฉพาะที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาทางพระศาสนา และในศาสนพิธี

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย โครงสร้าง และข้อความนำรู้ของพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้สามารถอ่านภาษามาลีที่ใช้ในศาสนพิธีและพุทธศาสนสุภาษิตได้ถูกต้องตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำพุทธศาสนสุภาษิตมาใช้เป็นหลักในการเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ภาษามาลี

๑) หลักการอ่านภาษามาลี (ดูรายละเอียดในรายวิชา ส ๐๑๔)

๒) ฝึกการอ่านภาษามาลีเกี่ยวกับคำต่อไปนี้ ไตรสรณคมน์ หรือ คำขอถึงพระรัตนตรัย คำอาราธนาพระปริตร คำอาราธนาธรรม และคำในพุทธศาสนสุภาษิต

คำในพุทธศาสนสุภาษิต (ฉบับบทเกี่ยวกับบิณฑามารดา) เช่น

- พุทฺธมาติ มาตาปิตโร อ่านว่า พรหม - มา - ตี - มา - ตา - ปี - ตะ - โร
- ปุพฺพาทจริยาติ วุจฺจนฺเร อ่านว่า ปุพ - พา - จรี - ยา - ตี - วุจ - จะ - เร
- มาตา มิตฺตํ สกฺกํ นเร อ่านว่า มา - ตา - มิต - ตัง - สะ - เก - นะ - เร

๓.๒ พุทธศาสนสุภาษิต (ให้อีกเรียนเพียง ๑ บท)

ความหมายและประโยชน์

๑) พุทฺธมาติ มาตาปิตโร

(อังคุตตรนิกาย ตักกนิบาต และจุลทกกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐, ๒๑)

ความหมาย - มารดา บิดา เป็นพรหมของลูก

- พรหมทางพระพุทธศาสนา หมายถึงผู้ปฏิบัติพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้ประเสริฐ

ประโยชน์ - ช่วยให้เข้าใจว่า บิณฑามารดา ได้ชื่อว่าเป็นพรหมของลูก เพราะปฏิบัติต่อลูกด้วยธรรมทั้ง ๔ คือ ต้องการให้ลูกเป็นสุข (เมตตา) สงสารลูกเมื่อลูกเดือดร้อน ไม่สบายทั้งกายและใจ คิดหาทางช่วยให้พ้นทุกข์ (กรุณา) ยินดีเมื่อลูกประสบความสำเร็จต่าง ๆ (มุทิตา) วางเฉยและวางตัวเป็นกลางเมื่อลูกช่วยตัวเองได้แล้ว (อุเบกขา)

๒) ปุพฺพาทจริยาติ วุจฺจนฺเร

(อังคุตตรนิกาย ตักกนิบาต และจุลทกกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐, ๒๑)

ความหมาย - บิณฑามารดา เป็นบูรพาจารย์ของลูก หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นอาจารย์คนแรกของลูก

ประโยชน์ - สอนให้เราเห็นว่า บิณฑามารดาถือว่าเป็นบูรพาจารย์ของลูก เพราะเป็นผู้สอนความรู้ต่าง ๆ แก่ลูกก่อนครูอาจารย์คนใดทั้งหมด เช่น สอนการเดิน การกิน การพูด เป็นต้น

๓) มาตา มิตฺตํ สกฺกํ นเร

(สังยุตตนิกาย สททาวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๔)

ความหมาย - มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน

ประโยชน์ - สอนให้เราเห็นว่า มารดาคือบุคคลที่ใกล้ชิดกับบุตรธิดามากที่สุด มีความผูกพันกับลูกมากกว่าบุคคลใด ๆ ในครอบครัว ส่วน

บิดาแม้จะมีความใกล้ชิดกับลูก แต่เนื่องจากสภาวะในการทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้มีความใกล้ชิดกับลูกน้อยกว่ามารดา ทั้งบิดา มารดาเป็นผู้เกิดก่อน มีประสบการณ์ในโลกมากกว่าบุตรธิดา ควรยึดบิดามารดาเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ และปฏิบัติตามคำสอนของท่าน เรื่องที่แนะนำจะมีแต่ประโยชน์ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงถือได้ว่าบิดา มารดา เป็นเสมือนมิตรในเรือนของตน

๓.๓ พระไตรปิฎก ความหมายและโครงสร้าง

๑) ความหมาย พระไตรปิฎก มาจากคำว่า ไตร + ปิฎก “ไตร” แปลว่า “สาม” “ปิฎก” แปลว่า “กระจาด” หรือ “ตะกร้า” และคัมภีร์ ในที่นี้ ไตรปิฎก หมายถึงคัมภีร์สามหมวด อันเป็นที่รวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงชี้แจง อธิบายเรื่องราว เหตุการณ์ที่เป็นปัญหาในสมัยพุทธกาล แล้วสรุปเป็นหลักการ คำสอน และเครื่องเตือนสติให้คนได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

๒) โครงสร้าง จัดเป็น ๓ หมวดหลัก ได้แก่

(๑) พระวินัยปิฎก เป็นหมวดที่ว่าด้วยข้อบังคับ คำสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติ ซึ่งถือเป็นระเบียบวินัยและธรรมเนียมของพุทธบริษัท (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์)

(๒) พระสุตตันตปิฎก เป็นหมวดที่ว่าด้วยพระธรรมเทศนาหรือคำบรรยายของพระพุทธเจ้าสัมพันธ์กับบุคคลและเหตุการณ์

(๓) พระอภิธรรมปิฎก เป็นหมวดที่ว่าด้วยหลักธรรม และคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์

๓.๔ ข้อความนำรู้ในพระไตรปิฎก (ให้เลือกเรียนเพียง ๑ เรื่อง)

ข้อความนำรู้ในพระไตรปิฎกเป็นข้อความที่พระพุทธองค์ทรงชี้แจงหรืออธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นปัญหาในสมัยพุทธกาล แล้วสรุปเป็นหลักการคำสอน คำเตือนสติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เช่น

๑) ความดีของการมีศีล ๕

การรักษาศีล ๕ เปรื่องครัดทำให้ได้อานิสงส์ เช่น

- เป็นผู้มียายุยืน
- เป็นผู้มั่งคั่ง
- เป็นผู้มียุญาเจียบแหลม

(จาก พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๓๒ ข้อ ๒๖ หน้า ๑๑๐)

๒) คำพร่ำสอนของพระพุทธเจ้า มีใจความว่า

- เมื่อเห็นความเกียจคร้านว่าเป็นภัย และเห็นความเพียรว่าทำให้พ้นภัยแล้ว จงขยันหมั่นเพียรเถิด
- เมื่อเห็นการวิเวกเป็นภัย และเห็นการไม่วิเวกทำให้พ้นภัยแล้ว จงกล่าววจาอ่อนหวาน สมัครสมาสนสามัคคีกันเถิด
- เมื่อเห็นความประมาทว่าทำให้มีภัย และเห็นความไม่ประมาทว่าทำให้พ้นภัยแล้ว จงเจริญมรรคมรรคมีองค์แปดเถิด

(จาก สุตตันตปิฎก เล่มที่ ๓๓ ข้อที่ ๓๕ หน้า ๕๕๕)

๓) เพื่อนปอกลูก มีลักษณะ ๔ ประการคือ

- คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
- ขอมเสียหน่อยเพื่อหวังจะเอามาก
- เมื่อคราวเพื่อนมีภัยไม่คิดช่วยเหลือ
- คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์

(จากพระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๑ ข้อ ๑๘๗ หน้า ๑๕๕ - ๒๐๐)

๓.๕ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

คำศัพท์ที่ชาวพุทธควรทราบอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีรูปศัพท์คงเดิม หรือเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย แต่มีความหมายคงเดิม เช่น จีวร ภูฏี เป็นต้น

๒) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนไปบ้างเล็กน้อย แต่มีความหมายผิดไปจากเดิม เช่น คำว่า มานะ

คำว่า มานะ เมื่อใช้ในภาษาไทยทั่วไปมีความหมาย “ความพยายามความตั้งใจจริง” ซึ่งเป็นคุณธรรมอันดีงาม แต่ตามความหมายดั้งเดิมในภาษาบาลี คำว่า “มานะ” หมายถึง ความถือตัว หรือความสำคัญตัวว่าเป็นนั่นเป็นนี่ เช่น อติมานะ หมายถึง ความสำคัญตัวว่าดีกว่าเขา จัดเป็นกิเลสที่ต้องละ

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูทบทวนหลักการอ่านภาษาบาลี ตามที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชา ส ๐๑๘ เพื่อให้ให้นักเรียนมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ก่อนที่จะศึกษาต่อในรายวิชานี้

๔.๒ ในการฝึกทักษะการอ่านภาษาบาลีนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๘ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา ส ๐๑๙ เช่น คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้นบทเกี่ยวกับบิณฑบาต)

- ทพหุมาติ มาดาปิตโร
- ปทุพาถวียาติ วุจเจอร์
- มาดา มิตุตฺ ธก จนร

ครูอาจใช้วิธีสุ่มหรืออาสาสมัครเป็นรายบุคคลอ่านภาษาบาลีดังกล่าว แล้วให้นักเรียนช่วยกันตรวจสอบว่าอ่านได้ถูกต้องหรือไม่ หากไม่ถูกต้องให้ช่วยกันแก้ไข

๔.๓ ครูนำบัตรคำหรือแผ่นใสของบทสวดไตรสรณคมณ์ บทสวดอาราธนาพระปริตร และบทสวดอาราธนาธรรมที่เขียนเป็นภาษาบาลีมาให้นักเรียนอ่านและเขียนเป็นภาษาไทย ครูให้คำชมเชยเมื่ออ่านถูกต้องและแก้ไขเมื่ออ่านผิด พร้อมทั้งให้ความรู้ในการแปลความหมายของบทสวดเหล่านั้น

๔.๔ ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิตโดยเน้นบทเกี่ยวกับบิณฑบาตนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๔ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา ส ๐๑๔ หรืออาจใช้กิจกรรมตามแนวทางต่อไปนี้

๔.๕ ให้นักเรียนเขียนเรียงความโดยเลือกหัวข้อเรื่องจากพุทธศาสนสุภาษิตที่ครูกำหนดให้ ซึ่งนักเรียนชอบคนละ ๑ บท โดยให้คำแปล ความหมาย ประโยชน์ที่ได้รับจากสุภาษิตที่ได้เลือกมา ครูเลือกฉบับของผู้ที่เขียนได้ดีตามหัวข้อพุทธศาสนสุภาษิตที่ครูกำหนดให้ฉบับละ ๑ บท ไปแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศ

๔.๖ ครูและนักเรียนช่วยกันอภิปรายและสรุปความหมายที่ถูกต้องของคำว่า “พระไตรปิฎก” (โดยยึดความถูกต้องจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน)

๔.๗ ครูนำแผนภูมิหรือแผ่นใสที่แสดงถึงโครงสร้างของพระไตรปิฎกมาให้นักเรียนดู แล้วอธิบายพร้อมตอบข้อซักถามให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน แล้วสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ให้นักเรียนบันทึกไว้ในสมุดเกี่ยวกับความหมาย และโครงสร้างพระไตรปิฎก

๔.๘ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม (กลุ่มละประมาณ ๕-๖ คน) เพื่อศึกษาค้นคว้า ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก ตามหัวข้อที่ครูกำหนดให้กลุ่มละ ๑ เรื่อง แล้วดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) ศึกษา ค้นคว้า ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎกตามหัวข้อที่เลือกไว้ ว่าเป็นเครื่องเตือนสติสำหรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จากหนังสือเรียนหรือพระไตรปิฎก

๒) ผู้แทนกลุ่มแต่ละกลุ่มเสนอรายงานต่อชั้นเรียน พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบให้เข้าใจอย่างชัดเจนหรือแสดงบทบาทสมมุติให้เห็นจริง

๓) นักเรียนอื่น ๆ ร่วมอภิปราย ซักถาม แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงานกลุ่ม และช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น ในอันที่จะนำไปเป็นเครื่องเตือนสติในการดำเนินชีวิตต่อไป

๔) นำผลรายงานกลุ่มที่มีเนื้อหาสาระในแต่ละเรื่องไปแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศเพื่อเผยแพร่ต่อไป

๔.๕ ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ครูหรือผู้สอนอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๔ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา ส ๐๑๔ โดยเฉพาะคำศัพท์ที่มีความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือคำว่า “มานะ”

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๔ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต บทสวดมนต์

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น ข่าว ภาพข่าว (ภาพแสดงกิจกรรมในวันแม่ และวันพ่อ) บทความ รวมทั้งบัตรคำที่เกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิต บทสวดมนต์ ที่จัดให้เรียนในรายวิชานี้

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพุทธศาสนสุภาษิต ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเชิญมาบรรยายหรือขอสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการอ่านภาษาบาลี เนื้อหาสาระ เกี่ยวกับความหมาย โครงสร้างพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาคในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๔ สังเกตความประพฤติ และการปฏิบัติตนของนักเรียนทั้งในส่วนตัวและต่อผู้อื่นว่าได้นำคตินิยมจากพุทธศาสนสุภาษิต ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก ไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่

๖.๕ ตรวจผลงานจากเรียงความที่มอบหมายให้นำมาส่งเป็นรายบุคคล

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดแข่งขันการอ่านภาษาบาลีจากคำในพุทธศาสนสุภาษิต และจากบทสวดมนต์ที่นักเรียนใช้สวดอยู่เสมอ ๆ

๗.๒ ให้นักเรียนรวบรวมคำในพุทธศาสนสุภาษิตจากหนังสือพุทธศาสนสุภาษิต จากโทรทัศน์ หรือที่ได้พบเห็นจากสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบิณฑบาตมา แล้วเขียนบัตรคำหรือแถบประโยคที่มี คำอ่านเป็นภาษาบาลี พร้อมทั้งคำแปลติดไว้ที่ป้ายนิเทศหรือในห้องเรียนประมาณ ๕ ข้อความ

๗.๓ มอบหมายให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับพระไตรปิฎกและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ
จำนวน ๑ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ย่อมจะเกิดจากการตระหนักในคุณค่าและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงต้องมีหน้าที่ ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เคารพพระพุทธศาสนา และปกป้องพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ เพื่อให้เห็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี
- ๒.๓ เพื่อให้ปฏิบัติตามหลักธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
- ๒.๔ เพื่อให้สามารถเคารพ และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างดี

๓. เนื้อหาสาระ

ความหมายของชาวพุทธ

ชาวพุทธคือบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ชาวพุทธประกอบด้วย พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

หน้าที่ของชาวพุทธ อาจจัดได้เป็น ๔ หัวข้อคือ

๓.๑ **ศึกษาหาความรู้** พุทธศาสนิกชนที่ดี มีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ การศึกษาหาความรู้แยกได้เป็น ๒ แนวทาง

แนวทางที่ ๑ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางโลก เช่นการเรียนทั้งรายวิชาสามัญ และรายวิชาอาชีพ เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพที่สุจริต อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว-ต่อสังคม และประเทศชาติ

แนวทางที่ ๒ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางธรรม โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาชีวิต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อย่างสงบสุขในส่วนตัว และสันติสุขในส่วนรวม

๓.๒ การปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อได้ศึกษาหาความรู้แล้ว ก็ควรจะได้นำความรู้ที่ได้นั้นมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง ทั้งส่วนที่เป็นหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเน้นการมีธรรม มากกว่าการรู้ธรรม

๓.๓ การเผยแผ่พระศาสนา เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่าเข้าใจว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์เท่านั้น แนวปฏิบัติในการเผยแผ่สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

๑) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ ทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีหน้าที่ที่ถูกกำหนด ตามสถานภาพทางสังคม เช่น เป็นพ่อ-แม่-เป็นลูก-เป็นศิษย์-เป็นครู-เป็นเพื่อน-เป็นลูกจ้าง-เป็นนายจ้าง-เป็นพลเมือง-เป็นศาสนิก ฯลฯ ดังนั้นในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ย่อมถือได้ว่าช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) โดยการพูด-เขียน หรือประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการอื่น ๆ ในหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งนี้จะต้องไม่ลบหลู่ ดูหมิ่น ใส่ร้ายศาสนาอื่น

๓) ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร ประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ

๓.๔ ปกป้องพระศาสนา พระพุทธศาสนาแม้จะมีผู้นับถือเป็นส่วนใหญ่ของประชาชนคนไทย แต่ภัยของพระพุทธศาสนาก็ได้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อาจจำแนกได้เป็น ๒ ทางคือ

ทางที่ ๑ ภัยจากภายใน คือภัยที่เกิดจากพุทธบริษัททุกฝ่ายที่มีได้ศึกษา-สนใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง ย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอนถูกนำไปตีความอย่างผิดเพี้ยน - มีความเห็นไม่ลงรอยกัน บางกลุ่มยังนำเอาไสยศาสตร์มาปะปนจนกระทั่งคิดว่าเป็นแนวทางของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการประทุพฏิกิริยาปฏิบัติอย่างผิด ๆ

ทางที่ ๒ ภัยจากภายนอก จากข่าวที่ปรากฏได้เกิดมีการแย่งชิงศาสนิกชน โดยการกระทำของศาสนิกบางกลุ่มใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ และการผสมผสานหลักธรรมที่สอดคล้องทำให้ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยได้หันเหไปนับถือศาสนาอื่น

จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องตระหนักในภัยทั้ง ๒ ประการ และช่วยกันปกป้องพระศาสนาตามแนวทางต่อไปนี้

๑) ศึกษาหาความรู้อย่างถูกต้องและปฏิบัติตนตามหน้าที่พุทธศาสนิกชนที่ดี

๒) ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนพุทธศาสนิกชนที่ประทุพฏิกิริยาปฏิบัติผิด ๆ ทั้งในส่วนของสงฆ์และฆราวาส เช่นในเรื่องไสยศาสตร์ เครือสมรของขลัง โดยการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเมื่อมีโอกาสกระทำได้ หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

๓) ยกย่อง-สรรเสริญ-สนับสนุน มรณภาพผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ รวมทั้งการทำบุญกับพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัย

๔) ช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ ไม่เป็นผู้ทำลาย และคอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้อื่นทำลายโดยการว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการช่วยเหลือบำรุงรักษา บุรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่ดีอยู่เสมอตามกำลังศรัทธาและโอกาส

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูทบทวนหน้าที่ของชาวพุทธ ตามที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชา ส ๐๑๘ แล้วให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อศึกษา วิเคราะห์ หน้าที่ของชาวพุทธ โดยเน้นการวิเคราะห์ (กลุ่มละ ๖-๘ คน) โดยให้ดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

๑) ศึกษา วิเคราะห์ หน้าที่ของชาวพุทธในเฉพาะ ๓ ประเด็นดังนี้

- การศึกษาหาความรู้ของชาวพุทธ
- การปฏิบัติตนตามหลักธรรม และพิธีกรรมทางศาสนา
- แนวปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีมีคุณพระธรรมวินัย

๒) ผู้แทนของแต่ละกลุ่มนำผลสรุปของกลุ่มรายงานหน้าชั้นเรียน อาจใช้รูปภาพประกอบการนำเสนอ

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุปของกลุ่มย่อย แล้วช่วยกันสรุปเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนทั้งชั้น เพื่อให้นักเรียนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในส่วนตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป และให้นักเรียนแต่ละคนจดบันทึกผลสรุปไว้

๔.๓ ครูและนักเรียนร่วมกันออกแบบบันทึกการปฏิบัติตนเองตามผลสรุปในข้อ ๓) เพื่อให้ให้นักเรียนนำไปใช้ในการประเมินตนเองในชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งช่วยกันกำหนดระยะเวลาในการประเมินตนเอง แล้วนำเสนอภาพรวมภายในภาคเรียนนั้น

๔.๔ อนึ่ง ในการสอนตามเนื้อหาหน้าที่ชาวพุทธนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๘ ข้อ ๔.๓ โดยมีจุดเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในชั้น ม.๑ ดังนี้

ชั้น ม. ๑ เน้นรู้หน้าที่ชาวพุทธ ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนตัวอย่างถูกต้องเหมาะสม และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นกิจนิสัย

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๑๑๔ ส ๑๑๕ ระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ ข่าวกว้าง ภาพข่าว ภาพสไลด์ วีดิทัศน์ เกี่ยวกับกิจกรรมของพุทธศาสนิกชนจาก
สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ โทรทัศน์ ฯลฯ

๕.๓ วิทยาการจากชุมชน เช่น พระสงฆ์ หรือฆราวาสผู้ซึ่งมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต
ที่ดีงาม

๕.๔ สถานที่ของชุมชนภายนอกโรงเรียน เช่น วัด

๖. การวัดผลและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้ข้อสอบ
ทั้งแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน
กลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียน จากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง และ
แบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียนแต่ละคน

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนช่วยจัดป้ายนิเทศ แสดงข่าว บทความ ภาพข่าวที่เป็นเหตุการณ์ หรือ
การกระทำของบุคคลเกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้ของชาวพุทธ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมและ
พิธีกรรมทางศาสนาหรือเรื่องอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับหน้าที่ของชาวพุทธที่ควรนำมาเป็นแบบอย่าง
ในการประพฤติปฏิบัติ

๗.๒ ยกย่อง ชมเชย ให้ขวัญกำลังใจกับนักเรียนที่ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของ
ชาวพุทธที่ดีในระดับกลุ่มย่อย (ในห้องเรียน) หรือกลุ่มใหญ่ (ระดับโรงเรียน)

๗.๓ ฝึกการปฏิบัติจริงในการศึกษาหาความรู้จากพระสงฆ์หรือผู้ที่มีความรู้ทางพระ-
พุทธศาสนาและปฏิบัติธรรม พิธีกรรมทางศาสนาจากแหล่งวิทยาการภายในและภายนอกโรงเรียน

ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา
เรื่อง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา
จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

การบริหารจิตให้มีสมาธิด้วยการฝึกอานาปานสติและการพัฒนาปัญญา ๓ ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาเป็นเครื่องเสริมสร้างคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพให้กับชีวิต

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์และกระบวนการของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๒ เพื่อให้เกิดทักษะในการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำผลของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ **สมาธิ** หมายถึงความตั้งใจมั่น กล่าวคือมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ สิ่งที่จิตกำหนดรู้นั้นจัดเป็นอารมณ์ คำว่า สมาธิ นั้นมีคำอีกคำหนึ่งที่มีความหมายเหมือนกัน คือ เอกัคคตา ซึ่งหมายถึง ภาวะที่จิตแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว

๓.๒ **การฝึกสมาธิ** ต้องอาศัยการเจริญสติซึ่งได้แก่การกำหนดให้ระลึกรู้ทันอารมณ์ปัจจุบันที่เกิดกับจิต โดยปักใจแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว เช่น อานาปานสติ เป็นการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด

๓.๓ **ประโยชน์สำคัญของสมาธิ** คือ ช่วยพัฒนาปัญญา ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้และความรู้ชัดในเรื่องราวโลกและชีวิต แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามแหล่งที่เกิด คือ

๑) **สุตมยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ประเภทนี้ต้องอาศัยข้อมูลจากผู้อื่น ผู้มีปัญญามากในขั้นนี้ต้องมีความจำดีสามารถจดจำเนื้อหาได้มากจนเป็นพหูสูตร

๒) **จินตามยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิด พิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ ปัญญาขั้นนี้จัดเป็นคนที่ “คิดเป็น”

๓) ภาวนามยปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติเป็นประสบการณ์ตรงผู้มีปัญญานั้นจะสามารถ “ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น”

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ การฝึกสมาธิ

๑) เล่าประวัติบุคคลสำคัญหรือยกตัวอย่างเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นโทษของการไม่มีสมาธิและประโยชน์ของสมาธิในการดำเนินชีวิต เพื่อให้นักเรียนอภิปรายผลดีและผลเสียของการใช้และไม่ใช้สมาธิ

๒) นักเรียนฝึกสำรวจ กาย วาจา และทำความเข้าใจกับบรรยากาศที่สงบ ปลอดภัย ฝึกการนั่งหรือยืนตัวตรง ทำนั่งสมาธิ ทำยืนสำรวจ สายตาทอดต่ำลงชั่วแฉก (ทอด สายตาต่ำลงไปยังหน้า ประมาณ ๒ ฟุต)

๓) เขียนข้อความด้วยถ้อยคำที่ไม่สื่อความหมาย สัก ๑-๒ ประโยค ให้นักเรียน ดูในเวลาจำกัด ในสถานการณ์ที่นักเรียนถูกรบกวนสมาธิ และไม่ถูกรบกวน เสร็จแล้วตรวจสอบ ผลการอ่าน และวิเคราะห์ความรู้สึกของนักเรียน

๔) ก่อนการฝึกสมาธิทุกครั้ง ให้นักเรียนสำรวจจิตด้วยการไหว้พระสวดมนต์

ในขั้นแรก ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นคู่ คือ เมื่อหายใจเข้า ให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๑ และนับต่อไปเป็น ๒-๒, ๓-๓ จนถึง ๑๐-๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑-๑ จนถึง ๑๐-๑๐ อย่างนี้เรื่อยไป

ในขั้นที่สอง ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นเลขเดี่ยว คือ เมื่อ หายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๒ อย่างนี้จนถึง ๑๐ แล้ว ตั้งต้นนับ ๑ ๒ ๓ อย่างนี้เรื่อยไป

อนึ่งในการฝึกสมาธิ ในขั้นแรกและขั้นที่สองนั้น ผู้ฝึกปฏิบัติอาจใช้คำภาวนาอื่น ๆ เช่นคำว่า พุท-โธ แทนการนับเป็นตัวเลขเมื่อหายใจเข้าและหายใจออก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัด ของแต่ละบุคคล

ในขั้นที่สาม ให้นักเรียนกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก โดยไม่ต้องนับเลข หรือ คำภาวนาอื่นใด

๕) ภายหลังการฝึกปฏิบัติแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงประสบการณ์ และความก้าวหน้าของการปฏิบัติ

๖) ให้นักเรียนบันทึกผล การฝึกสมาธิของตนในลักษณะเป็นอนุทินการปฏิบัติธรรม

๗) สัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการปฏิบัติสมาธิ เพื่อต้องการทราบความก้าวหน้า และแก้ไขข้อขัดข้องจากการปฏิบัติ

๔.๒ การเจริญปัญญา

- ๑) ให้นักเรียนฝึกพัฒนาความจำโดยอาศัยสมาธิ
- ๒) ให้นักเรียนอ่านหนังสือธรรมหรือฟังการบรรยายธรรมแล้วเขียนสรุปรายงานการวิเคราะห์หลักธรรม ประเด็นสำคัญพร้อมทั้งเสนอทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อเรื่องนั้น
- ๓) ยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือเล่านิทานธรรมให้นักเรียนฟังแล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดหาคติธรรมจากเรื่องนั้น ๆ
- ๔) ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายว่า ห้องเรียนหรือโรงเรียนมีปัญหอะไรบ้าง และจะปฏิบัติธรรมข้อใดเพื่อแก้ปัญหา

๔.๓ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ควรเน้นให้ปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ และไม่จำเป็นต้องจัดเฉพาะในคาบเวลาที่จะต้องสอนเรื่องสมาธิเท่านั้น แต่ควรถวายให้นักเรียนฝึกปฏิบัตินั่งสมาธิก่อนเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้ทุกครั้ง ครั้งละประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติ และก่อนจะให้ฝึกปฏิบัติในขั้นต่อไป ต้องมีกระบวนการปฏิบัติที่ผ่านมาแล้วเสมอ โดยในแต่ละชั้นมีจุดเน้นต่างกันกล่าวคือ

ในชั้น ม.๑

- ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย และประโยชน์ของสมาธิ และการเจริญปัญญา
- ในการฝึกสมาธิ ให้นักเรียนกำหนดคณับลมหายใจเป็นคู่
- ในการเจริญปัญญา ให้นักเรียนฝึกพัฒนาความจำมีนิสัยรักการอ่าน และเป็นนักฟังที่ดี

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๘, ส ๐๑๙, ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑, ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ โดยการทำลมหายใจเข้า-ออก (อานาปานสติ) และการเจริญปัญญา

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ ที่เสนอรายการธรรม หรือบทความธรรม แถลงบันทึกเสียงและวีดิทัศน์เกี่ยวกับธรรม

๕.๓ วิทยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ที่สอนการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติ บุคคลตัวอย่างที่ใช้สมาธิในการศึกษาปฏิบัติงาน

๖. การวัดและการประเมินผล

- ๖.๑ ทดสอบความรู้ก่อนและหลังเรียน โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย
- ๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะฝึกและหลังการฝึกสมาธิ
- ๖.๓ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การมีส่วนร่วมในการอภิปรายซักถาม เพื่อเจริญปัญญา
- ๖.๔ ตรวจผลงานของนักเรียนที่เป็นย่อความ สรุปประเด็น การวิเคราะห์หลักธรรม บทความหรือการบรรยายธรรม
- ๖.๕ ครูประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียน ด้วยการสัมภาษณ์ ตรวจบันทึกผลการฝึกสมาธิของนักเรียนจากอนุทินปฏิบัติธรรมและจากแบบสอบถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

- ๗.๑ ในการสอนเรื่องของสมาธินั้น วิธีหนึ่งก็คือ ครูเปิดเทปเพลงไทยเดิมที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีชิ้นเดียว เช่น ขลุ่ย หรือระนาดเดี่ยวให้นักเรียนฟัง ด้วยการส่งใจไปตามเสียงดนตรีอย่างแน่วแน่ แล้วให้นักเรียนประเมินว่าตนเองมีสมาธิในการฟังเพลงนั้นมากน้อยเพียงไร
- ๗.๒ ให้นักเรียนอ่านหนังสือเรียนวิชาที่ชอบ และวิชาที่ไม่ชอบในระยะเวลาที่กำหนด พร้อมกับให้นักเรียนสังเกตว่านักเรียนมีสมาธิในการอ่านทั้งสองวิชานั้นมากน้อยต่างกันอย่างไร
- ๗.๓ ในการฝึกสมาธิ ครูอาจให้นักเรียนเดินจงกรมสลับกับการนั่งปฏิบัติก็ได้
- ๗.๔ พานักเรียนไปทัศนศึกษาตามสำนักปฏิบัติธรรมที่ใช้อานาปานสติเป็นแนวปฏิบัติ
- ๗.๕ จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิในวันสำคัญทางศาสนาและวันเฉลิมพระชนมพรรษา

- ๗.๖ จัดให้มีการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมโดยเชิญวิทยากรมานำการฝึกอานาปานสติแก่นักเรียน
- ๗.๗ รณรงค์ให้แต่ละปีมีข้อธรรมสำคัญ ๑ ข้อ เช่น ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ที่ครูและนักเรียนถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อเจริญภาวนามยปัญญา

ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา

เรื่อง มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๖ คาบ

๑. สาระสำคัญ

การนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนนั้น นอกจากจะศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจไว้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติแล้ว เรายังต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะมีใช้แก่คนของศาสนาเหมือนศาสนาธรรม แต่ก็เปรียบเสมือนเปลือกห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ไว้ ทำให้ต้นไม้ชุ่มชื้นและมีชีวิตอยู่ได้ฉะนั้น

วัฒนธรรมของไทยนั้นย่อมมีการผสมผสานกันระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยกับพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่มีส่วนช่วยให้เกิดความสามัคคีในสังคมไทย เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนจะต้องศึกษาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามประเพณี พิธีกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชาติไทย

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนตามประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในศาสนพิธี และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ มรรยาทชาวพุทธ

มรรยาทชาวพุทธ คือ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่ชาวพุทธยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติตน โดยปกติชาวพุทธที่เป็นฆราวาสจำเป็นต้องไปวัดเพื่อประกอบการกุศล ต้องพบปะกับพระภิกษุสงฆ์ และเพื่อนพุทธศาสนิกชนด้วยกัน การประพฤติปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องงดงามด้วยมรรยาททางกาย วาจาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่นักเรียนจะต้องศึกษา และมีกปฏิบัติ มรรยาทชาวพุทธที่ควรศึกษาใน

ชั้นนี้ มีดังต่อไปนี้

๑) มรรยาทในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์

(๑.๑) การไปหาพระสงฆ์ที่วัด

- การติดต่อสอบถามถึงพระสงฆ์
- การเคารพพระสงฆ์
- การใช้ภาษาสนทนากับพระสงฆ์
- การนั่งทางเบื้องหน้าพระสงฆ์

(๑.๒) การไปพบพระสงฆ์

- เมื่อพระสงฆ์ยืนอยู่
- เมื่อพระสงฆ์นั่งอยู่
- เมื่อพระสงฆ์เดินตามมา
- เมื่อเดินสวนทางกับพระสงฆ์
- เมื่อเดินตามหลังพระสงฆ์

๒) มรรยาทในการเดิน

- (๒.๑) การเดินตามลำพัง
- (๒.๒) การเดินกับผู้ใหญ่
- (๒.๓) การเดินผ่านผู้ใหญ่
- (๒.๔) การเดินเข้าสู่ที่ชุมชนที่นั่งเก้าอี้
- (๒.๕) การเดินเข้าสู่ชุมชนที่นั่งกับพื้น

๓.๒ ศาสนพิธี

๑) การถึงไตรสรณะ

การถึงไตรสรณะ หมายถึง การเปล่งวาจาว่า ตนนับถือพระรัตนตรัยเป็นพิธีกรรมของพุทธศาสนิกชนที่สำคัญมาก จะต้องกล่าวยืนยันเพื่อให้เกิดความมั่นใจถึง ๓ ครั้งว่าจะนับถือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์อันประเสริฐ

๒) การอาราธนาพระปริตร

การอาราธนาพระปริตร หมายถึง การอาราธนาพระสงฆ์ให้สวดมนต์ การสวดมนต์ของพระสงฆ์นั้น ถ้าเป็นงานมงคลเรียกว่า เจริญพระพุทธมนต์ แต่ถ้าเป็นงานอวมงคลเรียกว่า สวดพระพุทธรูปมนต์ โดยทั่ว ๆ ไปผู้อาราธนาจะเป็นเจ้าหน้าที่ที่เจ้าของงานมอบหมายให้เป็นผู้แทนอาราธนา

คำกล่าวอาราธนาพระปริตร

วิปคฺติปฏิพาหาย	สพฺพสมปตฺติสัทธิยา
สพฺพทุกฺขวินาสาย	ปริตฺตํ พฺรหฺม มนฺกณํ
วิปคฺติปฏิพาหาย	สพฺพสมปตฺติสัทธิยา
สพฺพเลยวินาสาย	ปริตฺตํ พฺรหฺม มนฺกณํ
วิปคฺติปฏิพาหาย	สพฺพสมปตฺติสัทธิยา
สพฺพโรคฺวินาสาย	ปริตฺตํ พฺรหฺม มนฺกณํ

ท่าแปดท่าอาราธนาพระปรีด

ขอพระคุณท่านได้โปรดสวตมงคลคาถาเป็นเครื่องป้องกัน เพื่อกำจัดความวิบัติ เพื่อ
สำเร็จสมบัติทั้งปวง และเพื่อความพินาศของความทุกข์ทั้งปวง

ขอพระคุณท่านได้โปรดสวตมมงคลคาถาเป็นเครื่องป้องกัน เพื่อกำจัดความวิบัติ เพื่อ
ความสำเร็จสมบัติทั้งปวง และเพื่อป้องกันภัยอันตรายทั้งปวง

ขอพระคุณท่านได้โปรดสวตมจตลดาเป็นเครื่องป้องกัน เพื่อกำจัดความวิบัติ เพื่อความสำเร็จสมบัติทั้งปวงและเพื่อป้องกันโรคร้ายทั้งปวง

၈) ကံကောင်းမှုများ

การอาราธนาธรรม หมายถึง การอาราธนาหรือ ขอร้องให้พระสงฆ์แสดงธรรม โดยผู้เป็นประธานในพิธีหรือผู้แทนที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จุดเทียนบูชาธรรมก่อน แล้วจึง ประณมมือกล่าวคำอาราธนาธรรมเป็นภาษาบาลีก่อน พระสงฆ์จึงจะแสดงธรรมได้

คำอธิบายารวม

พวพมา จ โอภาวิปติ สหปติ
กตุณฐฉิ อนธิวร อยาจ
สนธิธ สดดาปพรพชชาติกา
เทเสศ ธมม อนกมปิมี ปช

คำถามแปล

“ท้าวสัทม์บดีพรหม ผู้เป็นใหญ่ของโลกได้ประนมมือกราบทูลอาราธนา พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระคุณประเสริฐว่า สัตว์โลกผู้มีกิเลสบางเบาพอจะฟัง พระธรรมคำสอนนั้นเมื่อ ขอบพระองค์ได้โปรดแสดงธรรมอนัตตาระท้ชาวโลกเทอญ”

๓.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑) วันธรรมสวนะ (วันพระ) วันข้างขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (หรือ ๑๔ ค่ำ)

๒) วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงประชุมใหญ่ที่มีพระสาวกเข้าประชุมมากที่สุด ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์และพระอรหันตสาวกล้วนเป็นเอหิภิกขุ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ที่มาเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ เวฬุวันาราม กรุงราชคฤห์ เหตุอัศจรรย์ในวันนั้นมี ๔ ประการ จึงเรียกว่า วัน “จาตุรงคสันนิบาต”

๓) วันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ วันนี้เป็นวันสำคัญที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

๔) วันอัฐมีบูชา ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนเป็นเดือน ๗ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ณ เมืองกุสินารา

๕) วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ แต่ถ้าเป็นปีอธิกมาสก็ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลัง-ก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน เป็นวันที่มีความสำคัญคือ เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาธรรมจักรกัปปวัตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และเป็นวันที่มีพระสงฆ์สาวกองค์แรกเกิดขึ้นในโลก ได้แก่ ท่านโกณฑัญญะ ทำให้มีพระรัตนตรัยครบองค์ ๓ (พระพุทธ-พระธรรม-พระสงฆ์)

๖) วันเข้าพรรษา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์ อยู่ประจำที่ในวัดใดวัดหนึ่ง (จำพรรษา) ในช่วงฤดูฝนมีกำหนด ๓ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ที่เรียกว่า “วันเข้าพรรษา” จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถ้าในปีใดเป็นปีอธิกมาส (มีเดือน ๘ สองหน) ให้เลื่อนการเข้าพรรษาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง

๗) วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันที่พระสงฆ์ออกจากการอยู่ประจำที่ (จำพรรษา) ครบ ๓ เดือนแล้ว ในวันนี้เป็นวันที่พระสงฆ์จะทำพิธีออกพรรษา จึงเป็นสังฆกรรมที่สำคัญยิ่ง จึงเรียกววันนี้่อีกชื่อหนึ่งว่า “วันมหาปวารณา”

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทย โดยสรุปมี ๒ ประเภท คือ

๑. วันสำคัญธรรมดา ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมปฏิบัติกิจกรรมการกุศล เช่น เข้าวัดทำบุญตักบาตร ฟังธรรม รักษาศีลอุโบสถ งดเว้นการฆ่าสัตว์ งดเว้นการใช้แรงงานสัตว์ เช่น ไร่ไถ-กระบือไถนา ได้แก่ วันธรรมสวนะหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า วันพระ วันอัฐมีบูชา ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า

สำหรับวันออกพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรตามวัดใกล้บ้าน และการทำบุญที่เรียกว่า “การตักบาตรเทโว” หรือที่เรียกเต็มว่า “ตักบาตรเทโวโรหณะ” ซึ่งเชื่อกันว่า เป็นวันคล้ายวันรับเสด็จพระพุทธเจ้าเมื่อคราวขึ้นไปจำพรรษาโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๒. วันสำคัญที่ราชการประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา สำหรับวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนควรจะไปวัดทำบุญตักบาตร ถวายเทียน ฟังพระธรรมเทศนาและเวียนเทียน

วันเข้าพรรษา กรมการศาสนาจะมีกิจกรรมที่ถือปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษ เช่น การปฏิบัติธรรม โดยอุปสมบท เข้าพรรษาหรือรักษาศีลอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในเรื่องการถวายเทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

มรรยาทชาวพุทธ

๔.๑ ให้นักเรียนชม ภาพ สไลด์ วีดิทัศน์ หรือการสาธิตมรรยาทในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ มรรยาทในการเดินที่ถูกต้องและเหมาะสม

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ให้ถูกต้องและเกิดทักษะจากการปฏิบัติ

๔.๓ ให้แต่ละกลุ่มส่งผู้แทนของกลุ่มมาปฏิบัติให้ดูตามหัวข้อที่กำหนดไว้ เช่น การปฏิบัติต่อพระสงฆ์ และมรรยาทในการเดิน

๔.๔ ครูให้นักเรียนช่วยกันติชมผู้ปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม หากไม่ถูกต้องให้ช่วยกันแก้ไข ถ้าถูกให้คำชมเชย ยกย่อง

ศาสนพิธี

๔.๑ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย และสรุปความสำคัญของการเข้าถึงพระรัตนตรัย การอาราธนาพระปริตร และการอาราธนาธรรม

๔.๒ ครูเขียนคำกล่าว ขอบถึงไตรสรณะ คำอาราธนาพระปริตร คำอาราธนาธรรม พร้อมทั้งอธิบายความหมายและสาธิตการกล่าวคำเหล่านั้น แล้วให้นักเรียนแต่ละคนปฏิบัติตาม

๔.๓ ครูให้นักเรียนจดบันทึกคำกล่าวทั้งหมดให้ถูกต้อง

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔.๑ ครูทบทวนแนวปฏิบัติวันสำคัญที่ได้ปฏิบัติแล้วในรายวิชา ส ๐๑๘

๔.๒ แบ่งกลุ่มนักเรียนพร้อมทั้งให้นำผลปฏิบัติจากแบบประเมินตนเองในรายวิชาที่ผ่านมา มาอภิปรายถึงปัญหาและอุปสรรคในการร่วมกิจกรรมพร้อมทั้งข้อแก้ไข โดยแยกพิจารณาวันสำคัญ เหล่านั้นเป็นวัน ๆ ไป

๔.๓ ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลสรุปจากการอภิปรายกลุ่มต่อชั้นเรียน

๔.๔ ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดแนวทางปฏิบัติในวันสำคัญที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่อไป

๔.๕ อนึ่ง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนตามที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๑๑๙ ข้อ ๔.๒, ๔.๓ และ ๔.๔ โดยมีจุดเน้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้น ม. ๑ ดังนี้

ชั้น ม. ๑ เน้นให้เห็นความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และตนเองสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในวันสำคัญดังกล่าว เช่น เว้น ทำความชั่ว ทำความดี ถือศีล ทำบุญ ตักบาตร ฯลฯ

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๑๑๙ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ แผ่นภาพ สไลด์ วิดีทัศน์เกี่ยวกับมรดกไทย

๕.๓ แผ่นใส หรือแผ่นภูมิ คำกล่าวขอมถึงไตรสรณะ คำอาราธนาพระปริตร คำอาราธนา รววม

๕.๔ แผ่นภาพ สไลด์ วิดีทัศน์ เทปเพลงที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕.๕ วิทยาการในท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาสที่ทำหน้าที่เผยแผ่ พระศาสนา

๕.๖ สถานที่ของชุมชน เช่น บ้าน วัด

๖ การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ ข้อทดสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน กลุ่ม และสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียน จากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง แบบ บันทึกรวมของกลุ่มและจากการปฏิบัติจริง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดให้มีการประกวดมรณาทระดับห้องเรียน ระดับชั้น ระดับโรงเรียน เพื่อมอบเกียรติบัตรยกย่องชมเชยหรือเพื่อคัดเลือกเป็นตัวแทนของโรงเรียนส่งเข้าแข่งขันระดับชุมชน

๗.๒ ส่งเสริมนักเรียนให้มีโอกาสปฏิบัติจริงในเรื่องศาสนพิธีที่วัด ที่บ้าน หรือที่โรงเรียน

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งจัดโดยโรงเรียน ชุมชน หรือวัด

๗.๔ ให้นักเรียนมีโอกาสจัดป้ายนิเทศเป็นประจำเกี่ยวกับมรณาทไทย ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๗.๕ เชิญวิทยากรในชุมชนมาบรรยายให้นักเรียนฟังหรือนำนักเรียนไปฟังการบรรยายที่วัด

แนวการสอน

รายวิชา ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา

๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค

๑ หน่วยการเรียนรู้

๘ ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑ หน่วยการเรียนรู้

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความเป็นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน

ศึกษาความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

ศึกษาพุทธจริยาอันเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ประวัติพระราหู นางอุทสูภักทา และกุมภโฆษกเศรษฐี รวมทั้งแนวปฏิบัติของท่านเหล่านั้นที่ส่งผลต่อผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง อริยสัจ ๔ ทุจจิต ๓ สุขจิต ๓ และ บุญกิริยาวัตถุ ๓

ศึกษาความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆมณฑล ๔ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

ฝึกอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝน และผ้าจ่านำพรษา

ศึกษาและฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นในเรื่องการคบหามิตร ๑ บท

ศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียน

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการบริหารจิต โดยการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติและฝึกให้เกิดปัญญาตามหลักการพัฒนาปัญญา ๓

ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธที่ถูกต้อง

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และสร้างความเจริญก้าวหน้าทางปัญญาให้แก่สังคมมนุษย์ สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๖ คาบ

๑. สารสำคัญ

หน้าที่หลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของพุทธบริษัท ได้แก่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ในโลก เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันเป็นผลให้พระพุทธศาสนาเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาจนทุกวันนี้

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะได้รับการนำเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้านในเวลาใกล้เคียงกัน แต่ด้วยอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยม ความขัดแย้งทางการเมือง การปกครอง และสงครามเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ ทำให้เพื่อนบ้านหลายประเทศถูกเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และเป็นผลให้พระพุทธศาสนาในบางประเทศต้องลดความสำคัญลงไป

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านและการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน

ประเทศเพื่อนบ้านที่ได้รับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และมีการนับถือพระพุทธศาสนา ได้แก่ ประเทศต่อไปนี้

๑) พม่า	๒) ลาว	๓) กัมพูชา
๔) เวียดนาม	๕) อินโดนีเซีย	๖) มาเลเซีย
๗) สิงคโปร์	๘) ศรีลังกา	

๓.๒ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกันและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เช่น สังคหวัตถุ ๔ ขันติโสรัจจะ

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูนำเข้าสู่บทเรียนโดยการซักถาม หรือนำข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้าน ที่นับถือพระพุทธศาสนา มาเสนอและเชื่อมโยงเกี่ยวกับการประดิษฐ์พระพุทธรูปในประเทศนั้น ๆ

๔.๒ ครูใช้แผนที่หรือแผ่นใสทวีปเอเชียประกอบการอธิบายเกี่ยวกับเส้นทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน

๔.๓ - ครูใช้คำถามนำไปสู่การอภิปรายซักถามโดยให้อยู่ในหัวข้อต่อไปนี้

- การศึกษาและการปฏิบัติ (ของแต่ละนิกาย)

- ความเจริญและความเสื่อม

และช่วยกันสรุปเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้าน ในปัจจุบัน

๔.๔ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าในหัวข้อเกี่ยวกับ “พระพุทธศาสนามีส่วนส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน” แบ่งตามประเทศที่นักเรียนสนใจและมีข้อมูลให้กันคว้ามามากพอ แล้วดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

๑) ศึกษาค้นคว้ารายละเอียดตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมายจากหนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม และสรุปเพื่อเตรียมงานหน้าชั้น

๒) แต่ละกลุ่มส่งผู้แทนรายงานหน้าชั้นเรียน นักเรียนคนอื่น ๆ อภิปรายซักถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงาน

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจตามหัวข้อในเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ แล้วนำผลงานที่สรุปไว้ของแต่ละกลุ่มไปแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศ

๕. สื่อการเรียนรู้การสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้าน

๕.๒ แผ่นใส แผนที่ทวีปเอเชีย แสดงเส้นทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ป้ายนิเทศ

๕.๓ วิดีทัศน์เกี่ยวกับ พุทธสถานบุโรโด ในประเทศอินโดนีเซีย เจดีย์อังคางมในพม่า วัดในประเทศลาว วัดไทยในมาเลเซีย และสิงคโปร์ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในศรีลังกา ฯลฯ

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้น ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๔ ตรวจผลงานที่แสดงไว้ที่ป้ายนิเทศ

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศ หรือจัดนิทรรศการ ในหัวข้อเรื่อง “การนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศเพื่อนบ้าน”

๗.๒ เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองในประเทศเพื่อนบ้านที่มีส่วนทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมลง

ศ ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
จำนวน ๔ คาบ

๑. สารสำคัญ

พุทธจริยา คือ พระจริยวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเพียร ศึกษาค้นคว้า และทรงปฏิบัติจนได้สำเร็จเป็นพระพุทธรเจ้า แล้วทรงนำไปสั่งสอนผู้อื่นทั้งที่เป็นพระญาติของพระองค์ และชาวโลกทั่วไปให้รู้จริงอย่างที่พระองค์ทรงรู้ ให้บริสุทธิ์อย่างที่พระองค์ทรงได้รับและให้มีคุณธรรม คือ เมตตากรุณาอย่างที่พระองค์ทรงมี ทรงวางหลักพระศาสนาให้เป็นปึกแผ่น และทรงมอบภาระให้พระสงฆ์ปกครองกันเองและช่วยเผยแผ่พระศาสนาให้ชาวโลกได้นำไปเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติให้เกิดความเจริญแก่ตนและสังคม

ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง มีคุณค่าในการยึดถือเป็นแบบอย่างในความวิริยะอุตสาหะ มีความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติตนจนสำเร็จมรรคผล และอบรมสั่งสอนให้บุคคลประพฤติดี หากพุทธศาสนิกชนนำไปใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแล้วจะช่วยให้พัฒนาตนและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของพุทธจริยา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

๒.๒ เพื่อให้สามารถนำเอาแนวทางการดำเนินชีวิตของพระพุทธองค์ พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเอง และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ พุทธจริยาอันเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

คำว่า “พุทธจริยา” หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่พระองค์เอง และคนอื่น มี ๓ ประการด้วยกันคือ

๑) โลกัถตถจริยา พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ให้เกิดเป็นความสุขแก่ชาวโลก ด้วยการแนะนำให้รู้ยังเห็นจริง ให้รู้บาปควรละ รู้คุณควรทำ ให้ชำระจิตให้บริสุทธิ์ และได้รับผลดีอย่างที่พระองค์ทรงสั่งสอน

๒) **ญาติคตจริยา** พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระบิดาและเหล่าพระญาติ ตั้งแต่พระเจ้าสุทโธทนะลงมาถึงพระญาติทุกระดับ ยามใดเกิดความขัดแย้งกัน ก็เสด็จไปทรงจัดการแก้ไขความขัดแย้งได้

๓) **พุทธคตจริยา** พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ให้เกิดแก่พระองค์จนได้ คริสรู้และทรงสั่งสอนคนอื่นให้ได้รับประโยชน์สุขตามที่พระองค์ทรงได้รับ ทรงวางหลักพระศาสนา ทั้งสำหรับพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติ และชาวโลกทั่วไปใช้ประพฤติปฏิบัติ จนเกิดเป็นผลดีแก่ ส่วนบุคคลและสังคม

๓.๒ **ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง**ที่เป็นกำลังสำคัญ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ได้แก่ พระราหูล นางอุทสูภักทา และกุมภโฆสกเศรษฐี

๑) **พระราหูล** เป็นพระโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะ และนางยโสธราหรือพิมพา ได้บวชเป็นสามเณรองค์แรก โดยมีพระสารีบุตรเป็นผู้ทำการบรรพชาให้ และเมื่ออายุครบบวช ก็ได้บวชเป็นพระภิกษุ ได้ปฏิบัติธรรมจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์เป็นพระสาวกที่ได้รับการยกย่อง และมีคุณธรรมดีเด่นที่ควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- เป็นผู้ที่สนใจใฝ่การศึกษา
- เป็นผู้ที่มีอัธยาศัยอ่อนน้อมง่าย
- เป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวที
- เป็นผู้ที่ไม่มีชาติตียมานะ ว่าเคยเป็นพระโอรสของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

๒) **นางอุทสูภักทา** เป็นลูกสาวของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เมืองราชคฤห์ นับถือพระพุทธศาสนาและชอบทำบุญเหมือนบิดา ได้แต่งงานกับครอบครัวที่นับถือศาสนาอื่น แต่ก็ได้ใช้หลักพระพุทธศาสนาช่วยแก้ปัญหาภายในครอบครัว จนในที่สุดบุคคลในครอบครัวของสามีได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เป็นชาวพุทธที่ได้รับการยกย่องว่าดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีคนหนึ่ง มีคุณธรรมดีเด่นที่ควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- เป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาในครอบครัว
- เป็นผู้ที่มีมั่นคงในพระรัตนตรัย
- เป็นผู้เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา เป็นบุตรที่ดี เป็นต้น

๓) **กุมภโฆสกเศรษฐี** เป็นชาวพุทธตัวอย่างเกิดที่เมืองราชคฤห์ ในตระกูลเศรษฐี ก่อนบิดามารดาเสียชีวิตเพราะโรคระบาด ได้ทิ้งทรัพย์สมบัติไว้ให้ เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ในความไม่ประมาทจึงรับจ้างทำงานหาเงินมาเลี้ยงชีพตนเอง ภายหลังความทราบถึงพระเจ้าพิมพิสาร จึงได้แต่งตั้งให้เป็นเศรษฐีประจำเมืองราชคฤห์และกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ เป็นชาวพุทธ

ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีคุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- เป็นผู้ที่อยู่ในคุณธรรมความไม่ประมาท
- เป็นผู้ที่มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร
- เป็นผู้ที่เชื่อฟังบิดามารดา เป็นบุตรที่ดี
- เป็นผู้เสียสละยอมตน ไม่ถือว่าเป็นเคราะห์ เป็นต้น

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ให้นักเรียนรวบรวมชื่อบุคคลตัวอย่างในชุมชน หรือในระดับประเทศที่น่าเพียร ประโยชน์ต่อส่วนรวม มีคุณธรรมที่งดงาม แล้วให้อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิต ของบุคคลเหล่านั้นเพื่อสรุปเป็นความหมายของคำว่า “จริยวัตร” แล้วให้นักเรียนช่วยกันรวบรวม พระจริยวัตรของพระพุทธเจ้า ครูช่วยสรุปจัดพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้าเป็น ๓ ประการ คือ

๑. **โลกัตถจริยา** พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์แก่โลก
๒. **ญัตถัตถจริยา** พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์แก่พระบิดา และพระประยูรญาติ

ทั้งหลาย

๓. **พุทธัตถจริยา** พุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะที่เป็นพระพุทธเจ้า

๔.๒ ให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ถึงพุทธจริยาทั้ง ๓ ประการนี้ว่าจะนำมาใช้ในการ ดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างไรบ้าง

๔.๓ ให้นักเรียนช่วยกันเสนอชื่อพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง ในพุทธประวัติ และมีบทบาทสำคัญในการทำประโยชน์ให้กับพระพุทธศาสนา ครูสำรวจดูว่า มีบุคคลตามที่กำหนดให้เรียนในรายวิชานี้หรือไม่ ถ้ายังไม่ครบครูให้คำถามชี้แนะให้นักเรียน เสนอให้ครบได้แก่ พระราหู นางจุทสุกัททา และ กุมภโฆษกเศรษฐี

๔.๔ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าประวัติของพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง ตามที่นักเรียนช่วยกันเสนอชื่อ กลุ่มละ ๑ ท่าน แล้วดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาประวัติของพุทธสาวกและชาวพุทธตัวอย่างในประเด็นสำคัญ ๆ เช่น ประวัติ บทบาทสำคัญในพระพุทธศาสนา และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีมีคุณธรรม เพื่อใช้เป็น แนวประพฤติปฏิบัติแก่พุทธศาสนิกชน และสรุปมติในกลุ่มว่าจะยึดคุณธรรมข้อใดเป็นแบบอย่าง ของกลุ่ม

๒) แต่ละกลุ่มรายงานหน้าชั้นหรือแสดงบทบาทสมมุติตามประวัติของแต่ละบุคคล พร้อมทั้งสรุปให้เห็นว่าแต่ละท่านนั้นมีคุณธรรมอะไรที่ควรถือเอาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และคุณประโยชน์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา

๓) นักเรียนอื่น ๆ ร่วมอภิปรายซักถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงานหรือการแสดงบทบาทสมมติ และช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อให้เข้าใจร่วมกัน และเห็นแนวทางการดำเนินชีวิตของแต่ละท่าน ที่นักเรียนอาจจะสามารถนำไปประพฤติกปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมต่อไป

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรมระดับมัธยมศึกษา เรื่องประวัติพระสาวก ประวัติอุบาสก และชาวพุทธตัวอย่าง

๕.๒ ภาพ เกี่ยวกับพุทธประวัติ และพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ภาพพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับรายวิชานี้

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ประวัติพระสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า อันเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ประวัติพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างให้ครอบคลุมจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในการทำงานกลุ่ม ความสนใจในการศึกษาค้นคว้า เพื่อทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับพุทธจริยา พุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง

๗.๒ จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับพุทธจริยา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง พร้อมทั้งสรุปให้เห็นแนวประพฤติปฏิบัติที่ควรนำมาเป็นแบบอย่าง

๗.๓ ให้นักเรียนเขียนเรียงความในหัวข้อเรื่อง ชาวพุทธตัวอย่างในชุมชนของเรา (เพียง ๑ คน) แล้วคัดเลือกฉบับของคนที่ยื่นได้ดีมาติดไว้ที่ป้ายนิเทศ

ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๑๐ คาบ

๑. สารสำคัญ

การยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และรู้แนวทางการนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาชีวิตพัฒนาตนเองและสังคม เพื่อให้ชีวิตและสังคมสงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อแก้ปัญหาชีวิต พัฒนาตนเองและสังคม

๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยความยึดมั่นและศรัทธา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ อริยสัจ ๔

อริยสัจ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงที่ยอดเยี่ยม (อริย - ประเสริฐ ยอดเยี่ยม + สัจ = ความจริง) มี ๔ อย่าง คือ

๑) ทุกข์ ความทุกข์กายทุกข์ใจ

๒) ทุกขสมุทัย เหตุเกิดทุกข์

๓) ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์

๔) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์

อริยสัจ ๔ นี้ นิยมเรียกสั้น ๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และหลักธรรมนี้มีความสำคัญยิ่ง นับได้ว่าเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่รวมหรือเป็นยอดแห่งคำสั่งสอน อาจกล่าวสรุปได้ว่า

ทุกข์ ได้แก่สิ่งที่ปัญหาชีวิต หรือได้แก่ชีวิตที่เป็นตัวปัญหา

สมุทัย ได้แก่ต้นเหตุแห่งปัญหาชีวิต ต้นเหตุของชีวิตที่มีปัญหา ซึ่งได้แก่ความอยากต่าง ๆ เช่นอยากมีอะไรต่าง ๆ อยากเป็นอะไรต่าง ๆ

นิโรธ ได้แก่ความหมดปัญหา ไม่มีปัญหาชีวิต ไม่มีชีวิตที่เป็นปัญหา

มรรค ได้แก่ข้อปฏิบัติหรือกรรมวิธีเพื่อแก้ปัญหาชีวิตซึ่งเรียกว่า อริยมรรค ๘ หรือ

ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

๓.๒ ทุจจริต ๓

ทุจจริต แปลว่า ความประพฤติชั่ว ความประพฤติเสียหาย มี ๓ อย่างคือ

- ๑) กายทุจจริต ความประพฤติชั่วทางกาย ได้แก่การทำความชั่วต่าง ๆ
- ๒) วจิตุจจริต ความประพฤติชั่วทางวาจา ได้แก่ การพูดชั่วต่าง ๆ
- ๓) มโนทุจจริต ความประพฤติชั่วทางใจ ได้แก่การคิดชั่วต่าง ๆ

ทุจจริต ๓ อย่างนี้ นับเป็นเครื่องหมายของคนพาล ผู้ใดประพฤติทุจจริต ๓ อย่างนี้ ผู้นั้นย่อมเป็นคนพาล ซึ่งเป็นตัวการให้เกิดความยุ่งยากหรือเกิดปัญหาร้ายต่าง ๆ ในสังคม ทุจจริต ๓ อย่างนี้เป็นข้อควรระวัง ไม่ควรประพฤติเพราะเป็นสิ่งให้โทษ

๓.๓ สุจจริต ๓

สุจจริต แปลว่า ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ มี ๓ อย่าง คือ

- ๑) กายสุจจริต ความประพฤติดีทางกาย ได้แก่การกระทำดีต่าง ๆ
- ๒) วจิตุจจริต ความประพฤติดีทางวาจา ได้แก่การพูดดีต่าง ๆ
- ๓) มโนสุจจริต ความประพฤติดีทางใจ ได้แก่การคิดดีต่าง ๆ

สุจจริต ๓ อย่างนี้ นับเป็นเครื่องหมายของบัณฑิต ผู้ใดประพฤติสุจจริต ๓ อย่างนี้ ผู้นั้นย่อมเป็นบัณฑิต เป็นผู้สร้างสรรคความสงบสุขแก่ตนเองและสังคม สุจจริต ๓ อย่างนี้เป็นข้อควรประพฤติ เพราะเป็นสิ่งให้คุณ

๓.๔ บุญกิริยาวัตถุ ๓

บุญกิริยาวัตถุ แปลว่า หลักการทำบุญ หลักการทำความดี

(บุญกิริยาวัตถุ = การกระทำบุญ + วัตถุ = หลัก, เรื่อง) มี ๓ อย่างคือ

- ๑) ทาน การให้ การเสียสละ
- ๒) ศีล การรักษาศีลและระเบียบวินัย
- ๓) ภาวนา การอบรมจิตใจให้สงบและสว่าง

บุญ คือความดีที่เป็นเครื่องชำระกายวาจาใจให้สะอาด สงบ และสว่างส่งผลให้ผู้กระทำความดีมีความสุข เป็นสิ่งที่ควรทำเสมอ

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ อาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ที่เสนอแนะไว้ในชั้น ม.๑ แล้วปรับให้เข้ากับหลักธรรมที่เป็นเนื้อหาสาระในชั้น ม.๒ เช่น การสอนหลักธรรม เรื่อง อริยสัจ ๔ อาจใช้กิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามแนวทางต่อไปนี้

๑) ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวของนักเรียนเองทั้งที่ตั้งใจและเสียใจ มากที่สุด แล้ววิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้สึกว่าตั้งใจเป็นอย่างไร และเสียใจเป็นอย่างไร เพื่อช่วยกันสรุปความหมายของคำว่า “สุข” และ “ทุกข์”

๒) ให้นักเรียนรวบรวมข้อมูล ปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความทุกข์ที่ได้พบเห็น ในชีวิตประจำวัน ซึ่งใกล้ตัวผู้เรียน ในครอบครัวจากสื่อมวลชน แล้วรวบรวมรายการสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ (ปัญหา) และช่วยกันหาสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (ปัญหา) เหล่านั้น

๓) ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกกรณีตัวอย่าง เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ในชีวิต (โดยใช้กระบวนการกลุ่ม) แล้วเสนอแนวทาง วิธีที่จะแก้ปัญหานั้น ๆ ในชั้นเรียน โดยอาจใช้การรายงานเป็นเอกสาร บทบาทสมมติ หรือการแสดงละคร ในแต่ละกรณีไป

๔) ให้นักเรียนช่วยกันสรุปเป็นหลักการ การแก้ปัญหาตามแนวของอริยสัจ ๔ โดยครูช่วยเสริม เสนอแนะเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

๕) ให้นักเรียนสำรวจตนเองว่ามีสิ่งใดบกพร่อง และไม่พอใจบ้าง แล้วตั้งความคาดหวังที่จะแก้ปัญหา (ซึ่งเป็นความทุกข์) ของตนเอง โดยให้กำหนดแนวทางปฏิบัติการแก้ปัญหานั้น ตามหลักของอริยสัจ ๔ และให้นักเรียนตรวจสอบผลการปฏิบัติด้วยตนเอง พร้อมกับบันทึกผลเป็นระยะ ๆ ไป

๖) ครูมีบทบาทในการติดตามผลการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคลเพื่อหาทางช่วยเหลือ และให้กำลังใจ

๕.๒ ในการสอนหลักธรรมหัวข้ออื่น ๆ ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนตามขั้นตอนที่เสนอแนะไว้แล้ว

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับชาดกทางพระพุทธศาสนา หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต ฯลฯ

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ (รายการธรรม) แด่บันทึกเสียงธรรม หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรม บุคคลที่ยึดหลักธรรม (คุณธรรม) ในการดำเนินชีวิต หรือขอสัมภาษณ์แนวทางการประพฤติปฏิบัติตน

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของหลักธรรมให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรม ความประพฤติของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผน บรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและผลของการศึกษา ค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติงานของนักเรียนจากแบบบันทึกการปฏิบัติงานของนักเรียนเอง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนช่วยกันจัดหาวิทยากร บุคคลตัวอย่างที่ยึดหลักธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิต มาให้ความรู้ อบรมเป็นระยะ ๆ ไป หรือสัมภาษณ์บุคคลดังกล่าวเกี่ยวกับแนวทาง การใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต

๗.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนประกวดคำขวัญยกย่องบุคคลที่มีหลักธรรมประจำใจ ในการประพฤติ ปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตอย่างสม่ำเสมอ

๗.๓ สนับสนุนให้นักเรียนจัดกิจกรรมตั้งคำถาม-คำตอบ เกี่ยวกับหลักธรรมที่กำลังศึกษา หรือตั้งปัญหาแล้วพิจารณาหาหลักธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหานั้น ๆ

๗.๔ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการแสดงผลพฤติกรรมของคนที่มีหลักธรรม และคนที่ไม่มีหลักธรรมประจำใจ ในการประพฤติปฏิบัติ อาจใช้ภาพถ่ายหรือภาพวาดประกอบให้เห็นจริง

๗.๕ จัดกิจกรรมยกย่องนักเรียนผู้มีความประพฤติดี ทั้งภายในโรงเรียนและในชุมชน เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เก็บของตกได้แล้วนำคืนเจ้าของ ฯลฯ

ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดี ตรง ชอบ และเหมาะสม จึงควรได้รับการเคารพบูชา ควรแก่การทำบุญเพื่อความสุข ความเจริญแก่ชีวิต

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาเลื่อมใสในการประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์
- ๒.๒ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์อย่างถูกต้องในศาสนพิธีที่วัด

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคูณ ๕ ในรายวิชานี้เรียนเฉพาะ ๔ ประการ เหตุ ๔ ประการ เป็นคุณสมบัติส่วนตัวของพระสงฆ์ซึ่งคุณสมบัตินี้เป็นการฝึกได้เฉพาะตัว คือ

๑) เป็นผู้ปฏิบัติ หมายถึง ปฏิบัติอุกขรรณ อุภวินัย หรือปฏิบัติตามแนวริยมรรคมีองค์ ๘

๒) เป็นผู้ปฏิบัติตรง คือ การไม่หลีกเลียงคดโกง เจ้าเล่ห์ ปากกับใจตรงกัน พูดจริงทำจริงทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เป็นผู้ปฏิบัติชอบด้วยความเป็นธรรม ยุติธรรมถูกต้อง

๔) เป็นผู้ปฏิบัติสมควร คือ ทำความดีเพื่อความดี โดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนในเรื่องลาภสักการะใด ๆ ทั้งสิ้น

๓.๒ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด คือ การแสดงพฤติกรรมทางกาย วาจาและใจให้เหมาะสม

๑) ทางกาย ด้วยการนั่งกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ในที่อันสมควร ถวายภัตตาหารและไทยทานตามจารีตประเพณี

๒) ทางวาจา สนทนากับพระสงฆ์ด้วยวาจาสุภาพ และถูกต้องเหมาะสมตามฐานะของพระสงฆ์ อาราธนาศีล วัณศีล อาราธนาธรรม ฟังธรรมตามกาล

๓) ทางใจ ใจสงบและคิดแต่สิ่งที่ดีงามต่อพระสงฆ์

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นศาสนพิธีตามปกติ หากเป็นศาสนพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติเพิ่มขึ้นอีก ได้แก่ สวดมนต์ ไหว้พระ เวียนเทียนรอบพระอุโบสถ รัชกาลีศ เจริญภาวนา นอกจากนี้ยังมีศาสนพิธีในการทำบุญตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ฯลฯ

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ให้นักเรียนช่วยกันรวบรวมวัดปฏิบัติของพระสงฆ์ที่พระจะต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตามพระวินัย พร้อมทั้งร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น และครูช่วยสรุปจัดประเภทการปฏิบัติของพระสงฆ์เป็นหมวดหมู่ตามเหตุ ๔ ประการ หรือผล ๕ ประการ

๔.๒ ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายหาเหตุผลว่าทำไมจึงต้องมีบทสวดเสริญพระสังฆคุณ นอกจากจะทราบว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย

๔.๓ ครูให้นักเรียนดูและอ่านบัตรคำดัง ๆ ดังต่อไปนี้

สุปฏิปันโน อ่านว่า สุ-ปะ-ติ-บัน-โน (บัตรที่ ๑)

อุสุปฏิปันโน อ่านว่า อุ-สุ-ปะ-ติ-บัน-โน (บัตรที่ ๒)

ญายปฏิปันโน อ่านว่า ยา-ยะ-ปะ-ติ-บัน-โน (บัตรที่ ๓)

สามจีปฏิปันโน อ่านว่า ลา-มี-จี-ปะ-ติ-บัน-โน (บัตรที่ ๔)

แล้วให้นักเรียนตอบคำถามในประเด็นต่อไปนี้

๑) นักเรียนเคยได้ยินคำเรียกขานพระสงฆ์หลายรูปว่าเป็นพระสุปฏิปันโนบ้างหรือไม่ ลองยกตัวอย่าง ชื่อ หลวงปู่ หลวงตา หลวงพ่อที่ได้ชื่อว่าเป็นพระสุปฏิปันโน

๒) พระสงฆ์ในชุมชนของเราผู้เป็นที่เคารพเลื่อมใสของชาวบ้าน ท่านมีจริยวัตรอย่างไร

๔.๔ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น ๔ กลุ่ม ตามจำนวนบัตรคำ แล้วดำเนินกิจกรรมตามหัวข้อต่อไปนี้

๑) ศึกษาหาความหมายของคำในบัตรคำ พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบให้ชัดเจน

๒) นำเสนอรายงานในชั้นเรียนด้วยวาจา พร้อมจัดทำเอกสารประกอบรายงานของกลุ่ม

๓) นักเรียนอื่น ๆ ร่วมอภิปรายซักถาม แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงาน กลุ่มครูช่วยสรุปเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ในแต่ละประเด็น

๔.๕ ให้นักเรียนช่วยกันสรุปถึงพระคุณของพระสงฆ์ และแนวทางการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์เพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าความดีของพระสงฆ์เองจนเกิดความรักศรัทธาเลื่อมใส

ในการประพจน์ปฏิบัติของพระสงฆ์ โดยครูช่วยเพิ่มเติมความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคณ ๕ เฉพาะเหตุ ๔ ประการ ให้สมบูรณ์

๔.๖ ครูกำหนดสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นศาสนพิธีที่วัด เช่น การทำบุญเนื่องในวันธรรมสวนะ หรือประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา แล้วให้นักเรียน ๗-๙ คน แสดงบทบาทสมมุติ การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ทั้งทางกาย และวาจา ในสถานการณ์ที่กำหนดให้ แล้วให้นักเรียนในชั้นช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่า การปฏิบัตินั้นถูกต้องเหมาะสมหรือไม่และที่ถูกต้องนั้นคืออย่างไร แล้วให้นักเรียนช่วยกันสรุปแนวทางการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสมทั้งกาย และวาจาต่อพระสงฆ์โดยครูช่วยอธิบายเพิ่มเติม พร้อมทั้งสารัตถการปฏิบัติที่ถูกต้อง

๔.๗ ให้นักเรียนอธิบายความรู้สึกของนักเรียนว่า ขณะที่ปฏิบัติต่อพระสงฆ์เช่นนั้นมีความรู้สึกอย่างไร ครูช่วยสรุปให้เห็นถึงความรู้สึกที่ถึงมาขณะที่ปฏิบัติต่อพระสงฆ์นั้นว่าเป็นการปฏิบัติทางใจ

๔.๘ นักเรียนร่วมกันสรุปแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัดทั้งในด้านกาย วาจา และใจ โดยครูช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๑๑๑๐, ส ๑๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสือระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ และผู้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ของกรมการศาสนา ฯลฯ

๕.๒ ภาพ ภาพข่าว ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ และการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา บัตรคำสวดพระสังฆคณ ๕

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคณ ๕ และการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสมต่อพระสงฆ์ตามโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคณ ๕ โดยเฉพาะเหตุ ๔ ประการ ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ ประเมินผล การปฏิบัติของนักเรียนในภาระงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาค
ในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๔ ประเมินผล การปฏิบัติของนักเรียนในการแสดงการฝึกปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติตน
ที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับ
ความสำคัญของพระสงฆ์ในสังคมยุค ๔ และวิธีการปฏิบัติตน ที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธี
ต่าง ๆ ที่วัด

๗.๒ ฝึกปฏิบัติจริงเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด โดย
ให้นักเรียนช่วยกันชี้แนะว่าการฝึกปฏิบัติดังกล่าว ปฏิบัติได้ถูกต้อง หรือควรแก้ไขอย่างไร

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการ แสดงวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมและถูกต้อง
ต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัดโดยใช้ภาพวาดประกอบหรือภาพถ่าย

๗.๔ หาโอกาสพานักเรียนไปร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด เนื่องในวันสำคัญ ๆ
ทางศาสนาตามควรแก่โอกาสอันเหมาะสม เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติศาสนพิธีตามขั้นตอนที่ได้
เรียนมาแล้ว

๗.๕ ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมประกวดมารยาทของนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่
เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด

ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทาง
พระพุทธศาสนา

จำนวน ๓ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ภาษาบาลี เป็นภาษาที่ใช้บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการที่พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในการอ่านภาษาบาลีจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างแตกฉานลึกซึ้ง

พุทธศาสนสุภาษิตที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก มีคุณค่าในการชี้แนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อเตือนสติแก่พุทธศาสนิกชนในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตน

คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เป็นคำเฉพาะที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาทางพระศาสนา และในศาสนพิธี

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจพุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้สามารถอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในศาสนพิธี และพุทธศาสนสุภาษิตได้ถูกต้องตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำพุทธศาสนสุภาษิตมาใช้เป็นหลักในการเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ภาษาบาลี

๑) หลักการอ่านภาษาบาลี (ดูรายละเอียดในรายวิชา ส ๐๑๔)

๒) ผิดการอ่านภาษาบาลี เกี่ยวกับคำต่อไปนี้ คำถวายสังฆทาน คำถวายผ้าอาบ น้ำฝน และผ้าจ่าน้ำพระพรสา และพุทธศาสนสุภาษิต

คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้นบทเกี่ยวกับการคบหามิตร) เช่น

- วิสุสาสปรมา ญาคี	อ่านว่า วิส - สา - สะ - ปะ - ระ - มา - ญา - คี
- อีโร จ สุขสวาโส	อ่านว่า อี - โร - จะ - สุข - สะ - สัง - วา - โส

๓) พาสงกตจาเรี หิ ทิมมพุธาน โสจติ

(บุพทกนิกาย ธรรมบทคาถา เล่มที่ ๒๕)

- ความหมาย** - ผู้มักเที่ยวสมคบกับคนพาล ย่อมเสว้าโสกลตลอดกาลนาน
- คนพาล หมายถึงผู้ประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา และใจ กล่าวคือ ชอบทำชั่ว ชอบพูดชั่ว และชอบคิดชั่ว ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ทำลายประโยชน์ทั้งของตนเองและผู้อื่น
- โทษ** - การเที่ยวกับคนพาล รวมไปถึงการคบหาสมาคม ไปไหนมาไหนด้วยกัน มีการกระทำร่วมกันที่ก่อให้เกิดโทษและความเสียหายร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่ทางเสื่อมไม่มีใครอยากจะทำสมาคมด้วย และทำให้ถูกมองว่าเป็นคนพาล ดังนั้นการคบหาสมาคมกับคนพาลจะทำให้บุคคลเกิดความเสื่อมเสียเสว้าโสกลตลอดไป

๓.๕ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

คำศัพท์ที่ชาวพุทธควรทราบ อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย แต่มีความหมายคงเดิม เช่น พระภิกษุ สามเณร บาตร เป็นต้น

๒) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย แต่มีความหมายผิดไปจากเดิม เช่น คำว่า อิจฉา

คำว่า อิจฉา เมื่อใช้ในภาษาไทยทั่วไปมักจะใช้ความหมายของความริษยา หรือใช้คู่กับคำว่า ริษยา ซึ่งหมายถึงความไม่ยอมให้คนอื่นได้ดีกว่าตน หรือทนไม่ได้ที่เห็นคนอื่นดีกว่าตน เช่น “อิจฉาตาเรือน” “เธอรู้ลึกอิจฉาที่คนที่สวยกว่าเธอ” แต่ตามความหมายดั้งเดิมในภาษาบาลี คำว่า “อิจฉา” หมายถึง ความปรารถนา ความต้องการ หรือความอยากได้ เช่น ปาปิฉา แปลว่า ความปรารถนาที่เป็นบาป

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูทบทวนหลักการอ่านภาษาบาลีตามที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชา ส ๐๑๔ เพื่อให้ นักเรียนมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ก่อนที่จะศึกษาต่อในรายวิชานี้

๔.๒ ในการฝึกทักษะการอ่านภาษาบาลีนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๔ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา ส ๐๑๑๐ เช่น

คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้นการคบหามิตร) - วิสุทธาปรมา ญาตี

- ธีโร จ สุขสวาโส

- ทาสสุกคจาวี หิ ทิมมทุธาน โสจติ

และคำถวายสังฆทาน คำถวายผ้าอาบน้ำฝน และผ้าจ่านำพรช

๔.๓ ครูให้นักเรียนฝึกอ่านภาษาบาลี คำในพุทธศาสนสุภาษิตพร้อม ๆ กัน เป็นภาษาไทย และร่วมกันอภิปราย สรุปความหมายและประโยชน์ของพุทธศาสนสุภาษิตแต่ละบทให้เข้าใจตรงกัน รวมทั้งชี้แนะแนวทางที่จะนำพุทธศาสนสุภาษิตในเรื่องการคบหามิตรไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

๔.๔ ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิต ในรายวิชา ส ๐๑๘ ข้อ ๔.๕

๔.๕ ครูมอบหมายให้นักเรียนไปสัมภาษณ์พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “อิจจา” มาก่อนล่วงหน้า และนำมาอภิปรายในชั้นเรียนเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “อิจจา” ทั้งในความหมายปัจจุบันและความหมายเดิมในภาษาบาลี แล้วช่วยกันสรุปให้เห็นความหมายที่เปลี่ยนไปจากเดิม ครูช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิต

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น ข่าว ภาพที่เกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิต และพิธีทางพระพุทธศาสนาที่กำลังศึกษาอยู่ในรายวิชานี้

๕.๓ วิทยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในเรื่องพุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการอ่านภาษาบาลี พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย และความคิดเห็น ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๓ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาค
ในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๔ สังเกตความประพฤติและการปฏิบัติตนของนักเรียนทั้งในส่วนตัวและต่อผู้อื่นว่าได้นำ
คติธรรมจากพุทธศาสนสุภาษิตไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดแข่งขันการอ่านภาษาบาลีจากคำในพุทธศาสนสุภาษิตและคำที่ใช้ในพิธีทางศาสนา

๗.๒ ให้นักเรียนคิดหาคำขวัญหรือคติประจำโรงเรียนเป็นภาษาบาลี แล้วส่งให้ครูพิจารณา
ก่อนนำไปจัดทำเป็นแถบบัตรคำ หรือป้ายคติประจำห้องเรียน

๗.๓ ให้นักเรียนรวบรวมคำพุทธศาสนสุภาษิตที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวันจากโทรทัศน์
แล้วนำมาจัดนิทรรศการสัปดาห์พุทธศาสนสุภาษิตพร้อมความหมาย

ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ
จำนวน ๑ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ย่อมจะเกิดจากการตระหนักในคุณค่าและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงต้องมีหน้าที่ ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เคารพพระศาสนา และปกป้องพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ เพื่อให้เห็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี
- ๒.๓ เพื่อให้ปฏิบัติตนตามหลักธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
- ๒.๔ เพื่อให้สามารถเคารพ และปกป้องพระพุทศาสนาได้อย่างดี

๓. เนื้อหาสาระ

ความหมายของชาวพุทธ

ชาวพุทธคือบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ชาวพุทธประกอบด้วย พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

หน้าที่ของชาวพุทธ อาจจัดได้เป็น ๔ หัวข้อคือ

๓.๑ **ศึกษาหาความรู้** พุทธศาสนิกชนที่ดี มีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ การศึกษาหาความรู้แยกได้เป็น ๒ แนวทาง

แนวทางที่ ๑ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางโลก เช่นการเรียนทั้งรายวิชาสามัญ และรายวิชาอาชีพ เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพที่สุจริต อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว-ต่อสังคม และประเทศชาติ

แนวทางที่ ๒ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางธรรม โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาชีวิต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อย่างสงบสุขในส่วนตัว และสันติสุขในส่วนรวม

๓.๒ การปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อได้ศึกษาหาความรู้แล้ว ก็ควรจะได้นำความรู้นั้นมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง ทั้งส่วนที่เป็นหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเน้นการมีธรรม มากกว่าการรู้ธรรม

๓.๓ การเผยแผ่พระศาสนา เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่าเข้าใจว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์เท่านั้น แนวปฏิบัติในการเผยแผ่สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

๑) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ ทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีหน้าที่ที่ถูกกำหนด ตามสถานภาพทางสังคม เช่น เป็นพ่อ-แม่-เป็นลูก-เป็นศิษย์-เป็นครู-เป็นเพื่อน-เป็นลูกจ้าง-เป็นนายจ้าง-เป็นพลเมือง-เป็นศาสนิก ฯลฯ ดังนั้นในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ย่อมถือได้ว่าช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) โดยการพูด-เขียน หรือประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการอื่น ๆ ในหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งนี้จะต้องไม่ลบหลู่ ดูหมิ่น ใส่ร้ายศาสนาอื่น

๓) ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร ประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ

๓.๔ ปกป้องพระศาสนา พระพุทธศาสนาแม้จะมีผู้นับถือเป็นส่วนใหญ่ของประชาชนชาวไทย แต่ภัยของพระพุทธศาสนาก็ได้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อาจจำแนกได้เป็น ๒ ทางคือ

ทางที่ ๑ ภัยจากภายใน คือภัยที่เกิดจากพุทธบริษัททุกฝ่ายที่มีได้ศึกษา-สนใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง ย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอนถูกนำไปตีความอย่างผิดเพี้ยน - มีความเห็นไม่ลงรอยกัน บางกลุ่มยังนำเอาไสยศาสตร์มาปะปนจนกระทั่งคิดว่าเป็นแนวทางของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติอย่างผิด ๆ

ทางที่ ๒ ภัยจากภายนอก จากข่าวที่ปรากฏได้เกิดมีการแย่งชิงศาสนิกชน โดยการกระทำของศาสนิกบางกลุ่มใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ และการผสมผสานหลักธรรมที่สอดคล้องทำให้ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยได้หันเหไปนับถือศาสนาอื่น

จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องตระหนักในภัยทั้ง ๒ ประการ และช่วยกันปกป้องพระศาสนาตามแนวทางต่อไปนี้

๑) ศึกษาหาความรู้อย่างถูกต้องและปฏิบัติตนตามหน้าที่พุทธศาสนิกชนที่ดี

๒) ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนพุทธศาสนิกชนที่ประพฤติปฏิบัติผิด ๆ ทั้งในส่วนของสงฆ์และฆราวาส เช่นในเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง โดยการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเมื่อมีโอกาสกระทำได้ หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

๓) ยกย่อง-สรรเสริญ-สนับสนุน พระศาสน์ผู้มีประพฤติดีประพฤติชอบ รวมทั้งการทำบุญกับพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัย

๔) ช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ ไม่เป็นผู้ทำลาย และคอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้อื่นทำลายโดยการว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการช่วยทะนุบำรุงรักษา บูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่ดีอยู่เสมอตามกำลังศรัทธาและโอกาส

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ครูทบทวนหน้าที่ของชาวพุทธ ตามที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชา ส ๐๑๔ ส ๐๑๕ แล้วให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น

๔.๒ ครูให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายผลการประเมินตนเองตามแบบบันทึกของนักเรียนที่ได้ดำเนินการไปแล้วในชั้น ม.๑ (รายวิชา ส๐๑๔) ว่ามีปัญหา อุปสรรค ผลและประโยชน์ที่นักเรียนได้รับจากการปฏิบัติทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพมากน้อยเพียงใด แล้วมอบหมายให้นักเรียนบันทึกการปฏิบัติตนตามแบบบันทึกตนเองต่อในภาคเรียนนี้ และนำส่งก่อนสิ้นภาคเรียน

๔.๓ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อศึกษา วิเคราะห์ หน้าที่ของชาวพุทธ (กลุ่มละ ๖-๘ คน) แล้วให้ดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

๑) ศึกษา วิเคราะห์ หน้าที่ของชาวพุทธเฉพาะในประเด็น การเผยแผ่พระศาสนา พร้อมทั้งหาแนวทางปฏิบัติตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น

๒) ผู้แทนของแต่ละกลุ่มนำผลสรุปการวิเคราะห์และแนวทางปฏิบัติของกลุ่ม เสนอต่อชั้นเรียนโดยใช้รูปภาพ วิดีทัศน์ สไลด์ ประกอบการเสนอผลการสรุป

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุปของกลุ่มย่อย แล้วช่วยกันสรุปเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนทั้งชั้น เพื่อให้นักเรียนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติทั้งในส่วนตัว และในส่วนรวมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป และให้นักเรียนจดบันทึกผลสรุปไว้

๔.๔ ครูและนักเรียนร่วมกันออกแบบบันทึกพฤติกรรมในการปฏิบัติตนในการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ในการประเมินในส่วนของตนเอง และที่มีส่วนร่วมกับสังคม (สมาชิกภายในกลุ่ม) พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาในการประเมิน แล้วนำผลการเสนอในภาพรวมก่อนสิ้นภาคเรียน

๔.๕ อนึ่ง การสอนความเนื้อหาหน้าที่ชาวพุทธนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๔ ข้อ ๔.๓ โดยมีจุดเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้น ม.๒ ดังนี้

ชั้น ม. ๒ เน้นทั้งในส่วนตัว และส่วนรวม สามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถชี้นำแนวทางปฏิบัติต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ ข่าว ภาพข่าว ภาพสไลด์ วีดิทัศน์ เกี่ยวกับกิจกรรมของพุทธศาสนิกชน จาก สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ โทรทัศน์ ฯลฯ

๕.๓ วิทยาการในท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาส ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนา หรือหน้าที่ชาวพุทธ

๕.๔ สถานที่ของชุมชน เช่น วัด

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ ข้อทดสอบทั้งแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการการทำงานกลุ่มของนักเรียน ตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียน จากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง และแบบบันทึกรวมของกลุ่ม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศ แสดงข่าว บทความ ภาพข่าวที่เป็นเหตุการณ์ หรือการกระทำของบุคคลเกี่ยวกับการเผยแผ่พระศาสนา หรือเรื่องอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับหน้าที่ของชาวพุทธ ที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ

๗.๒ ยกย่อง ชมเชย ให้ขวัญกำลังใจกับนักเรียนที่ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของชาวพุทธที่ดีในระดับกลุ่มย่อย (ในห้องเรียน) หรือกลุ่มใหญ่ (ระดับโรงเรียน)

๗.๓ ผูกการปฏิบัติจริงในการเผยแผ่พระศาสนา กับชาวพุทธในท้องถิ่นที่นักเรียนอยู่ พร้อมทั้งสัมภาษณ์วิทยาการจากชุมชน หรือบุคคลในท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนา แล้วนำผลสรุป หรือข้อมูลที่ได้ทั้ง ๒ ทาง มาแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศ

ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

จำนวน ๔ คาบ

๑. สารสำคัญ

การบริหารจิตให้มีสมาธิด้วยการฝึกอานาปานสติและการพัฒนาปัญญา ๓ ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาเป็นเครื่องเสริมสร้างคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพให้กับชีวิต

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์และกระบวนการของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๒ เพื่อให้เกิดทักษะในการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำผลของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ **สมาธิ** หมายถึงความตั้งใจมั่น กล่าวคือมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ สิ่งที่จิตกำหนดรู้นั้นจัดเป็นอารมณ์ คำว่า **สมาธิ** นั้นมีคำอีกคำหนึ่งที่มีความหมายเหมือนกัน คือ **เอกัคคตา** ซึ่งหมายถึง ภาวะที่จิตแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว

๓.๒ **การฝึกสมาธิ** ต้องอาศัยการเจริญสติซึ่งได้แก่การกำหนดให้ระลึกรู้ทันอารมณ์ปัจจุบันที่เกิดกับจิต โดยปักใจแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว เช่น อานาปานสติ เป็นการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด

๓.๓ **ประโยชน์สำคัญของสมาธิ** คือ ช่วยพัฒนาปัญญา ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้และความรู้ชัดในเรื่องโลกและชีวิต แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามแหล่งที่เกิด คือ

๑) **สุตมยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ประเภทนี้ต้องอาศัยข้อมูลจากผู้อื่น ผู้มีปัญญามากในขั้นนี้ต้องมีความจำดีสามารถจดจำเนื้อหาได้มากจนเป็นพหูสูตร

๒) **จินตามยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิด พิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ ปัญญาขั้นนี้จัดเป็นคนที่ “คิดเป็น”

๓) ภาวนามยปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติเป็นประสบการณ์ตรงผู้มีปัญญานั้นจะสามารถ “ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น”

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ การฝึกสมาธิ

๑) เล่าประวัติบุคคลสำคัญหรือยกตัวอย่างเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นโทษของการไม่มีสมาธิและประโยชน์ของสมาธิในการดำเนินชีวิต เพื่อให้นักเรียนอภิปรายผลดีและผลเสียของการใช้และไม่ใช้สมาธิ

๒) นักเรียนฝึกการสำรวม กาย วาจา และควบคุมความคิดมิให้ฟุ้งซ่าน โดยฝึกนั่งตัวตรง มองตรงเปลวเทียนของแท่งเทียนซึ่งจุดวางไว้หน้าชั้น ใช้เวลา ๒-๓ นาที

๓) ครูนำประโยคที่ไม่สื่อความหมาย ความยาวประมาณ ๔-๑๒ คำ มาให้นักเรียนสำรวมจิตแล้วอ่านในใจ ใช้เวลาจำกัด แล้วทดสอบความจำว่าจำได้ถูกต้องหรือไม่

๔) นักเรียนแสดงความรู้สึกและเหตุผลของการจำได้และการจำไม่ได้

๕) ก่อนการฝึกสมาธิทุกครั้ง ให้นักเรียนสำรวมจิตด้วยการไหว้พระสวดมนต์

ในขั้นแรก ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นคู่ คือ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๑ และนับต่อไปเป็น ๒-๒, ๓-๓ จนถึง ๑๐-๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑-๑ จนถึง ๑๐-๑๐ อย่างนี้เรื่อยไป

ในขั้นที่สอง ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นเลขเดี่ยว คือ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๒ อย่างนี้จนถึง ๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑ ๒ ๓ อย่างนี้เรื่อยไป

อนึ่งในการฝึกสมาธิ ในขั้นแรกและขั้นที่สองนั้น ผู้ฝึกปฏิบัติอาจใช้คำภาวนาอื่น ๆ เช่นคำว่า พุท-โธ แทนการนับเป็นตัวเลขเมื่อหายใจเข้าและหายใจออก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล

ในขั้นที่สาม ให้นักเรียนกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก โดยไม่ต้องนับเลข หรือคำภาวนาอื่นใด

๖) ภายหลังการฝึกปฏิบัติแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงประสบการณ์และความก้าวหน้าของการปฏิบัติ

๗) ให้นักเรียนบันทึกผล การฝึกสมาธิของตนในลักษณะเป็นอนุทินการปฏิบัติธรรม

๘) สัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการปฏิบัติสมาธิ เพื่อต้องการทราบความก้าวหน้า และแก้ไขข้อขัดข้องจากการปฏิบัติ

๔.๒ การเจริญปัญญา

- ๑) ให้นักเรียนฝึกพัฒนาความจำโดยอาศัยสมาธิ
- ๒) ให้นักเรียนอ่านหนังสือธรรมหรือฟังการบรรยายธรรมแล้วเขียนสรุปรายงานการวิเคราะห์หลักธรรม ประเด็นสำคัญพร้อมทั้งเสนอทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อเรื่องนั้น
- ๓) ยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือเล่ากรณีปัญหาให้นักเรียนศึกษาวิเคราะห์แล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดหาคติธรรมจากเรื่องนั้น ๆ
- ๔) ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายว่า ห้องเรียนหรือโรงเรียนมีปัญหอะไรบ้าง และจะปฏิบัติธรรมข้อใดเพื่อแก้ปัญหา

๔.๓ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ควรเน้นให้ปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ และไม่จำเป็นที่จะต้องจัดเฉพาะในคาบเวลาที่จะต้องสอนเรื่องสมาธิเท่านั้น แต่ควรอาจให้นักเรียนฝึกปฏิบัตินั่งสมาธิก่อนเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้ทุกครั้ง ครั้งละประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติ และก่อนจะให้ฝึกปฏิบัติในชั้นต่อไป ต้องมีกระบวนการปฏิบัติที่ผ่านมาแล้วเสมอ โดยให้แต่ละชั้นมีจุดเน้นต่างกันกล่าวคือ

ในชั้น ม.๒

- ให้ทบทวนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์ของสมาธิ และการเจริญปัญญาที่ได้เรียนมาแล้ว เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง
- เพิ่มกิจกรรมการฝึกสมาธิด้วยการให้นักเรียนกำหนดคณับลมหายใจเป็นเลขเดียว
- ในการเจริญปัญญา เน้นจินตามยปัญญา

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๘, ส ๐๑๙, ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑, ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ โดยการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก (อานาปานสติ) และการเจริญปัญญา

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ ที่เสนอรายการธรรม หรือบทความธรรม แถบบันทึกลงเสียงและวีดิทัศน์เกี่ยวกับธรรม

๕.๓ วิทยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ที่สอนการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติ บุคคลตัวอย่างที่ใช้สมาธิในการศึกษาปฏิบัติงาน

๖. การวัดและการประเมินผล

- ๖.๑ ทดสอบความรู้ก่อนและหลังเรียน โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย
- ๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่ฝึกและหลังการฝึกสมาธิ
- ๖.๓ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในการอภิปรายซักถาม เพื่อเจริญปัญญา
- ๖.๔ ตรวจผลงานของนักเรียนที่เป็นย่อความ จับประเด็น บทความ หรือการบรรยายธรรม
- ๖.๕ ประเมินผลความก้าวหน้าของการปฏิบัติสมาธิของนักเรียน โดยพิจารณาจากผลการสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล ตรวจการบันทึกผลการฝึกสมาธิของนักเรียนในอนุทินปฏิบัติธรรม และจากแบบสอบถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

- ๗.๑ ในการสอนเรื่องของสมาธินั้น วิธีหนึ่งก็คือ ครูเปิดเทปเพลงไทยเดิมที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีชิ้นเดียว เช่น ขลุ่ยหรือระนาดเดี่ยวให้นักเรียนฟัง ด้วยการตั้งใจไปตามเสียงดนตรีอย่างแน่วแน่ แล้วให้นักเรียนประเมินว่าตนเองมีสมาธิในการฟังเพลงนั้นมากน้อยเพียงไร
- ๗.๒ ให้นักเรียนอ่านหนังสือเรียนวิชาที่ชอบและวิชาที่ไม่ชอบในระยะเวลาที่กำหนด พร้อมกับให้นักเรียนสังเกตว่านักเรียนมีสมาธิในการอ่านทั้งสองวิชานั้นมากน้อยต่างกันอย่างไร
- ๗.๓ ในการฝึกสมาธิ ครูอาจให้นักเรียนเดินจงกรมสลับกับการนั่งปฏิบัติก็ได้
- ๗.๔ พานักเรียนไปทัศนศึกษาตามสำนักปฏิบัติธรรมที่ใช้อานาปานสติเป็นแนวปฏิบัติ
- ๗.๕ จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิในวันสำคัญทางศาสนาและวันเฉลิมพระชนมพรรษา

- ๗.๖ จัดให้มีการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมโดยเชิญวิทยากรมานำการฝึกอานาปานสติแก่นักเรียน
- ๗.๗ รวบรวมคำให้แต่ละปีมีข้อธรรมสำคัญ ๑ ข้อ เช่น ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลาที่ครูและนักเรียนถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อเจริญภาวนามยปัญญา
- ๗.๘ ให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียน ทักทายเช้า และภาวนายทุกวันประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการเตรียมจิตให้สงบก่อนที่จะทำกิจกรรมใด ๆ เช่น การเรียนหนังสือ

ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา

เรื่อง มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๖ คาบ

๑. สาระสำคัญ

การนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนนั้น นอกจากจะศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจไว้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติแล้ว เรายังต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะมีใช้แก่คนของศาสนาเหมือนศาสนธรรม แต่ก็เปรียบเทียบเลือกหล่อหลอมแก่นของตนไม่ได้ ทำให้ตนไม่ขุ่นข้องและมีชีวิตอยู่ได้นั้น

วัฒนธรรมของไทยนั้นย่อมมีการผสมผสานกันระหว่างชนบทรวมนิยมประเพณีของไทยกับพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่มีส่วนช่วยให้เกิดความสามัคคีในสังคมไทย เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนจะต้องศึกษาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามประเพณี พิธีกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชาติไทย

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนตามประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในศาสนพิธี และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ มรรยาทชาวพุทธ

มรรยาทชาวพุทธ คือ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่ชาวพุทธยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติตน โดยปกติชาวพุทธที่เป็นฆราวาสจำเป็นต้องไปวัดเพื่อประกอบกรกุศล ต้องพบปะกับพระภิกษุสงฆ์ และเพื่อนพุทธศาสนิกชนด้วยกัน การประพฤติปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องงดงามด้วยมรรยาททางกาย

วาจา จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่นักเรียนจะต้องศึกษา และฝึกปฏิบัติ มรรยาทชาวพุทธที่ควรศึกษาในขั้นนี้ มีดังต่อไปนี้

๑) มรรยาทในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์

(๑.๑) การต้อนรับพระสงฆ์

- เมื่อนั่งอยู่กับพื้น
- เมื่อนั่งบนเก้าอี้
- เมื่อเป็นเจ้าภาพ

(๑.๒) การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์

- สถานที่ชุมชนจัดให้นั่งเก้าอี้
- สถานที่ชุมชนนั่งกับพื้น

๒) มรรยาทในการคลานและเดินเข้า

(๒.๑) การเดินเข้า

(๒.๒) การคลาน

- การคลานลงมือ
- การคลานยกของ (มือเดียว)
- การคลานถอยหลัง

๓.๒ ศาสนพิธี

๑) การทำบุญตักบาตร

การทำบุญตักบาตร เป็นกิจกรรมทำบุญที่สำคัญในชีวิตประจำวันของชาวพุทธที่มีความมุ่งหมายเพื่อฝึกให้เป็นผู้รู้จักเสียสละ ข้าราชการจิตใจให้บริสุทธิ์ปราศจากความตระหนี่ด้วยการแบ่งปันสิ่งของที่ดีควรให้ปันแก่ผู้ทรงศีลเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา

โดยปกติการทำบุญตักบาตรมักนิยมกระทำกันในเวลาเช้าด้วยอาหารคาวหวานที่สมควรแก่สมณะ

๒) การถวายภัตตาหาร

การถวายภัตตาหาร เป็นการทำบุญเลี้ยงพระของพุทธศาสนิกชนเนื่องในโอกาสแห่งการทำบุญต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งอาจจะเป็นช่วงเช้าหรือเพลก็ได้

๓) การถวายสังฆทาน

การถวายสังฆทาน คือ การทำบุญด้วยการถวายปัจจัย ๔ ให้เป็นสมบัติส่วนรวมของสงฆ์ โดยไม่เจาะจงว่าเป็นของพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งโดยเฉพาะ จึงนับว่ามีอานิสงส์มาก

กำถวายสังฆทาน

๑) เพื่อความสุขความเจริญ ตั้งนโม ๓ จบ แล้วกล่าว

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภคฺคานิ สปริวารานิ ภิกขุสงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต
ภิกขุสงฺโฆ อิมานิ ภคฺคานิ สปริวารานิ ปฏิกคณฺหาตุ อมฺหากํ ที่นรคฺคํ หิตาย สุขาย

คำแปล

“ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลาย
เหล่านี้ แต่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย
เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ”

๒. เพื่ออุทิศผล ตั้งนโม ๓ จบ แล้วกล่าว

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภคฺคานิ สปริวารานิ ภิกขุสงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต
ภิกขุสงฺโฆ อิมานิ ภคฺคานิ สปริวารานิ ปฏิกคณฺหาตุ อมฺหากญฺเจว มาตปิตุอาทินญฺจ ฉาตกานํ
ที่นรคฺคํ หิตาย สุขาย

คำแปล

“ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลาย
เหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แต่ญาติทั้งหลาย มีบิดามารดา เป็นต้น
ด้วย ตลอดกาลนานเทอญ”

๔) การถวายผ้าอาบน้ำฝน

การถวายผ้าอาบน้ำฝน คือ การทำบุญถวายผ้าสำหรับพระภิกษุสงฆ์ใช้
ผลัดอาบน้ำหรือสรงน้ำ

เวลาที่ทำพิธีถวายจะกระทำก่อนเข้าพรรษาและที่เรียกว่า ผ้าอาบน้ำฝนเพราะ
พิธีถวายในฤดูฝน

คำกล่าวถวายผ้าอาบน้ำฝน

อิมานิ มยํ วสฺสิกสาฎิกจีวรานิ ภิกขุสงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต ภิกขุสงฺโฆ
อิมานิ วสฺสิกสาฎิกจีวรานิ ปฏิกคณฺหาตุ อมฺหากญฺเจว มาตปิตุอาทินญฺจ ฉาตกานํ ที่นรคฺคํ หิตาย
สุขาย

คำแปล

“ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้าอาบน้ำฝน พร้อมกับเครื่องบริวาร
ทั้งหลายเหล่านี้แต่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับซึ่งผ้าอาบน้ำฝนทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์
เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติพี่น้องของข้าพเจ้าทั้งหลาย มีบิดามารดา เป็นต้นด้วย
สิ้นกาลนานเทอญ”

๕) คำจำนำพรรษา

คำจำนำพรรษา คือ การทำบุญถวายผ้าสบงหรือจีวรแก่พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษา มาตลอดพรรษา ซึ่งจะถวายกันนับแต่วันออกพรรษาเป็นต้นไป แต่ปัจจุบันไม่นิยม เพราะพระสงฆ์หมดความจำเป็นในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม

๓.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑) วันธรรมสวนะ (วันพระ) วันข้างขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (หรือ ๑๔ ค่ำ)

๒) วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงประชุมใหญ่ที่มีพระสาวกเข้าประชุมมากที่สุด ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์และพระอรหันตสาวกล้วนเป็นอหิงสิกขุ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ที่มาเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ เหตุอัศจรรย์ในวันนั้นมี ๔ ประการ จึงเรียกว่า วัน “จาตุรงคสันนิบาต”

๓) วันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ วันนี้เป็นวันสำคัญที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

๔) วันอัฐมิบูชา ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนเป็นเดือน ๗ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ณ เมืองกุสินารา

๕) วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ แต่ถ้าเป็นปีอธิกมาสก็ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลัง-ก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน เป็นวันที่มีความสำคัญคือ เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาธรรมจักรที่ปาวตนิสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และเป็นวันที่มีพระสงฆ์สาวกองค์แรกเกิดขึ้นในโลก ได้แก่ ท่านโกณฑัญญะ ทำให้มีพระรัตนตรัยครบองค์ ๓ (พระพุทธ-พระธรรม-พระสงฆ์)

๖) วันเข้าพรรษา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์ อยู่ประจำที่ในวัดใดวัดหนึ่ง (จำพรรษา) ในช่วงฤดูฝนมีกำหนด ๓ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ที่เรียกว่า “วันเข้าพรรษา” จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถ้าในปีใดเป็นปีอธิกมาส (มีเดือน ๘ สองหน) ให้เลื่อนการเข้าพรรษาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง

๗) วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันที่พระสงฆ์ออกจากการอยู่ประจำที่ (จำพรรษา) ครบ ๓ เดือนแล้ว ในวันนี้เป็นวันที่พระสงฆ์จะทำพิธีออกพรรษา จึงเป็นสังฆกรรมที่สำคัญยิ่ง จึงเรียกวันนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “วันมหาปวารณา”

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทย โดยสรุปมี ๒ ประเภท คือ

๑. วันสำคัญธรรมดา ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมปฏิบัติกิจกรรมการกุศล เช่น เข้าวัด ทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม รักษาศีลอุโบสถ จดเว้นการฆ่าสัตว์ จดเว้นการใช้แรงงานสัตว์ เช่น ไข้โค-กระบือไถนา ได้แก่ วันธรรมสวนะหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า วันพระ วันอัฐมีบูชา ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า

สำหรับวันออกพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรตามวัดใกล้บ้าน และการทำบุญที่เรียกว่า "การตักบาตรเทโว" หรือที่เรียกเต็มว่า "ตักบาตรเทโวโรหณะ" ซึ่งเชื่อกันว่า เป็นวันคล้ายวันรับเสด็จพระพุทธเจ้าเมื่อคราวขึ้นไปจำพรรษาโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๒. วันสำคัญที่ราชการประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา สำหรับวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนควรจะไปวัดทำบุญตักบาตรถือศีล ฟังพระธรรมเทศนาและเวียนเทียน

วันเข้าพรรษา กรมการศาสนาจะมีกิจกรรมที่ถือปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษ เช่น การปฏิบัติธรรม โดยอุปสมบท เข้าพรรษาหรือรักษาศีลอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในเรื่องการถวายเทียนพรรษาและถวายผ้าอาสน์น้ำฝน

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

มรรยาทชาวพุทธ

๔.๑ ให้นักเรียนชม รูปภาพ สไลด์ วีดิทัศน์ หรือการสาธิตมรรยาทในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ มรรยาทในการคลานและเดินเข้า

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ให้ถูกต้องและเกิดทักษะจากการปฏิบัติ

๔.๓ ให้แต่ละกลุ่มส่งผู้แทนของกลุ่มมาปฏิบัติให้ดูตามหัวข้อที่กำหนดไว้เกี่ยวกับมรรยาทในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์และมรรยาทในการเดินเข้า

๔.๔ ครูให้นักเรียนช่วยกันติชมผู้ปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม หากไม่ถูกต้องให้ช่วยกันแก้ไข ถ้าถูกให้คำชมเชย ยกย่อง

ศาสนพิธี

๔.๑ ครูมอบหมายให้นักเรียนปฏิบัติจริงในการทำบุญตักบาตร หรือจัดให้มีการนิมนต์พระมาวัดบาตรที่โรงเรียนเป็นประจำ หรือตามโอกาสอันควร แล้วให้นักเรียนผลัดเปลี่ยนกันตักบาตร หรือจัดให้มีการถวายภัตตาหาร ถวายสังฆทานแด่พระภิกษุเพื่อเป็นการฝึกปฏิบัติจริง

๔.๒ ให้นักเรียนได้ดู ภาพ สไลด์ วิดิทัศน์ ที่แสดงพิธีการเลี้ยงพระในโอกาสต่าง ๆ ครูอธิบายชี้แนะให้นักเรียนหัดสังเกต จดจำไว้เป็นแนวปฏิบัติ

๔.๓ ให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติในการถวายผ้าอาบน้ำฝนหรือนำนักเรียนไปปฏิบัติจริง ในวัดที่ใกล้โรงเรียนในช่วงเทศกาล ครูคอยสังเกตและชี้แนะแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔.๑ ครูและนักเรียนร่วมกันทบทวนเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชาที่ผ่านมา

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาวันสำคัญตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยเน้นแนวปฏิบัติ ร่วมกับชุมชน พร้อมทั้งเสนอแนวทางการเชิญชวนผู้ใกล้ชิดให้เข้าร่วมกิจกรรม

๔.๓ ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอแนวปฏิบัติของกลุ่มต่อชั้นเรียน

๔.๔ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย สรุปแนวปฏิบัติที่ได้จากการรายงานกลุ่มย่อย เป็นแนวปฏิบัติรวม

๔.๕ ครูและนักเรียนร่วมกันออกแบบบันทึก แนวปฏิบัติจากที่ได้ในข้อ ๔.๔ เพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ประเมินตนเองที่มีส่วนร่วมกับชุมชน เมื่อถึงวันสำคัญดังกล่าว และนำแบบประเมินส่งครู เมื่อสิ้นภาคเรียน

๔.๖ อื่นๆในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนตามที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๘ ข้อ ๔.๒, ๔.๓ และ ๔.๔ โดยมีจุดเน้นในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้การสอนในชั้น ม.๒ ดังนี้

ชั้น ม.๒ เน้นทั้งในการปฏิบัติส่วนตัวและมีส่วนร่วมกับสังคม รวมทั้งสามารถชวนเชิญ หรือชักนำให้ร่วมปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ แผ่นภาพ สไลด์ วิดิทัศน์เกี่ยวกับมรดกไทย

๕.๓ แผ่นภาพ สไลด์ วิดิทัศน์เกี่ยวกับการตักบาตร ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝน

๕.๔ แผ่นภาพ สไลด์ วิดิทัศน์ เทปเพลงที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕.๕ วิทยาการในห้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาสที่ทำหน้าที่เผยแผ่ พระศาสนา

๕.๖ สถานที่ของชุมชนและวัด

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อทดสอบทั้งเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียน จากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง แบบบันทึกรวมของกลุ่มและจากการปฏิบัติจริง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดให้มีการประกวดมรยาตระดับห้องเรียน ระดับชั้น ระดับโรงเรียน เพื่อมอบเกียรติบัตรยกย่องชมเชย หรือเพื่อคัดเลือกเป็นตัวแทนของโรงเรียนส่งเข้าแข่งขันระดับชุมชน

๗.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริงในเรื่องศาสนพิธี ที่วัด ที่บ้าน หรือที่โรงเรียน

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งจัดโดยโรงเรียน ชุมชน หรือวัด

๗.๔ ให้นักเรียนมีโอกาสดิบายนิเทศเป็นประจำเกี่ยวกับมรยาตไทย ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๗.๕ เชิญวิทยากรในชุมชนมาบรรยายให้นักเรียนฟังหรือนำนักเรียนไปฟังการบรรยายที่วัด

แนวการสอน

รายวิชา ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา
๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค
๑ หน่วยการเรียนรู้

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑ หน่วยการเรียนรู้

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ และมรดกของชาติ

ศึกษาประวัติพระเชมาเถรี จัตตปาณิ และนางวิสาขา รวมทั้งแนวปฏิบัติของท่านเหล่านั้น ที่ส่งผลต่อผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง พรหมวิหาร ๔ ทวารวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ และอบายมุข ๔

ศึกษาความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆยุณ ๔ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

ฝึกอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำถวายผ้าป่า และถวายผ้ากฐิน ศึกษาและฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิต ที่เน้นในเรื่องการคบหามิตร ๑ บท

ศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพระไตรปิฎก ข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎก ๑ เรื่อง

ศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียน

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการบริหารจิต โดยการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติ และฝึกให้เกิดปัญญาตามหลักการพัฒนาปัญญา ๓

ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธที่ถูกต้อง

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้องเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาและเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๒ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้าน ความสำคัญของพระพุทธศาสนาจึงไม่เพียงแต่มีผลต่อชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนในด้านจิตใจเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยโดยส่วนรวมอีกด้วย

๒. จุดประสงค์

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม มรดกและเอกลักษณ์ของชาติไทย

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เช่น

- ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต
- ด้านการศึกษา
- ด้านศิลปกรรม
- ด้านวรรณกรรม

๓.๒ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นมรดกและเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เช่น

- เป็นมรดก ทรัพย์สินทางปัญญา (อริยทรัพย์)
- เป็นเอกลักษณ์ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

- ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต
- ด้านการศึกษา
- ด้านศิลปกรรม
- ด้านวรรณกรรม

แล้วดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

- ๑) ศึกษาค้นคว้ารายละเอียดตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมายจากหนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม และสรุปเพื่อเตรียมรายงานหน้าชั้น
- ๒) แต่ละกลุ่มส่งผู้แทนรายงานหน้าชั้นเรียน นักเรียนคนอื่น ๆ อภิปรายซักถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงาน
- ๓) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจตามหัวข้อในเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้

๔.๒ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นมรดกและเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม มรดกและเอกลักษณ์ของชาติไทย หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา

๕.๒ ภาพ ภาพข่าว บทความเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๓ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผน บรรยาภาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและการตอบคำถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศแสดงภาพและอธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นมรดกและเอกลักษณ์ของชาติ

๗.๒ ให้นักเรียนจัดทำสมุดภาพเกี่ยวกับมรดกและเอกลักษณ์ของชาติไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

๗.๓ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกของชาติไทยที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง มีคุณค่าในการยึดถือเป็นแบบอย่างในความวิริยะอุตสาหะ มีความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติตนจนสำเร็จมรรคผล และอบรมสั่งสอนให้บุคคลประพฤติดี หากพุทธศาสนิกชนนำไปใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแล้ว จะช่วยในการพัฒนาตนและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

๒.๒ เพื่อให้สามารถนำเอาแนวทางการดำเนินชีวิตของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเอง และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๓. เนื้อหาสาระ

ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ได้แก่ พระเชมาเถรี จัตตปาณี และนางวิสาขา

๑) **พระเชมาเถรี** เป็นราชธิดาของกษัตริย์เมืองสาละ ในแคว้นมัทราษฎร์ ต่อมาได้เป็นเมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร ราชแห่งแคว้นมคธ ทรงมีพระสิริโฉมงดงาม และสนพระทัยอยู่แต่กับการแต่งกายและความสวยงามเท่านั้น ภายหลังได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และมีโอกาสได้ฟังธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ มีความสามารถในการแสดงธรรมได้เป็นอย่างดี จึงเป็นพุทธสาวิกาที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถและมีคุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- เป็นผู้มียศฐาามาก
- บำเพ็ญกิจให้เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาเป็นอันมาก
- มีความสามารถในการแสดงธรรมทำให้คนเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก
- ชอบช่วยเหลือผู้อื่นให้ละชั่ว ประพฤติดี เป็นต้น

๒) **ฉัตรปาณี** เป็นชาวเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าจนแตกฉานทางพระพุทธศาสนาและสำเร็จมรรคผลชั้นอนาคามี (อริยบุคคลชั้นต่ำกว่าชั้นอรหันต์เพียงขั้นเดียว) เป็นผู้รักาศิลปะโสภณตลอดชีวิต เป็นชาวพุทธที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถและมีคุณธรรมควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- เป็นผู้มีความรู้แตกฉานในคำสอนของพระพุทธเจ้า
- เป็นผู้รักาศิลปะโสภณตลอดชีวิต
- เป็นผู้ยึดมั่นในคุณธรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

๓) **นางวิสาขา** เป็นชาวเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าจนสำเร็จมรรคผลชั้นโสดาบันตั้งแต่เมื่อเริ่มอายุสาว ภายหลังได้แต่งงานกับชายที่นับถือศาสนาอื่นอย่างเคร่งครัด และเกิดความขัดแย้งกันจนเกือบจะถูกขับไล่จากบ้านของสามี แต่นางวิสาขาได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาช่วยแก้ไขปัญหาจนเอาชนะสามีและบิดามารดาของสามีได้ และได้บริจาคทรัพย์สร้างวัดบุพพาราม และโลหะปราสาทถวายพระพุทธเจ้า เป็นชาวพุทธตัวอย่างที่เสียสละและมีคุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- เป็นผู้เสียสละทรัพย์จำนวนมากบำรุงพระพุทธศาสนา
- เป็นบุตรที่เชื่อฟังบิดามารดา
- เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ใช้หลักธรรมแก้ปัญหาในครอบครัวได้ เป็นต้น

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ในรายวิชา ส ๐๑๑๐ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระของบุคคลในเรื่องของรายวิชา ส ๐๑๑๑ และเพิ่มเติมกิจกรรมดังต่อไปนี้

๔.๒ ให้นักเรียนแต่ละคนเขียนเรียงความส่งครูในหัวข้อเรื่อง “พุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่ข้าพเจ้าประทับใจ” (เฉพาะท่านใดท่านหนึ่ง) ให้ออกเหตุผลพร้อมทั้งคุณธรรมของท่านเหล่านั้นที่ควรถือเอาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต (ความยาวของเรียงความ ๑-๒ หน้า) แล้วเลือกชุดที่ได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานที่ดีมาติดไว้ที่ป้ายนิเทศ

๕. สื่อการเรียนรู้การสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรมระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ประวัติพระสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง

๕.๒ ภาพเกี่ยวกับพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในรายวิชานี้

๕.๓ วิทยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย รวมทั้งจากการเขียนเรียงความที่ครอบคลุมหมายถึงให้นำมาส่ง

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในการทำงานกลุ่ม ความสนใจในการศึกษา ค้นคว้า เพื่อทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความเป็นมิตรชอบและการตอบคำถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่ได้เรียนในรายวิชานี้

๗.๒ จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับประวัติของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง พร้อมทั้งสรุปให้เห็นแนวประเพณีปฏิบัติที่ควรนำมาเป็นแบบอย่าง

๗.๓ ให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติเป็นชาวพุทธตัวอย่าง เพื่อให้นักเรียนได้เห็นจริงจังกับสภาพของเนื้อเรื่อง และจดจำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๘ คาบ

๑. สาระสำคัญ

การยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และรู้แนวทางการนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาชีวิต พัฒนาตนเองและสังคม เพื่อให้ชีวิตและสังคมสงบสุข

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง
- ๒.๒ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อแก้ปัญหาชีวิต พัฒนาตนเองและสังคม
- ๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยความยึดมั่นและศรัทธา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ (พรหม = อันประเสริฐ + วิหาร = ธรรมเป็นเครื่องอยู่) มี ๔ อย่าง คือ

- ๑) เมตตา ความรักด้วยไมตรีจิตคิดอยากให้ผู้อื่นมีความสุข
- ๒) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
- ๓) มุทิตา ความชื่นชมยินดีด้วยเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข
- ๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง ความวางเฉย มีจิตยุติธรรม

ผู้มีธรรม ๔ อย่างนี้ประจำใจ ได้ชื่อว่า เป็นคนประเสริฐ เป็นคนดีแท้ แม้ไม่มีใครยกย่องก็ประเสริฐเอง ดีเอง ย่อมเป็นคนที่ยังคมต้องการ ธรรม ๔ ข้อนี้ ควรยึดถือปฏิบัติประจำใจ เพราะเป็นเครื่องกล่อมเกล้าจิตใจให้ผ่องแผ้วเบิกบาน มีความร่มเย็นเป็นสุข

๓.๒ สังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน หลักธรรมสำหรับประสานใจคน หรือหลักการสงเคราะห์ (สังคหะ = เครื่องยึดเหนี่ยวใจคน + วัตถุ = หลักการ) มี ๔ อย่าง คือ

- ๑) ทาน การให้การเสียสละ ค้ำวามเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

๒) ปิยวาจา การใช้คำพูดที่น่ารัก น่าฟัง พุทธิ มีเหตุผล

๓) อตฺตจริยา การประพฤติตนที่เป็นประโยชน์ การให้ความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์

๔) สมนัตตตา ความเป็นผู้สมอดันเสมอปลายในการอยู่ร่วมกันหรือการคบหากัน

ธรรม ๔ อย่างนี้เป็นเสมือนหัวใจที่ช่วยเชื่อมช่วยประสานใจคนให้มีความปรองดอง ความสามัคคีกัน ไม่ให้แตกแยกกัน จึงควรมียึดถือปฏิบัติตลอดไป

๓.๓ นรवासธรรม ๔

นรवासธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับการครองเรือน ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน (นร = เรือน + อาวาส = การอยู่ครอง + ธรรม) มี ๔ อย่างคือ

๑. สัจจะ ความจริงใจ ความซื่อสัตย์สุจริต

๒. ทมะ ความรู้จักข่มใจ ผูกฝืนใจให้ตั้งงามด้วยสติปัญญา

๓. ขันติ ความรู้จักอดทน อดกลั้น อดออม ด้วยความขยันหมั่นเพียร

๔. จาคะ ความรู้จักเสียสละทั้งสิ่งของและความสุขสบายส่วนตัว

ธรรม ๔ อย่างนี้ ผู้เป็นนรवासหรือเป็นภุคฺคหุสฺถ์ ผู้มีครอบครัว มีเหย้ามีเรือนจะต้องยึดถือปฏิบัติต่อกัน ทั้งตัวผู้เป็นสมาชิกในครอบครัวตลอดถึงญาติมิตร ทั้งนี้เพื่อสมาชิกในครอบครัวจะได้อยู่กันอย่างมีความร่มเย็นเป็นสุข

๓.๔ อบายมุข ๔

อบายมุข แปลว่า ปากทางแห่งความเสื่อม ทางนำไปสู่ความพินาศ ความย่อยยับ แห่งทรัพย์สินสมบัติ (อบาย = ความเสื่อม + มุข = ปากทาง ช่องทาง) มี ๔ อย่างคือ

๑. อิตถิรุคตะ เป็นนักเที่ยวผู้หญิง เป็นนักเลงหญิงหรือเป็นหญิงนักเลง (เป็นชายเจ้าชู้ เป็นหญิงเจ้าชู้)

๒. สุวารุคตะ เป็นนักเลงสุรา นักดื่มสุราหรือติดยาเสพติดให้โทษ

๓. อักขรุคตะ เป็นนักเลงการพนัน

๔. ปาปมิตตะ คบคนชั่วเป็นมิตร

อบายมุขทั้ง ๔ นี้ เป็นข้อที่ควรระวัง ผู้ปรารถนาความมั่งมีหรือผู้มั่งมีไม่อย่าให้โภคทรัพย์เสื่อมสลาย ควรระวัง ไม่ควรหมกมุ่นในอบายมุขเหล่านี้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เสนอแนะไว้ในชั้น ม.๑ แล้วปรับให้เข้ากับหลักธรรมที่เป็นเนื้อหาสาระในชั้น ม.๒ เช่น การสอนหลักธรรม เรื่อง อบายมุข ๔ อาจใช้กิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางต่อไปนี้

๔.๑ ให้นักเรียนรวบรวมสิ่งที่เป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมหรือทำให้เกิดโทษในการดำเนิน

ชีวิตของคนเรา แล้วนำมาจัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ โดยแยกเป็นประเภทต่าง ๆ ที่อยู่ในจำพวกเดียวกัน หรือเรื่องเดียวกัน ได้แก่

๑. การเป็นนักเลงหญิง (อาจเป็นชายเจ้าชู้ หญิงเจ้าชู้)
๒. การเป็นนักเลงสุรา การเสพสิ่งเสพติด
๓. การเป็นนักเลงการพนัน
๔. การคบคนชั่วเป็นมิตร

๔.๒ ให้นักเรียนวิเคราะห์และสรุปเป็นหลักการโดยมีครูเป็นผู้ช่วยในการสรุปให้เข้าประเด็นว่า สิ่งที่ทำให้เกิดโทษนั้นจะจัดได้เป็น ๔ ประเภทใหญ่ ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ครูเป็นผู้สรุปความหมายของอบายมุขทั้ง ๔ พร้อมทั้งให้ความรู้เป็นภาษาบาลีของต้นเหตุแห่งความเสื่อมนั้น ๆ

๔.๓ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น ๔ กลุ่ม เพื่อให้สอดคล้องกับประเภทของอบายมุขทั้ง ๔ และให้แต่ละกลุ่มดำเนินการ (โดยใช้กระบวนการกลุ่ม) ในประเด็นต่อไปนี้

๑. ยกกรณีศึกษาตัวอย่าง ตามประเภทของอบายมุขที่กลุ่มคนได้รับมอบหมาย เช่น ผู้ที่เที่ยวผู้หญิงสำส่อนจนเป็นโรคเอดส์ ผู้ที่ติดสุราเรื้อรังจนไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ผู้ที่ติดการพนันจนมีหนี้สินมากมาย และผู้ที่คบคนชั่วจนเป็นคนไม่มีอนาคต

๒. ศึกษาวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลนั้น ๆ อันจะมีผลต่อ

- ตนเอง
- ครอบครัว
- ชุมชน

๓. เสนอแนวทางป้องกันที่จะไม่ให้เกิดกรณีดังกล่าว

๔.๔ ให้นักเรียนนำผลการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้น พร้อมทั้งอภิปรายเสนอแนะแนวทางป้องกันแก้ไขในชั้นเรียน และร่วมกันสรุปถึงความสำคัญในการที่จะต้องหลีกเลี่ยงจากอบายมุขทั้ง ๔ ประเภท

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับชาดกทางพระพุทธศาสนา หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต ฯลฯ

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น ข่าว ภาพข่าว บทความเกี่ยวกับปัญหาสังคมและจริยธรรม จากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ แดงบันทึกเสียงการบรรยายธรรม

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรม บุคคลที่ยึดหลักธรรม (คุณธรรม) ในการดำเนินชีวิต โดยเชิญมาบรรยายหรือขอสัมภาษณ์แนวทางการประพฤติปฏิบัติตน

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของหลักสูตรเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ คุณและโทษของการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักสูตรต่างๆ ทั้งนี้ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรม ความประพฤติของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาคในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและผลของการศึกษาค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ ประเมินผลความประพฤติและการปฏิบัติตนของนักเรียน

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนช่วยกันจัดหาวิทยากร บุคคลตัวอย่างที่ยึดหลักสูตรประจำใจในการดำเนินชีวิตมาให้ความรู้ อบรมเป็นระยะ ๆ ไป หรือสัมภาษณ์บุคคลดังกล่าวเกี่ยวกับแนวทาง การใช้หลักสูตรมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต

๗.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดทำป้ายพุทธศาสนสุภาษิตที่สอดคล้อง สนับสนุน ส่งเสริมให้เข้าใจหลักสูตรในเรื่องต่าง ๆ เช่น น สูงคโม ปาปชเนน เสญโย หมายถึง คบกับคนชั่วไม่ดีเลย

๗.๓ สนับสนุนให้นักเรียนจัดทำป้ายนิทรรศการที่แสดงภาพของคนที่ดีอยู่ในอบายมุขต่าง ๆ เช่น เป็นโรคเอดส์ ติดยาเสพติด ฯลฯ อาจใช้ภาพถ่าย ภาพวาด หรือโปสเตอร์ เพื่อให้ นักเรียนเกิดความกลัวที่จะกระทำหรือประพฤติดนในทางไม่ดีหรือภาพที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอื่น ๆ ที่เรียนในรายวิชานี้

๗.๔ จัดกิจกรรมยกย่องนักเรียนผู้มีความประพฤติดี ทั้งภายในโรงเรียนและในชุมชน เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เก็บของตกได้แล้วนำคืนเจ้าของ ฯลฯ

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดี ตรง ชอบ และเหมาะสม จึงควรได้รับการเคารพบูชา ควรแก่การทำบุญเพื่อความสุข ความเจริญแก่ชีวิต

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาเลื่อมใสในการประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์
- ๒.๒ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์อย่างถูกต้องในศาสนพิธีที่วัด

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ความสำคัญของพระสงฆ์ในสังคมยุค ๕ ในรายวิชานี้เรียนเฉพาะผลดี ๕ ประการ ที่ตอบสนองต่อพระสงฆ์ คือ

- ๑) เป็นผู้ควรแก่การเคารพบูชา
- ๒) เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ
- ๓) เป็นผู้ควรแก่การทำบุญ
- ๔) เป็นผู้ควรแก่การกราบไหว้
- ๕) เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม คือ เป็นแดนปลูกฝังและขยายคุณธรรมอย่างยอดเยี่ยม

ที่สุดในโลก

๓.๒ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด คือ การแสดงพฤติกรรมทางกาย วาจาและใจให้เหมาะสม

๑) ทางกาย ด้วยการนั่งกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ในที่อันสมควร ถวายภัตตาหาร และไทยทานตามจารีตประเพณี

๒) ทางวาจา สนทนากับพระสงฆ์ด้วยวาจาสุภาพถูกต้องเหมาะสม ตามฐานะของพระสงฆ์ อาราธนาศีล รับศีล อาราธนาธรรม ฟังธรรมตามกาล

๓) ทางใจ ใจสงบ และทำแต่สิ่งที่ดีงามต่อพระสงฆ์

ที่กล่าวข้างต้นเป็นศาสนพิธีตามปกติ หากเป็นศาสนพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธ

ศาสนาจะต้องปฏิบัติเพิ่มขึ้นอีก ได้แก่ สวดมนต์ ๓ หัวพระ เวียนเทียนรอบพระอุโบสถ รักษาศีล เจริญภาวนา นอกจากนี้ยังมีศาสนพิธี ในการทำบุญตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ฯลฯ

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับความสำคัญของพระสงฆ์ ในสังฆคุณ ๔ เฉพาะเหตุ ๔ ประการ ในรายวิชา ส ๐๑๑๐ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระ ในเรื่องของผลดี ๔ ประการ โดยให้นักเรียนศึกษาบทสวดบูชาพระสังฆคุณ ๔ หรือบทสรวเสริญ พระสังฆคุณ เฉพาะผลดี ๔ ประการ ที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น พร้อมทั้งเชื่อมโยงให้เห็นภาพรวมของ ความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคุณ ๔ อันเป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชนเกิดความศรัทธาเลื่อมใส ในการประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์

๔.๒ สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ ในศาสนพิธีที่วัดให้ใช้สถานการณ์ที่แตกต่างจากที่กำหนดให้เรียนแล้วในรายวิชา ส ๐๑๑๐ เช่น การถวายสังฆทาน การร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้แล้วในรายวิชา ส ๐๑๑๐ และเน้นการฝึกปฏิบัติให้มากขึ้น เพื่อให้เข้าใจการปฏิบัติตนในศาสนพิธีต่าง ๆ ที่วัดอย่างถูกต้อง ทั้งในส่วนของคนเองและร่วมกับชุมชน

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น หนังสือระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ และผู้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ของกรมการศาสนา ฯลฯ

๕.๒ ภาพ ภาพข่าว ภาพเคลื่อนไหว (สไลด์) วิดีทัศน์หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับการปฏิบัติตน ต่อพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ และการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา บัตรคำสวดมนต์ พระสังฆคุณ ๔

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคุณ ๔ และการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง เหมาะสมต่อพระสงฆ์ตามโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคุณ ๔ ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการแสดงการฝึกปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพระสงฆ์ในสังคมยุค ๔ และวิธีการปฏิบัติตน ที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีต่าง ๆ ที่วัด

๗.๒ ฝึกปฏิบัติจริงเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด โดยให้นักเรียนช่วยกันชี้แนะว่าการฝึกปฏิบัติดังกล่าว ปฏิบัติได้ถูกต้อง หรือควรแก้ไขอย่างไร

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการ แสดงวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสม และถูกต้องต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด โดยใช้ภาพวาดประกอบหรือภาพถ่าย

๗.๔ หาโอกาสพานักเรียนไปร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด เนื่องในวันสำคัญ ๆ ทางศาสนาตามควรแก่โอกาสอันเหมาะสม เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติศาสนพิธีตามขั้นตอนที่ได้เรียนมาแล้ว

๗.๕ ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมประกวดมารยาทของนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด ฝึกการพูดและการใช้ถ้อยคำกับพระสงฆ์

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทาง
พระพุทธศาสนา

จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ภาษาบาลี เป็นภาษาที่ใช้บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการที่พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในการอ่านภาษาบาลี จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างแตกฉานลึกซึ้ง

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งบันทึกเรื่องราว และหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ โดยใช้ภาษาบาลีบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อการศึกษา ค้นคว้าและการสืบต่อพระศาสนา พุทธศาสนสุภาษิตที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมีคุณค่าในการชี้แนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อเตือนสติแก่พุทธศาสนิกชนในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตน

คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เป็นคำเฉพาะที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาทางพระศาสนา และในศาสนพิธี

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้สามารถอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในศาสนพิธี และพุทธศาสนสุภาษิตได้ถูกต้อง ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำพุทธศาสนสุภาษิตมาใช้เป็นหลักในการเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ภาษาบาลี

๑) หลักการอ่านภาษาบาลี (ดูรายละเอียดในรายวิชา ส ๐๑๔)

๒) ฝึกการอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำต่อไปนี้ คำถวายผ้าป่า คำถวายผ้ากฐิน และคำในพุทธศาสนสุภาษิต

คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้นบทเกี่ยวกับการคบหามิตร) เช่น

- นตฺถิ พาลสฺส สหายตา อ่านว่า นัต - ถิ - พา - เล - สะ - พา - ยะ - ตา
- ทุกฺโข พาลหิ สฺวาโส อ่านว่า ทุก - โข - พา - เล - หิ - สัก - วา - โส
- ยํ เว เสวติ ตาภิโส อ่านว่า ยัง - เว - เส - วะ - ติ - ตา - หิ - โส

๓.๒ พุทธศาสนสุภาษิต (ให้เลือกเรียนเพียง ๑ บท)

๑) นตฺถิ พาลสฺส สหายตา

(พุทธทศนิกาย ธรรมบทคาถา เล่มที่ ๒๕, วินยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๕)

ความหมาย - ความเป็นเพื่อนไม่มีในคนพาล

- ความเป็นเพื่อนในที่นี้ หมายถึง ความสนิทสนม ความไว้วางใจ การเอื้อเฟื้ออาทรต่อกันอันจะนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การแนะนำสิ่งที่ดีต่อกัน ซึ่งเป็นปกติทั่วไปของการคบกันเป็นเพื่อน

โทษ

- ลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะไม่มีในคนพาล เพราะคนพาลจะยึดเอาประโยชน์ตนเป็นที่ตั้ง จะไม่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่น ดังนั้น การได้รับประโยชน์หรือคุณความดีอย่างอื่น จากคนพาลในฐานะเพื่อนย่อมไม่มี

๒) ทุกฺโข พาลหิ สฺวาโส

(พุทธทศนิกาย ธรรมบทคาถา เล่มที่ ๒๕)

ความหมาย - การอยู่ร่วมกับคนพาลนำทุกข์มาให้

- คนพาลคือบุคคลที่ประพฤติชั่วทั้งกาย วาจา และใจ ทำลายประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่น

โทษ

- การอยู่ร่วมกับคนพาลทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน การคบกับคนพาลนั้นเสมือนกับการจับของสกปรก การอยู่ร่วมกับคนพาล ซึ่งรวมถึงการพูดคุย การอยู่ใกล้ย่อมจะได้รับความเดือดร้อนและนำความทุกข์มาให้เพราะการกระทำและคำพูดของคนพาล ดังนั้นผู้อยู่ร่วมกับคนพาลดังกล่าวจึงนับได้ว่าหาความสุขได้ยาก

๓) ยํ เว เสวติ ตาภิโส

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส)

ความหมาย - คบคนเช่นใดย่อมเป็นเช่นนั้น

- โทษ** - การคบกันย้อมก้อมให้เกิดการถ่ายทอดอุปนิสัยความประพฤติ ลักษณะบางอย่างทั้งสองฝ่ายที่คบกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การคบกับคนเช่นใดก็ย่อมได้รับอิทธิพลจากคนนั้นในด้าน อุปนิสัยใจคอ การพูดจาความประพฤติทางกาย เป็นต้น ฉะนั้น การเลือกคบคนจึงเป็นเรื่องสำคัญอันจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าจะมี พฤติกรรมไปในทางใด คำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นให้ คบคนดี โดยเว้นจากการคบคนชั่ว

๓.๓ ความเป็นมาและความสำคัญของพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก เกิดขึ้นจากการที่ได้จัดให้มีการสังคายนาคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ มาก่อนหลายครั้ง ทั้งนี้มีวิวัฒนาการมาจากการสังคายนาครั้งแรกซึ่งเรียกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่ได้รับการสังคายนาน่าว่า "ธรรมวินัย" และได้แบ่งพระพุทธพจน์เป็น "ธรรม" กับ "วินัย" ต่อมา มีการจัดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเข้าไว้เป็นหมวดหมู่ เรียกว่า พระไตรปิฎก ในการสังคายนา ครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔ ที่เมืองปาฏลิบุตร ประเทศอินเดีย และได้มีการจารึกพระไตรปิฎก เป็นลายลักษณ์อักษรในการสังคายนา ครั้งที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๔๓๓ ที่เกาะลังกา หรือที่เรียกว่า ประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน

พระไตรปิฎกมีความสำคัญในฐานะเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนาที่บรรจุคำสอน ตั้งเดิมของพระพุทธเจ้าเพื่อให้คนทั่วไปได้ศึกษาและตรวจสอบความถูกต้องแท้ของคำสอนทั่วไปว่าเป็น พุทธธรรมหรือไม่

๓.๔ ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก (ให้เลือกเรียนเพียง ๑ เรื่อง)

ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎกเป็นข้อความที่พระพุทธองค์ทรงชี้แจงหรืออธิบายเรื่องใด เรื่องหนึ่งที่เป็นปัญหาในสมัยพุทธกาล แล้วสรุปเป็นหลักการ คำสอน คำเตือนสติ เพื่อใช้เป็น แนวทางในการดำเนินชีวิต เช่น

๑) พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเกิดผล ๔ อย่างแก่ผู้ฟัง คือ

- เพื่อความสงบ (อุปสมะ)
- เพื่อความรู้ยิ่ง (อภิญญา)
- เพื่อความตรัสรู้ (สัมโพธิ)
- เพื่อความดับทุกข์ (นิพพาน)

(จากพระไตรปิฎก เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๑๓ หน้าที่ ๑๔)

๒) พระพุทธเจ้าตรัสถึงประเสริฐ ๔ อย่าง คือ

การออกไปจากทุกข์ย่อมมีได้เมื่อ

- ตัดความผูกโกรธ
- ตัดความปรารถนา
- ตัดความโลภ
- ถอนตัณหาที่มีอวิชชาเป็นมูลรากได้

(จากพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๕ ข้อที่ ๗๕ หน้าที่ ๒๓)

๓) เรื่องที่ไม่ควรดูหมิ่นว่าเล็กน้อย ๔ อย่าง คือ

- ไม่ควรดูหมิ่นกษัตริย์ว่ายังเยาว์นัก
- ไม่ควรดูหมิ่นงูพิษว่าตัวเล็กมาก
- ไม่ควรดูหมิ่นไฟว่าริบหรี่นิดเดียว
- ไม่ควรดูหมิ่นพระภิกษุว่าหนุ่มนัก

(จากพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๕ ข้อที่ ๓๒๕ หน้าที่ ๔๔)

๓.๕ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

คำศัพท์ที่ชาวพุทธควรทราบอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย แต่มีความหมายคงเดิม

๒) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนไปบ้างเล็กน้อย แต่มีความหมายผิดไปจากเดิม เช่นคำว่า สมณะ

คำว่า สมณะ ในภาษาทั่วไปหมายถึง ความมกน้อย เช่น ในประโยคว่า “เขาเป็นคนสมณะ” แต่ตามความหมายดั้งเดิมในภาษาบาลี คำว่า สมณะ หมายถึง การฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ เช่น สมณะก็มีปฏิฐาน

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูทบทวนหลักการอ่านภาษาบาลี ตามที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชา ส ๐๑๔ เพื่อให้ นักเรียนมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ก่อนที่จะศึกษาต่อในรายวิชานี้

๔.๒ การฝึกทักษะการอ่านภาษาบาลี รวมทั้งการศึกษาคำความหมายและประโยชน์ของ พุทธศาสนสุภาษิตนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๑๐ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา ส ๐๑๑๑ เช่น คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้น บทเกี่ยวกับการคบหามิตร)

- นตฺถิ พนฺธ สหายตา
- ทฺถุโข พนฺธหิ สวาโส
- ยํ เว เสวติ ตาภิโส

และคำบาลีที่ใช้ในการถวายเป็นอภิวาท ถวายผ้ากฐิน

อนึ่ง ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนอีกแนวทางหนึ่งดังนี้

๔.๓ ให้นักเรียนประมาณ ๔-๕ คน ออกมาเล่าถึงประสบการณ์ในการคบหามิตร หรือ การคบเพื่อนของนักเรียนแต่ละคน โดยให้บอกถึงลักษณะของเพื่อนที่ควรคบเป็นมิตรสนิทกัน และ เพื่อนที่นักเรียนเห็นว่าไม่ควรจะคบหาสมาคมด้วย หลังจากนั้นให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์และ รวบรวมลักษณะของเพื่อนที่ควรคบหาสมาคมเป็นมิตรต่อกัน และเพื่อนที่มีลักษณะเป็นคนพาลที่ ไม่ควรคบหาสมาคมด้วย พร้อมทั้งบอกผลดี ผลเสียของการคบเพื่อนประเภทนั้น ๆ

๔.๔ ให้นักเรียนช่วยกันอ่านพุทธศาสนสุภาษิตในบัตรคำ ๓ บัตรคำที่เป็นภาษาบาลี แล้วช่วยกันวิเคราะห์ความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตในแต่ละบท ที่เน้นการคบหามิตร รวมทั้ง ผลที่เกิดจากการคบหามิตรที่เป็นคนพาล ตามที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้ว ให้ช่วยกันสรุปประเด็น แนวคิด หรือข้อคิดที่จะช่วยเตือนสติในการดำเนินชีวิตต่อไป

๔.๕ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น ๕ กลุ่ม ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพระไตรปิฎกกลุ่มละ ๑ ประเด็น ในเรื่องต่อไปนี้

- ความเป็นมาของพระไตรปิฎก
- ความสำคัญของพระไตรปิฎก
- ข้อความนำไว้ในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับ
- พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเกิดผล ๔ อย่างแก่ผู้ฟัง
- พระพุทธเจ้าตรัสถึงประเสริฐ ๔ อย่าง
- เรื่องที่ไม่ควรดูหมิ่นว่าเล็กน้อย ๔ อย่าง

ให้แต่ละกลุ่มดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้าในประเด็นที่กลุ่มรับผิดชอบจากหนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม ที่เกี่ยวข้อง

(๒) รายงานหน้าชั้นเรียน อาจมีการวิเคราะห์แสดงความคิดเห็นในบางประเด็น ประกอบการรายงาน พร้อมทั้งสรุปเป็นหลักการ คำสอน คำเตือนสติ เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

(๓) นักเรียนอื่น ๆ ร่วมอภิปรายซักถาม แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงาน กลุ่ม ครูอาจใช้คำถามที่จะช่วยให้นักเรียนได้ช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น

๔.๕ ให้นักเรียนแต่ละคนบันทึกสรุปประเด็นสำคัญ ๆ จากการอภิปราย การรายงาน ของแต่ละกลุ่ม รวมทั้งแนวคิดและประโยชน์ที่นักเรียนสามารถจะนำไปใช้เพื่อการเตือนสติในการ ดำเนินชีวิตและพัฒนาตน

๔.๖ ในการศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนานั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๑๐ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา ส ๐๑๑๑ เช่นคำว่า “สมณะ”

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติม พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิตและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา บทสวดมนต์ที่ใช้ในพิธีทางพระพุทธศาสนา

๕.๒ ภาพ ภาพข่าว จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ ภาพการถวายผ้าป่า ผ้ากฐิน

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับพระไตรปิฎก และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและผลการศึกษาค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ ประเมินผลการศึกษาของนักเรียนในการฝึกการอ่านภาษาบาลี การฝึกปฏิบัติในพิธีทางศาสนา และการนำพุทธศาสนสุภาษิตไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ พาโอกาสพานักเรียนไปร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด หรือกิจกรรมที่จัดภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการถวายผ้าป่า ถวายผ้ากฐิน เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง โดยมีคู่มือชี้แนะการปฏิบัติให้ถูกต้อง

๗.๒ ให้นักเรียนค้นคว้ายกตัวอย่างคำประพันธ์ เช่นจากโคลงโลกนิติ บทกลอนของสุนทรภู่ ฯลฯ โดยเลือกหัวข้อจากพุทธศาสนสุภาษิตเกี่ยวกับการคบหามิตร เพียง ๑ บท แล้วเลือกบทที่เด่นไปแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ

๗.๓ มอบหมายให้นักเรียนช่วยกันจัดทำแผนผังเกี่ยวกับโครงสร้าง อธิบายความเป็นมา และความสำคัญของพระไตรปิฎกพอให้เข้าใจ โดยจัดไว้ที่ป้ายนิเทศ

๗.๔ ให้นักเรียนช่วยกันจัดสัปดาห์คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา สัปดาห์ละ ๑ คำ อาจจะจัดไว้ที่มุมห้อง หรือป้ายนิเทศ โดยให้คำอธิบายความหมายพอเข้าใจ

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ
จำนวน ๑ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา บ่อมนะเกิดจากการตระหนักในคุณค่าและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงต้องมีหน้าที่ ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เผยแผ่พระศาสนา และปกป้องพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ของชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ เพื่อให้เห็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี
- ๒.๓ เพื่อให้ปฏิบัติตนตามหลักธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
- ๒.๔ เพื่อให้สามารถเผยแผ่ และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างดี

๓. เนื้อหาสาระ

ความหมายของชาวพุทธ

ชาวพุทธคือบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ชาวพุทธประกอบด้วย พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

หน้าที่ของชาวพุทธ อาจจัดได้เป็น ๔ หัวข้อคือ

๓.๑ **ศึกษาหาความรู้** พุทธศาสนิกชนที่ดี มีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ การศึกษาหาความรู้แยกได้เป็น ๒ แนวทาง

แนวทางที่ ๑ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางโลก เช่นการเรียนรู้ทั้งรายวิชาสามัญ และรายวิชาอาชีพ เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพที่สุจริต อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว-ต่อสังคม และประเทศชาติ

แนวทางที่ ๒ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางธรรม โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาชีวิต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อย่างสงบสุขในส่วนตัว และสันติสุขในส่วนรวม

๓.๒ การปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อได้ศึกษาหาความรู้แล้ว ก็ควรจะได้นำความรู้นั้นมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง ทั้งส่วนที่เป็นหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเน้น การมีธรรม มากกว่าการรู้ธรรม

๓.๓ การเผยแผ่พระศาสนา เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่าเข้าใจว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์เท่านั้น แนวปฏิบัติในการเผยแผ่สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

๑) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ ทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีหน้าที่ที่ถูกกำหนด ตามสถานภาพทางสังคม เช่น เป็นพ่อ-แม่-เป็นลูก-เป็นศิษย์-เป็นครู-เป็นเพื่อน-เป็นลูกจ้าง-เป็นนายจ้าง-เป็นพลเมือง-เป็นศาสนิก ฯลฯ ดังนั้นในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ย่อมถือได้ว่าช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) โดยการพูด-เขียน หรือประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการอื่น ๆ ในหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งนี้จะต้องไม่ลบหลู่ ดูหมิ่น ใส่ร้ายศาสนาอื่น

๓) ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร ปรารถนาศานนกิจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ

๓.๔ ปกป้องพระศาสนา พระพุทธศาสนานั้นแม้จะมีผู้นับถือเป็นส่วนใหญ่ของประชาชนชาวไทย แต่ภัยของพระพุทธศาสนาก็ได้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อาจจำแนกได้เป็น ๒ ทางคือ

ทางที่ ๑ ภัยจากภายใน คือภัยที่เกิดจากพุทธบริษัททุกฝ่ายที่มีได้ศึกษา-สนใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง ย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอนถูกนำไปตีความอย่างผิดเพี้ยน - มีความเห็นไม่ลงรอยกัน บางกลุ่มยังนำเอาไสยศาสตร์มาปะปนจนกระทั่งคิดว่าเป็นแนวทางของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติอย่างผิด ๆ

ทางที่ ๒ ภัยจากภายนอก จากข่าวที่ปรากฏได้เกิดมีการแย่งชิงศาสนิกชน โดยการกระทำของศาสนิกบางกลุ่มใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ และการผสมผสานหลักธรรมที่สอดคล้องทำให้ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยได้หันเหไปนับถือศาสนาอื่น

จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องตระหนักในภัยทั้ง ๒ ประการ และช่วยกันปกป้องพระศาสนาตามแนวทางต่อไปนี้

๑) ศึกษาหาความรู้อย่างถูกต้องและปฏิบัติตนตามหน้าที่พุทธศาสนิกชนที่ดี

๒) ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนพุทธศาสนิกชนที่ประพฤติปฏิบัติผิด ๆ ทั้งในส่วนของสงฆ์และฆราวาส เช่นในเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง โดยการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเมื่อมีโอกาสกระทำได้ หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

๓) ยกย่อง-สรรเสริญ-สนับสนุน ขรรษาผู้มีประพฤติดีประพฤติชอบ รวมทั้งการทำบุญกับพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัย

๔) ช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ ไม่เป็นผู้ทำลาย และคอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้อื่นทำลายโดยการว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการช่วยทะนุบำรุงรักษา บูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่ดีอยู่เสมอตามกำลังศรัทธาและโอกาส

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ครูทบทวนหน้าที่ของชาวพุทธ ตามที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชาที่ผ่านมา แล้วให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น

๔.๒ ครูให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายผลการประเมินจากแบบบันทึกของนักเรียนที่มีส่วนร่วมกับสังคม ในการเผยแผ่พระศาสนาที่ได้ดำเนินการไปแล้วในรายวิชา ส ๐๑๑๐ ว่ามีปัญหา อุปสรรค ผลและประโยชน์ที่นักเรียนได้รับจากการปฏิบัติทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ มากน้อยเพียงใด แล้วมอบหมายให้นักเรียนบันทึกการปฏิบัติตนเองต่อในภาคเรียนนี้แล้วนำเสนอต่อหน้าภาคเรียน

๔.๓ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ของชาวพุทธ โดยเน้นการวิเคราะห์ (กลุ่มละ ๖-๘ คน) แล้วให้ดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

๑) ศึกษา วิเคราะห์ หน้าที่ของชาวพุทธเฉพาะในประเด็นภัยของพระพุทธศาสนาที่เกิดจากพุทธบริษัทไม่สนใจในหลักธรรม หรือย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย พร้อมทั้งหาแนวทางการเผยแผ่และปกป้องพระศาสนา

๒) ผู้แทนแต่ละกลุ่มเสนอข้อชี้แนะ โดยชี้ว่า รูปภาพจากหนังสือพิมพ์ที่แสดงถึงความรุนแรง การเข่นฆ่า การฉ้อโกง การประพฤติดุสิตในสามภรรยาผู้อื่น อุบัติเหตุอันเกิดจากสิ่งเสพติด พฤติกรรมของผู้ปลอมบวชเป็นพระสงฆ์ การค้าขายพระเครื่องตามบาทวิถี พระสงฆ์ที่ทำพิธีทางไสยศาสตร์เพิ่มความมั่งงาย ฯลฯ

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุปของกลุ่มย่อยแล้วช่วยกันสรุปเป็นแนวปฏิบัติในภาพรวม เพื่อให้นักเรียนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติทั้งในส่วนตน และในส่วนรวม ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

๔) ครูมอบหมายให้แต่ละกลุ่มกำหนดแนวทางการดำเนินงานตามผลสรุปในภาพรวม แล้วเขียนรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มส่งก่อนสิ้นภาคเรียน

๔.๔ อนึ่ง การสอนตามเนื้อหาหน้าที่ชาวพุทธนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๔ ข้อ ๔.๓ โดยมีจุดเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นนี้ดังนี้

ชั้น ม.๒ เน้นทั้งในส่วนตน และส่วนรวม สามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข และสามารถชี้นำแนวทางปฏิบัติต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ ภาพ ภาพข่าว ภาพสไลด์ วิดีทัศน์ เกี่ยวกับกิจกรรมของพุทธศาสนิกชน จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ โทรทัศน์ ฯลฯ

๕.๓ วิทยาการในชุมชน เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่ชาวพุทธ ในการเผยแผ่พระศาสนา หรือปกป้องพระศาสนา

๕.๔ สถานที่ของชุมชน เช่น วัด

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบทั้งแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการการทำงานกลุ่มของนักเรียน ตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียน จากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง และเอกสารรายงานผลการดำเนินงานของกลุ่มที่มอบหมายให้จัดทำก่อนสิ้นสุดภาคเรียน

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศ แสดงข่าว บทความ ภาพข่าวที่เป็นเหตุการณ์ หรือการกระทำของบุคคลเกี่ยวกับการเผยแผ่ หรือปกป้องพระศาสนา หรือการกระทำอื่นใดที่สอดคล้องกับหน้าที่ของชาวพุทธที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ

๗.๒ ยกย่อง ชมเชย ให้ขวัญกำลังใจกับนักเรียนที่ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของชาวพุทธที่ดีในระดับกลุ่มย่อย (ในห้องเรียน) หรือกลุ่มใหญ่ (ระดับโรงเรียน)

๗.๓ ฝึกการปฏิบัติจริงในการเผยแผ่ และปกป้องพระศาสนากับชาวพุทธในท้องถิ่นที่นักเรียนอยู่ พร้อมทั้งสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เผยแผ่ หรือปกป้อง พระศาสนา แล้วนำผลสรุปหรือข้อมูลที่ได้มาแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศ

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา
เรื่อง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา
จำนวน ๔ คาบ

๑. สารสำคัญ

การบริหารจิตให้มีสมาธิด้วยการฝึกอานาปานสติและการพัฒนาปัญญา ๓ ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาเป็นเครื่องเสริมสร้างคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพให้กับชีวิต

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์และกระบวนการของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๒ เพื่อให้เกิดทักษะในการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำผลของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ **สมาธิ** หมายถึงความตั้งมั่น แน่วแน่ มีจิตกำหนดแน่วแน้อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะ สิ่งที่จิตกำหนดรู้นั้นจัดเป็นอารมณ์ คำว่า **สมาธิ** นั้นมีคำอีกคำหนึ่งที่มีความหมายเหมือนกัน คือ **เอกัคคตา** ซึ่งหมายถึง ภาวะที่จิตแน่วแน้อยู่ในอารมณ์เดียว

๓.๒ **การฝึกสมาธิ** ต้องอาศัยการเจริญสติซึ่งได้แก่การกำหนดให้ระลึกรู้ทันอารมณ์ปัจจุบันที่เกิดกับจิต โดยปักใจแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว เช่น อานาปานสติ เป็นการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด

๓.๓ **ประโยชน์สำคัญของสมาธิ** คือ ช่วยพัฒนาปัญญา ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้และความรู้ชัดในเรื่องโลกและชีวิต แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามแหล่งที่เกิด คือ

๑) **สุตมยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ประเภทนี้ต้องอาศัยข้อมูลจากผู้อื่น ผู้มีปัญญามากในขั้นนี้ต้องมีความจำดีสามารถจดจำเนื้อหาได้มากจนเป็นพหูสูตร

๒) **จินตามยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิด พิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ ปัญญาขั้นนี้จัดเป็นคนที่ “คิดเป็น”

๓) ภาวนามยปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติเป็นประสบการณ์ตรงผู้มีปัญญานั้นจะสามารถ “ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น”

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ การฝึกสมาธิ

๑) นำประวัติบุคคลสำคัญหรือยกตัวอย่างเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นโทษของการไม่มีสมาธิและประโยชน์ของสมาธิในการดำเนินชีวิต เพื่อให้นักเรียนอภิปรายผลดีและผลเสียของการใช้และไม่ใช้สมาธิ

๒) ให้นักเรียนฝึกสำรวม กาย วาจา และความคิดให้สงบ ระวังความฟุ้งซ่าน ฟุ้งมองพระพุทธรูป แล้วน้อมจิตว่าลึกถึงพระพุทธรูป

๓) ครูเปิดเทป บทสวดทำนองสรภัญญะ สรรเสริญพระพุทธรูป นักเรียนพนมมือน้อมนมัสการนิ่ง ๆ จนจบบทสวด (ใช้เวลา ๒-๕ นาที)

๔) ก่อนการฝึกสมาธิทุกครั้ง ให้นักเรียนสำรวมจิตด้วยการไหว้พระสวดมนต์

ในชั้นแรก ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นคู่ คือ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๑ และนับต่อไปเป็น ๒-๒, ๓-๓ จนถึง ๑๐-๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑-๑ จนถึง ๑๐-๑๐ อย่างนี้เรื่อยไป

ในชั้นที่สอง ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นเลขเดี่ยว คือ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๒ อย่างนี้จนถึง ๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑ ๒ ๓อย่างนี้เรื่อยไป

อนึ่งในการฝึกสมาธิ ในชั้นแรกและชั้นที่สองนั้น ผู้ฝึกปฏิบัติอาจใช้คำภาวนาอื่น ๆ เช่นคำว่า พุท-โธ แทนการนับเป็นตัวเลขเมื่อหายใจเข้าและหายใจออก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล

ในชั้นที่สาม ให้นักเรียนกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก โดยไม่ต้องนับเลข หรือคำภาวนาอื่นใด

๕) ภายหลังการฝึกปฏิบัติแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงประสบการณ์และความก้าวหน้าของการปฏิบัติ

๖) ให้นักเรียนบันทึกผล การฝึกสมาธิของตนในลักษณะเป็นอนุทินการปฏิบัติธรรม

๗) สัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการปฏิบัติสมาธิ เพื่อต้องการทราบความก้าวหน้า และแก้ไขข้อขัดข้องจากการปฏิบัติ

๔.๒ การเจริญปัญญา

- ๑) ให้นักเรียนฝึกพัฒนาความจำโดยอาศัยสมาธิ
- ๒) ให้นักเรียนอ่านหนังสือธรรมหรือฟังการบรรยายธรรมแล้วเขียนสรุปรายงานการวิเคราะห์หลักธรรม ประเด็นสำคัญพร้อมทั้งเสนอทัศนะคติของนักเรียนที่มีต่อเรื่องนั้น
- ๓) ยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือเล่ากรณีปัญหาให้นักเรียนศึกษาวิเคราะห์แล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดหาคติธรรมจากเรื่องนั้น ๆ
- ๔) ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายว่า ห้องเรียนหรือโรงเรียนมีปัญหาอะไรบ้าง และจะปฏิบัติธรรมข้อใดเพื่อแก้ปัญหา

๔.๓ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ควรเน้นให้ปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ และไม่จำเป็นต้องจัดเฉพาะในคาบเวลาที่จะต้องสอนเรื่องสมาธิเท่านั้น แต่ครูอาจให้นักเรียนฝึกปฏิบัตินั่งสมาธิก่อนเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้ทุกครั้ง ครั้งละประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติ และก่อนจะฝึกปฏิบัติในชั้นต่อไป ต้องมีกระบวนการปฏิบัติที่ผ่านมาแล้วเสมอ โดยให้แต่ละชั้นมีจุดเน้นต่างกันกล่าวคือ

ในชั้น ม.๒

- ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์ของสมาธิ และการเจริญปัญญาที่ได้เรียนมาแล้ว เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง
- เพิ่มกิจกรรมการฝึกสมาธิด้วยการให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเป็นเลขเดียว
- ในการเจริญปัญญา เน้นจินตามยปัญญา

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๔, ส ๐๑๕, ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑, ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ โดยการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก (อานาปานสติ) และการเจริญปัญญา

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ ที่เสนอรายการธรรม หรือบทความธรรม แถบบันทึกเสียงและวีดิทัศน์เกี่ยวกับธรรม

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ที่สอนการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติ บุคคลตัวอย่างที่ใช้สมาธิในการศึกษาปฏิบัติงาน

๖. การวัดผลและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ก่อนและหลังเรียนโดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะฝึกและหลังจากการฝึกสมาธิ

๖.๓ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในการอภิปรายซักถาม เพื่อเจริญปัญญา

๖.๔ ตรวจสอบผลงานของนักเรียนที่เป็นย่อความ จับประเด็นบทความ หรือการบรรยายธรรม

๖.๕ ประเมินผลความก้าวหน้าของการปฏิบัติสมาธิของนักเรียน โดยพิจารณาจากผลการสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล ตรวจสอบบันทึกผลการฝึกสมาธิของนักเรียนในอนุทินปฏิบัติธรรม และจากแบบสอบถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ในการสอนเรื่องของสมาธินั้น วิธีหนึ่งก็คือ ครูเปิดเทปเพลงไทยเดิมที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีชิ้นเดียว เช่น ขลุ่ยหรือระนาดเดี่ยวให้นักเรียนฟัง ด้วยการส่งใจไปตามเสียงดนตรีอย่างแน่วแน่ แล้วให้นักเรียนประเมินว่าตนเองมีสมาธิในการฟังเพลงนั้นมากน้อยเพียงไร

๗.๒ ให้นักเรียนอ่านหนังสือเรียนวิชาที่ชอบและไม่ชอบในระยะเวลาที่กำหนด พร้อมกับให้นักเรียนสังเกตว่านักเรียนมีสมาธิในการอ่านทั้งสองวิชานั้นมากน้อยต่างกันอย่างไร

๗.๓ ในการฝึกสมาธิ ครูอาจให้นักเรียนเดินจงกรมสลับกับการนั่งปฏิบัติก็ได้

๗.๔พานักเรียนไปทัศนศึกษาตามสำนักปฏิบัติธรรมที่ใช้อานาปานสติเป็นแนวปฏิบัติ

๗.๕ จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิในวันสำคัญทางศาสนาและวันเฉลิมพระชนมพรรษา

๗.๖ จัดให้มีการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมโดยเชิญวิทยากรมาแนะนำการฝึกอานาปานสติแก่นักเรียน

๗.๗ รณรงค์ให้แต่ละปีมีข้อธรรมสำคัญ ๑ ข้อ เช่น ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ที่ครูและนักเรียนถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อเจริญภาวนามยปัญญา

๗.๘ ให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียน ทั้งภาคเช้า และภาคบ่ายทุกวันประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการเตรียมจิตให้สงบก่อนที่จะทำกิจกรรมใด ๆ เช่น การเรียนหนังสือ

ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา

เรื่อง มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๖ คาบ

๑. สารสำคัญ

การนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนนั้น นอกจากจะศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจไว้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติแล้ว เรายังต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามศาสนพิธี มรณาทชาวพุทธ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะมีไข่นกของศาสนาเหมือนศาสนธรรม แต่ก็เปรียบเสมือนเปลือกห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ไว้ ทำให้ต้นไม้ชุ่มชื้นและมีชีวิตอยู่ได้ฉะนั้น

วัฒนธรรมของไทยนั้นย่อมมีการผสมผสานกันระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยกับพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่มีส่วนช่วยให้เกิดความสามัคคีในสังคมไทย เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนจะต้องศึกษาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามประเพณี พิธีกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชาติไทย

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนตามประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรณาทชาวพุทธในศาสนพิธี และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ มรณาทชาวพุทธ

มรณาทชาวพุทธ คือ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่ชาวพุทธยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติตน โดยปกติชาวพุทธที่เป็นฆราวาสจำเป็นต้องไปวัดเพื่อประกอบการกุศล ต้องพบปะกับพระภิกษุสงฆ์ และเพื่อนพุทธศาสนิกชนด้วยกัน การประพฤติปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องงดงามด้วยมรณาททางกาย วาจา จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่นักเรียนจะต้องศึกษา และฝึกปฏิบัติ มรณาทชาวพุทธที่ควรศึกษาในชั้นนี้ มีดังต่อไปนี้

๑) มรรยาทในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์

(๑.๑) การรับ-ส่งของกับพระสงฆ์

- พระสงฆ์นั่งบนอาสนะสูง
- พระสงฆ์นั่งบนเก้าอี้
- พระสงฆ์นั่งกับพื้น

๒) มรรยาทในการนั่ง

- นั่งบนเก้าอี้ตามลำพัง และต่อหน้าผู้ใหญ่
- นั่งกับพื้นตามลำพัง และต่อหน้าผู้ใหญ่
- นั่งลงศอก

๓) มรรยาทในการรับ-ส่งของจากผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสมากและอาวุโสน้อย

- (๓.๑) เมื่อผู้ใหญ่นั่งกับพื้น
- (๓.๒) เมื่อผู้ใหญ่นั่งเก้าอี้
- (๓.๓) ขณะผู้ใหญ่ยืน

๓.๒ ศาสนพิธี

๑) การทอดผ้าป่า

การทอดผ้าป่า แต่เดิมหมายถึงการทำบุญด้วยการถวายผ้าสำหรับให้พระสงฆ์นำไปใช้เป็นสบง จีวรนุ่งห่ม โดยทอดหรือวางไว้ตามกิ่งไม้ในป่า หรือข้างถนนที่เป็นทางสัญจรไปมาของพระภิกษุ ที่เรียกว่า “ผ้าป่า” ก็เพราะทอดหรือวางไว้ตามป่าโดยไม่เจาะจงถวายเฉพาะพระภิกษุสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง

แต่เดิมเวลาถวายผ้าปานิยมถวายตั้งแต่วันออกพรรษาเป็นต้นไปจนถึงกลางเดือน ๔ แต่ปัจจุบันนิยมถวายกันตลอดปี

คำถวายผ้าป่า

อิมานิ มยฺ ภนฺเต ปสฺสฺสจิวฺรานิ สปริวารานิ ภิกขุสงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต ภิกขุสงฺโฆ อิมานิ ปสฺสฺสจิวฺรานิ สปริวารานิ ปฏิกุลฺลหาตุ อมฺหากํ ทิณฺรตฺตํ หิตาย สุขาย

คำแปล “ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้าป่าบังสกุลจีวร พร้อมทั้งเครื่องบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แต่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับผ้าป่าบังสกุลจีวร พร้อมด้วยเครื่องบริวารทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนานเทอญ

๒) การทอดกฐิน

การทอดกฐิน หมายถึง การทำบุญด้วยการถวายสบง จีวรแก่พระภิกษุสงฆ์

ผู้เจ้าพรรษามาแล้วในวัดหนึ่งวัดใดได้ตลอดพรรษา โดยมีจุดประสงค์ให้พระภิกษุได้มีโอกาสเปลี่ยนผ้าครองใหม่ การถวายมีเวลาจำกัดตามพระวินัยภายในเวลา ๑ เดือนนับแต่เวลาออกพรรษาเป็นต้นไปจนถึงกลางเดือน ๑๒

คำถวายกฐิน

อิมํ ภนฺเต กฐินจิวรทุกสฺส สปริวารํ ภิกขุสงฺฆสฺส โอโณชยานํ สาธุ โน ภนฺเต ภิกขุสงฺโฆ
อิมํ กฐินจิวรทุกสฺส สปริวารํ ปฏิคฺคณฺหาตุ ปฏิคฺคเหตฺวา จ อิมินา ทฺวสฺสน กฐินํ อตฺตํ อมฺหากํ
ทึนฺนรคฺตํ หิตาย สุขาย

คำแปล

“ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐิน พร้อมด้วยเครื่องบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับผ้ากฐิน พร้อมทั้งเครื่องบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ครั้นรับแล้ว ขอได้โปรดครองกฐินด้วยผ้าจีวรนี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ”

๓.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑) วันธรรมสวนะ (วันพระ) วันข้างขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (หรือ ๑๕ ค่ำ)

๒) วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงประชุมใหญ่ที่มีพระสาวกเข้าประชุมมากที่สุด ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์และพระอรหันตสาวกล้วนเป็นเอหิภิกขุ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ที่มาเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ เหตุอัศจรรย์ในวันนั้นมี ๔ ประการ จึงเรียกว่า วัน “จาตุรงคสันนิบาต”

๓) วันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ วันนี้เป็นวันสำคัญที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

๔) วันอัฐมีบูชา ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนเป็นเดือน ๗ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ณ เมืองกุสินารา

๕) วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ แต่ถ้าเป็นปีอธิกมาสก็ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ หลัง-ก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน เป็นวันที่มีความสำคัญคือ เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาธรรมจักรกับปวคณสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และเป็นวันที่มีพระสงฆ์สาวกองค์แรกเกิดขึ้นในโลก ได้แก่ ท่านโกณฑัญญะ ทำให้มีพระรัตนตรัยครบองค์ ๓ (พระพุทธ-พระธรรม-พระสงฆ์)

๖) วันเข้าพรรษา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์ อยู่

ประจำที่ในวัดใดวัดหนึ่ง (จำพรรษา) ในช่วงฤดูฝนมีกำหนด ๓ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ที่เรียกว่า “วันเข้าพรรษา” จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถ้าในปีใดเป็นปีอธิกมาส (มีเดือน ๘ สองหน) ให้เลื่อนการเข้าพรรษาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง

๓) วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันที่พระสงฆ์ออกจากการอยู่ประจำที่ (จำพรรษา) ครบ ๓ เดือนแล้ว ในวันนี้เป็นวันที่พระสงฆ์จะทำพิธีออกพรรษา จึงเป็นสังฆกรรมที่สำคัญยิ่ง จึงเรียกวันนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “วันมหาปวารณา”

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทย โดยสรุปมี ๒ ประเภท คือ

๑. วันสำคัญธรรมดาสังฆนิกาย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมปฏิบัติกิจกรรมการกุศล เช่น เข้าวัด ทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม รักษาศีลอุโบสถ จดเว้นการฆ่าสัตว์ จดเว้นการใช้แรงงานสัตว์ เช่น ใช้โค-กระบือไถนา ได้แก่ วันธรรมสวนะหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า วันพระ วันอัฐมีบูชา ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า

สำหรับวันออกพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรตามวัดใกล้บ้าน และการทำบุญที่เรียกว่า “การตักบาตรเทโว” หรือที่เรียกเต็มว่า “ตักบาตรเทโวโรหณะ” ซึ่งเชื่อกันว่า เป็นวันคล้ายวันรับเสด็จพระพุทธเจ้าเมื่อคราวขึ้นไปจำพรรษาโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๒. วันสำคัญที่ราชการประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา สำหรับวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนควรจะไปวัดทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ฟังพระธรรมเทศนาและเวียนเทียน

วันเข้าพรรษา กรมการศาสนาจะมีกิจกรรมที่ถือปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษ เช่น การปฏิบัติธรรม โดยอุปสมบท เข้าพรรษาหรือรักษาศีลอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในเรื่องการถวายเทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

มรรยาทชาวพุทธ

๔.๑ ให้นักเรียนชมภาพ สไลด์ ภาพนิ่ง หรือวีดิทัศน์ หรือการสาธิตมรรยาทในการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ มรรยาทในการนั่ง มรรยาทในการรับส่งของกับผู้ใหญ่

๔.๒ แบ่งกลุ่มเพื่อฝึกปฏิบัติจริงให้ถูกต้องและเกิดความชำนาญ

๔.๓ ให้แต่ละกลุ่มแข่งขันการนำเสนอการฝึกตามหัวข้อในเนื้อหาสาระ

๔.๔ ให้นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกที่ดีที่สุด ได้สาธิตให้นักเรียนทั้งห้องได้ดูเป็นตัวอย่างอีกครั้งหนึ่ง

ทาสนพิธี

๔.๑ นำเข้าสู่บทเรียนโดยให้นักเรียนชมภาพ สไลด์ วิดีทัศน์ เกี่ยวกับประเพณีการทอดผ้าป่าและการทอดกฐิน

๔.๒ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายให้เห็นความสำคัญของการทอดผ้าป่าและการทอดกฐินในสมัยพุทธกาลถึงปัจจุบัน

๔.๓ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้าขั้นตอนการดำเนินการ ทอดผ้าป่าและทอดกฐิน ที่ถูกต้องแล้วนำมาเสนอต่อชั้นเรียน

๔.๔ ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปขั้นตอนที่ถูกต้องของการทอดผ้าป่าและทอดกฐิน

๔.๕ ให้นักเรียนจัดกองผ้าป่าจริงร่วมทอดในวัดใกล้บริเวณโรงเรียน

๔.๖ ให้นักเรียนเขียนเรียงความในหัวข้อเรื่อง “เมื่อข้าพเจ้าได้มีโอกาสร่วมงานทอดกฐิน”

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔.๑ ครูทบทวนแนวปฏิบัติที่ได้ปฏิบัติมาแล้วในรายวิชา ส ๐๑๑๐

๔.๒ แบ่งกลุ่มนักเรียนทั้งให้นำผลปฏิบัติจากแบบประเมินตนเองที่มีส่วนร่วมกับชุมชน ในรายวิชาที่ผ่านมา และให้อภิปรายถึงปัญหาและอุปสรรคในการร่วมกิจกรรมพร้อมทั้งข้อแก้ไข โดยแยกพิจารณาวันสำคัญเหล่านั้นเป็นวัน ๆ ไป

๔.๓ ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลสรุปจากการอภิปรายกลุ่ม เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อแก้ไข

๔.๔ ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดแนวทางปฏิบัติที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่อไป

๔.๕ อนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๔ ข้อ ๔.๒, ๔.๓ และ ๔.๔ โดยมีจุดเน้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้น ม. ๒ ดังนี้

ชั้น ม. ๒ เน้นทั้งในการปฏิบัติส่วนตนและการมีส่วนร่วมด้วยสังคม รวมทั้งสามารถเชิญชวนหรือชักนำสังคมให้ร่วมปฏิบัติได้ถูกต้อง เหมาะสม

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๑ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ แผ่นภาพ สไลด์ วิดีทัศน์เกี่ยวกับมรดกไทย

๕.๓ แผ่นภาพ สไลด์วิดีโอเกี่ยวกับการทอดผ้าป่าและทอดกฐิน

- ๕.๔ แผ่นภาพสไลด์ วิดีทัศน์ เทปเพลงที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๕.๕ วิทยากรในห้องถิ่น เช่นพระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาสที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา
- ๕.๖ สถานที่ของชุมชน เช่น บ้าน วัด

๖ การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อทดสอบทั้งแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียน จากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง แบบบันทึกรวมของกลุ่ม และจากการปฏิบัติจริง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดให้มีการประกวดมรยาตระดับห้องเรียน ระดับชั้น ระดับโรงเรียน เพื่อมอบเกียรติบัตรยกย่องชมเชย หรือเพื่อคัดเลือกเป็นตัวแทนของโรงเรียนส่งเข้าแข่งขันระดับชุมชน

๗.๒ ส่งเสริมนักเรียนให้มีโอกาสปฏิบัติจริงในการร่วมทอดผ้าป่า ทอดกฐินที่วัด

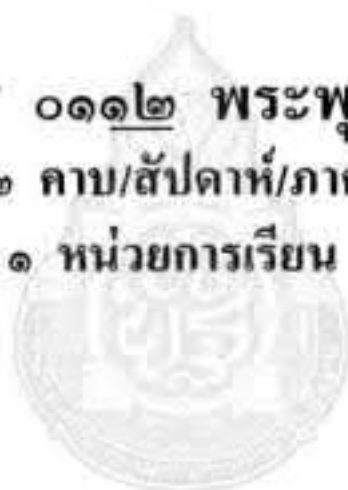
๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ช่วยกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งจัดโดยโรงเรียน ชุมชน หรือวัด

๗.๔ ให้นักเรียนมีโอกาสจัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับมรยาตไทย ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๗.๕ เชิญวิทยากรในชุมชนมาบรรยายให้นักเรียนฟัง หรือนำนักเรียนไปฟังการบรรยายที่วัด

แนวการสอน

รายวิชา ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา
๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค
๑ หน่วยการเรียนรู้

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความเป็นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน

ศึกษา วิเคราะห์พุทธประวัติ เกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า วิธีคิดของพระพุทธเจ้า พระพุทธคุณ พระพุทธเจ้ากับอริปาฏิหาริย์ และพุทธจริยา

ศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง มิตรแท้ ๔ มิตรเทียม ๔ ทารุณ ๖ อกุศลมูล ๓ กุศลมูล ๓

ศึกษาหน้าที่ของพระสงฆ์ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

ฝึกอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำที่ใช้ในพิธีบรรพชา พิธีอุปสมบท ศึกษาและฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นในเรื่องปัญญา ๑ บท

ศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียน

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการบริหารจัดการ โดยการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติ และฝึกให้เกิดปัญญาตามหลักการพัฒนาปัญญา ๓

ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธที่ถูกต้อง

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๕ ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๖ คาบ

๑. สาระสำคัญ

หน้าที่หลักสำคัญอย่างหนึ่งของพุทธบริษัท ได้แก่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ในโลก เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขอันเป็นผลให้พระพุทธศาสนาเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาจนทุกวันนี้

แม้พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้าไปในประเทศต่าง ๆ ในโลกในช่วงเวลาที่แตกต่างกันและมีลักษณะการเผยแผ่ตลอดจนรูปแบบการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่หลักธรรมคำสั่งสอนอันเป็นแก่นแท้ในพระพุทธศาสนา ย่อมมีคุณค่าต่อผู้ประพฤติปฏิบัติเหมือนกัน

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน

๒.๒ เพื่อฝึกวิเคราะห์การนำหลักธรรมไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง จนบรรลุสันติภาพในประเทศต่าง ๆ

๒.๓ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศต่าง ๆ ในโลก

๓. เนื้อหาสาระ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน

๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศยุโรป

- พระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศยุโรปเหนือ
- พระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก
- พระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก
- พระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศยุโรปกลาง
- พระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศยุโรปใต้

๒) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา

- ๓) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย
- ๔) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศจีน
- ๕) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศเกาหลี
- ๖) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูนำเข้าสู่บทเรียนโดยให้นักเรียนเล่าเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ มาตามที่นักเรียนทราบ

๔.๒ ครูใช้แผนที่โลก แผ่นใสประกอบการอธิบายเกี่ยวกับการที่พระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทที่สำคัญในประเทศต่าง ๆ ในโลก ได้แก่

- ๑) กลุ่มประเทศยุโรป
- ๒) สหรัฐอเมริกา และแคนาดา
- ๓) ออสเตรเลีย
- ๔) จีน เกาหลี ญี่ปุ่น

๔.๓ ให้นักเรียนลงตำแหน่งที่พระพุทธศาสนาเข้าไปตั้งมั่นในประเทศต่าง ๆ ในโลกในใบงานแผนที่โครงร่างที่ครูแจกไปให้ แล้วให้นำมาส่งตามเวลาที่ครูกำหนด

๔.๔ ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ โดยยกตัวอย่างเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ และให้นักเรียนวิเคราะห์หลักธรรมที่เลือกนำมาใช้ให้เกิดผลดี แล้วครูช่วยสรุป

๕. สื่อการเรียนรู้การสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๒ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

๕.๒ ภาพ ภาพถ่าย ภาพแสดงกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในต่างประเทศจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ แผ่นใสหรือแผนที่โลกซึ่งแสดงให้เห็นถึงสถานที่ที่พระพุทธศาสนาเข้าไปตั้งมั่นในประเทศต่าง ๆ

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน ให้ครอบคลุมจุดประสงค์

การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบปรนัย และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ ตรวจผลงานใบงานแผนที่ที่มอบหมายให้ไปจัดทำ

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศ แสดงความเป็นมา และกิจกรรมที่ดำเนินการทางพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก พร้อมแสดงภาพประกอบ

๗.๒ ให้นักเรียนจัดทำสมุดภาพเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของพระธรรมทูตจากประเทศไทยที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

๗.๓ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ฯลฯ

ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
จำนวน ๖ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระจริยาวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเพียร ศึกษาค้นคว้า และทรงปฏิบัติจนได้สำเร็จ เป็นพระพุทธเจ้า แล้วทรงนำไปสั่งสอนผู้อื่นทั้งที่เป็นญาติของพระองค์และชาวโลกทั่วไปให้รู้จริง อย่างที่พระองค์ทรงรู้ ให้บริสุทธิอย่างที่พระองค์ทรงได้รับและให้มีคุณธรรมอย่างที่พระองค์ทรงมี คือ เมตตา กรุณา ทรงวางหลักพระศาสนาให้เป็นปึกแผ่น และทรงมอบภาระให้พระสงฆ์ ปกครองกันเอง และช่วยเผยแผ่พระศาสนาให้ชาวโลกได้นำไปเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติให้เกิด ความเจริญแก่ตนและสังคม

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์พุทธประวัติที่เกี่ยวกับ การแสวงหาความรู้ วิธีคิด พระพุทธคุณ อธิปฎิหาริย์ และพุทธจริยาของพระพุทธเจ้า

๒.๒ เพื่อให้สามารถนำเอาแนวทางการดำเนินชีวิตของพระพุทธองค์มาเป็นแบบอย่าง ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคม

๓. เนื้อหาสาระ

วิเคราะห์พุทธประวัติในเรื่องต่อไปนี้

๑) การแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า ได้แก่

- วิธีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้
- วิธีการรวบรวมความรู้
- วิธีการทดลองปฏิบัติ

๒) วิธีคิดของพระพุทธเจ้า ได้แก่

- วิธีคิดโดยวิเคราะห์ตนเอง
- วิธีคิดโดยเปรียบเทียบ
- วิธีคิดถึงสภาวะที่เป็นของคู่กัน
- วิธีคิดเชื่อมโยงจากเหตุไปสู่ผล
- วิธีคิดโดยเริ่มต้นที่จุดหนึ่ง แล้วขยายวงกว้างออกไปอย่างมีเอกภาพ

๓) พระพุทธคุณ ได้แก่

- พระปัญญาคุณ
- พระกรุณาคุณ
- พระบริสุทธิคุณ

๔) พระพุทธเจ้ากับอิทธิปาฏิหาริย์

ปาฏิหาริย์ มี ๓ ประการ ได้แก่

- (๑) อิทธิปาฏิหาริย์
- (๒) อาเทศนาปาฏิหาริย์
- (๓) อนุสาสนีปาฏิหาริย์

ในที่นี้ให้ศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นว่า อิทธิปาฏิหาริย์ ได้แก่ ความสามารถแสดงฤทธิ์เป็น อัจฉรย์ซึ่งพ้นวิสัยที่สามัญชนจะกระทำได้นั้น ไม่ใช่สาระสำคัญของพระพุทธศาสนา แต่ได้นำมากล่าวถึง เพื่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธรองค์ เช่น

- การทรงพระดำเนินไป ๘ ก้าว เมื่อประสูติจากพระครรภ์พระมารดา
- การโปรดคงคูลีมาล
- การยกพระหัตถ์ขอฝน
- การเสด็จดาวดึงส์ เพื่อเสด็จโปรดพระพุทธรมาดา เป็นต้น

๕) พุทธจริยา ๓ ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติ

- (๑) โลกัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก
- (๒) ญัตถัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระประยูรญาติ
- (๓) พุทธัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ตามฐานะ และหน้าที่ของพระพุทธเจ้า

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูฉายสไลด์ วิดีทัศน์ หรือแสดงภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ จนถึงปรินิพพาน ให้นักเรียนดูเพื่อเป็นการทบทวนความรู้เดิมของนักเรียนก่อนที่จะศึกษา วิเคราะห์ พุทธประวัติต่อไป

๔.๒ นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ของนักเรียน ในการเรียนเรื่องของพระพุทธเจ้า พุทธประวัติ ในชั้นเรียน ครูกระตุ้นด้วยคำถามให้นักเรียน ช่วยกันสรุปให้เห็นว่าการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเรียนรู้จากการบอกเล่า หรือจากการสรวเสริญ ในบทสวดมนต์และจากภาพที่แสดงให้เห็นเกี่ยวกับพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าตามวัดต่าง ๆ แต่ยังไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์ให้ลึกซึ้ง

๔.๓ นักเรียนศึกษา รวบรวมวิธีการแสวงหาความรู้ของพระพุทธเจ้า วิธีคิดของพระพุทธเจ้า แล้วให้จำแนกประเด็นให้ชัดเจนว่า วิธีการแสวงหาความรู้ และวิธีคิดของพระพุทธเจ้ามีอะไรบ้าง ครูช่วยสรุปให้ตรงประเด็นแล้วให้นักเรียนอภิปรายเปรียบเทียบวิธีคิดของพระพุทธเจ้ากับวิธีคิดตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พร้อมทั้งวิเคราะห์วิธีคิดของพระพุทธเจ้าว่ามีลักษณะเป็นเหตุเป็นผล การค้นคว้าทดลองและการสรุปผลที่ได้พิสูจน์แล้ว

๔.๔ นักเรียนช่วยกันจำแนกพระพุทธคุณ และพุทธจริยาพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ แล้วให้ศึกษาวิเคราะห์แนวทางที่จะนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

๔.๕ นักเรียนร่วมกันอภิปราย และยกตัวอย่างเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่นักเรียนเคยได้ยิน จากเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ หรือเหตุการณ์ปัจจุบันทั่ว ๆ ไป แล้วครูช่วยสรุปถึงความหมายของคำว่าอิทธิปาฏิหาริย์ ต่อจากนั้นให้นักเรียนช่วยกันรวบรวมอิทธิปาฏิหาริย์ที่ปรากฏในพระพุทธประวัติ และร่วมกันแสดงความคิดเห็นถึงเหตุผลเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์เรื่องต่าง ๆ

๔.๖ นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น ๔ กลุ่ม ศึกษาค้นคว้าอิทธิปาฏิหาริย์ในเรื่องต่อไปนี้

- ทรงพระดำเนนได้ ๘ ก้าว เมื่อประสูติจากพระครรภ์พระมารดา
- ทรงเสด็จโปรดองคุลิมาล
- การยกพระหัตถ์ขอฝน
- การเสด็จสวรรคตขึ้นดาวดึงส์ เพื่อเสด็จโปรดพระพุทธมารดา เป็นต้น

ให้แต่ละกลุ่มดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

- (๑) ศึกษา วิเคราะห์ หาเหตุผลประกอบคำอธิบายของการกล่าวถึงอิทธิปาฏิหาริย์ในแต่ละเรื่อง ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล
- (๒) รายงานหน้าชั้นเรียน พร้อมทั้งสรุปประเด็นความคิดเห็นของกลุ่ม
- (๓) นักเรียนอื่นๆ ร่วมอภิปรายซักถาม แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากรายงานกลุ่ม และช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น

๔.๗ นักเรียนแต่ละคนสรุปประเด็นสำคัญ ๆ เกี่ยวกับแนวคิดและประโยชน์ที่นักเรียนสามารถนำมาใช้ จากการอภิปราย และรายงานกลุ่มแต่ละกลุ่ม แล้วส่งครูตามเวลาที่กำหนด

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๒ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสือพระพุทธประวัติ และพระพุทธเจ้าของนันท

๕.๒ ภาพ สไลด์ วิดีทัศน์ เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และสถานที่ต่าง ๆ ที่มีภาพเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องพุทธประวัติ และพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์พุทธประวัติในด้านต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมจุดประสงค์ และเนื้อหาสาระ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ ตรวจผลงานที่มอบหมายให้แต่ละคนสรุปประเด็นจากการรายงานกลุ่ม

๖.๓ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในการทำงานกลุ่ม ความสนใจในการศึกษาค้นคว้า เพื่อทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๔ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน และการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับพุทธประวัติ พุทธคุณ และพุทธจริยา

๗.๒ จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับพุทธประวัติ และเลือกผลงานเกี่ยวกับการสรุปแนวคิด และประโยชน์ที่นักเรียนสามารถจะนำมาใช้ ประมาณ 3-4 ชุด มาติดไว้

๗.๓ จัดทัศนศึกษาพานักเรียนไปชมภาพเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติตามระเบียบ หรือผ่านังตามวัดต่าง ๆ

ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๘ คาบ

๑. สารสำคัญ

การยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และรู้แนวทางการนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาชีวิต พัฒนาตนเองและสังคม เพื่อให้ชีวิตและสังคมสงบสุข

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง
- ๒.๒ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อแก้ปัญหาชีวิต พัฒนาตนเองและสังคม
- ๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยความยึดมั่นและศรัทธา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ มิตรแท้ ๔ มิตรเทียม ๔

มิตร คือ เพื่อนรักใคร่คุ้นเคย มี ๒ ประเภท คือ มิตรแท้ และมิตรเทียม
มิตรแท้ ๔ หมายความว่า เพื่อนแท้มี ๔ จำพวก คือ

- ๑) มิตรอุปการะ มีลักษณะ ๔ ประการ คือ
 - (๑) ช่วยรักษาเพื่อน เมื่อเพื่อนประมาท
 - (๒) ช่วยรักษาทรัพย์ของเพื่อน เมื่อเพื่อนประมาท
 - (๓) เป็นที่พึ่งพำนักของเพื่อนได้ เมื่อเพื่อนมีภัย
 - (๔) ช่วยออกทรัพย์ให้เพื่อนเกินกว่าที่ออกปาก เมื่อเพื่อนมีกิจจำเป็น
- ๒) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ ๔ ประการ คือ
 - (๑) บอกความลับแก่เพื่อนได้
 - (๒) ปิดความลับของเพื่อนได้
 - (๓) ไม่ละทิ้งเพื่อน เมื่อเพื่อนมีอันตราย
 - (๔) แม้ชีวิตก็สละให้เพื่อนได้ เมื่อถึงคราวจำเป็น
- ๓) มิตรณะประโยชน์ มีลักษณะ ๔ ประการ คือ
 - (๑) เห็นเพื่อนจะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้

- (๒) คอยแนะนำเพื่อนให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) ให้เพื่อนได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้ฟังไม่เคยได้รู้
- (๔) บอกทางสุขทางสรวรค์ให้เพื่อน

๔) **มิตรมีน้ำใจ** มีลักษณะ ๔ ประการ คือ

- (๑) เมื่อเพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจด้วย
- (๒) เมื่อเพื่อนมีสุข พลอยแจ่มชื่นยินดีด้วย
- (๓) เห็นเขาติเตียนเพื่อน ช่วยชี้แจงแก้ไขให้
- (๔) เห็นเขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดสนับสนุน

มิตรแท้ ๔ จำพวกนี้ เรียกเป็นคำศัพท์ว่า **สุทรมิตร** แปลว่า มิตรมีน้ำใจดี

มิตรเทียม ๔ มิตรเทียม คือคนที่ป็นศัตรูมาในร่างของมิตร มี ๔ จำพวก คือ

๑) **มิตรปอกลอก** มีลักษณะ ๔ ประการ คือ

- (๑) คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
- (๒) ยอมเสียน้อย แต่คิดจะเอาให้มาก
- (๓) เมื่อตัวมีภัยจึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน
- (๔) คบเพื่อน เพราะเห็นแต่ประโยชน์ของตัวเอง

๒) **มิตรดีแต่พูด** มีลักษณะ ๔ ประการ คือ

- (๑) ดีแต่ยกของทั้งหมดแล้วมาปราศรัย
- (๒) ดีแต่อ้างของยังไม่มีมาปราศรัย
- (๓) สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้
- (๔) เมื่อเพื่อนมีกิจ อ้างแต่เหตุขัดข้อง

๓) **มิตรหัวประจบ** มีลักษณะ ๔ ประการ คือ

- (๑) เห็นเพื่อนจะทำชั่วก็เออออ
- (๒) เห็นเพื่อนทำดีก็เออออ
- (๓) คอหน้าพูดจาสรรเสริญ
- (๔) ลับหลังตั้งหนานินทา

๔) **มิตรชวนฉิบหาย** มีลักษณะ ๔ ประการ คือ

- (๑) ชวนเป็นเพื่อนดื่มน้ำเมา (เสพสิ่งเสพติดให้โทษ)
- (๒) ชวนเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน
- (๓) ชวนเป็นเพื่อนเที่ยวดูการละเล่น

(๔) ชวนเป็นเพื่อนเล่นการพนัน

มิตรเทียม ๔ จำพวกนี้ เรียกเป็นคำศัพท์ว่า **มิตรปฏิรูป** คือ คนเทียมมิตร หรือมิตรปลอม

๓.๒ การระ ๖

การระ ๖ แปลว่า ความเคารพ มี ๖ ประการ คือ

- ๑) สัตถุการระ ความเคารพในพระศาสดา เคารพพระพุทธเจ้า
- ๒) ธัมมการระ ความเคารพในพระธรรม
- ๓) สังฆการระ ความเคารพในพระสงฆ์
- ๔) อิกขาการระ ความเคารพในการศึกษาอบรม
- ๕) อัปปรมาทการระ ความเคารพในความไม่ประมาท
- ๖) ปฏิสันการระ ความเคารพในปฏิสันการระในการต้อนรับ

การระ ๖ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ และนับเป็นวัฏฒธรรมสูงส่งตามคติทางพระพุทธศาสนา

๓.๓ อกุศลมูล ๓

อกุศลมูล แปลว่า รากเหง้าแห่งอกุศล, ต้นเหตุแห่งความชั่ว (อกุศล = ความชั่ว + มูล = รากเหง้า) มี ๓ อย่าง คือ

- ๑) โลภะ ความโลภ, ความอยากได้
- ๒) โทสะ ความคิดประทุษร้าย, ความโกรธ
- ๓) โมหะ ความหลง, ความมึนงง

อกุศล ทั้ง ๓ อย่างนี้ เป็นรากเหง้า เป็นต้นเหตุให้ทำชั่วต่าง ๆ อันเป็นกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต เป็นสิ่งที่ควรกำจัด ควรระวังไม่ให้เกิดขึ้นครอบงำใจ

๓.๔ กุศลมูล ๓

กุศลมูล แปลว่า รากเหง้าแห่งกุศล, ต้นเหตุแห่งความดี (กุศล = ความดี + มูล = รากเหง้า) มี ๓ อย่าง คือ

- ๑) อโลภะ ความไม่โลภ, ความไม่อยากได้
- ๒) อโทสะ ความไม่คิดประทุษร้าย, ความไม่โกรธ
- ๓) อโมหะ ความไม่หลง, ความไม่มึนงง

กุศลมูลทั้ง ๓ อย่างนี้เป็นรากเหง้า เป็นต้นเหตุให้ทำความดีอันเป็นกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้มีประจำใจตลอดไป

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ที่เสนอแนะไว้ในชั้น ม.๑ แล้วปรับให้เข้ากับหลักสูตรที่เป็นเนื้อหาสาระในชั้น ม.๓ เช่น การสอนหลักสูตร เรื่อง มิตรแท้ ๔ มิตรเทียม ๔ ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามแนวทางต่อไปนี้

๔.๑ ให้นักเรียนประมาณ ๕ คน ออกมาเล่าถึงลักษณะนิสัยของเพื่อนที่ตนคบหาสมาคม รายละเอียด ๑ คน โดยให้บอกถึงสิ่งที่เพื่อนทำอะไรให้ตน หรือเสนอแนะให้ตนทำอะไรบ้าง และสิ่งที่ตนทำให้เพื่อน หรือบอกให้เพื่อนทำอะไร

๔.๒ ให้นักเรียนช่วยกันรวบรวมรายการปฏิบัติที่นักเรียนทั้ง ๕ คน เสนอไว้ ซึ่งเป็นการยกตัวอย่างทั้งรายการที่เพื่อนปฏิบัติต่อนักเรียน และนักเรียนปฏิบัติต่อเพื่อน แล้วให้นักเรียนช่วยกันจำแนกรายการต่าง ๆ ที่เพื่อนปฏิบัติว่าอย่างไรเป็นการปฏิบัติดี และอย่างไรเป็นการปฏิบัติที่ไม่ดี

๔.๓ ให้นักเรียนช่วยกันสรุป โดยครูช่วยเสริมให้เห็นว่า เพื่อนดีจะมีลักษณะอย่างไร และเพื่อนไม่ดีมีลักษณะอย่างไร แล้วนำมาจัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ ๒ ประเภท ได้แก่

มิตรแท้ มี ๔ จำพวก

มิตรเทียม มี ๔ จำพวก

๔.๔ ให้นักเรียนวิเคราะห์ และช่วยกันสรุปความหมายลักษณะของมิตรแต่ละประเภท แต่ละจำพวก โดยครูเป็นผู้กระตุ้นด้วยคำถาม เพื่อตอบให้เข้าประเด็นที่ต้องการ

๔.๕ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามประเภทหรือจำพวกของมิตรแท้ ๔ มิตรเทียม ๔ และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มดำเนินการตามประเด็นต่อไปนี้

๑. ยกตัวอย่างของการคบเพื่อนจากประสบการณ์ตรงหรือทางอ้อม แล้วอภิปรายร่วมกันว่ามิตรในแต่ละจำพวก (ที่ได้รับมอบหมายให้ยกตัวอย่างเพื่ออภิปราย) ว่ามีลักษณะอย่างไร

๒. ศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการคบเพื่อนแต่ละประเภทว่า มีผลดีหรือผลเสียอย่างไรบ้าง
- ทั้งต่อ - ตนเอง
 - ครอบครัว
 - ชุมชน

๓. เสนอแนวทางการคบหามิตรที่จะช่วยก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน

๔.๖ ให้นักเรียนนำผลการศึกษาวิเคราะห์ของการคบเพื่อนที่จัดว่าเป็นมิตรแท้ ๔ และมิตรเทียม ๔ โดยการนำเสนอหน้าชั้นเรียนเป็นรายงาน หรือบทบาทสมมติที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของมิตรแต่ละประเภท ผลที่เกิดขึ้นจากการคบหามิตรเหล่านั้น พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทาง

ของการคบหามิตรที่จะช่วยก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว และชุมชน

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
หนังสืออ่านเกี่ยวกับชาดกทางพระพุทธศาสนา หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต ฯลฯ

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น ข่าว ภาพข่าว บทความเกี่ยวกับพฤติกรรมของเยาวชนจาก
วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ แดงบันทึกละเมิดการบรรยายธรรม

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรม บุคคลที่ยึด
หลักธรรม (คุณธรรม) ในการดำเนินชีวิต โดยเชิญมาบรรยาย หรือขอสัมภาษณ์แนวทางการ
ประพฤติ ปฏิบัติตน

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของหลักธรรมเกี่ยวกับ ความหมาย ความ
สำคัญ คุณและโทษของการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ให้ครอบคลุมจุดประสงค์
การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรม ความประพฤติของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การ
มีส่วนร่วมในการอภิปราย ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผน
บรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และผลของการศึกษา ค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ สังเกตการประพฤติปฏิบัติตนของนักเรียนในการคบเพื่อน ว่าได้นำหลักธรรมไปใช้
หรือไม่

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดทำป้ายนิเทศ ที่แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบสภาพของการ
คบมิตรที่ดี และการคบมิตรไม่ดี ผลที่เกิดขึ้นจากการคบมิตรเหล่านั้น

๗.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดทำป้ายพุทธศาสนสุภาษิตที่สอดคล้อง สนับสนุน ส่งเสริม
ให้เข้าใจหลักธรรมในเรื่องต่าง ๆ เช่น ปาปมุตโต ปาปสโข ปาปอาจารโคจโร หมายถึง มีมิตรเลว
มีเพื่อนเลว ย่อมมีมรยาตและที่เกี่ยวแล้ว

๗.๓ แต่งงานตอบปัญหาธรรมะ โดยใช้ความรู้จากที่ได้ศึกษาไป

๗.๔ ให้นักเรียนแต่ละคนเขียนเป็นความเรียงในหัวข้อ "มิตรดีที่ข้าพเจ้าชอบ" โดยให้
เหตุผลว่าทำไมจึงชอบ และมีความประทับใจในเรื่องใดบ้าง

๗.๕ ทำสังคมมติ ใช้สถานการณ์การเดินทางโดยเรือเล็กที่นั่งได้ ๒ คน ไปตามลำธาร นักเรียนต้องการนั่งเรือไปกับใคร นำชื่อที่ระบุมาทำแผนภาพสังคมมติเลือกผู้ที่ได้รับความนิยมสูงสุด ให้เพื่อนบอกเหตุผลว่าทำไมจึงเลือก

๗.๖ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องหลักธรรม ตามหัวข้อที่กำลังศึกษาอยู่ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรมต่าง ๆ

๗.๗ จัดกิจกรรมยกย่องนักเรียนผู้มีความประพฤติดี ทั้งภายในโรงเรียนและในชุมชน เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เก็บขยะตกได้แล้วนำคืนเจ้าของ ฯลฯ

ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระสงฆ์จะต้องศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาสั่งสอนประชาชนให้ละความชั่ว ประพฤติดี รวมทั้งเป็นผู้บำรุงรักษาพระพุทธศาสนา และตอบสนองศรัทธาประชาชน พุทธศาสนิกชน จึงควรปฏิบัติในศาสนพิธีต่าง ๆ อย่างถูกต้อง

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจหน้าที่ และบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน

๒.๒ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมในศาสนพิธีที่บ้าน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ หน้าที่หลักของพระสงฆ์ พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ๓ ประการ คือ

- ๑) ศึกษาอบรมเกี่ยวกับพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา
- ๒) ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่ได้ศึกษาอบรมมาอย่างเคร่งครัด
- ๓) สั่งสอนและเผยแผ่พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชน

๓.๒ ปฏิบัติตนได้เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน ได้แก่

๑) ทางกาย การแสดงความเคารพทางกาย มีสัมมาคารวะด้วยการต้อนรับจัดอาสนะให้นั่งในที่อันควร ถวายของที่สมควรแก่สมณบริโภค ประกอบศาสนพิธี เริ่มด้วยบูชาพระรัตนตรัย ฟังสวดมนต์ด้วยความสงบ ด้วยความเคารพ ถวายภัตตาหาร ถวายปัจจัยไทยทาน และตามส่งพระสงฆ์

๒) ทางวาจา สนทนาด้วยความเคารพ ใช้วาจาสุภาพตามฐานะของพระสงฆ์ กล่าวอาราธนาศีล รับศีล อาราธนาพระปริตร

๓) ทางใจ คิดเคารพต่อพระสงฆ์ และพิธีกรรมด้วยจิตบริสุทธิ์และเป็นกุศล

๔. กิจกรรมการเรียนรู้

๔.๑ ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติตามที่ได้พบเห็น

ในชีวิตประจำวันว่ามีหน้าที่อะไรบ้าง นอกเหนือจากหน้าที่ที่ต้องสืบทอดพระศาสนา เช่น ศึกษาพระธรรมวินัย เผยแผ่คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้ศึกษาให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย

๔.๒ นักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์ที่สำคัญ ๆ ตามที่ได้ช่วยกันยกตัวอย่างไว้ โดยครูใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ที่สามารถกำหนดไว้เป็นหลักใหญ่ ๆ อันได้แก่ หน้าที่ส่วนตน (ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย) และหน้าที่เพื่อส่วนรวม (สั่งสอนและเผยแผ่พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา) โดยครูช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

๔.๓ ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างพระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ทั้งในส่วนตนและเพื่อส่วนรวมได้อย่างดีจนเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนทั่วไป เพื่อนำมาศึกษาชีวประวัติและวัตรปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ อาจารย์มั่น ภูริทัตโต หรืออาจจะเป็นพระสงฆ์ผู้เป็นที่เคารพศรัทธาในชุมชน ในจังหวัดหรือภูมิภาคก็ได้

๔.๔ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาพระสงฆ์ กลุ่มละ ๑ รูป ซึ่งอาจจะเป็นพระสงฆ์ที่เคร่งในทางปฏิบัติตามพระธรรมวินัย หรือที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระธรรม บรรยายธรรมแล้วดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลงานของพระสงฆ์แต่ละรูป ตามที่กลุ่มได้พิจารณาเสนอไว้

๒) รายงานในชั้นเรียน อาจใช้รูปภาพประกอบการรายงานและสรุปให้เห็นแนวทางการปฏิบัติ รวมทั้งผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชน ซึ่งอาจจะนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ต่อไป

๓) นักเรียนอื่น ๆ ร่วมอภิปรายซักถาม เสนอความเห็นเพิ่มเติมจากการรายงานกลุ่ม และช่วยกันสรุปให้เห็นในภาพรวมเกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์ ครูช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

๔) นำผลงานที่นักเรียนจัดทำไปจัดแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศ

๔.๕ ครูกำหนดสถานการณ์จำลองซึ่งมีลักษณะเป็นศาสนพิธีที่บ้าน เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ แล้วให้นักเรียนที่เคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติพิธีทางศาสนามาบ้างแล้วประมาณ ๕-๗ คน แสดงบทบาทสมมุติให้เห็นวิธีการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ทั้งในด้าน กายและวาจาในสถานการณ์ที่กำหนดให้ แล้วให้นักเรียนในชั้นช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่าการปฏิบัติเช่นนั้นถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ และที่ถูกต้องนั้นคืออย่างไร แล้วให้นักเรียนช่วยกันสรุปถึงวิธีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งทางกายวาจาและใจต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน โดยครูช่วยอธิบายเพิ่มเติม พร้อมทั้งสาธิตวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องให้ดูด้วย

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสือระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ ศาสนพิธี และผู้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ของกรมการศาสนา ฯลฯ

๕.๒ ภาพ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว (สไลด์) วิดิทัศน์หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ และการปฏิบัติตนตามหน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ อนุศาสนาจารย์ หรือบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติ

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์ และวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมในศาสนพิธีที่บ้าน โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการแสดงการฝึกปฏิบัติจริง วิธีการปฏิบัติงานที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ หรือเชียววิทยาการ ที่มีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติ มาให้ความรู้ และให้นักเรียนได้ซักถามแสดงความคิดเห็น รวมทั้งวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน

๗.๒ ให้นักเรียนศึกษากันคว้า ประวัติของพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในทางวิปัสสนาธุระหรือเผยแผ่พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแก่สังคม เช่น หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร หลวงพ่อเงินวัดดอนยายหอม ฯลฯ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวพุทธทั่วไป แล้วนำมาจัดนิทรรศการหรือแสดงไว้ที่บ้านนิเทศ

๗.๓ ฝึกปฏิบัติจริงเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน โดยให้นักเรียนช่วยกันชี้แนะว่า การฝึกปฏิบัติดังกล่าวปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมหรือควรแก้ไขอย่างไร

๗.๔ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการ แสดงวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมและถูกต้อง

ต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้านโดยใช้ภาพถ่ายของนักเรียนเองหรือจากสื่อมวลชน

๗.๕ ให้โอกาสนักเรียนได้ร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนได้จัดขึ้นตามโอกาสอันควร เพื่อชี้แนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้เรียนมาแล้ว

๗.๖ ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมประกวดมรรยาทของนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธี หรือตามสถานที่ต่าง ๆ

ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา
เรื่อง ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทาง
พระพุทธศาสนา
จำนวน ๓ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ภาษาบาลี เป็นภาษาที่บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการที่พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในการอ่านภาษาบาลีจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างแตกฉาน ลึกซึ้ง

พุทธศาสนสุภาษิตที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมีคุณค่าในการชี้แนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อเตือนสติแก่พุทธศาสนิกชนในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตน

คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เป็นคำเฉพาะที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาทางพระศาสนา และในศาสนพิธี

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ หลักการอ่านภาษาบาลี พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้สามารถอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในศาสนพิธีและพุทธศาสนสุภาษิตได้ถูกต้อง ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำพุทธศาสนสุภาษิตมาใช้เป็นหลักในการเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ภาษาบาลี

๑) หลักการอ่านภาษาบาลี (ดูรายละเอียดในรายวิชา ส ๐๑๔)

๒) ผิภักการอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำต่อไปนี้ คำขอบรรพชา คำขออุปสมบท และคำในพุทธศาสนสุภาษิต

คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้นเกี่ยวกับปัญญา) เช่น

- นยํ นยติ เมธวี อ่านว่า นะ - ยิง - นะ - ยะ - ตี - เม - ธา - วิ

- ปญญา ว ธนณ เสฏโธ อ่านว่า ปัญ - ญา - วะ - ธะ - เน - นะ - เสย - ไ
 - ปญญา นรณํ รตนํ อ่านว่า ปัญ - ญา - นะ - รา - นัง - ระ - ตะ - นัง

๓.๒ พุทธศาสนสุภาษิต (ให้อีกเรียนเพียง ๑ บท)

๑) นยํ นยติ เมธาวี

(อุททกนิกาย ชาดก เถรสนีบาต เล่มที่ ๒๗)

ความหมาย - คนมีปัญญาย่อมแนะนำสิ่งที่ควรแนะนำ

ประโยชน์ - ผู้มีปัญญาย่อมเป็นผู้เรียน ได้ยิน ได้ฟังมามาก ถือว่าเป็นผู้ฉลาด เป็นบัณฑิต อีกทั้งเป็นผู้สามารถควบคุมตัวเองได้ การคบกับผู้มีปัญญาย่อมจะได้รับคำแนะนำที่ดีมีประโยชน์ สามารถนำความสุขมาให้ การแนะนำผู้อื่นควรแนะนำแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ และมีความจำเป็นต่อเขา จึงจะจัดว่าเป็นผู้มีปัญญา

๒) ปญญา ว ธนณ เสฏโธ

(อุททกนิกาย เถรคาถา เล่มที่ ๒๖)

ความหมาย - ปัญญาแลประเสริฐกว่าทรัพย์

- ปัญญาเกิดขึ้นได้ ๓ ทาง คือ

๑. ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การอ่าน การศึกษาเล่าเรียน

๒. ปัญญาที่เกิดจากการคิด พิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ

๓. ปัญญาที่เกิดจากการลงมือกระทำ ประสบการณ์จากการปฏิบัติ

ประโยชน์ - สอนให้รู้ว่าแม้มีทรัพย์มากเท่าใด อาจหมดสิ้นไปได้ถ้าขาดปัญญาในการใช้ทรัพย์ ปัญญาเป็นความรอบรู้ในกิจการนั้น ๆ แม้จะไม่มีทรัพย์ ผู้มีปัญญาก็อาจหาทรัพย์มาได้โดยง่าย ทรัพย์เป็นสิ่งภายนอกที่สามารถหมดสิ้นไปได้ ส่วนปัญญาเป็นทรัพย์ภายในที่ไม่รู้จักหมดสิ้น

๓) ปญญา นรณํ รตนํ

(สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ ๑๕)

ความหมาย - ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน

- ปัญญาคือความรอบรู้ที่เกิดขึ้นได้ ๓ ทางดังกล่าวแล้ว รัตนะแปลว่า แก้ว หมายถึง สิ่งประเสริฐ เช่น รัตนคัวย หมายถึง

แก้วอันประเสริฐ ๓ ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ประโยชน์ - เนื่องจากปัญญาเป็นแก้วหรือสิ่งประเสริฐของคน ดังนั้นผู้ใด
มีปัญหา จึงถือเสมือนว่าผู้นั้นมีคุณค่าอยู่ในตัว สามารถดำรง
ตนหาเลี้ยงชีพได้โดยง่าย

๓.๓ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

คำศัพท์ที่ชาวพุทธควรทราบอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มี
รูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย แต่มีความหมายคงเดิม

๒) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มี
รูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนไปบ้างเล็กน้อย แต่มีความหมายผิดไปจากเดิม เช่น คำว่า โมโห

คำว่า โมโห เมื่อใช้ในภาษาไทยทั่วไปหมายความว่า “โกรธ” แต่ความหมาย
ดั้งเดิมในภาษาบาลี คำว่า “โมโห” มาจากคำว่า “โมหะ” หมายถึง ความหลง ความไม่รู้ตาม
สภาพความเป็นจริง

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ครูและนักเรียนร่วมกันสนทนา อภิปราย ทบทวนในเรื่องหลักการอ่าน การเขียน
ภาษาบาลี จากความรู้พื้นฐานที่เคยได้เรียนมาก่อนแล้วในรายวิชาต้น ๆ

๔.๒ การฝึกทักษะการอ่านภาษาบาลีในพุทธศาสนสุภาษิต รวมทั้งศึกษาความหมาย
และประโยชน์ของพุทธศาสนสุภาษิตแต่ละบทนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๑๐ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา ส ๐๑๑๒
เช่น คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้นบทเกี่ยวกับปัญญา)

- นย นยติ เมธวี
- ปัญญา ว ธนณ เสญโย
- ปัญญา นรณ วรณ

รวมทั้งบทสวดมนต์สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย

๔.๓ ในการศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา นั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๑๐ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา
ส ๐๑๑๒ เช่น คำว่า “โมโห”

๕. สื่อการเรียนรู้การสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนารายวิชา ส ๐๑๑๒ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติม พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๕.๒ ภาพ ภาพข่าว จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่นพระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับภาษาบาลี พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภาษาบาลี พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับพิธีทางพระพุทธศาสนา การนำคติหรือแนวคิดในพุทธศาสนสุภาษิตไปใช้ในการดำเนินชีวิต

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดแข่งขันการอ่านภาษาบาลีจากคำในพุทธศาสนสุภาษิต และคำที่ใช้ในศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา

๗.๒ จัดให้มีการได้วาทะในประเด็น “มีปัญญาดีกว่ามีทรัพย์”

๗.๓ ให้นักเรียนกำหนดคำขวัญจากสุภาษิตหรือพุทธศาสนสุภาษิตที่เรียนมาเป็นคำขวัญประจำตัวที่นักเรียนคิดว่าสามารถปฏิบัติได้

๗.๔ เชิญวิทยากร พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ มาบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

ศ ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

จำนวน ๑ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ย่อมจะเกิดจากการตระหนักในคุณค่า และความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงต้องมีหน้าที่ ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เผยแผ่พระศาสนา และปกป้องพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ เพื่อให้เห็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี
- ๒.๓ เพื่อให้ปฏิบัติตนตามหลักธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
- ๒.๔ เพื่อให้สามารถเผยแผ่ และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างดี

๓. เนื้อหาสาระ

ความหมายของชาวพุทธ

ชาวพุทธคือบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ชาวพุทธประกอบด้วย พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

หน้าที่ของชาวพุทธ อาจจัดได้เป็น ๔ หัวข้อคือ

๓.๑ **ศึกษาหาความรู้** พุทธศาสนิกชนที่ดี มีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ การศึกษาหาความรู้แยกได้เป็น ๒ แนวทาง

แนวทางที่ ๑ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางโลก เช่นการเรียนรู้ทั้งรายวิชาสามัญ และรายวิชาอาชีพ เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพที่สุจริต อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว-ต่อสังคม และประเทศชาติ

แนวทางที่ ๒ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางธรรม โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาชีวิต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อย่างสงบสุขในส่วนตัว และสันติสุขในส่วนรวม

๓.๒ การปฏิบัติหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อได้ศึกษาหาความรู้แล้ว ก็ควรจะได้นำความรู้นั้นมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง ทั้งส่วนที่เป็นหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเน้นการมีธรรม มากกว่าการรู้ธรรม

๓.๓ การเผยแผ่พระศาสนา เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่าเข้าใจว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์เท่านั้น แนวปฏิบัติในการเผยแผ่สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

๑) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ ทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีหน้าที่ที่ต้องทำตามสถานภาพทางสังคม เช่น เป็นพ่อ-แม่-เป็นลูก-เป็นศิษย์-เป็นครู-เป็นเพื่อน-เป็นลูกจ้าง-เป็นนายจ้าง-เป็นพลเมือง-เป็นศาสนิก ฯลฯ ดังนั้นในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ย่อมถือได้ว่าช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) โดยการพูด-เขียน หรือประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการอื่น ๆ ในหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งนี้จะต้องไม่ลบหลู่ ดูหมิ่น ใส่ร้ายศาสนาอื่น

๓) ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร ประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ

๓.๔ ปกป้องพระศาสนา พระพุทธศาสนานั้นแม้จะมีผู้นับถือเป็นส่วนใหญ่ของประชาชนคนไทย แต่ภัยของพระพุทธศาสนาก็ได้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อาจจำแนกได้เป็น ๒ ทางคือ

ทางที่ ๑ ภัยจากภายใน คือภัยที่เกิดจากพุทธบริษัททุกฝ่ายที่ไม่ได้ศึกษา-สนใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง ย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอนถูกนำไปตีความอย่างผิดเพี้ยน - มีความเห็นไม่ลงรอยกัน บางกลุ่มยังนำเอาไสยศาสตร์มาปะปนจนกระทั่งคิดว่าเป็นแนวทางของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติอย่างผิด ๆ

ทางที่ ๒ ภัยจากภายนอก จากข่าวที่ปรากฏได้เกิดมีการแย่งชิงศาสนิกชน โดยการกระทำของศาสนิกบางกลุ่มใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ และการผสมผสานหลักธรรมที่สอดคล้องทำให้ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยได้หันเหไปนับถือศาสนาอื่น

จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องตระหนักในภัยทั้ง ๒ ประการ และช่วยกันปกป้องพระศาสนาตามแนวทางต่อไปนี้

๑) ศึกษาหาความรู้อย่างถูกต้องและปฏิบัติตนตามหน้าที่พุทธศาสนิกชนที่ดี

๒) ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนพุทธศาสนิกชนที่ประพฤติปฏิบัติผิด ๆ ทั้งในส่วนของสงฆ์และฆราวาส เช่นในเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง โดยการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเมื่อมีโอกาสกระทำได้ หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

๓) ยกย่อง-สรรเสริญสนับสนุน ชมราวาสผู้ประพฤติดีประพฤติดชอบ รวมทั้งการทำบุญ กับพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัย

๔) ช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ ไม่เป็นผู้ทำลาย และคอยสอดส่องดูแล มิให้ผู้อื่นทำลายโดยการว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการช่วยทะนุบำรุงรักษา บูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่ดีอยู่เสมอตามกำลังศรัทธาและโอกาส

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ครูทบทวนหน้าที่ของชาวพุทธ ตามที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชาที่ผ่านมา เพื่อให้ นักเรียนมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้พอสมควรก่อนการศึกษาต่อไป

๔.๒ ครูให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายผลการประเมินตนเอง และการมีส่วนร่วมในการ รายงานของกลุ่มในการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธเกี่ยวกับการเผยแผ่ และปกป้องพระศาสนาที่ได้ ดำเนินการไปแล้วในรายวิชา ส ๐๑๑๑ ว่ามีปัญหา อุปสรรค ผลและประโยชน์ที่นักเรียนได้รับ จากการปฏิบัติมากน้อยเพียงใด

๔.๓ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ของชาวพุทธ (กลุ่มละ ๖-๘ คน) แล้วให้ดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

๑) ศึกษา วิเคราะห์ กลุ่มต่างๆ ของชาวพุทธในแง่ของการนับถือและปฏิบัติตน พร้อมทั้งชี้ให้เห็นข้อดี ข้อเสียในการปฏิบัติตนของชาวพุทธเหล่านั้น และแนวทางที่ควรปฏิบัติ

๒) ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำผลสรุป การวิเคราะห์ และแนวทางปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม เสนอต่อชั้นเรียน โดยใช้ข่าว รูปภาพจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ประกอบการเสนอผลสรุป

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุปของกลุ่มย่อย แล้วช่วยกันสรุปเป็น แนวปฏิบัติในภาพรวม เพื่อให้ นักเรียนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติทั้งในส่วนตนและส่วนรวม ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป และให้นักเรียนจดบันทึกผลสรุปไว้

๔.๔ อนึ่ง การสอนตามเนื้อหาหน้าที่ชาวพุทธนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนตามที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๔ ข้อ ๔.๓ โดยมีจุดเน้นการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนในชั้นนี้ดังนี้

ขั้น ม.๓ เหมือนขั้น ม.๑ และ ม.๒ แต่เพิ่มเติมโดยเน้นกระบวนการ คิดวิเคราะห์วิจารณ์ กำหนดแนวทางในการเลือกปฏิบัติของตนเอง และค่อสังคม ได้อย่างถูกต้อง

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๒ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ ชำว ภาพชำว ภาพสไลด์, วีดิทัศน์ เกี่ยวกับกิจกรรมของพุทธศาสนิกชน จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ โทรทัศน์ ฯลฯ

๕.๓ วิทยาการในชุมชน เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่ชาวพุทธ ได้เป็นอย่างดีจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

๕.๔ สถานที่ของชุมชน เช่น วัด

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อทดสอบทั้งแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากรายงานการปฏิบัติของนักเรียนจากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเองที่มอบหมายให้จัดทำก่อนสิ้นภาคเรียน

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนเขียนเรียงความส่งในหัวข้อเรื่อง “การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกที่ข้าพเจ้าชื่นชม” ให้บอกเหตุผลพร้อมทั้งการปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธของท่านเหล่านั้นที่ควรถือเอาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ (ความยาวของเรียงความ ๑-๒ หน้า) เลือกนักเรียนขึ้นมาอ่านให้เพื่อนในชั้นฟังสัก ๓-๔ คน และเลือกฉบับของผู้ที่เขียนได้ดีไปแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศประมาณ ๓-๔ คน

๗.๒ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศแสดงชำว บทความ ภาพชำวที่เป็นเหตุการณ์ หรือการกระทำของชาวพุทธที่ควรนำมาเป็นตัวอย่างในการประพฤติปฏิบัติ

๗.๓ เชิญวิทยาการในท้องถิ่นทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส ๒-๓ ท่าน มาอภิปรายชี้แนวทางในการปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธที่ดี ให้นักเรียนและครูในโรงเรียนได้รับทราบ

ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา
เรื่อง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา
จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

การบริหารจิตให้มีสมาธิด้วยการฝึกอานาปานสติและการพัฒนาปัญญา ๓ ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาเป็นเครื่องเสริมสร้างคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพให้กับชีวิต

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์และกระบวนการของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๒ เพื่อให้เกิดทักษะในการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำผลของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ **สมาธิ** หมายถึงความตั้งใจมั่น กล่าวคือมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ สิ่งที่จิตกำหนดรู้นั้นจัดเป็นอารมณ์ คำว่า สมาธิ นั้นมีคำอีกคำหนึ่งที่มีความหมายเหมือนกัน คือ เอกัคคตา ซึ่งหมายถึง ภาวะที่จิตแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว

๓.๒ **การฝึกสมาธิ** ต้องอาศัยการเจริญสติซึ่งได้แก่การกำหนดให้ระลึกรู้ทันอารมณ์ปัจจุบันที่เกิดกับจิต โดยปักใจแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว เช่น อานาปานสติ เป็นการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด

๓.๓ **ประโยชน์สำคัญของสมาธิ** คือ ช่วยพัฒนาปัญญา ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้และความรู้ชัดในเรื่องราวของโลกและชีวิต แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามแหล่งที่เกิด คือ

๑) **สุตมยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ประเภทนี้ต้องอาศัยข้อมูลจากผู้อื่น ผู้มีปัญญามากในขั้นนี้ต้องมีความจำดีสามารถจดจำเนื้อหาได้มากจนเป็นพหูสูตร

๒) **จินตามยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิด พิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ ปัญญาขั้นนี้จัดเป็นคนที่ “คิดเป็น”

๓) ภาวนามยปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติเป็นประสบการณ์ตรงผู้มีปัญญานั้นจะสามารถ “ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น”

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ การฝึกสมาธิ

๑) เล่าประวัติบุคคลสำคัญหรือยกตัวอย่างเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นโทษของการไม่มีสมาธิและประโยชน์ของสมาธิในการดำเนินชีวิต เพื่อให้นักเรียนอภิปรายผลดีและผลเสียของการใช้และไม่ใช้สมาธิ

๒) ฝึกการสำรวม กาย วาจา และความสงบของจิต ไม่คิดฟุ้งซ่าน

๓) ครูอ่านหรือเปิดเทปบันทึกเสียง เรื่องสั้น ๆ ที่มีชื่อตัวละครคล้ายกันหลายคน ทำกิจกรรมหลายอย่าง เกิดปัญหาหลายประเภท และแบ่งหน้าที่กันแก้ปัญหาเป็นผลสำเร็จ

๔) ให้นักเรียนสรุปสาระของเรื่อง วิเคราะห์ความถูกต้องและข้อผิดพลาด และนักเรียนบอกเหตุผลว่าทำไมจึงทบทวนเรื่องที่เล่าได้ถูกต้อง และไม่ถูกต้อง

๕) ก่อนการฝึกสมาธิทุกครั้ง ให้นักเรียนสำรวมจิตด้วยการไหว้พระสวดมนต์

ในชั้นแรก ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นคู่ คือ เมื่อหายใจเข้า ให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๑ และนับต่อไปเป็น ๒-๒, ๓-๓ จนถึง ๑๐-๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑-๑ จนถึง ๑๐-๑๐ อย่างนี้เรื่อยไป

ในชั้นที่สอง ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นเลขเดี่ยว คือ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๒ อย่างนี้จนถึง ๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑ ๒ ๓ อย่างนี้เรื่อยไป

อนึ่งในการฝึกสมาธิ ในชั้นแรกและชั้นที่สองนั้น ผู้ฝึกปฏิบัติอาจใช้คำภาวนาอื่น ๆ เช่นคำว่า พุท-โธ แทนการนับเป็นตัวเลขเมื่อหายใจเข้าและหายใจออก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล

ในชั้นที่สาม ให้นักเรียนกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก โดยไม่ต้องนับเลข หรือ คำภาวนาอื่นใด

๖) ภายหลังการฝึกปฏิบัติแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงประสบการณ์และความก้าวหน้าของการปฏิบัติ

๗) ให้นักเรียนบันทึกผล การฝึกสมาธิของตนในลักษณะเป็นอนุทินการปฏิบัติรวม

๘) สัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการปฏิบัติสมาธิ เพื่อต้องการทราบความก้าวหน้า และแก้ไขข้อขัดข้องจากการปฏิบัติ

๔.๒ การเจริญปัญญา

- ๑) ให้นักเรียนฝึกพัฒนาความจำโดยอาศัยสมาธิ
- ๒) ให้นักเรียนอ่านหนังสือธรรมหรือฟังการบรรยายธรรมแล้วเขียนสรุปรายงานการวิเคราะห์หลักธรรม ประเด็นสำคัญพร้อมทั้งเสนอทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อเรื่องนั้น
- ๓) ยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือกรณีปัญหาของเด็กวัยรุ่น ให้นักเรียนฟังแล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดวิเคราะห์สาเหตุแนวทางในการแก้ปัญหา แล้วสรุปคตินิยมจากเรื่องนั้น ๆ
- ๔) ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหของตนเอง การปรับปรุงข้อบกพร่องของตนโดยใช้ธรรมะที่ได้ศึกษามาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหานั้น

๔.๓ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ควรเน้นให้ปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ และไม่จำเป็นที่จะต้องจัดเฉพาะในคาบเวลาที่จะต้องสอนเรื่องสมาธิเท่านั้น แต่ครูอาจให้นักเรียนฝึกปฏิบัตินั่งสมาธิก่อนเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้ทุกครั้ง ครั้งละประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติ และก่อนจะให้ฝึกปฏิบัติในชั้นตอนต่อไป ต้องมีกระบวนการปฏิบัติที่ผ่านมาแล้วเสมอ โดยให้แต่ละชั้นมีจุดเน้นต่างกันกล่าวคือ

ในชั้น ม.๓

- ให้บทวนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์ของสมาธิ และการเจริญปัญญาที่ได้เรียนมาแล้ว เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง
- เพิ่มกิจกรรมการฝึกสมาธิด้วยการให้นักเรียนกำหนดลมหายใจ โดยไม่มีการนับหรือใช้คำภาวนาอื่นใด
- ในการเจริญปัญญา เน้นภาวนามยปัญญา

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๘, ส ๐๑๙, ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑, ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ โดยการกำหนดลมหายใจเข้า-ออก (อานาปานสติ) และการเจริญปัญญา

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ ที่เสนอรายการธรรมหรือบทความธรรม แดบบันเทิงเสียงและวีดิทัศน์เกี่ยวกับธรรม

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ที่สอนการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติ บุคคลตัวอย่างที่ใช้สมาธิในการศึกษาปฏิบัติงาน

๖. การวัดและการประเมินผล

- ๖.๑ ทดสอบความรู้ก่อนและหลังเรียน โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย
- ๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่ฝึกและหลังจากการฝึกสมาธิ
- ๖.๓ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในการอภิปรายซักถาม เพื่อเจริญ

ปัญหา

- ๖.๔ ตรวจสอบผลงานของนักเรียนที่เป็นเยื่อความ จับประตั้น บทความ หรือการบรรยายธรรม
- ๖.๕ ประเมินผลความก้าวหน้าของการปฏิบัติสมาธิของนักเรียน โดยพิจารณาจากผลการสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล ตรวจสอบบันทึกผลการฝึกสมาธิของนักเรียนในอนุทินปฏิบัตินวม และจากแบบสอบถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ในการสอนเรื่องของสมาธินั้น วิธีหนึ่งก็คือ ครูเปิดเทปเพลงไทยเดิมที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีชิ้นเดียว เช่น ขลุ่ยหรือระนาดเดี่ยวให้นักเรียนฟัง ด้วยการส่งใจไปตามเสียงดนตรีอย่างแน่วแน่ แล้วให้นักเรียนประเมินว่าตนเองมีสมาธิในการฟังเพลงนั้นมากน้อยเพียงไร

๗.๒ ให้นักเรียนอ่านหนังสือเรียนวิชาที่ชอบและวิชาที่ไม่ชอบในระยะเวลาที่กำหนด พร้อมกับให้นักเรียนสังเกตว่านักเรียนมีสมาธิในการอ่านทั้งสองวิชานั้นมากน้อยต่างกันอย่างไร

๗.๓ ในการฝึกสมาธิ ครูอาจให้นักเรียนเดินจงกรมสลับกับการนั่งปฏิบัติก็ได้

๗.๔ พานักเรียนไปทัศนศึกษาตามสำนักปฏิบัติธรรมที่ใช้อาณาป่านสติเป็นแนวปฏิบัติ

๗.๕ จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิในวันสำคัญทางศาสนาและวันเฉลิม

พระชนมพรรษา

๗.๖ จัดให้มีการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมโดยเชิญวิทยากรมานำการฝึกอานาปานสติแก่นักเรียน

๗.๗ รณรงค์ให้แต่ละปีมีข้อธรรมสำคัญ ๑ ข้อ เช่น ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ที่ครูและนักเรียนถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อเจริญภาวนามนุษยปัญญา

๗.๘ ให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียน ทั้งภาคเช้า และภาคบ่ายทุกวันประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการเตรียมจิตให้สงบก่อนที่จะทำกิจกรรมใด ๆ เช่น การเรียนหนังสือ

ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา

เรื่อง มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

จำนวน ๖ คาบ

๑. สารสำคัญ

การนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนนั้น นอกจากจะศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจไว้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติแล้ว เรายังต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะมีใช้แก่ชนของศาสนาเหมือนศาสนธรรม แต่ก็เปรียบเสมือนเปลือกห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ไว้ ทำให้ต้นไม้ชุ่มชื้นและมีชีวิตอยู่ได้ฉะนั้น

วัฒนธรรมของไทยนั้นย่อมมีการผสมผสานกันระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยกับพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่มีส่วนช่วยให้เกิดความสามัคคีในสังคมไทย เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนจะต้องศึกษาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามประเพณี พิธีกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชาติไทย

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนตามประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในศาสนพิธี และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ มรรยาทชาวพุทธ

มรรยาทชาวพุทธ คือ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่ชาวพุทธยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติตน โดยปกติชาวพุทธที่เป็นฆราวาสจำเป็นต้องไปวัดเพื่อประกอบการกุศล ต้องพบปะกับพระภิกษุสงฆ์ และเพื่อนพุทธศาสนิกชนด้วยกัน การประพฤติปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องงดงามด้วยมรรยาททางกาย วาจา จึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้บางครั้งยังมีโอกาสเข้าเฝ้าองค์พระประมุขของชาติ ซึ่งเสด็จมา

ประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา นักเรียนจึงจำเป็นต้องศึกษามรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ มรรยาทชาวพุทธที่ควรศึกษาในชั้นนี้ มีดังต่อไปนี้

๑) มรรยาทในการพูด

- พูดกับเพื่อนหรือผู้น้อย
- พูดกับผู้ใหญ่
- พูดกับพระสงฆ์
- พูดกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

๒) มรรยาทในการฟัง

- ในห้องเรียน
- ในที่ประชุม
- ในที่สาธารณะ
- ในการสนทนาระหว่างบุคคล

๓) มรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

(๓.๑) การเฝ้าเมื่อเสด็จพระราชดำเนิน

- เสด็จพระราชดำเนินโดยราชพาหนะ
- เสด็จพระราชดำเนินโดยลาดพระบาท

(๓.๒) การเฝ้าในงานที่นุ่งผ้าเอี๊ยะและยี่นผ้า

(๓.๓) การเฝ้าในที่รโหฐาน

๓.๒ ศาสนพิธี

๑) พิธีบรรพชา

พิธีบรรพชา คือ พิธีบวชกุลบุตรที่มีอายุตั้งแต่ ๗-๒๐ ปี ให้เป็นสามเณร ผู้นับถือศีล ๑๐ ทั้งนี้เพื่อให้กุลบุตรผู้บวชได้รับการอบรมศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนาแล้วนำไปปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม รวมทั้งเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่พิธีอุปสมบทต่อไป

๒) พิธีอุปสมบท

พิธีอุปสมบท คือ พิธีบวชกุลบุตรที่มีอายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์ขึ้นไปให้เป็นพระภิกษุ

ถ้ากุลบุตรผู้นั้นครองเพศเป็นสามเณรอยู่ก่อนบวชก็เข้าสู่พิธีอุปสมบทได้เลย แต่ถ้ายังครองเพศเป็นคฤหัสถ์ต้องทำพิธีบรรพชาเป็นสามเณรก่อน หลังจากนั้นจึงจะเข้าพิธีอุปสมบทได้ การอุปสมบทนี้มีความมุ่งหมายเพื่อการสืบต่อพระพุทธศาสนา หรือเป็นพื้นฐานของผู้ครองเรือนที่ดีต่อไป

การอุปสมบทนี้ตามพระวินัยบัญญัติไว้ ๓ อย่าง คือ

๑. เอหิภิกขุอุปสัมปทา บวชด้วยพุทธดำรัส ตรัสว่า “ท่านจงมาเป็นพระภิกษุเถิด”

๒. คิสรณคัมมอุปสัมปทา บวชโดยพระสาวกบอกให้ผู้บวชเปล่งวาจาว่านับถือพระรัตนตรัย ๓ ทวั

๓. ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา บวชด้วยวิธีสังฆกรรมนี้มีพระสงฆ์จำนวนตามพระวินัยกำหนด ๕-๑๐ รูปขึ้นไป เข้าร่วมพิธีในอุโบสถ มีมติเป็นเอกฉันท์ให้บวชได้

๓.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑) วันธรรมสวนะ (วันพระ) วันข้างขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (หรือ ๑๔ ค่ำ)

๒) วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงประชุมใหญ่ที่มีพระสาวกเข้าประชุมมากที่สุด ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์และพระอรหันตสาวกล้วนเป็นเอหิภิกขุ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ที่มาเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ เหตุอัศจรรย์ในวันนั้นมี ๔ ประการ จึงเรียกว่า วัน “จาตุรงคสันนิบาต”

๓) วันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ วันนี้เป็นวันสำคัญที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

๔) วันอัฐมิบูชา ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาส ก็เลื่อนเป็นเดือน ๗ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ณ เมืองกุสินารา

๕) วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ แต่ถ้าเป็นปีอธิกมาสก็ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลัง-ก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน เป็นวันที่มีความสำคัญคือ เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาธรรมจักรที่ปาวคณิสสร ไปรคปัญจวิคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และเป็นวันที่มีพระสงฆ์สาวกองค์แรกเกิดขึ้นในโลก ได้แก่ ท่านโกณฑัญญะ ทำให้มีพระรัตนตรัยครบองค์ ๓ (พระพุทธ-พระธรรม-พระสงฆ์)

๖) วันเข้าพรรษา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์ อยู่ประจำที่ในวัดใดวัดหนึ่ง (จำพรรษา) ในช่วงฤดูฝนมีกำหนด ๓ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ที่เรียกว่า “วันเข้าพรรษา” จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถ้าในปีใดเป็นปีอธิกมาส (มีเดือน ๘ สองหน) ให้เลื่อนการเข้าพรรษาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง

๗) วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันที่พระสงฆ์ออกจาก การอยู่ประจำที่ (จำพรรษา) ครบ ๓ เดือนแล้ว ในวันนี้เป็นวันที่พระสงฆ์จะทำพิธีออกพรรษา จึงเป็นสังฆกรรมที่สำคัญยิ่ง จึงเรียกววันนี้ชื่อหนึ่งว่า “วันมหาปวารณา”

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทย โดยสรุปมี ๒ ประเภท คือ

๑. วันสำคัญธรรมดา ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมปฏิบัติกิจกรรมการกุศล เช่น เข้าวัด ทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม รักษาศีลอุโบสถ งดเว้นการฆ่าสัตว์ งดเว้นการใช้แรงงานสัตว์ เช่น ไชโย-กระบือไถนา ได้แก่ วันธรรมสวนะหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า วันพระ วันอัฐมีบูชา ในวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า

สำหรับวันออกพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรตามวัดใกล้บ้าน และการทำบุญที่เรียกว่า “การตักบาตรเทโว” หรือที่เรียกเต็มว่า “ตักบาตรเทโวโรหนะ” ซึ่งเชื่อกันว่า เป็นวันคล้ายวันรับเสด็จพระพุทธเจ้าเมื่อคราวขึ้นไปจำพรรษาโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๒. วันสำคัญที่ราชการประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา สำหรับวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนควรจะไปวัดทำบุญตักบาตรถือศีล ฟังพระธรรมเทศนาและเวียนเทียน

วันเข้าพรรษา กรมการศาสนาจะมีกิจกรรมที่ถือปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษ เช่น การปฏิบัติธรรม โดยอุปสมบท เข้าพรรษาหรือรักษาศีลอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในเรื่องการถวายเทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

มรรยาทชาวพุทธ

๔.๑ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงความสำคัญของมรรยาทในการพูดและการฟังที่ดี

๔.๒ ให้นักเรียนจับคู่ฝึกเป็นผู้มีมรรยาทในการพูด-ฟังที่ดีตามเนื้อหาสาระตามใบงาน ซึ่งกำหนดให้นักเรียนปฏิบัติตามหัวข้อได้ถูกต้อง

๔.๓ ครูเลือกกลุ่มตัวอย่าง ๑-๒ กลุ่มมาปฏิบัติให้นักเรียนชม

๔.๔ ให้นักเรียนชม ภาพ สไลด์ หรือวีดิทัศน์หรือการสาธิตมรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์

๔.๕ แบ่งกลุ่มนักเรียนเพื่อฝึกปฏิบัติ

๔.๖ ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาปฏิบัติ และให้นักเรียนอื่น ๆ ช่วยกันติชม หากไม่ถูกต้องให้ช่วยกันแก้ไข และยกย่องผู้ที่ปฏิบัติได้ถูกต้องและสวยงาม

ศาสนพิธี

๔.๑ ให้นักเรียนดูวีดิทัศน์ สไลด์ หรือภาพเกี่ยวกับพิธีบรรพชาและอุปสมบท

๔.๒ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงเหตุผลว่า ทำไมต้องมีการบรรพชาและอุปสมบท

๔.๓ ให้นักเรียนช่วยกันบอกถึงขั้นตอนการบรรพชาและการอุปสมบท

๔.๔ จัดให้มีการแสดงบทบาทสมมติเกี่ยวกับพิธีบรรพชาและอุปสมบท

๔.๕ นักเรียนช่วยกันสรุปขั้นตอนของพิธีบรรพชา และอุปสมบทที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างขั้นตอนของพิธีทั้งสองและครูเพิ่มเติมให้ชัดเจน

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔.๑ ครูทบทวนเกี่ยวกับวันสำคัญ และแนวปฏิบัติที่ได้เรียนมาจากรายวิชาที่ผ่านมา

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษาวันสำคัญตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์ ในการกำหนดกิจกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองหรือพัฒนาสังคม เช่น ตัวอย่างวันเข้าพรรษาให้ช่วยกันรณรงค์การปลูกต้นไม้ การปลูกฝังความดีหรือวันแห่งการเลิกสิ่งเสพติด ฯลฯ

๔.๓ ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลสรุปจากการอภิปรายกลุ่มต่อชั้นเรียน นักเรียนคนอื่นร่วมอภิปรายซักถามและร่วมกันสรุปเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนทั้งชั้น

๔.๔ ให้นักเรียนร่วมกันนำเสนอผลงานของกลุ่ม โดยนำเสนอในลักษณะการจัดป้ายนิเทศ และนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากการอภิปรายกลุ่ม ตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นั้น ๆ

๔.๕ ครูและนักเรียนร่วมกันออกแบบบันทึกติดตามผลการปฏิบัติในข้อ ๔.๓ เพื่อให้แต่ละกลุ่มนำไปประเมินผลสัมฤทธิ์ และนำแบบประเมินของกลุ่มส่งครูเมื่อสิ้นภาคเรียน

๔.๖ อนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๔ ข้อ ๔.๒, ๔.๓ และ ๔.๔ โดยมีจุดเน้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้น ม.๓ ดังนี้

ชั้น ม. ๓ เน้นในส่วนคนและส่วนรวมเหมือนในชั้น ม. ๑ - ม. ๒ แต่เพิ่มกระบวนการคิด วิเคราะห์ วิจัย กำหนดแนวทางสร้างสรรค์เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อชี้นำตนเองและสังคม เช่น กำหนดให้วันเข้าพรรษา เป็นวันปลูกต้นไม้หรือวันเริ่มกระทำความดีในส่วนคน

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๒ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ แผ่นภาพ สไลด์ วิดีทัศน์เกี่ยวกับมรดกไทย

๕.๓ แผ่นภาพ สไลด์ วิดีทัศน์เกี่ยวกับบรรพชา และอุปสมบท

๕.๔ แผ่นภาพสไลด์ วิดีทัศน์ เทปเพลงที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕.๕ วิทยาการในท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาสที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕.๖ สถานที่ของชุมชน เช่น บ้าน วัด

๖ การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อทดสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียนจากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง และแบบบันทึกรวมของกลุ่มและการปฏิบัติจริง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดให้มีการประกวดมรยาตระดับห้องเรียน ระดับชั้น ระดับโรงเรียน เพื่อมอบเกียรติบัตรยกย่องชมเชย หรือเพื่อคัดเลือกเป็นตัวแทนของโรงเรียนส่งเข้าแข่งขันระดับชุมชน

๗.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมสังเกตการบรรพชา อุปสมบทจริง

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดโดยโรงเรียน ชุมชน หรือวัด

๗.๔ ให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินนิเทศเป็นประจำเกี่ยวกับมรยาตไทย ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๗.๕ เชิญวิทยากรของชุมชนมาสาธิต บรรยายให้นักเรียนฟังหรือนำนักเรียนไปฟังการบรรยายที่วัด

๗.๖ เมื่อมีโอกาสควรส่งเสริมให้นักเรียนได้บรรพชาและอุปสมบทภาคฤดูร้อน

แนวการสอน

รายวิชา ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา
๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค
๑ หน่วยการเรียนรู้

๕ ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๑ หน่วยการเรียนรู้

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก

ศึกษาเกี่ยวกับพุทธบริษัทในเรื่อง ประเภท บทบาท และหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม

ศึกษาประวัติพระเจ้าอโศกมหาราช อนุสาวรีย์เทิดพระเกียรติ และนางอุตตรา รวมทั้งแนวปฏิบัติของท่านเหล่านั้นที่ส่งผลต่อผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง จักร ๔ วัฏฐัมมิกัตถะ ๔ สัปปริสธรรม ๘ และมรรคมรรค ๘

ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

ฝึกอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำที่ใช้ในพิธีทำบุญ ศึกษาและฝึกอ่านพุทธศาสนสุภาษิตที่เน้นในเรื่องปัญญา ๑ บท

ศึกษาประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎก ข้อความนำรู้จากพระไตรปิฎก ๑ เรื่อง ศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา โดยเลือกจากเนื้อหาที่เรียน

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการบริหารจัดการ โดยการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติ และฝึกให้เกิดปัญญาคตามหลักการพัฒนาปัญญา ๓

ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธที่ถูกต้อง

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคม

ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จำนวน ๒ คาบ

๑. สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนในทุก ๆ ด้าน ความสำคัญของพระพุทธศาสนาจึงไม่เพียงแต่มีผลต่อชาวโลกในด้านจิตใจเท่านั้น หากยังมีผลต่อสังคม มวลมนุษย์ในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม และความสงบสุขให้แก่โลกอีกด้วย

๒. จุดประสงค์

เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมให้แก่โลก กล่าวคือ เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมส่วนหนึ่งแห่งอารยธรรมของโลกทั้งในด้านวัตถุ (ด้านศิลปกรรม วรรณกรรม ฯลฯ) และในด้านจิตใจ (หลักธรรมคำสั่งสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมมนุษย์) และเป็นพื้นฐานการจัดระเบียบในสังคม ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และสังคม

๓.๒ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก โดยเน้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก เช่น พรหมวิหาร ๔ โลกपालธรรม ฯลฯ

๔. กิจกรรมการเรียนรู้

๔.๑ จัดนายวิดิทัศน์ หรือสไลด์ เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทย และวิถีชีวิตไทย

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้

๑) พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างสรรค์ อารยธรรมให้แก่โลก

- ในด้านวัตถุ (ด้านศิลปกรรม วรรณกรรม ฯลฯ) และ ในด้านจิตใจ (หลักธรรมคำสั่งสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมมนุษย์)
- เป็นพื้นฐานการจัดระเบียบในสังคมด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและสังคม

๒) พระพุทธศาสนาช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก

๕.๓ ตัวแทนกลุ่มเสนอผลการอภิปรายของกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มต่อชั้นเรียน

๕.๔ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุป (ครูควรเน้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ช่วยสร้างความสุขให้แก่โลก เช่น พรหมวิหาร ๔ โลกปาฐธรรม ฯลฯ)

๕. สื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนา

๕.๒ ภาพ ภาพถ่าย สไลด์ ภาพยนตร์เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางศาสนาจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยสร้างสวัสดอารยธรรม และช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนา ที่ช่วยสร้างสวัสดอารยธรรม และความสงบสุขให้แก่โลกให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและผลการศึกษาค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ สังเกตความประพฤติและการปฏิบัติตนของนักเรียน ทั้งในส่วนตัวและต่อผู้อื่นว่าได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศ แสดงแหล่งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาของโลก

๗.๒ เชิญวิทยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยสร้างสวัสดอารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก มาบรรยายให้นักเรียนฟัง

๗.๓ ให้นักเรียนเขียนเรียงความ เขียนบทร้อยกรอง หรือเขียนภาพตามความถนัด แสดงสาระเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่ประชาคมโลกตามที่เข้าใจ

ผ ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

การจำแนกพุทธบริษัทเป็น ๔ กลุ่ม ตามภาระหน้าที่ และศีลปฏิบัตินั้น เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติหน้าที่ตามฐานะความรับผิดชอบของแต่ละพุทธบริษัท ในอันที่จะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่พระพุทธศาสนาและจรรโลงพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไป

ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง มีคุณค่าในการยึดถือเป็นแบบอย่างในความวิริยะอุตสาหะ มีความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติจนสำเร็จมรรคผล และอบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดี หากพุทธศาสนิกชนนำไปใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแล้ว จะช่วยในการพัฒนาตนและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของพุทธบริษัท ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง

๒.๒ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนในฐานะเป็นพุทธบริษัทได้ และสามารถนำเอาแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวพุทธตัวอย่างมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเอง และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ประเภทและบทบาทของพุทธบริษัท

๑) ประเภทของพุทธบริษัท พุทธบริษัท คือกลุ่มบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งเพศชายและเพศหญิง แบ่งได้เป็น ๔ ประเภท เรียกว่า “บริษัท ๔” ได้แก่

(๑) พระภิกษุบริษัท	-	กลุ่มนักบวช	เพศชาย
(๒) พระภิกษุณีบริษัท	-	กลุ่มนักบวช	เพศหญิง
(๓) อุบาสก บริษัท	-	ฆราวาส	เพศชาย
(๔) อุบาสิกา บริษัท	-	ฆราวาส	เพศหญิง

๒) หน้าที่ความรับผิดชอบของพุทธบริษัทต่อตนเองและสังคม

(๑) หน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละพุทธบริษัทนั้นมีส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกันไปตามฐานะและข้อปฏิบัติ แต่มีเป้าหมายอันเดียวกัน คือ รักษาและทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้สืบต่อไป หน้าที่ของพุทธบริษัททั้ง ๔ ที่ร่วมกันมีดังนี้

- ศึกษาหาความรู้คำสอนทางพระพุทธศาสนา
- ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้เรียนรู้มา ตลอดจนประเพณี พิธีกรรม ทางศาสนา
- เผยแผ่คำสอนในพระพุทธศาสนา
- ปกป้องพระพุทธศาสนา

(๒) หน้าที่ของพระภิกษุ และภิกษุณี มีดังนี้

- สอนให้เขาละเว้นความชั่ว
- แนะนำให้เขาตั้งอยู่ในความดี
- อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- สอนในสิ่งที่เขาไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน
- ชี้แจงอธิบายสิ่งที่เขาได้รู้มาแล้วให้เข้าใจยิ่งขึ้น
- ชี้แนะวิธีดำเนินชีวิตที่ดีงาม

(๓) หน้าที่ของอุบาสก และอุบาสิกา มีดังนี้

- ปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ทั้งกาย วาจา และใจ ด้วยความบริสุทธิ์
- ต้อนรับพระสงฆ์ด้วยความยินดี
- ให้ความอนุเคราะห์พระสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่

๓.๒ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ที่เป็นกำลังสำคัญ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ได้แก่ พระเจ้าอโศกมหาราช อนาคตบัณฑิตกษัตริย์และนางอุตตรา

(๑) พระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์พระองค์นี้ประสูติภายหลังที่พระพุทธเจ้า ทรงนิพพานไปแล้ว ๒๐๐ กว่าปี ทรงเป็นนักรบที่ได้ฆ่าฟันศัตรูมามากมาย ภายหลังทรงสลด พระหฤทัยยิ่งนัก และทรงปรารถนาชัยชนะโดยธรรมวินัย จึงได้ทรงดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา เพื่อให้ความปรารถนาของพระองค์เป็นผลสำเร็จ เป็นชาวพุทธตัวอย่างที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นอันมากได้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา และประพฤติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ควรถือเป็นแบบอย่างดังต่อไปนี้

- ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภกพระองค์แรกที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ อันยิ่งใหญ่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและนอกประเทศ

- ทรงใช้ทศพิธราชธรรมในการปกครองบ้านเมือง
- ทรงกลับใจได้เนื่องจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- ทรงทุ่มเทพระราชทรัพย์เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนา และรับเป็นผู้อุปถัมภ์การทำสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓ ที่กรุงปาฏลิบุตร

(๒) **อนาถบิณฑิกเศรษฐี** เป็นเศรษฐีใจบุญ เดิมชื่อ สุทัตตะ เนื่องจากชอบทำบุญให้ทานและตั้งโรงงานแจกอาหารแก่คนยากจน คนทั่วไปจึงเรียกว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นชาวพุทธที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด มีชีวิตอยู่เพื่อทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น ได้สร้างวัดพระพุทธศาสนาแห่งที่ ๒ ชื่อวัดพระเชตุวัน เป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ได้รับการยกย่องและมีคุณธรรมในด้านต่าง ๆ ที่ควรถือเป็นแบบอย่างดังต่อไปนี้

- เป็นผู้เลิศในการเป็นทายาทหรือผู้ถวายทาน
- เป็นผู้ถือพระรัตนตรัยด้วยศรัทธามั่นคง
- ชักชวนให้ผู้อื่นสนใจฟังธรรม และปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ
- อบรมบุตรธิดา ทำทาสบริวารให้เป็นคนดี มีศีลธรรม
- เป็นผู้อุปัฏฐากบำรุงพระพุทธศาสนา

(๓) **นางอุตตรา** เกิดจากครอบครัวที่ยากจน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ เนื่องจากบิดามารดาเป็นคนดีและขยัน ภายหลังจึงร่ำรวยขึ้นทั้งบิดามารดา และนางอุตตราเป็นผู้ที่มั่นคงในพระรัตนตรัย เมื่อนางได้แต่งงานแล้วก็ได้นำหลักธรรมคำสอนไปใช้กับชีวิตในครอบครัว เพื่อแก้ปัญหาอันเกิดจากสามีที่นับถือศาสนาอื่น เป็นชาวพุทธตัวอย่างที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีคุณธรรมหลายประการที่ควรถือเป็นแบบอย่างดังต่อไปนี้

- เป็นผู้มีเมตตา มีไมตรีจิตคิดอยากจะทำให้ผู้อื่นเป็นสุข
- มีความอดทนอดกลั้นต่อความโกรธ
- เป็นผู้ที่เลิศในการทำจิตให้สงบ มีอารมณ์แน่วแน่มั่นคงไม่หวั่นไหว
- มีศรัทธาในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ครูและนักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างชื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาในอดีต ซึ่งได้เรียนมาแล้วในหัวข้อเรื่องพุทธประวัติหรือพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างที่นักเรียนมีความประทับใจ แล้วให้นักเรียนช่วยกันสรุปเป็นความหมายและจัดประเภทของพุทธบริษัท และครูอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับภิกษุณีพร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบที่ไม่มีภิกษุณีในปัจจุบัน

๔.๒ ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงความสำคัญ และหน้าที่ของพุทธบริษัทแต่ละประเภทที่ช่วยจรรโลง พระพุทธศาสนา

๔.๓ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น ๓ กลุ่ม เพื่อศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของพุทธบริษัทเองทั้งต่อพุทธบริษัทและสังคม ซึ่งจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละพุทธบริษัทแตกต่างกันไปแล้วดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

- ๑) - ศึกษาหน้าที่ของพุทธบริษัททั้ง ๔ ที่มีร่วมกัน
 - ศึกษาหน้าที่ของพระภิกษุ พระภิกษุณี
 - ศึกษาหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกา

เพื่อแสดงให้เห็นว่าหน้าที่แต่ละกลุ่มบริษัทนั้นแตกต่างกันอย่างไร และส่วนใดที่เป็นหน้าที่ของตนเอง และต่อสังคม

๒) แต่ละกลุ่มรายงานในชั้นเรียนด้วยวาจา พร้อมทั้งใช้ภาพประกอบบุคคลที่ทำหน้าที่แตกต่างกันไปของแต่ละบริษัท

๓) ให้นักเรียนทั้งชั้นร่วมอภิปรายซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นภายหลังจากรายงานกลุ่ม เพื่อให้เข้าใจร่วมกันในหน้าที่ของแต่ละพุทธบริษัท และเห็นแนวทางที่นักเรียนจะนำไปประพฤติปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของตนได้อย่างชัดเจน

๔.๔ นำข่าว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาให้นักเรียนศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวปฏิบัติของพุทธบริษัทว่า พุทธบริษัทเหล่านั้นมีส่วนส่งเสริม หรือทำลายพระพุทธศาสนาอย่างไร ตลอดจนแนวทางการแก้ไข

๔.๕ ครูกำหนดให้นักเรียนศึกษาประวัติชาวพุทธตัวอย่างตามที่กำหนดไว้ในรายวิชานี้ โดยใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างในรายวิชา ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระของบุคคลในเรื่องของรายวิชา ส ๐๑๑๓ พร้อมทั้งเพิ่มเติมกิจกรรมดังต่อไปนี้

๔.๖ นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็นต่อบทบาทของอุบาสก อุบาสิกา ในสังคมปัจจุบัน ให้ออกเหตุผลทั้งคุณธรรมที่ควรถือปฏิบัติ (ความยาวประมาณ ๑ หน้า) และเลือกฉบับของผู้ที่เขียนได้ดีไปแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศ ประมาณ ๓-๔ คน

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดพระพุทธศาสนา และจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ประวัติพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่าง

๕.๒ ภาพเกี่ยวกับพุทธบริษัททั้ง ๔ พุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในรายวิชานี้

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องพุทธบริษัท ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบของ พุทธบริษัท ประวัติพุทธสาวก และชาวพุทธตัวอย่างให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ ตรวจสอบผลงานจากเรียงความที่มอบหมายให้นำมาส่งเป็นรายบุคคล

๖.๓ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในการทำงานกลุ่ม ความสนใจในการศึกษา ค้นคว้า เพื่อทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๔ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาคในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับพุทธบริษัท ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ที่ได้เรียนในรายวิชานี้

๗.๒ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเป็นพุทธบริษัทที่ดี การตอบปัญหาธรรมตามหัวข้อหลักธรรม ที่ได้เรียนมา

๗.๓ ให้นักเรียนเขียนรายงานส่งครูเป็นรายบุคคลว่าได้ทำหน้าที่ของพุทธบริษัทที่ดีอย่างไรบ้าง ภายหลังจากที่ได้เรียนวิชานี้แล้ว

๗.๔ ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศและแสดงประวัติของอุบาสก อุบาสิกา หรือชาวพุทธตัวอย่าง ที่สำคัญ ๆ พร้อมทั้งแนวปฏิบัติที่ควรนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ

ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา
เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๘ คาบ

๑. สารสำคัญ

การยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และรู้แนวทางการนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาชีวิต พัฒนาตนเองและสังคม เพื่อให้ชีวิตและสังคมสงบสุข

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อแก้ปัญหาชีวิต พัฒนาตนเองและสังคม

๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยความยึดมั่นและศรัทธา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ จักร ๔, จักรธรรม ๔

จักร, จักรธรรม แปลว่า ธรรมที่เปรียบเทียบเหมือนล้อรถ มี ๔ อย่างคือ

๑) ปฏิรูปเทสวาสะ การอยู่ในถิ่นที่ดี, ในถิ่นที่เจริญ

๒) สัปปริสุปัสสยะ การคบคนดี

๓) อัคคสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ, การตั้งจิตไว้ถูกต้อง

๔) ปุพเพกคปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว

จักรธรรมทั้ง ๔ นี้ยื่อนำผู้ประพฤติปฏิบัติตามไปสู่ความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต เปรียบเสมือนล้อรถที่นำผู้ขับขี่ ผู้โดยสารไปสู่จุดหมายปลายทาง ธรรม ๔ อย่างนี้นิยมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พหุการธรรม แปลว่าธรรมมีอุปการะมาก เป็นสิ่งควรปฏิบัติตาม

๓.๒ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ๔

ทิฏฐธัมมิกัตถะ แปลว่า ธรรมที่อำนวยความสะดวกในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิก - ที่มองเห็นได้, ที่เป็นปัจจุบัน + อัตถะ - ประโยชน์) มี ๔ อย่าง คือ

๑) อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น, มีความขยันหมั่นเพียร

๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา, รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาทรัพย์

๓) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร, รู้จักคบคนดี

๔) สมชีวิตา มีการดำรงชีพเหมาะสม และสุจริต

ธรรมทั้ง ๔ อย่างนี้ ย่อมอำนวยความสะดวกให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน เช่นทำให้เป็นคนมีฐานะมั่นคง มีความเจริญในตำแหน่งหน้าที่ตลอดไป

๓.๓ สัมปปริสธรรม ๗

สัมปปริสธรรม แปลว่า ธรรมของคนดี, ธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี (สัมปปริส = คนสงบ, คนดี + ธรรม) มี ๗ อย่างคือ

๑) รัชมัญญูตา ความรู้จักเหตุ

๒) อัครัญญูตา ความรู้จักผล

๓) อัครัญญูตา ความรู้จักตน, รู้ตนว่ามีภาวะฐานะเป็นอย่างไร

๔) มัตถัญญูตา ความรู้จักประมาณ, รู้จักความพอดี

๕) กาลัญญูตา ความรู้จักกาล, รู้จักเวลาว่าจะทำอะไร เมื่อไร

๖) ปริสญญูตา ความรู้จักชุมชน, รู้จักสังคม

๗) ปุคคัญญูตา ความรู้จักบุคคล, รู้จักอ่านคนออก

ธรรม ๗ อย่างนี้ เป็นธรรมที่อำนวยความสะดวกให้เป็นคนดี เป็นสุภาพบุรุษ เป็นสุภาพสตรี และเป็นเครื่องวัดคนดีในสังคม

๓.๔ มรรคมืองค์ ๘

มรรค แปลว่า ทางปฏิบัติ, ข้อปฏิบัติ มืองค์ ๘ คือมีส่วนประกอบ ๘ อย่างคือ

๑) สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

๒) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบตามทำนองคลองธรรม

๓) สัมมาวาจา พูดชอบตามทำนองคลองธรรม

๔) สัมมากัมมันตะ ทำชอบตามทำนองคลองธรรม

๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบตามทำนองคลองธรรม

๖) สัมมาวาชามะ พยายามชอบตามทำนองคลองธรรม

๗) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบตามทำนองคลองธรรม

๘) สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบตามทำนองคลองธรรม

มรรคมืองค์ ๘ นี้ เรียกเป็นคำศัพท์ว่า **อฏฐังคิกมรรค** (มรรคประกอบด้วยองค์ ๘) ได้ชื่อว่า เป็น **มัชฌิมาปฏิปทา** คือ ข้อปฏิบัติสายกลาง ไม่เคร่งเกินไป ไม่หย่อนเกินไป นับเป็นทางปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ได้อย่างแน่นอน

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่เสนอแนะไว้ในชั้น ม.๑ แล้วปรับให้เข้ากับหลักธรรมที่เป็นเนื้อหาสาระในรายวิชานี้ เช่น การสอนหลักธรรม เรื่อง สัปปริสธรรม ๗ ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามแนวทางต่อไปนี้

๔.๑ ให้นักเรียนช่วยกันเสนอความคิดว่า ผู้ที่จะนับไว้ว่าเป็น คนดี นั้น ควรจะมีแนวทางการปฏิบัติตนอย่างไร และคนที่ไม่ดี จะมีลักษณะและการปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง และให้ช่วยกันสรุปความประพฤติ การปฏิบัติ เป็นข้อ ๆ ไป ทั้งคนดีและคนที่ไม่ดี แล้วให้นักเรียนอภิปรายถึงผลของการปฏิบัติตนของคนดี และคนไม่ดีว่ามีผลต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมอย่างไร

๔.๒ นำหนังสือพิมพ์รายวัน ๕ ฉบับ ให้นักเรียน ๕ กลุ่ม ช่วยกันศึกษาพิจารณา หยิบยกพฤติกรรมของบุคคลในข่าว บันทึกย่อลงในบัตรพฤติกรรมของคนดี และบัตรพฤติกรรมของคนไม่ดีเสร็จแล้วแบ่งกระดานดำเป็น ๕ ช่อง นักเรียนแต่ละกลุ่มเขียนพฤติกรรมของคนดี และไม่ดีลงในช่องของกลุ่ม นักเรียนทั้งชั้นช่วยกันพิจารณาตัดข้อที่ซ้ำซ้อนกัน

๔.๔ ให้นักเรียนสำรวจพฤติกรรม การปฏิบัติของตนเองว่ามีสิ่งใดบกพร่อง และไม่พอใจบ้าง และไม่ปฏิบัติตามหลักของสัปปริสธรรม ๗ นักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปถึงข้อดีของการปฏิบัติตามหลักสัปปริสธรรม ๗

๔.๕ ให้นักเรียนสำรวจพฤติกรรม การปฏิบัติของตนเองว่ามีสิ่งใดบกพร่อง และไม่พอใจบ้าง แล้วตั้งความคาดหวังที่จะปรับปรุงตนเองให้เป็นไปตามหลักของสัปปริสธรรม ๗

๕. สื่อการเรียนรู้การสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเกี่ยวกับชาดกทางพระพุทธศาสนา หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต ฯลฯ

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น ข่าว ภาพข่าว บทความเกี่ยวกับพฤติกรรมของเยาวชนจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ แดงบันทึกเสียงการบรรยายธรรม

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรม บุคคลที่ยึดหลักธรรม (คุณธรรม) ในการดำเนินชีวิต โดยเชิญมาบรรยาย หรือขอสัมภาษณ์แนวทางการประพฤติปฏิบัติตน

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบ ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของหลักธรรมเกี่ยวกับ ความหมาย ความสำคัญ คุณประโยชน์ ของหลักธรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรม ความประพฤติของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย ความรับผิดชอบและการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่ม เกี่ยวกับการวางแผน บรรยายภาคในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และผลของการศึกษาค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ สังเกตความประพฤติ และการปฏิบัติตนของนักเรียน ทั้งในส่วนตัวและต่อผู้อื่นว่า ได้นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดทำป้ายนิเทศที่เป็นเครื่องเตือนใจให้คนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้เรียนในรายวิชานี้

๗.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดทำป้ายพุทธศาสนสุภาษิตที่สอดคล้อง สนับสนุน ส่งเสริม ให้เข้าใจหลักธรรมในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้เรียนไป

๗.๓ แข่งขันตอบปัญหาธรรม โดยใช้ความรู้จากที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว

๗.๔ ให้นักเรียนแต่ละคนเขียนเป็นความเรียงในหัวข้อว่า “ธรรมมีประโยชน์อย่างไร ในการดำเนินชีวิต”

๗.๕ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในเรื่องหลักธรรมตามหัวข้อที่กำลังศึกษาอยู่ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรมต่าง ๆ

๗.๖ จัดกิจกรรมยกย่องนักเรียนผู้มีความประพฤติดี ทั้งภายในโรงเรียนและในชุมชน เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เก็บของตกได้แล้วนำคืนเจ้าของ ฯลฯ

ส ๐๐๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง พระสงฆ์ และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์

จำนวน ๒ คาบ

๑. สารสำคัญ

พระสงฆ์เป็นกัลยาณมิตรที่ให้คำแนะนำในทางดี กำจัดทุกข์แก่บุคคล ช่วยเหลือชุมชนและสังคมส่วนรวม เป็นที่พึ่งทางใจ รวมทั้งเป็นผู้บำรุงรักษาพระพุทธศาสนา ตอบสนองศรัทธาประชาชนแควที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยความเคารพบูชา

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจหน้าที่ และบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน

๒.๒ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ได้ถูกต้องและเหมาะสมในศาสนพิธีที่บ้าน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ บทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน

๑) เป็นผู้นำทางความคิด เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เชื่อมประสานความสามัคคีในหมู่ประชาชนทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในชุมชน

๒) เป็นผู้นำทางปัญญา อบรมสั่งสอน และพัฒนาจิตใจ ให้คำแนะนำ สั่งสอนที่ถูกต้องให้คนประพฤติปฏิบัติชอบ ให้ประชาชนลดละเลิกอบายมุขต่าง ๆ

๓) เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นธรรมทูต ธรรมจาริก เพื่อเผยแผ่พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้คนยึดหลักพระรัตนตรัย ยึดมั่นในการทำความดี

๔) บำรุงรักษาพระพุทธศาสนา และศาสนสมบัติ โดยให้คำแนะนำ ชี้แจงแก้ไข ที่ถูกต้อง

๓.๒ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน คือ การแสดงพฤติกรรมทางกาย วาจาและใจให้เหมาะสม

๑) ทางกาย การแสดงความเคารพทางกาย มีสัมมาคารวะด้วยการต้อนรับจัดอาสนะ ให้นั่งในที่อันควร ถวายของที่สมควรแก่สมณบริโศค ประกอบศาสนพิธี เริ่มด้วยบูชาพระรัตนตรัย พึงสวดมนต์ด้วยความสงบ ด้วยความเคารพ ถวายภัตตาหาร ถวายปัจจัยไทยทานและตามสั่งพระสงฆ์

๒) ทางวาจา สอนทนายด้วยความเคารพ ใช้วาจาสุภาพตามฐานะของพระสงฆ์ กล่าวอาราธนาศีล วัชศีล อาราธนาพระปริตร

๓) ทางใจ คิดเคารพต่อพระสงฆ์และพิธีกรรมด้วยจิตบริสุทธิ์และเป็นกุศล

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างกิจกรรม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน เช่น การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำการพัฒนาท้องถิ่น ในชุมชนและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ ให้แก่ชุมชนกลุ่มน้อย ชาวเขา หรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก เช่น ในเอเชีย ยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย ในฐานะเป็นพระธรรมจาริกหรือพระธรรมทูต ที่นักเรียนอาจเห็นได้ในชุมชน หรือจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ

๔.๒ นักเรียนร่วมกันอภิปราย และสรุปให้เห็นถึงความจำเป็นที่พระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือประชาชนและเผยแผ่ศาสนาทั้งในประเทศ และในส่วนต่าง ๆ ของโลก

๔.๓ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มศึกษา ค้นคว้าและดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาค้นคว้าประวัติ และผลงานของพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ผู้นำพัฒนาจิตใจของประชาชน ทั้งในและต่างประเทศ

๒) รายงานในชั้นเรียน และสรุปให้เห็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน

๓) นักเรียนอื่น ๆ ร่วมอภิปราย ชักถาม แสดงความเห็นเพิ่มเติมจากการรายงานกลุ่ม และช่วยกันสรุปในภาพรวมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน และผลดีที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา

๔.๔ ครูกำหนดสถานการณ์ซึ่งเป็นศาสนพิธีที่บ้าน แต่ให้แตกต่างไปจากสถานการณ์ที่กำหนดไว้ในรายวิชา ส ๐๑๑๒ เช่น ทำบุญวันเกิด ทำบุญถวายสังฆทาน แล้วใช้แนวทางการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ ในศาสนพิธีที่บ้านตามที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๑๒ และเน้นการฝึกปฏิบัติให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องในสถานการณ์จริงที่บ้านของนักเรียนเอง

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสือระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ ศาสนพิธี และผู้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ของกรมการศาสนา ฯลฯ

๕.๒ ภาพ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว (สไลด์) วิดิทัศน์หรือภาพยนตร์เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ และการปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

๕.๓ วิทยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ อนุศาสนาจารย์ หรือบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ และวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน โดยใช้ข้อสอบ แบบเลือกตอบ และอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการแสดงการฝึกปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนหาโอกาสไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชน ให้นักเรียนได้ซักถาม แสดงความคิดเห็น รวมทั้งวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน

๗.๒ ฝึกปฏิบัติจริง เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน โดยให้นักเรียนช่วยกันชี้แนะว่าการฝึกปฏิบัติดังกล่าว ปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสม หรือควรแก้ไขอย่างไร

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนจัดนิทรรศการ ผลงานจากกิจกรรมกลุ่ม แสดงภาพ บทความ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชนด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ทั้งในชุมชนของนักเรียนเอง และนอกชุมชน เช่น พระครูบาศรีวิชัย หลวงพ่อสำเนียง อยู่สถาพร ฯลฯ

๗.๔ ให้นักเรียนได้ร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนได้จัดขึ้นตามโอกาสอันควร เพื่อชี้แนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้เรียนมาแล้ว

๗.๕ ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมประกวดมารยาทของนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีหรือตามสถานที่ต่าง ๆ

ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทาง
พระพุทธศาสนา

จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ภาษาบาลี เป็นภาษาที่ใช้บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการที่พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในการอ่านภาษาบาลี จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างแตกฉานลึกซึ้ง

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งบันทึกเรื่องราว และหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ โดยใช้ภาษาบาลีบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อการศึกษา ค้นคว้าและการสืบต่อพระศาสนา พุทธศาสนสุภาษิตที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมีคุณค่าในการชี้แนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อเตือนสติแก่พุทธศาสนิกชนในการดำเนินชีวิต และพัฒนาตน

คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เป็นคำเฉพาะที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาทางพระศาสนา และในศาสนพิธี

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้สามารถอ่านภาษาบาลีที่ใช้ในศาสนพิธีและพุทธศาสนสุภาษิตได้ถูกต้อง ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำพุทธศาสนสุภาษิตมาใช้เป็นหลักในการเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตน

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ ภาษาบาลี

๑) หลักการอ่านภาษาบาลี (ดูรายละเอียดในรายวิชา ส ๐๑๔)

๒) ผลการอ่านภาษาบาลีเกี่ยวกับคำในพุทธศาสนสุภาษิตและคำที่ใช้ในพิธีทางพระพุทธศาสนา เช่น คำอาราธนาศีล คำสมาทานศีล อาราธนาพระปริตร คำกรวดน้ำ คำถวายสังฆทาน เป็นต้น

คำในพุทธศาสนสุภาษิต (เน้นเกี่ยวกับปัญญา) เช่น

- สุตตฺถํ อถเต ปญฺญํ อ่านว่า สุต - ตฺ - ถ - เต - ป - ญ - ญํ
- ปญฺญา โลกสุมิ ปชฺโชโต อ่านว่า ปญ - ญา - โ - ก - ส - มิ - ป - ช - โ - โต
- อติตํ นานวาทเมยฺย อ่านว่า อะ - ตี - ตํ - นา - วา - ตะ - เม - ย - ยะ

๓.๒ พุทธศาสนสุภาษิต (ให้อีกเรียนเพียง ๑ บท)

ความหมายและประโยชน์

๑) สุตตฺถํ อถเต ปญฺญํ

(จากสังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ ๑๕, จุฬทกนิกาย สุตนิชาด เล่มที่ ๒๕)

ความหมาย - ตั้งใจฟังย่อมได้ปัญญา

ประโยชน์ - การฟังเป็นเหตุประจักษ์การหนึ่งของการเกิดปัญญา มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การตั้งใจฟังปัญญาจึงจะเกิดได้ การตั้งใจฟังนอกจากจะเป็นการให้เกียรติผู้พูดซึ่งเป็นมรรยาทที่ดีของผู้ฟังแล้ว ผู้ฟังย่อมจะได้รับประโยชน์จากการฟังด้วย ก็อาจได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง หรือได้ฟังสิ่งที่มีความรู้อยู่บ้างแล้วแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ดังนั้นการฟังที่ดีจะต้องตั้งใจไปตามเรื่องที่ฟัง พร้อมทั้งพิจารณาเหตุผลความถูกต้อง และองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย

๒) ปญฺญา โลกสุมิ ปชฺโชโต

(สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ ๑๕)

ความหมาย - ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก

ประโยชน์ - ปัญญามีลักษณะและเหตุเกิดดังกล่าวนั้นแล้วในรายวิชา ส.๐๑๑๒ แสงสว่างใด ๆ ที่มีอยู่ในโลกย่อมส่องแสงสว่างแห่งปัญญาไม่ได้ แสงสว่างที่เกิดขึ้นตามกาลและเวลาย่อมเกิดขึ้นและหายไปได้ แต่แสงสว่างแห่งปัญญาย่อมส่องแสงจ้าอยู่ตลอดเวลา

๓) อติตํ นานวาทเมยฺย

(มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก เล่มที่ ๑๔)

ความหมาย - ไม่พึงคำนึงถึงอดีต (อดีตที่ไม่ดี)

ประโยชน์ - สอนให้เราเห็นว่า ไม่ควรคำนึงถึงอดีต ไม่ควรนึกถึงอนาคต ควรพิจารณาแต่สิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพราะอดีตคือสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่สามารถทำให้เป็นปัจจุบันหรือทำขึ้นใหม่ได้ จึงไม่ควรคำนึงถึงหรือหมกมุ่นอยู่กับอดีตให้มากเกินไป ส่วน

อนาคตเป็นสิ่งที่ยังไม่มาถึงก็ไม่ควรครุ่นคิดพะวงให้มากเกินไป
เช่นกัน ดังนั้นจึงควรพิจารณา แต่สิ่งที่ในปัจจุบันว่า เรา
กำลังทำอะไร ดีหรือไม่ ควรทำหรือไม่ ทำสิ่งที่กำลังอยู่ในปัจจุบัน
ให้ดีที่สุด อดีตควรจะนำมาเป็นบทเรียนในปัจจุบัน และอนาคต
คือเป้าหมายที่เราจะไปถึงเท่านั้น

๓.๓ ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎก มีดังนี้

- ๑) ได้เรียนรู้พระพุทธพจน์ดั้งเดิม
- ๒) ได้ความมั่นใจในพุทธธรรม
- ๓) เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาและปฏิบัติตามยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๓.๔ ข้อความนำไว้ในพระไตรปิฎก (ให้เลือกเรียนเพียง ๑ เรื่อง)

ข้อความนำไว้ในพระไตรปิฎก เป็นข้อความที่พระพุทธองค์ทรงชี้แจงหรืออธิบาย
เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นปัญหาในสมัยพุทธกาลแล้วสรุปเป็นหลักการ คำสอน คำเตือนสติ เพื่อใช้
เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เช่น

๑) สิ่งที่ต้องรู้ ๔ ประการ ได้แก่

- ความประพฤติกู้ได้ด้วยการทำงานร่วมกัน
- ความบริสุทธิ์สะอาดใจรู้ได้ด้วยคำพูด
- กำลังใจรู้ได้ด้วยยามมีภัย
- ปัญญาตื่นลึกแค่ไหน รู้ได้ด้วยการสนทนา

(จากพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๔ ข้อที่ ๓๕๖ หน้า ๑๑๔)

๒) ระดับความรู้ถึงสลดใจของคนในโลก ได้แก่

- ได้ฟังว่าคนอื่นประสบทุกข์หรือถึงแก่ความตาย ก็รู้สึกสลดใจ แล้วปฏิบัติธรรม
- ได้เห็นคนอื่นประสบทุกข์หรือถึงแก่ความตาย ก็รู้สึกสลดใจ แล้วปฏิบัติธรรม
- ได้เห็นญาติหรือพี่น้องประสบทุกข์หรือถึงแก่ความตาย ก็รู้สึกสลดใจ แล้วปฏิบัติธรรม
- ประสบทุกข์ทรมานแทบจะเสียชีวิต จึงสลดใจ แล้วปฏิบัติธรรม

(จากพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๑๑๓ หน้า ๑๕๓)

๓) นักเผยแผ่ธรรม ๔ จำพวก ได้แก่

- พวกที่หนึ่ง กล่าวธรรมน้อย และไม่ประกอบด้วยประโยชน์
- พวกที่สอง กล่าวธรรมน้อย และประกอบด้วยประโยชน์
- พวกที่สาม กล่าวธรรมมาก และไม่ประกอบด้วยประโยชน์

- พวกที่สี่ กล่าวธรรมมาก และประกอบด้วยประโยชน์
(จากพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๑๓๕ หน้าที่ ๑๔๖)

๓.๕ คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

คำศัพท์ที่ชาวพุทธควรทราบอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ

- ๑) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย ก็มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนไปเล็กน้อย แต่มีความหมายคงเดิม
- ๒) คำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีรูปศัพท์คงเดิมหรือเปลี่ยนไปบ้างเล็กน้อย แต่มีความหมายผิดไปจากเดิม เช่น คำว่า สันโดษ
คำว่า สันโดษ เมื่อใช้ในภาษาไทยทั่วไปหมายถึง
(๑) มกน้อย
(๒) อยู่ตามลำพังคนเดียวหรือห่างไกลชุมชน

แต่ตามความหมายดั้งเดิมในภาษาบาลี คำว่า สันโดษ หมายถึงความยินดี หรือพอใจเท่าที่ตนมีอยู่ หรือเป็นอยู่ เช่น "ยถาลภสันโดษ" ยินดีตามที่ได้

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ ครูและนักเรียนร่วมกันสนทนา อภิปราย ทบทวนในเรื่องหลักการอ่านภาษาบาลี สกคตแบบบาลี และสกคตแบบไทย จากความรู้พื้นฐานเดิมที่เคยเรียนมาแล้วในรายวิชาที่ผ่านมา

๔.๒ ครูอาจใช้วิธีสุ่มหรือวิธีแข่งขันการอ่าน และเขียนภาษาบาลีในชั้นเรียนจากแผนภูมิหรือบัตรคำที่ครูเตรียมมาเกี่ยวกับคำในพิธีทำบุญ ได้แก่ คำอาราธนาศีล คำสมาทานศีล ๕ อาราธนาพระปริตร คำกรวดน้ำ และคำถวายสังฆทาน ให้นักเรียนช่วยกันตรวจสอบดูว่าผู้อ่านอ่านได้ถูกต้องหรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้องให้ช่วยกันแก้ไขให้ถูกต้องตามหลักการอ่านภาษาบาลี

๔.๓ ให้นักเรียนช่วยกันอ่านภาษาบาลี คำในพุทธศาสนสุภาษิตที่ครูกำหนดให้ ๓ บท (เน้นเกี่ยวกับปัญญา)

- สุตสฺสํ ลภเต ปญฺญํ
- ปญฺญา โลกสุมิ ปุรุโชโต
- อตฺตํ นานวาทกมฺเมย

ครูและนักเรียนร่วมกันสนทนาอภิปรายถึงความหมายและประโยชน์ของพุทธศาสนสุภาษิตดังกล่าว ครูใช้คำถามที่ช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจถึงความหมายและประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ ให้นักเรียนช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญ ๆ และบันทึกไว้ในสมุด

๔.๔ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น ๔ กลุ่ม ศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับพระไตรปิฎก กลุ่มละ ๑ ประเด็นในเรื่องต่อไปนี้

- ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎก
- ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับสิ่งที่ควรรู้ ๔ ประการ
- ระดับความรู้สึกสลดใจของคนในโลก
- นักเผยแผ่ธรรม ๔ จำพวก

ให้แก่ละกลุ่มดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้าในประเด็นที่กลุ่มรับผิดชอบจากหนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง

(๒) รายงานหน้าชั้นเรียน พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ประกอบการรายงาน ว่า เรื่องที่ศึกษานั้นสามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ หรือนำมาเป็นแนวประพฤติ ปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตได้อย่างไร

(๓) นักเรียนอื่นๆ ร่วมอภิปราย ซักถาม แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการรายงานกลุ่ม ครูอาจใช้คำถามที่จะช่วยให้นักเรียนได้สรุปเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนต่อไป

๔.๕ ให้นักเรียนแต่ละคนบันทึกสรุปประเด็นสำคัญ ๆ จากการรายงานกลุ่ม การอภิปรายร่วมกัน รวมทั้งแนวคิดที่นักเรียนสามารถจะนำไปเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องเตือนสติ ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตน

๔.๖ ในการศึกษาคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนานั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๑๑ แล้วปรับให้เข้ากับเนื้อหาสาระในรายวิชา ส ๐๑๑๓ เช่นคำว่า "อันโศภ"

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หนังสืออ่านเพิ่มเติม พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และบทสวดมนต์ในพิธีทางศาสนา

๕.๒ ภาพ ภาพข่าว เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา พิธีทำบุญ จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ บัตรคำ แผนภูมิ

๕.๓ วิทยาการจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการอ่านภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้

ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลในด้านความสนใจ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ และการตอบคำถาม

๖.๓ สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนในการทำงานกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนบรรยากาศในการทำงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และผลการศึกษาค้นคว้าของกลุ่ม

๖.๔ ประเมินผลการปฏิบัติของนักเรียนในการอ่านภาษาบาลีในพิธีทางศาสนา การนำพุทธศาสนสุภาษิตและข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎกไปเป็นแนวประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดแข่งขันการอ่านภาษาบาลีจากคำในพุทธศาสนสุภาษิตและคำที่ใช้ในพิธีทำบุญทางพระพุทธศาสนา

๗.๒ ให้นักเรียนเขียนเรียงความ เลือกเพลง แต่งคำประพันธ์ หรือวาดภาพเกี่ยวกับ “พุทธศาสนสุภาษิตที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้” เลือกฉบับของผู้ที่ทำได้ดีประเภทละ ๓-๕ ฉบับ ไปติดไว้ที่ป้ายนิเทศ

๗.๓ มอบหมายให้นักเรียนจัดมุมพระพุทธศาสนา และให้นำความหมายของคำศัพท์ในภาษาบาลีที่ใช้ในปัจจุบัน และตามความหมายเดิมมาจัดแสดงสัปดาห์ละ ๑ คำ

๗.๔ นิมนต์พระสงฆ์มาบรรยายในหัวข้อเรื่อง ความเป็นมาของพระไตรปิฎกและข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎกที่เป็นคติสำหรับนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตน

ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ

จำนวน ๑ คาบ

๑. สาระสำคัญ

ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ย่อมจะเกิดจากการตระหนักในคุณค่า และความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงต้องมีหน้าที่ ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เผยแผ่พระศาสนา และปกป้องพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

๒. จุดประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ของชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ เพื่อให้เห็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี
- ๒.๓ เพื่อให้ปฏิบัติตนตามหลักธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
- ๒.๔ เพื่อให้สามารถเผยแผ่ และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างดี

๓. เนื้อหาสาระ

ความหมายของชาวพุทธ

ชาวพุทธคือบุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ชาวพุทธประกอบด้วย พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

หน้าที่ของชาวพุทธ อาจจัดได้เป็น ๔ หัวข้อคือ

๓.๑ **ศึกษาหาความรู้** พุทธศาสนิกชนที่ดี มีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ การศึกษาหาความรู้แยกได้เป็น ๒ แนวทาง

แนวทางที่ ๑ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางโลก เช่นการเรียนทั้งรายวิชาสามัญ และรายวิชาอาชีพ เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพที่สุจริต อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว-ต่อสังคม และประเทศชาติ

แนวทางที่ ๒ ได้แก่การศึกษาหาความรู้ในทางธรรม โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาชีวิต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อย่างสงบสุขในส่วนตัว และสันติสุขในส่วนรวม

๓.๒ การปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อได้ศึกษาหาความรู้แล้ว ก็ควรจะได้นำความรู้ที่นั้นมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง ทั้งส่วนที่เป็นหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเน้นการมีธรรม มากกว่าการรู้ธรรม

๓.๓ การเผยแผ่พระศาสนา เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่าเข้าใจว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์เท่านั้น แนวปฏิบัติในการเผยแผ่สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

๑) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ ทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีหน้าที่ที่ถูกกำหนด ตามสถานภาพทางสังคม เช่น เป็นพ่อ-แม่-เป็นลูก-เป็นศิษย์-เป็นครู-เป็นเพื่อน-เป็นลูกจ้าง-เป็นนายจ้าง-เป็นพลเมือง-เป็นศาสนิก ฯลฯ ดังนั้นในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่ย่อมถือได้ว่าช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) โดยการพูด-เขียน หรือประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการอื่น ๆ ในหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งนี้จะต้องไม่ลบหลู่ ดูหมิ่น ใส่ร้ายศาสนาอื่น

๓) ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร ประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ

๓.๔ ปกป้องพระศาสนา พระพุทธศาสนานั้นแม้จะมีผู้นับถือเป็นส่วนใหญ่ของประชาชนคนไทย แต่ภัยของพระพุทธศาสนาก็ได้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อาจจำแนกได้เป็น ๒ ทางคือ

ทางที่ ๑ ภัยจากภายใน คือภัยที่เกิดจากพุทธบริษัททุกฝ่ายที่มีได้ศึกษา-สนใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง ย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอนถูกนำไปตีความอย่างผิดเพี้ยน - มีความเห็นไม่ลงรอยกัน บางกลุ่มยังนำเอาไสยศาสตร์มาปะปนจนกระทั่งคิดว่าเป็นแนวทางของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการประทุพฏิกิริยาปฏิบัติอย่างผิด ๆ

ทางที่ ๒ ภัยจากภายนอก จากข่าวที่ปรากฏได้เกิดมีการแย่งชิงศาสนิกชน โดยการกระทำของศาสนิกบางกลุ่มใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์ และการผสมผสานหลักธรรมที่สอดคล้องทำให้ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยได้หันเหไปนับถือศาสนาอื่น

จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องตระหนักในภัยทั้ง ๒ ประการ และช่วยกันปกป้องพระศาสนาตามแนวทางต่อไปนี้

๑) ศึกษาหาความรู้อย่างถูกต้องและปฏิบัติตนตามหน้าที่พุทธศาสนิกชนที่ดี

๒) ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนพุทธศาสนิกชนที่ประทุพฏิกิริยาปฏิบัติผิด ๆ ทั้งในส่วนของการสงฆ์และฆราวาส เช่นในเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง โดยการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องเมื่อมีโอกาสกระทำได้ หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

๓) ยกย่อง-สรรเสริญสนับสนุน ขรรวาสผู้ประพฤดีดีประพฤดีชอบ รวมทั้งการทำบุญกับพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัย

๔) ช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ ไม่เป็นผู้ทำลาย และคอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้อื่นทำลายโดยการว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งการช่วยทะนุบำรุงรักษา บุรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่ดีอยู่เสมอตามกำลังศรัทธาและโอกาส

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ ครูทบทวนหน้าที่ของชาวพุทธ ตามที่ได้เรียนไปแล้วในรายวิชาที่ผ่านมา เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้พอสมควร ก่อนที่จะศึกษาต่อไปในรายวิชานี้

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อศึกษา วิเคราะห์หน้าที่ของชาวพุทธ (กลุ่มละ ๖-๘ คน) แล้วให้ดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้

๑) ศึกษา วิเคราะห์ภัยของพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจากภายใน และภายนอก เสนอกรณีปัญหา

- (๑) ผู้ใหญ่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษาศีล ๕
 - (๒) การทำลายศาสนสถาน และลักขโมยศาสนวัตถุ
 - (๓) พระปลอมบวช และชีร่อนเร่ภิกขาจาร
 - (๔) ความมมงายไสยศาสตร์และติดการพนัน
- พร้อมทั้งกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา

๒) ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำผลสรุป การวิเคราะห์ และแนวทางแก้ไขปัญหาของกลุ่ม เสนอต่อชั้นเรียน โดยใช้ข่าว ภาพข่าว จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ประกอบการเสนอผลสรุป

๓) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลสรุปของกลุ่มย่อย แล้วช่วยกันสรุปเป็นแนวปฏิบัติในภาพรวม เพื่อให้ นักเรียนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป และให้นักเรียนจดบันทึกผลสรุปไว้

๔) ให้แต่ละกลุ่มกำหนดกิจกรรมเผยแพร่ และปกป้องพระศาสนา และระยะเวลา ในการดำเนินการ เพื่อเตรียมจัดนิทรรศการสัปดาห์การเผยแพร่และปกป้องพระศาสนา โดยจัดเป็นกิจกรรมต่อเนื่องตลอดภาคเรียน (แต่ละกลุ่มเสนอผลงานอย่างต่อเนื่องสับเปลี่ยนกันไป) แล้วส่งแผนการดำเนินงานให้ครูพิจารณาเป็นกลุ่ม ๆ ไปก่อนลงมือปฏิบัติ

๕) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงผลการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้น แล้วร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมเผยแพร่และปกป้องพระศาสนา

๔.๓ อนึ่ง การสอนตามเนื้อหาหน้าที่ชาวพุทธนั้น ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๘ ข้อ ๔.๓ โดยมีจุดเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นนี้ดังนี้

ชั้น ม. ๓ เหมือนชั้น ม. ๑ และ ม. ๒ แต่เพิ่มเติมโดยเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ กำหนดแนวทางในการเลือกปฏิบัติของตนเอง และต้องสามารถได้อย่างถูกต้อง

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๕.๒ ข่าว, ภาพข่าว ภาพสไลด์, วิดีทัศน์ เกี่ยวกับกิจกรรมของพุทธศาสนิกชน จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ โทรทัศน์ ฯลฯ

๕.๓ วิทยาการในชุมชน เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่ชาวพุทธ ได้เป็นอย่างดีจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อทดสอบทั้งแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากผลงานการจัดนิทรรศการสัปดาห์การเผยแผ่และปกป้องพระศาสนาของแต่ละกลุ่ม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ให้นักเรียนเขียนเรียงความส่งในหัวข้อเรื่อง “หน้าที่ของชาวพุทธที่ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติ” ให้ออกถึงกิจกรรมและแนวทางที่ได้ปฏิบัติ พร้อมทั้งความตั้งใจที่จะปฏิบัติต่อไปในอนาคต (ความยาวของเรียงความ ๑-๒ หน้า) เลือกฉบับของผู้มีแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สมควรเป็นตัวอย่างไปแสดงไว้ที่ป้ายนิเทศและยกย่องชมเชยในชั้นเรียนให้ทราบทั่วกัน

๗.๒ เชิญวิทยากรในท้องถิ่น ทั้งฝ่ายสงฆ์และบรรพชิต ๒-๓ ท่าน มาอภิปรายเกี่ยวกับภัยของพระพุทธศาสนา และแนวทางแก้ไขปัญหาที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติทั้งในส่วนตนเองและต่อส่วนรวมให้ครูและนักเรียนได้รับทราบ

ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา
เรื่อง การบริหารจิตและเจริญปัญญา
จำนวน ๔ คาบ

๑. สาระสำคัญ

การบริหารจิตให้มีสมาธิด้วยการฝึกอานาปานสติและการพัฒนาปัญญา ๓ ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาเป็นเครื่องเสริมสร้างคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพให้กับชีวิต

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์และกระบวนการของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๒ เพื่อให้เกิดทักษะในการฝึกสมาธิและเจริญปัญญา

๒.๓ เพื่อให้สามารถนำผลของการฝึกสมาธิและเจริญปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ **สมาธิ** หมายถึงความตั้งใจมั่น กล่าวคือมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ สิ่งที่จิตกำหนดรู้นั้นจัดเป็นอารมณ์ คำว่า สมาธิ นั้นมีคำอีกคำหนึ่งที่มีความหมายเหมือนกัน คือ เอกัคคตา ซึ่งหมายถึง ภาวะที่จิตแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว

๓.๒ **การฝึกสมาธิ** ต้องอาศัยการเจริญสติซึ่งได้แก่การกำหนดให้ระลึกรู้ทันอารมณ์ปัจจุบันที่เกิดกับจิต โดยปักใจแน่วแน่อยู่อารมณ์เดียว เช่น อานาปานสติ เป็นการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่องโดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด

๓.๓ **ประโยชน์สำคัญของสมาธิ** คือ ช่วยพัฒนาปัญญา ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้และความรู้ชัดในเรื่องโลกและชีวิต แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามแหล่งที่เกิด คือ

๑) **สุตมยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ประเภทนี้ต้องอาศัยข้อมูลจากผู้อื่น ผู้มีปัญญามากในขั้นนี้ต้องมีความจำดีสามารถจดจำเนื้อหาได้มากจนเป็นพหูสูตร

๒) **จินตามยปัญญา** ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิด พิจารณาเรื่องที่รับรู้มาจากแหล่งต่าง ๆ ปัญญาขั้นนี้จัดเป็นขั้นที่ “คิดเป็น”

๓) ภาวนามยปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติเป็นประสบการณ์ตรงผู้มีปัญญานั้นจะสามารถ “ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น”

๔. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

๔.๑ การฝึกสมาธิ

๑) เล่าประวัติบุคคลสำคัญหรือยกตัวอย่างเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นโทษของการไม่มีสมาธิและประโยชน์ของสมาธิในการดำเนินชีวิต เพื่อให้นักเรียนอภิปรายผลดีและผลเสียของการใช้และไม่ใช้สมาธิ

๒) ฝึกการสำรวม กาย วาจา ทำจิตให้สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วุ่นเหวหวาดนอนบรรยากาศในการเรียนสงบ ปลอดภัย

๓) เปิดเทปบันทึกเสียงของพระสงฆ์ที่สอนการฝึกสมาธิ เลือกตอนที่สำคัญไม่เกิน ๕ นาที

๔) ครูสังเกตอริยาบทของนักเรียน แนะนำข้อปฏิบัติ หรือปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

๕) ก่อนการฝึกสมาธิทุกครั้ง ให้นักเรียนสำรวมจิตด้วยการไหว้พระสวดมนต์

ในชั้นแรก ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นคู่ คือ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๑ และนับต่อไปเป็น ๒-๒, ๓-๓ จนถึง ๑๐-๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑-๑ จนถึง ๑๐-๑๐ อย่างนี้เรื่อยไป

ในชั้นที่สอง ให้นักเรียนกำหนดลมหายใจเข้า-ออก เป็นเลขเดียว คือ เมื่อหายใจเข้าให้นับ ๑ หายใจออกให้นับ ๒ อย่างนี้จนถึง ๑๐ แล้วตั้งต้นนับ ๑ ๒ ๓อย่างนี้เรื่อยไป

อนึ่งในการฝึกสมาธิ ในชั้นแรกและชั้นที่สองนั้น ผู้ฝึกปฏิบัติอาจใช้คำภาวนาอื่น ๆ เช่นคำว่า พุท-โธ แทนการนับเป็นตัวเลขเมื่อหายใจเข้าและหายใจออก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละบุคคล

ในชั้นที่สาม ให้นักเรียนกำหนดรู้ลมหายใจเข้า-ออก โดยไม่ต้องนับเลข หรือคำภาวนาอื่นใด

๖) ภายหลังการฝึกปฏิบัติแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงประสบการณ์และความก้าวหน้าของการปฏิบัติ

๗) ให้นักเรียนบันทึกผล การฝึกสมาธิของตนในลักษณะเป็นอนุทินการปฏิบัติธรรม

๘) สัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ในการปฏิบัติสมาธิ เพื่อต้องการทราบความก้าวหน้า และแก้ไขข้อขัดข้องจากการปฏิบัติ

๔.๒ การเจริญปัญญา

- ๑) ให้นักเรียนฝึกพัฒนาความจำโดยอาศัยสมาธิ
- ๒) ให้นักเรียนอ่านหนังสือธรรมหรือฟังการบรรยายธรรมแล้วเขียนสรุปรายงานการวิเคราะห์หลักธรรม ประเด็นสำคัญพร้อมทั้งเสนอทัศนะคติของนักเรียนที่มีต่อเรื่องนั้น
- ๓) ยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือเล่านิทานธรรมให้นักเรียนฟังแล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดหาคติธรรมจากเรื่องนั้น ๆ
- ๔) ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายว่า ห้องเรียนหรือโรงเรียนมีปัญหาอะไรบ้าง และจะปฏิบัติธรรมข้อใดเพื่อแก้ปัญหา

๔.๓ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ควรเน้นให้ปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ และไม่จำเป็นต้องจัดเฉพาะในคาบเวลาที่จะต้องสอนเรื่องสมาธิเท่านั้น แต่ครูอาจให้นักเรียนฝึกปฏิบัตินั่งสมาธิก่อนเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้ทุกครั้ง ครั้งละประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติ และก่อนจะให้ฝึกปฏิบัติในขั้นต่อไป ต้องมีกระบวนการปฏิบัติที่ผ่านมาแล้วเสมอ โดยให้แต่ละชั้นมีจุดเน้นต่างกันกล่าวคือ

ในชั้น ม.๓

- ให้บทวนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ประโยชน์ของสมาธิ และการเจริญปัญญาที่ได้เรียนมาแล้ว เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง
- เพิ่มกิจกรรมการฝึกสมาธิด้วยการให้นักเรียนกำหนดลมหายใจ โดยไม่มีการนับหรือใช้คำภาวนาอื่นใด
- ในการเจริญปัญญา เน้นภาวนามยปัญญา

๕. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๕.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๘, ส ๐๑๙, ส ๐๑๑๐, ส ๐๑๑๑, ส ๐๑๑๒, ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการฝึกอานาปานสติ และการเจริญปัญญา

๕.๒ สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ ที่เสนอรายการธรรมหรือบทความธรรม แถบบันทึกเสียงและวีดิทัศน์เกี่ยวกับธรรม

๕.๓ วิทยากรจากแหล่งต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ที่สอนการฝึกสมาธิแบบอานาปานสติ บุคคลตัวอย่างที่ใช้สมาธิในการศึกษาปฏิบัติงาน

๖. การวัดผลและประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ก่อนและหลังเรียน โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะฝึกและหลังจากการฝึกสมาธิ

๖.๓ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในการอภิปรายซักถาม เพื่อเจริญปัญญา

๖.๔ ตรวจสอบผลงานของนักเรียนที่เป็นย่อความ จับประเด็น บทความ หรือการบรรยายธรรม

๖.๕ ประเมินผลความก้าวหน้าของการปฏิบัติสมาธิของนักเรียน โดยพิจารณาจากผลการสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล ตรวจสอบบันทึกผลการฝึกสมาธิของนักเรียนในอนุทินปฏิบัติธรรม และจากแบบสอบถาม

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ ในการสอนเรื่องของสมาธินั้น วิธีหนึ่งก็คือ ครูเปิดเทปเพลงไทยเดิมที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีชิ้นเดียว เช่น ขลุ่ยหรือระนาดเดี่ยวให้นักเรียนฟัง ด้วยการส่งใจไปตามเสียงดนตรีอย่างแน่วแน่ แล้วให้นักเรียนประเมินว่าตนเองมีสมาธิในการฟังเพลงนั้นมากน้อยเพียงไร

๗.๒ ให้นักเรียนอ่านหนังสือเรียนวิชาที่ชอบและไม่ชอบในระยะเวลาที่กำหนด พร้อมกับให้นักเรียนสังเกตว่านักเรียนมีสมาธิในการอ่านทั้งสองวิชานั้นมากน้อยต่างกันอย่างไร

๗.๓ ในการฝึกสมาธิ ครูอาจให้นักเรียนเดินจงกรมสลับกับการนั่งปฏิบัติก็ได้

๗.๔ พานักเรียนไปทัศนศึกษาตามสำนักปฏิบัติธรรมที่ใช้อานาปานสติเป็นแนวปฏิบัติ

๗.๕ จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิในวันสำคัญทางศาสนาและวันเฉลิมพระชนมพรรษา

๗.๖ จัดให้มีการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมโดยเชิญวิทยากรมานำการฝึกอานาปานสติแก่นักเรียน

๗.๗ รณรงค์ให้แต่ละปีมีข้อธรรมสำคัญ ๑ ข้อ เช่น ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา ที่ครูและนักเรียนถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อเจริญภาวนามยปัญญา

๗.๘ ให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียน ทั้งภาคเช้า และภาคบ่ายทุกวันประมาณ ๕-๑๐ นาที เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการเตรียมจิตให้สงบก่อนที่จะทำกิจกรรมใด ๆ เช่น การเรียนหนังสือ

ศ ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา

เรื่อง มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
จำนวน ๖ คาบ

๑. สารสำคัญ

การนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนนั้น นอกจากจะศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจไว้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติแล้ว เรายังต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะมีใช้แก่คนของศาสนาเหมือนศาสนาธรรม แต่ก็เปรียบเสมือนเปลือกห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ไว้ ทำให้ต้นไม้ชุ่มชื้นและมีชีวิตอยู่ได้ฉะนั้น

วัฒนธรรมของไทยนั้นย่อมมีการผสมผสานกันระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย กับพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่มีส่วนช่วยให้เกิดความรักในสังคมไทย เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนจะต้องศึกษาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามประเพณี พิธีกรรม ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชาติไทย

๒. จุดประสงค์

๒.๑ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนตามประเพณี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธในศาสนพิธี และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓. เนื้อหาสาระ

๓.๑ มรรยาทชาวพุทธ

มรรยาทชาวพุทธ คือระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่ชาวพุทธยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติตน โดยปกติชาวพุทธที่เป็นฆราวาสจำเป็นต้องไปวัดเพื่อประกอบกรการกุศล ต้องพบปะกับพระภิกษุสงฆ์

และเพื่อนพุทธศาสนิกชนด้วยกัน การประพฤติปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องงดงามด้วยมรรยาททางกาย วาจา จึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้บางครั้งยังมีโอกาสเข้าเฝ้าองค์พระประมุขของชาติ ซึ่งเสด็จมาประกอบพิธีทางพุทธศาสนา นักเรียนจึงจำเป็นต้องศึกษามรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ มรรยาทชาวพุทธที่ควรศึกษาในชั้นนี้ มีดังต่อไปนี้

๑. มรรยาทในการแต่งกาย

- การแต่งกายไปวัด
- การแต่งกายไปงานมงคล
- การแต่งกายไปงานอวมงคล

๒) มรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

(๒.๑) การถวายของ

- การถวายของแบบพิธีการ
- การถวายของแบบไม่เป็นพิธีการ

(๒.๒) การทูลขอ

(๒.๓) การถวายบังคม

๓.๒ ศาสนพิธี

๑) พิธีทำบุญ

พิธีทำบุญ หมายถึง การทำบุญทางพระพุทธศาสนา มีความมุ่งหมายกำจัดความโลภ ความเห็นแก่ตัว แบ่งปันปัจจัยให้เกิดสุขแก่ผู้อื่น และในขณะเดียวกันก็มุ่งหวังให้เกิดเป็นความสุขความเจริญแก่ตนเอง แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ การทำบุญในงานมงคล และการทำบุญในงานอวมงคล

การทำบุญในงานมงคล ได้แก่ การทำบุญเพื่อความสุขความเจริญในโอกาสที่ต้องกาความเป็นมงคล เช่น การทำบุญวันเกิด ขึ้นบ้านใหม่ และในพิธีมงคลสมรส เป็นต้น

การทำบุญในงานอวมงคล ได้แก่ การทำบุญในโอกาสที่ประสบสิ่งซึ่งไม่พึงปรารถนา เช่น บุคคลที่เคารพถึงแก่กรรมจึงมีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้

การทำบุญทุกประเภทจะต้องมีการถวายข้าวพระพุทธรูป และกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่สรรพสัตว์ทั้งปวง

คำถวายข้าวพระพุทธรูป

อิมํ สุปพยุชณ สมุปนฺนํ สาสิณํ อุตฺถํ วรณฺจ พุทฺธสฺส ปูเชมิ

คำถวายพระพุทธร

เสส มงคล ยาจามิ

คำกรวดน้ำ

อิท เม ญาคินิ โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาคโย

๓.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

(๑) วันธรรมสวนะ (วันพระ) วันข้างขึ้น-แรม ๔ ค่ำ, ๑๕ ค่ำ (หรือ ๑๔ ค่ำ)

(๒) วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงประชุมใหญ่ที่มีพระสาวกเข้าประชุมมากที่สุด ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์และพระอรหันต์สาวกล้วนเป็นเอหิภิกขุ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ที่มาเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ เหตุอัศจรรย์ในวันนั้นมี ๔ ประการ จึงเรียกว่า วัน “จาตุรงคสันนิบาต”

(๓) วันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ แต่ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ วันนี้เป็นวันสำคัญที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

(๔) วันอัฐมีบูชา ตรงกับวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๖ ถ้าปีใดเป็นปีอธิกมาสก็เลื่อนไปเป็น เดือน ๗ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า ณ เมืองกุสินารา

(๕) วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ แต่ถ้าเป็นปีอธิกมาสก็ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลัง-ก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน เป็นวันที่มีความสำคัญคือ เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาธรรมจักรที่ปาวคณสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และเป็นวันที่มีพระสงฆ์สาวกองค์แรกเกิดขึ้นในโลก ได้แก่ ท่านโกณฑัญญะ ทำให้มีพระรัตนตรัยครบองค์ ๓ (พระพุทธ-พระธรรม-พระสงฆ์)

(๖) วันเข้าพรรษา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์ อยู่ประจำที่ในวัดใดวัดหนึ่ง (จำพรรษา) ในช่วงฤดูฝนมีกำหนด ๓ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ที่เรียกว่า “วันเข้าพรรษา” จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถ้าในปีใดเป็นปีอธิกมาส (มีเดือน ๘ สองหน) ให้เลื่อนการเข้าพรรษาเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง

(๗) วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันที่พระสงฆ์ออกจาก การอยู่ประจำที่ (จำพรรษา) ครบ ๓ เดือนแล้ว ในวันนี้เป็นวันที่พระสงฆ์จะทำพิธีออกพรรษา จึงเป็นสังฆกรรมที่สำคัญยิ่ง จึงเรียกวันนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “วันมหาปวารณา”

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทย โดยสรุปมี ๒ ประเภท คือ

๑. วันสำคัญธรรมดา ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมปฏิบัติกิจกรรมการกุศล เช่น เข้าวัดทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม รักษาศีลอุโบสถ จดวันการฆ่าสัตว์ จดวันการใช้แรงงานสัตว์ เช่น ไข้โค-กระบือ ไถนา ได้แก่ วันธรรมสวนะหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า วันพระ วันอัฐมีบูชา ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า

สำหรับวันออกพรรษานั้น พุทธศาสนิกชนจะมีกิจกรรมทำบุญตักบาตรตามวัดใกล้บ้าน และการทำบุญที่เรียกว่า “การตักบาตรเทโว” หรือที่เรียกเดิมว่า “ตักบาตรเทโวโรหนะ” ซึ่งเชื่อกันว่า เป็นวันคล้ายวันรับเสด็จพระพุทธเจ้าเมื่อคราวขึ้นไปจำพรรษาโปรดพระพุทธมารดา บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๒. วันสำคัญที่ราชการประกาศให้เป็นวันหยุดราชการ ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา สำหรับวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนควรจะไปวัดทำบุญตักบาตรถือศีล ฟังพระธรรมเทศนาและเวียนเทียน

วันเข้าพรรษา กรมการศาสนาจะมีกิจกรรมที่ถือเป็นกรณีพิเศษ เช่น การปฏิบัติธรรม โดยอุปัชฌาย์ เข้าพรรษาหรือรักษาศีลอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในเรื่องการถวายเทียนพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

มรรยาทชาวพุทธ

๔.๑ ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายเรื่อง มรรยาทการแต่งกายตามเนื้อหาสาระ

๔.๒ แบ่งกลุ่มนักเรียนหาภาพการแต่งกายที่ถูกต้องตามที่ควรกำหนดให้แล้วติดไว้ที่ป้ายนิเทศ หรือให้จัดทำสมุดภาพ

๔.๓ ให้นักเรียนดูภาพ สไลด์ หรือวีดิทัศน์ หรือสาริตถมรรยาทต่อพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ตามเนื้อหาสาระ

ศาสนพิธี

๔.๑ ครูซักถามนักเรียนถึงประสบการณ์เดิมที่มีโอกาสได้เกี่ยวข้องกับพิธีทำบุญ และให้เล่าขั้นตอนในการทำบุญว่ามีอะไรบ้าง

๔.๒ ครูอธิบายถึงลักษณะของพิธีทำบุญแล้วยกตัวอย่างให้นักเรียนตอบว่างานทำบุญนั้น ๆ เป็นงานทำบุญลักษณะใด งานมงคล หรือ งานอวมงคล

๔.๓ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มแสดงบทบาทสมมติถึงขั้นตอนของพิธีทำบุญโดยแต่ละกลุ่มรับผิดชอบงานฝ่ายต่าง ๆ เช่น

- ฝ่ายพิธีสงฆ์

- ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่
- ฝ่ายจัดเตรียมอาหาร
- ฝ่ายต้อนรับแขกที่เชิญมาร่วมพิธี

ฯลฯ

๔.๔ ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาบรรยายความรู้สึกถึงผลการทำงานของกลุ่มและความรู้สึกที่เคยได้ไปร่วมงานทำบุญจริง ๆ

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔.๑ ครูทบทวนนักเรียนเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและแนวปฏิบัติตนจากรายวิชาที่ได้เรียนไปแล้ว

๔.๒ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มโดยให้แต่ละกลุ่มนำผลการปฏิบัติที่ผ่านมา มาอภิปรายถึงปัญหาและอุปสรรคในการร่วมกิจกรรม ทั้งเสนอแนวทางแก้ไข

๔.๓ ผู้แทนกลุ่มนำเสนอผลสรุปของกลุ่มต่อชั้นเรียน และให้โอกาสนักเรียนคนอื่น ๆ ร่วมอภิปรายซักถาม แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

๔.๔ ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดแนวทางปฏิบัติที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในโอกาสต่อไป

๔.๕ อนึ่ง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูอาจใช้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่เสนอแนะไว้ในรายวิชา ส ๐๑๘ ข้อ ๔.๒, ๔.๓ และ ๔.๔ โดยมีจุดเน้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้น ม.๓ ดังนี้

ชั้น ม.๓ เน้นในส่วนตนและส่วนรวมเหมือนในชั้น ม.๑ - ม.๒ แต่เพิ่มกระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจาร์ณ กำหนดแนวทางสร้างสรรค์เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อชี้นำตนเอง และสังคม เช่น กำหนดให้วันเข้าพรรษาเป็นวันปลูกต้นไม้ หรือวันเริ่มกระทำความดีในส่วนตน

๔. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

๔.๑ หนังสือแบบเรียนพระพุทธศาสนา รายวิชา ส ๐๑๑๓ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๔.๒ แผ่นภาพ สไลด์ วิดีทัศน์เกี่ยวกับมรดกไทย

๔.๓ แผ่นภาพ สไลด์ วิดีทัศน์เกี่ยวกับพิธีการทำบุญ

๕.๔ แผ่นภาพ สไลด์ วิดิทัศน์ เทปเพลงที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕.๕ วิทยากรในท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาสที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕.๖ สถานที่ของชุมชน เช่น บ้าน วัด

๖. การวัดและการประเมินผล

๖.๑ ทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้ข้อทดสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย

๖.๒ สังเกตกระบวนการทำงานกลุ่มของนักเรียนตามแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานของกลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล

๖.๓ ประเมินผลจากการปฏิบัติตนของนักเรียนจากแบบบันทึกการปฏิบัติตนเอง แบบบันทึกรวมของกลุ่ม และการปฏิบัติจริง

๗. กิจกรรมเสนอแนะ

๗.๑ จัดให้มีการประกวดมรรยาทระดับห้องเรียน ระดับชั้น ระดับโรงเรียน เพื่อมอบเกียรติบัตรยกย่องชมเชย หรือเพื่อคัดเลือกเป็นตัวแทนของโรงเรียนส่งเข้าแข่งขันระดับชุมชน

๗.๒ ส่งเสริมนักเรียนให้มีโอกาสปฏิบัติจริงในการทำบุญเลี้ยงพระ เช่น การทำบุญห้องเรียน หรือทำบุญที่บ้านของนักเรียนเอง

๗.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งจัดโดยโรงเรียน ชุมชน หรือวัด

๗.๔ ให้นักเรียนมีโอกาสดัดป้ายนิเทศเป็นประจำเกี่ยวกับมรรยาทไทย ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๗.๕ เชิญวิทยากรภายในชุมชนมาสาธิต บรรยายให้นักเรียนฟัง หรือนำนักเรียนไปฟังการบรรยายที่วัด

สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

ตอนที่ ๔

การปรับปรุงหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การเรียนของนักเรียนและการสอนของครูในอันที่จะทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เป็นพลเมืองดีของชาติ ฉะนั้น ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครูและนักเรียนจะต้องพิจารณาเลือกสื่อการเรียนการสอน แหล่งวิทยาการและวิทยาการมาช่วยในการเรียนการสอนให้เหมาะสม จึงจะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

สื่อการเรียนการสอน

หลักการ/นโยบายเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน

เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุงในปีการศึกษา ๒๕๓๓ นั้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นว่าสื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ซึ่งเน้นทักษะกระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา จึงกำหนดนโยบายการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า “กระทรวงศึกษาธิการจะสนับสนุนให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย และให้มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนทุกประเภทและทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง” และเพื่อให้เกิดผลตามนโยบายดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดแนวทางการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลายในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ สำหรับระดับประถมศึกษา หรือแต่ละรายวิชาสำหรับระดับมัธยมศึกษา เพื่อนำไปสู่การเกิดกระบวนการต่าง ๆ ตามที่หลักสูตรต้องการ

๒. หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ในโรงเรียนได้ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ โรงเรียนยังคงใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๓๓ ได้ โดยพิจารณาจากคำอธิบายกลุ่มประสบการณ์

ต่าง ๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษาหรือคำอธิบายรายวิชาตามหลักสูตรมัธยมศึกษา

๓. กำหนดให้โรงเรียนจัดหาหนังสือเรียนสำหรับแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือแต่ละรายวิชาไว้ประจำห้องเรียน ตามบัญชีรายชื่อที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ได้ ในกรณีที่มีหนังสือเรียนหลายสำนวน ให้โรงเรียนจัดหาไว้ให้มากที่สุด

๔. ส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเรียนและหรือคู่มือตามหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายทุกรายวิชา แต่กระทรวงศึกษาธิการสงวนเฉพาะการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือและแบบฝึกหัดในระดับประถมศึกษาไว้เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาและความเป็นเอกภาพทางการศึกษา

๕. ส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ และอุปกรณ์การเรียนการสอนทุกระดับชั้น ทุกกลุ่มประสบการณ์และทุกรายวิชา

๖. ให้กรมวิชาการจัดทำและปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรตามความจำเป็น

สื่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนควรจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนที่จะนำมาใช้โดยจะต้องพิจารณาเลือกสื่อมาใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากนี้ครูผู้สอนควรจะนำสื่อประเภทต่าง ๆ มาใช้อย่างหลากหลาย

สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน มีทั้งสื่อการเรียนการสอนที่จัดทำตามหลักสูตรเดิม และสื่อการเรียนการสอนที่จัดทำขึ้นตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง ในการนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนและนักเรียนแต่ละกลุ่ม สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่อาจจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ

๑. สื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์

สื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาประเภทสิ่งพิมพ์จำแนกออกเป็นประเภทย่อยได้ดังนี้

๑.๑ หนังสือเรียน หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ประกอบการเรียน

การสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง แบ่งได้ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

**๑.๑.๑ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาที่เคยอนุญาตให้ใช้ตามหลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ คือ**

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๑๐๑ ส ๑๐๒ ประเทศของเรา พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๒๐๓ ส ๒๐๔ เพื่อนบ้านของเรา พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๓๐๕ ส ๓๐๖ โลกของเรา พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

หนังสือเรียนดังกล่าวมีหลายสำนวนที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน คือ ฉบับของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ และสำนักพิมพ์นิยมวิทยา หนังสือเรียนเหล่านี้ ครูและนักเรียนนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงได้ โดยจะต้องเลือกเนื้อหาสาระและปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา

๑.๑.๒ หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาที่จัดทำขึ้นใหม่และกระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) คือ

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๔ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๕ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๑๑ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

- หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา นี้ นอกจากฉบับของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมอบให้องค์การข้าราชการครูสภาจัดพิมพ์จำหน่าย ยังมีหนังสือเรียนฉบับของสำนักพิมพ์เอกชนอีกหลายสำนวน ซึ่งหนังสือเรียนดังกล่าวสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ได้จัดทำและเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการตรวจพิจารณา

เพื่ออนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนซึ่งในระยะแรกที่ประกาศใช้หลักสูตรจะทยอยอนุญาตตามลำดับที่สำนักพิมพ์จัดทำต้นฉบับเสร็จ โรงเรียนจะต้องพิจารณาเลือกให้นักเรียนใช้เฉพาะหนังสือเรียนฉบับที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนแล้วเท่านั้น สำนักพิมพ์เอกชนที่จัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนา มีหลายแห่ง เช่น สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ สำนักพิมพ์ประสานมิตร สำนักพิมพ์นิยมวิทยา และสำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ

๑.๒ หนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือสำหรับให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ครูและนักเรียนอาจพิจารณาจากหนังสือทั่ว ๆ ไปที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับหลักสูตรเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่อง มีความถูกต้องตามหลักวิชา มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น ภาษาถูกต้องชัดเจนสละสลวย และเนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม และความมั่นคงของชาติ ซึ่งหากครูพิจารณาเห็นว่าหนังสือเล่มใดมีลักษณะเป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าวก็สามารถนำมาให้นักเรียนใช้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสือส่งเสริมการอ่านที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๓ เล่ม ซึ่งแต่ละเล่มมีเนื้อหาสาระโดยสังเขปดังนี้

ชื่อหนังสือ	เนื้อหาสาระ
หนังสืออ่านเพิ่มเติม	
๑. ประทีปแห่งชมพูทวีป	พุทธประวัติ
๒. พระเจ้าอโศกมหาราช	พระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช ประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. ประวัติพระสาวก เล่ม ๑	ประวัติพระสาวก ๓ องค์ ๑. พระอัญญาโกณฑัญญะ ๒. พระปัญจณณมัลลิกานันท ๓. พระอานนท์
๔. ประวัติพระสาวก เล่ม ๒	ประวัติพระสาวก ๕ รูป คือ ๑. พระสารีบุตร ๒. พระโมคคัลลานะ ๓. พระมหากัสสปะ ๔. พระมหากัจจายนะ ๕. พระโมฆะราช
๕. ประวัติพระภิกษุณี	ประวัติพระภิกษุณี ๗ องค์ ๑. พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี ๒. พระเขมาเถรี ๓. พระอุบลวรรณาเถรี ๔. พระปฏาจาราเถรี ๕. พระธรรมทินนาเถรี ๖. พระพิมพ์ายโสธราเถรี ๗. พระภัททาภุณฑลเถรี

ชื่อหนังสือ	เนื้อหาสาระ
๖. ประวัติอุบาสก	ประวัติอุบาสก ๗ คน ๑. พระเจ้าพิมพิสาร ๒. อนาถ- บิณฑิกเศรษฐี ๓. จัตตปาณิ ๔. หมอชีวกโกมารภัจจ์ ๕. พระเจ้าสุทโธทนะ ๖. พระเจ้ามหาพนม ๗. กุมภโฆสก- เศรษฐี
๗. ประวัติอุบาสิกา	ประวัติอุบาสิกา ๗ คน ๑. นางวิสาขา ๒. เจ้าหญิงมัลลิกา ๓. พระนางสามาวดี ๔. นางบุชชุตตรา ๕. นางอุตตรา ๖. นางสิริมา ๗. นางจุฬสุภักทา
๘. วัดของเวา	ประวัติการสร้างวัดตั้งแต่สมัยพุทธกาล ประเภทของวัด หน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ในสังคม
๙. ความรู้เรื่องชาดก	ประวัติความเป็นมาของชาดก ประเภทความสำคัญและประ- โยชน์ของชาดก
๑๐. วินัยที่ได้ศึกษาค้นแล้ว	เรื่องเกี่ยวกับกุศลกรรมบถ ๑๐
๑๑. ครูอาร์	นิยายอธิบายคุณธรรม ความซื่อสัตย์
หนังสือส่งเสริมการอ่าน	
๑๒. แม่	ความเรียงเกี่ยวกับพระคุณแม่
๑๓. ดิลิตสรรเสริญพระพุทธรูป	ร้อยกรองพระพุทธรูปประวัติอย่างย่อ
๑๔. คนมีบาป	เรื่องสั้น กฎแห่งกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
๑๕. รำพึงวันฝนตก	การพิจารณาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นคติในการ ดำเนินชีวิต
๑๖. หมอบูญเอื้อ	นิยายให้ข้อคิด เรื่อง ความพยายาม ความมานะพากเพียร ความเมตตากรุณา การรู้จักคบมิตร
๑๗. จดหมายถึงลูก	ความขยันหมั่นเพียร การรู้จักประมาณตน การรู้จักวางตนอยู่ ในสังคม การคบเพื่อน การรู้จักประหยัด อุดม ความเสียสละ ความกตัญญูทุกเวที
๑๘. ลีลาชีวิต	ความกตัญญูทุกเวที การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความ เอื้อเฟื้อ ความเสียสละ
๑๙. หลักธรรมเพื่อความสำเริง ในชีวิตร	อิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)

ชื่อหนังสือ	เนื้อหาสาระ
๒๐. ชลธรรมเพื่อครองใจคน	สังคหวัดฤ ๔ (ทาน ปิยวาจา สมานัตตา อัถถจริยา)
๒๑. หม่อมเรือเกลือ	อนายมุข ๖
๒๒. สัปบุริสรธรรม	สัปบุริสรธรรม ๗
๒๓. วัดกับชีวิตไทย	วัดกับศิลปวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับวัดของคนไทย

๑.๓ หนังสืออุเทศ

ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครูจะต้องจัดเตรียมหนังสือสำหรับให้นักเรียนใช้ค้นคว้าเอง เช่น

พระไตรปิฎก อาจจะเป็นพระไตรปิฎกฉบับหลวงซึ่งมีทั้งหมด ๔๕ เล่ม หรือพระไตรปิฎกที่ได้มีผู้ได้เรียบเรียงให้ง่ายเหมาะสำหรับนักเรียนและครูใช้ค้นคว้า ซึ่งมีอยู่หลายสำนวน เช่น

- พระไตรปิฎกฉบับประชาชน เรียบเรียง โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ มหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- พระไตรปิฎกฉบับสาระ เรียบเรียงโดยธรรมรักษา โรงพิมพ์รุ่งแสง กรุงเทพมหานคร
- พระไตรปิฎกวิเคราะหฺ์ เรียบเรียงโดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กรุงเทพมหานคร

พจนานุกรมทางพระพุทธศาสนา เช่น

- พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระเทพเวที มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ

หนังสือรวบรวมพุทธศาสนสุภาษิต เช่น

- พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑-๒-๓ คณะกรรมการ กรมตำรากรมมกุฏราชวิทยาลัย
- พุทธศาสนสุภาษิต โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมสภา กรุงเทพมหานคร
- คติธรรมจากพระพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ โดย คมสัน สังขมณี กรมการศาสนา

หนังสืออื่นๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์อธิบาย หลักธรรม พุทธประวัติ ประวัติศาสนา ศาสนพิธี เช่น

- พระประวัติ เล่ม ๑ โดย พุทธทาสภิกขุ มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- พุทธประวัติ เล่ม ๑ โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร

- พุทธธรรม โดย พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)
- มงคล ๓๘ โดย พ.อ.ปิ่น มุกตะดัตต์
- มงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท
- ศาสนพิธี เล่ม ๑-๒ กรมการศาสนา

๑.๔ คู่มือครู เช่น

- คู่มือหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
- คู่มือหลักสูตรสังคมศึกษา พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ครูควรศึกษาหนังสือคู่มือ หรือเอกสารที่เสนอแนะวิธีการสอนแล้วนำมาจัดทำเป็นแผนการสอนสำหรับใช้เป็นแนวทางในการสอนในโรงเรียน

๒. สื่อการเรียนการสอนประเภทโสตทัศนวัสดุ

นอกจากสื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ที่ได้กล่าวไว้แล้ว ยังมีสื่อการเรียนการสอนอีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสื่อการเรียนการสอนประเภทแรก คือ สื่อการเรียนการสอนประเภทโสตทัศนูปกรณ์ ซึ่งได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน เช่น ภาพ ภาพพลิก แผนภูมิ สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วีดิทัศน์ ฟันจำลอง ของจริง เป็นต้น

บทบาทของครูในการเลือกและใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

เพื่อให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูต้องเตรียมการหรือวางแผนการเรียนการสอนไว้ให้ชัดเจนก่อน เช่น กำหนดจุดประสงค์ในการสอนแต่ละเรื่องไว้ให้ชัดเจน เลือกใช้วิธีการเรียนการสอนใดใช้สื่อการเรียนการสอนอะไรบ้างมาประกอบ จะใช้วิธีการประเมินผลอย่างไร เป็นต้น หากครูได้เตรียมการไว้ล่วงหน้าก็จะทำให้สะดวกในการจัดการเรียนการสอน ช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปตามขั้นตอน

การที่ครูจะพิจารณาเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนใด กำหนดให้นักเรียนไปค้นคว้าจากแหล่งวิทยาการใด หรือจะมีวิทยาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมาให้ความรู้กับนักเรียน

นั่นก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ จำเป็นจะต้องพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบ ซึ่งอาจมีแนวทางในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. วิเคราะห์หลักสูตร

ก่อนที่จะสอนวิชาพระพุทธศาสนาครูจะต้องทำความเข้าใจแนวคิด/ปรัชญา จุดหมาย หลักการ โครงสร้างของหลักสูตรฉบับปรับปรุงให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อน เพื่อจะได้เห็นทิศทางของหลักสูตรว่ามุ่งหวังอย่างไร นอกจากนี้ครูต้องศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแต่ละรายวิชาว่าแต่ละรายมีจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชานั้นมีลักษณะอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเพียงใด เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

หากครูพิจารณาคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาวิชาต่าง ๆ ก็พบว่าแต่ละรายวิชามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรม สามารถวิเคราะห์และตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัยและหลักพุทธธรรมสามารถที่จะนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

เนื้อหาสาระของหลักสูตรสามารถที่จะจำแนกออกได้เป็น ๒ ส่วนที่มีลักษณะผสมกลมกลืนกัน คือ

ส่วนที่เป็นเนื้อหา มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่ผู้เรียนในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนควรจะรู้อันได้แก่ ความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับพระรัตนตรัยและเรื่องที่เกี่ยวข้อง เช่น พุทธประวัติ หลักธรรม สถาบันสงฆ์ วัฒนธรรมและประเพณีไทย

ส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักนำความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรม ที่ได้เรียนมาไปใช้ในสถานการณ์ที่เป็นจริงของชีวิตและสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม โดยเน้นวิธีเรียนวิธีสอนที่ยกเอาเป้าหมายหรือปัญหาขึ้นตั้ง ให้ผู้สอนคอยช่วยกระตุ้น เร่งรัด ชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักมอง รู้จักแก้ปัญหา หรือรู้จักหาทางบรรลุผลที่มุ่งหมายด้วยการนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาเป็นแนวในการคิดพิจารณา แก้ปัญหาหรือปฏิบัติให้บรรลุผลที่มุ่งหมายนั้น อันจะเป็นการฝึกความคิดพิจารณา ฝึกการสื่อสาร และหัดลงมือทำ ให้คิดเป็น หาความรู้และสื่อสารเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

เมื่อครูมีความเข้าใจหลักสูตรอย่างถ่องแท้ แล้วก็ย่อมสะดวกต่อการที่จะจัดการเรียนการสอนได้อย่างดี

๒. สรรวบรวมสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

หลังจากศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแล้ว ขั้นตอนต่อไปนี้ครูควรดำเนินการ คือ สรรว

รวบรวมสื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ เช่น รวบรวมว่ามีหนังสือเรียนพระพุทธศาสนาทั้งตามหลักสูตรเดิมและหลักสูตรฉบับปรับปรุงที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนมีกี่เล่มอะไรบ้าง มีหนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออุเทศ คู่มือ และวัสดุอุปกรณ์ที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับจุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชา โดยอาจรวบรวมได้จากห้องสมุดต่าง ๆ ร้านจำหน่ายหนังสือผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้จะต้องรวบรวมแหล่งวิทยาการที่คาดว่านักเรียนจะสามารถไปใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ และรวบรวมผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาในห้องถิ่นที่คาดว่าจะสามารถให้ความรู้แก่นักเรียนได้ โดยพยายามรวบรวมให้ได้มากที่สุด

๓. วิเคราะห์สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ

เมื่อรวบรวมสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปที่ครูจะต้องดำเนินการ คือ การวิเคราะห์สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ ว่ามีความถูกต้องเหมาะสมที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนหรือไม่ ในการวิเคราะห์สื่อการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องพิจารณาวิเคราะห์เป็นกลุ่ม ๆ โดยมีแนวทางในการพิจารณาดังนี้

แนวทางในการพิจารณาหนังสือเรียน

หนังสือที่จะนำมาใช้เป็นหนังสือเรียน จะต้องเป็นฉบับที่ได้รับอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียนจากกระทรวงศึกษาธิการ หนังสือเรียนเหล่านี้แม้จะผ่านการตรวจอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งถือว่ามีเนื้อหาเหมาะสมที่จะต้องนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน แต่หนังสือเรียนแต่ละสำนวนก็也将มีความแตกต่างในการเสนอเนื้อหาแตกต่างกัน มีเนื้อหาลุ่มลึกแตกต่างกัน มีกิจกรรมการเรียนการสอนเสนอแนะแตกต่างกัน ฉะนั้นครูผู้สอนควรรวบรวมหนังสือเรียนให้ครบทุกสำนวนแล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ แล้วพิจารณาเลือกแต่ละเรื่องจากเล่มต่าง ๆ ให้เห็นว่าเหมาะสมกับนักเรียนในห้องมากที่สุดมาใช้ประกอบการเรียนการสอน โดยใช้แนวทางในการพิจารณา ดังนี้

๑. ความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร

- มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบายรายวิชา
- เนื้อหาส่งเสริมการพัฒนาทักษะ
- เนื้อหาส่งเสริมการพัฒนาเจตคติ และค่านิยม
- เนื้อหาส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๒. ความเหมาะสมของเนื้อหา

- เนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชา
- เนื้อหาเหมาะสมกับกาลสมัย
- เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน

- เนื้อหาเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป
- เนื้อหาไม่ขัดกับหลักศีลธรรม ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๓. ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา

- เรียงลำดับเนื้อหาดี ไม่สับสน
- อธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย
- มีตัวอย่างประกอบช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ดี
- มีภาพประกอบช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ดี

๔. การใช้ภาษา

- ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา
- กระชับรัดกุม ไม่เยิ่นเย้อ หรือวกวน
- ใช้ศัพท์ ประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะกับวัยของผู้เรียน

๕. กิจกรรมเสนอแนะ

- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

แนวทางในการพิจารณาหนังสืออื่น ๆ

นอกจากหนังสือเรียนที่ครูจะต้องพิจารณาเลือกใช้ตามแนวทางที่ได้กล่าวไว้แล้ว ยังมีหนังสือประเภทอื่น ๆ ที่ครูจะต้องวิเคราะห์พิจารณานำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน คือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน และหนังสืออุทิศ ซึ่งหนังสือเหล่านี้มีทั้งหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการได้ตรวจพิจารณาและอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้กับหนังสือที่ได้มีผู้จัดทำ จัดพิมพ์เผยแพร่ ครูหรือโรงเรียนอาจพิจารณานำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ ซึ่งจะต้องวิเคราะห์พิจารณาก่อนใช้ โดยมีแนวทางในการพิจารณาดังนี้

๑. เนื้อหาสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา

๒. เนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชา

๓. เนื้อหาเหมาะสมกับกาลสมัย

๔. การเสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นการเรียนรู้

๕. เนื้อหาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

๖. เนื้อหาไม่ลบล้างสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม และความมั่นคงของชาติ

๗. ใช้ภาษาได้ถูกต้อง ชัดเจน

แนวทางในการพิจารณาแหล่งวิทยาการ

การจะกำหนดแหล่งวิทยาการให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าความรู้ทางพระพุทธศาสนา นั้น จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของสถานที่นั้นให้รอบคอบ ซึ่งอาจมีแนวทางในการพิจารณา ดังนี้

๑. แหล่งวิทยาการนั้นเป็นแหล่งที่มีข้อมูลหรือหนังสือหรือเอกสาร หรือบุคคลที่จะให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง สถานที่นั้น ๆ จะต้องไม่มีการสอนสอดแทรกแนวคิดอื่นที่จะมุ่งทำลายพระพุทธศาสนา

๒. แหล่งวิทยาการนั้นอยู่ใกล้โรงเรียน สะดวกในการเดินทางไปศึกษาค้นคว้า

๓. เจ้าของสถานที่ยินดีให้ใช้ ก่อนที่ครูผู้สอนจะกำหนดแหล่งวิทยาการใดให้นักเรียนไปค้นคว้าหาความรู้ทางพระพุทธศาสนา ควรจะต้องติดต่อขออนุญาตและขอความร่วมมือให้เรียบร้อยก่อน

๔. การกำหนดสื่อการเรียนที่จะใช้ เมื่อครูได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของสื่อการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ แล้ว หากเห็นว่าสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการใดเหมาะสมก็รวบรวมไว้สำหรับใช้ประกอบการเรียนการสอน โดยครูจะต้องพิจารณาว่าจะนำสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการนั้น ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนในลักษณะใดในแต่ละขั้นตอน ซึ่งการกำหนดสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการนี้ครูจะต้องเตรียมการพร้อม ๆ กับการวางแผนการสอนโดยครูจะต้องพิจารณาเนื้อหาแต่ละตอนว่าจะใช้กิจกรรมการเรียนการสอนลักษณะใดบ้าง และกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ๆ จะใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการใดมาช่วยประกอบด้วย

สิ่งที่ครูควรคำนึงเกี่ยวกับการกำหนดสื่อการเรียนการสอน ก็คือ ควรใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย ให้โอกาสนักเรียนเลือกข้อมูลจากหนังสือเรียนหลาย ๆ เล่ม ซึ่งทางโรงเรียนจัดไว้ในห้องเรียน ให้ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือเสริมประสบการณ์ที่มีในห้องสมุด มีการใช้สื่อทัศนวัสดุ และอุปกรณ์บางประเภทช่วยในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยครูจะเป็นผู้คอยแนะนำช่วยเหลือให้นักเรียนทราบวิธีการศึกษาค้นคว้าและหาความกระจ่างได้ด้วยตนเอง

การกำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ สิ่งที่คุณควรคำนึงอีกประการหนึ่ง คือ สื่อการเรียนการสอนทั้งของหน่วยงานราชการและเอกชน ส่วนใหญ่มักจัดทำสำหรับนักเรียนทั่วประเทศ หากครูได้พิจารณาเห็นว่าบางประเด็นบางอย่าง ฯลฯ ของสื่อการเรียนการสอนนั้นไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพนักเรียนของตน ครูก็อาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ได้ตามต้องการ เพื่อจะได้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

การกำหนดสื่อการเรียนการสอนจะต้องให้เหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนที่กำหนด ครูจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมว่า การเรียนการสอนช่วงใดควรใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทใด กระบวนการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน ควรจะใช้สื่อการเรียนการสอนที่แตกต่างกันออกไป

การประเมินการใช้สื่อการเรียนการสอน

ในการเรียนการสอนนั้น ครูจะต้องประเมินผลทั้งการเรียนของนักเรียนและการสอนของครู ในการประเมินผลนั้นคุณควรคำนึงถึงสื่อการเรียนการสอนด้วยว่า สื่อการเรียนการสอนที่คุณนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนนั้นมีความเหมาะสมช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์หรือไม่เพียงใด โดยครูจะต้องพยายามสังเกตตลอดระยะเวลาที่จัดการเรียนการสอนแล้ว มีการจดบันทึกผลการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ ไว้ ซึ่งนอกจากจะนำผลนั้นไปใช้ประกอบการปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังจะสามารถนำผลนั้นไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนอีกด้วย ในการประเมินการใช้สื่อการเรียนการสอนมีแนวทางในการประเมิน ดังนี้

(๑) สื่อการเรียนการสอนนั้นสามารถใช้ศึกษาให้ได้ความคิดรวบยอดหรือสาระสำคัญเพียงใด

(๒) สื่อการเรียนการสอนนั้นสะดวกในการจัดหา และสะดวกในการใช้เพียงใด

(๓) สื่อการเรียนการสอนนั้นเอื้อประโยชน์ในการให้ข้อมูลพัฒนาความคิด ค่านิยม และคุณธรรมที่หลักสูตรต้องการเพียงใด

(๔) สื่อการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพในการใช้หรือไม่ จำเป็นต้องใช้สื่ออื่นช่วยมากน้อยเพียงใด

(๕) การใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นเป็นไปอย่างเหมาะสม ตามขั้นตอนหรือไม่

การประเมินสื่อการเรียนการสอนที่ใช้เป็นงานวิชาการที่สำคัญของครู อันจะมีประโยชน์ต่อการปรับปรุงรูปแบบและขั้นตอนการใช้สื่อการเรียนการสอนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากยิ่งขึ้น

การวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๕

การวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการเรียน การสอน ดังนั้นการวัดและประเมินผลจึงควรเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยครูจะต้องสังเกตและตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ เพื่อศึกษาว่าผู้เรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ หากพบว่าผู้เรียนมีข้อบกพร่องหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่พึงประสงค์ก็สมควรซ่อมเสริมปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและพฤติกรรมที่ดีงาม สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

หลักการวัดและประเมินผล

โดยทั่วไปแล้วการวัดและประเมินผล ในวิชาพระพุทธศาสนาจะต้องประเมินให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง ๓ ด้าน คือ **พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย** รวมทั้งเน้นกระบวนการ นั่นก็คือครูจะต้องวัดและประเมินว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุการณ์เรื่องราวตลอดจนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา รวมทั้งนักเรียนจะต้องสามารถประเมินและตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างมีเหตุผลและในทางที่ถูกต้อง นอกจากนี้ครูจะต้องเน้นหนักการประเมินในด้านจิตพิสัยหรือทางด้านความรู้สึกของนักเรียน โดยสังเกตว่านักเรียนได้เห็นคุณค่า เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและหลักธรรมต่าง ๆ จนกระทั่งสามารถวางแนวทางเพื่อนำมาประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย ด้วยความชื่นชมยินดีจนกระทั่งนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง หนึ่งการที่นักเรียนมีการวางแผนเพื่อปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนอย่างมีระบบระเบียบเพื่อพัฒนาตนเอง ให้สามารถประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามนั้นก็คือนักเรียนได้ปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการนั่นเอง ดังนั้นการประเมินผลที่เน้นกระบวนการในวิชาพระพุทธศาสนาก็คือการประเมินว่านักเรียนได้มีการวางแผนการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่การมีพฤติกรรมที่ดีงามตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเอง นอกจากนี้ในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ครูจะต้องดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง รวมทั้งปฏิบัติงานกลุ่มด้วยเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ อันนำไปสู่การพัฒนานิสัยความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมอันก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะด้วย

ดังนั้นครูจึงควรมีการประเมินการปฏิบัติจริงและกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ในขณะที่นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนด้วย

โดยเหตุที่การวัดและประเมินผลในวิชาพระพุทธศาสนา เน้นหนักทางด้านความรู้สึก การเห็นคุณค่าศรัทธาในพระพุทธศาสนา รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธ-

ศาสนามากกว่าการวัดเฉพาะทางด้านความรู้ ความคิด เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการประเมินทางด้านดังกล่าวควรเป็นการประเมินเพื่อดูความก้าวหน้าของนักเรียน และหากพบว่านักเรียนมีพัฒนาการทางด้านนี้น้อยก็ควรดำเนินการแก้ไข ซึ่งการประเมินความก้าวหน้าดังกล่าวนี้ จะเป็นการประเมินที่ต่อเนื่องกันตลอดภาคเรียนมิใช่เป็นการสอบเฉพาะกลางภาคหรือปลายภาคเหมือนกับการสอบวัดด้านความรู้ ความคิด ในเนื้อหาวิชาทั่วไป

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านนั้น ในด้านความรู้ ความคิด ครูอาจจะใช้วิธีการทดสอบความรู้หรือใช้ข้อสอบให้นักเรียนเขียนตอบ หรือมีคำตอบให้นักเรียนเลือกตอบแล้วแต่กรณี ส่วนด้านความรู้สึกรและการปฏิบัตินั้น ครูจำเป็นต้องใช้วิธีการหลาย ๆ วิธี เช่นการสังเกต สัมภาษณ์ ซึ่งควรต้องมีเครื่องมือแบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ รวมทั้งแบบบันทึกให้นักเรียนบันทึกผลการปฏิบัติตนเองเป็นด้วย ซึ่งครูจะต้องพิจารณาเลือกเครื่องมือและวิธีการวัดให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ตามพฤติกรรมแต่ละประเภทด้วย

การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

ก่อนที่จะสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา วิชาหนึ่งวิชาใด จำเป็นต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม และตรงกับจุดประสงค์ของรายวิชานั้น ๆ โดยให้ศึกษาคำอธิบายรายวิชาที่จะสอน ซึ่งในคำอธิบายรายวิชานั้น จะระบุถึงกิจกรรมที่นักเรียนทำ เช่น ให้ศึกษา.... ให้ฝึกปฏิบัติ... เนื้อหาที่นักเรียนต้องเรียนรู้ เช่น พุทธประวัติ ซึ่งจะมีจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน เมื่อสิ้นสุดรายวิชานั้น ๆ เช่น มีความรู้ทั่วไป อยู่ตอนท้ายของคำอธิบายรายวิชา เช่น รายวิชา ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา

เมื่อพิจารณากิจกรรม เนื้อหาและจุดประสงค์ที่อยู่ตอนท้ายแล้ว อาจเขียนเป็นจุดประสงค์ได้ดังตัวอย่าง เช่น

๑. มีความรู้ความเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า พุทธสาวก-พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
๒. เกิดศรัทธาซาบซึ้ง สำนึกในพระคุณและความดีของพระพุทธองค์ ตลอดจนแนวทางการดำเนินชีวิตของพุทธสาวก-สาวิกา และชาวพุทธตัวอย่างเหล่านั้น จนเกิดความต้องการนำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนให้เกิดผลดีแก่ตนเองและสังคม
๓. มีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต่อชีวิตประจำวัน
๔. ตระหนักในความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล
๕. สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๖. สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธ ในศาสนพิธีและในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

จากตัวอย่างจุดประสงค์ข้างต้นอาจแบ่งประเภทจุดประสงค์ได้เป็น ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านพุทธิพิสัย หรือด้านความรู้ความคิด ได้แก่

- ๑.๑ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า พุทธสาวก-สาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง
- ๑.๒ มีความรู้ความเข้าใจสามารถวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนินชีวิต

๒. ด้านจิตพิสัย หรือด้านความรู้สึก ได้แก่

- ๒.๑ เกิดศรัทธา ซาบซึ้งในพระคุณความดีในการปฏิบัติตนของพระพุทธองค์-พุทธสาวก และสาวิกา รวมทั้งชาวพุทธตัวอย่าง จนเกิดความต้องการที่จะนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนให้เกิดผลดีแก่ชีวิต
- ๒.๒ ตระหนักถึงความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนินชีวิต

๓. ด้านทักษะพิสัย หรือด้านการปฏิบัติ ได้แก่

- ๓.๑ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
- ๓.๒ สามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธ ในศาสนพิธีและในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การวิเคราะห์จุดประสงค์ย่อย/จุดประสงค์นำทาง

ในการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลนั้น จำเป็นต้องวิเคราะห์จุดประสงค์ออกมาเป็นจุดประสงค์ย่อยหรือจุดประสงค์นำทาง ให้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อให้เห็นขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนแนวทางที่จะวัดและประเมินผลชัดเจนยิ่งขึ้น และการวิเคราะห์จุดประสงค์ย่อยนั้น จะต้องพยายามวิเคราะห์ให้ได้จุดประสงค์นำทางที่สำคัญและจำเป็นเพื่อให้ครอบคลุมจุดประสงค์ปลายทาง ซึ่งวิธีการวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ให้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้นมีหลายวิธี เช่น การวิเคราะห์วิธีการ การวิเคราะห์ขั้นตอนของงาน หรือการวิเคราะห์ตามขั้นตอนของกระบวนการที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

ตัวอย่างการวิเคราะห์จุดประสงค์ย่อย (ใช้วิธีการวิเคราะห์ตามขั้นตอนของกระบวนการ)

(ก) จุดประสงค์ปลายทางด้านความรู้ ความคิด

จุดประสงค์: มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ความจำเป็นของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการดำเนินชีวิต

อาจวิเคราะห์เป็นจุดประสงค์ย่อย/จุดประสงค์นำทาง เช่น

- อธิบายความสำคัญของหลักธรรมที่มีต่อการดำเนินชีวิต
- อธิบายความหมายพร้อมทั้งยกตัวอย่างเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับหลักธรรมได้
- จำแนกพฤติกรรมที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมได้
- ระบุผลที่เกิดจากการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมได้
- เมื่อยกตัวอย่างเหตุการณ์กรณีตัวอย่างที่เป็นปัญหาในสังคม นักเรียนสามารถเสนอหลักธรรมที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาได้

(ข) จุดประสงค์ด้านความรู้สึก

จุดประสงค์: ตระหนักถึงความสำคัญของหลักธรรม ที่มีต่อการดำเนินชีวิต

อาจวิเคราะห์เป็นจุดประสงค์ย่อย/จุดประสงค์นำทาง เช่น

- ระบุสภาพปัญหาสังคมที่เกิดจากการที่มนุษย์ขาดคุณธรรม
- อภิปรายแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับสภาพสังคมที่พบเห็นที่เกิดจากการขาดคุณธรรม
- สรุปถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตเพื่อแก้ปัญหาสังคม

(ค) จุดประสงค์ด้านทักษะนิสัย หรือด้านการปฏิบัติ

จุดประสงค์: สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

อาจวิเคราะห์เป็นจุดประสงค์ย่อย/จุดประสงค์นำทาง เช่น

- ตั้งความคาดหวังสำหรับตนเองในการที่จะเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมที่กำหนด
- รวบรวมแนวทางปฏิบัติและเลือกแนวทางเพื่อประพฤติปฏิบัติ
- เลือกแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม วางแผนกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ
- ร่วมมือปฏิบัติตามขั้นตอนและแนวทางที่กำหนด
- ประเมินการปฏิบัติการณ์เป็นระยะ ๆ และปรับปรุงแก้ไข
- สรุปผลที่ได้ปฏิบัติด้วยความชื่นชม

การวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

ในการวัดและประเมินผล ครูจะต้องเลือกวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด ซึ่งบางจุดประสงค์อาจต้องใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีจึงจะสามารถทราบ

๓. มีความเมตตากรุณา

๔. มีขันติ ไสร้จจะ

จุดประสงค์ย่อย : ระบุผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมได้

ตัวอย่างข้อสอบ : “นายโด้ง เป็นคนขีบริบถบรรทุกสินค้าจากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่ง ต่อมามีคนมาว่าจ้างให้เขาขนอาวุธสงครามไปส่งในจังหวัดนั้นด้วย และให้ค่าจ้างอย่างงาม นายโด้ง เห็นว่าตนเองมีความจำเป็นต้องใช้เงินค่าเรียนของลูก จึงยอมรับเงินค่าจ้างนั้น” ให้นักเรียนเขียน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำของนายโด้ง และผลที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกระทำครั้งนี้ มาโดยสังเขป

การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านความรู้สึก

ในการวัดและประเมินจุดประสงค์ในด้านนี้เป็นการวัดความรู้สึก ซึ่งอยู่ภายในใจของบุคคล นับว่าเป็นการยากที่จะทราบผลที่แท้จริงได้ โดยทั่วไปมักจะใช้วิธีการวัด ๒ วิธี คือ

๑. วิธีการวัดโดยตรง เป็นการวัดโดยครูผู้สอนเป็นผู้สังเกตนักเรียนเองโดยตรง ซึ่งอาจจะใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ในขณะเรียนและนอกห้องเรียนและสัมภาษณ์ พูดคุยกับ ผู้เรียนอย่างใกล้ชิดเพื่อศึกษาว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือไม่ และพฤติกรรมนั้นได้ แสดงออกอย่างสม่ำเสมอเป็นไปอย่างเต็มใจ จริงใจมิได้เสแสร้ง เมื่อครูสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของนักเรียนแล้วอาจจะประเมินโดยวิธีการจัดอันดับคุณภาพ ตามระดับความรู้สึกในการ กระทำต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

จุดประสงค์ : การมีนิสัยรักการทำงาน อาจพิจารณาจัดอันดับคุณภาพ ดังนี้

ระดับที่ ๑ เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงการรับรู้เรื่องราว ยอมรับเงื่อนไขในการ ปฏิบัติ ติดตามรับฟังเรื่องราวเหตุที่เกี่ยวข้อง หรือยอมรับปฏิบัติงานตามสั่ง

ระดับที่ ๒ เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงการยอมรับ ตอบสนอง ชมเชยกิจกรรมหรือ งาน หรือชื่นชมบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรืออาสาเข้าร่วมในกิจกรรม แสดง อาการมินดีที่ได้ร่วมกิจกรรมหรือในงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ

ระดับที่ ๓ เมื่อนักเรียนแสดงความชื่นชม ช่วยเหลือสนับสนุนการทำงาน กิจกรรมต่าง ๆ ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ

ระดับที่ ๔ ชื่นชมผลงาน พยายามทำงานให้สมบูรณ์ พัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

ระดับที่ ๕ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนางาน มีความภูมิใจในผลงาน ชื่นชมยินดี ถ้าหาก ได้รับมอบหมายงานอื่นๆ อีก เต็มใจและมีความสุขที่จะทำงานโดยสม่ำเสมอ

(คุณลักษณะอื่น ๆ ก็อาจจะพิจารณาจัดอันดับคุณภาพ โดยใช้แนวทางข้างต้นนี้)

ได้ว่านักเรียนมีความรู้ ความสามารถหรือได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปในแนวทางที่พึงประสงค์หรือไม่ นอกจากนี้ครูจำเป็นต้องวัดกระบวนการและกิจกรรมในระหว่างการเรียนรู้การสอน เช่น การทำงานกลุ่ม การอภิปราย การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน

วิธีการที่ใช้ในการวัดและประเมินผลมีหลายวิธีได้แก่ การทดสอบ การสังเกต สัมภาษณ์ และการให้นักเรียนได้ตรวจสอบการประเมินตนเอง สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินนั้นมีหลายแบบหลายชนิด เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจรายการ การจัดอันดับ คุณภาพ แบบสถานการณ์ แบบบทบาทสมมติ เป็นต้น

สำหรับวิชาพระพุทธศาสนานั้น ครูจะต้องพิจารณาเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ครอบคลุมพฤติกรรมด้านความรู้ ด้านความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติ รวมทั้งการวัดกระบวนการต่าง ๆ ด้วย

การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านความรู้ความคิด

ในการวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้ และความคิดนั้นครูผู้สอนอาจใช้วิธีการทดสอบเพื่อดูว่านักเรียนเกิดพฤติกรรมที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งวิธีการทดสอบหรือตรวจสอบนี้อาจจะทำได้หลายวิธี เช่น ในระหว่างการเรียนรู้การสอน อาจใช้วิธีการถาม-ตอบ การอภิปรายแสดงความคิดเห็นตรวจแบบฝึกหัด การเขียนรายงาน เป็นต้น ซึ่งถ้าหากครูตรวจสอบดูและพบว่านักเรียนยังไม่เข้าใจหรือไม่ เกิดพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ ก็ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข โดยการสอนซ่อมเสริมหรือให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว

การทดสอบกลางภาค หรือปลายภาคครูอาจใช้แบบทดสอบซึ่งมีหลายแบบ เช่น แบบเขียนตอบ ซึ่งอาจจะให้นักเรียนเติมข้อความสั้น ๆ หรือเขียนตอบแบบบรรยายความ และอาจใช้ข้อสอบแบบปรนัยที่จำกัดคำตอบให้นักเรียนเลือกตอบ ตัวอย่างเช่น

จุดประสงค์ย่อย : อธิบายความหมายพร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้

ตัวอย่างข้อสอบ : เด็กหญิงแดงเก็บกระป๋องต่าง ๆ ของเด็กชายดำเพื่อนซึ่งไม่ชอบกับตนเองอยู่ เวลานั้นเด็กชายดำกลับบ้านแล้ว ในวันนั้นเด็กหญิงแดงมีความจำเป็นต้องซื้อของอย่างหนึ่ง ปรากฏว่าเงินตนเองก็ไม่พอ แต่ไม่กล้าหยิบเงินของดำมาใช้ แล้วเอาเงินมาคืนให้ดำในวันรุ่งขึ้น แสดงว่าเด็กหญิงแดงยึดถือคุณธรรมข้อใดสำคัญที่สุด

๑. มีความซื่อสัตย์ สุจริต
๒. มีความอดทน อดกลั้น

เมื่อครูสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแล้ว พบว่านักเรียนบางคนยังอยู่ในระดับที่ ๑ แสดงว่ายังมีระดับทางด้านความรู้สึกในทางต่ำ ซึ่งครูจะต้องพยายามพัฒนากระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาลักษณะนิสัยของตนเองให้มีความรู้สึกในระดับที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ จนได้ปฏิบัติเป็นกิจนิสัยด้วยความชื่นชมยินดี

๒. วิธีการวัดโดยทางอ้อม เป็นการวัดโดยให้ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อและสิ่งที่ตนเองชอบประพฤติปฏิบัติ โดยให้นักเรียนเขียนอธิบายความรู้สึกของนักเรียนต่อเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือแสดงความรู้สึกต่อข้อความต่าง ๆ ซึ่งเครื่องมือวัดที่ใช้สำหรับให้ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึกหรือความคิดเห็นมีหลายแบบ เช่น แบบวัดเชิง สถานการณ์ และมาตรวัดแบบลิเคิร์ท เป็นต้น

แบบวัดเชิงสถานการณ์ เป็นแบบสอบวัดที่กำหนดเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมุติ ให้นักเรียนอ่านแล้วแสดงความรู้สึกคือข้อความ เรื่องราวสถานการณ์ดังกล่าว ตัวอย่างเช่น

นักเรียนคิดว่าแฉ่งจะพูดกับแฉ่มว่าอย่างไร

คำตอบ.....

หมายเหตุ ในการตรวจคำตอบของนักเรียนนั้น อาจนำมาจัดกลุ่มตามระดับคุณภาพ ความคิดเห็น ความรู้สึกที่มีต่อกิจกรรมทางศาสนา เป็น ๕ หรือ ๓ ระดับ เช่น ระดับต่ำมาก ต่ำ ปานกลาง สูง และสูงมาก หรือต่ำ ปานกลาง สูง เป็นต้น

มาตรวัดแบบลิเคิร์ท เป็นแบบวัดที่มีข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ คุณธรรม ค่านิยม ที่ต้องการวัด ซึ่งข้อความเหล่านี้จะมีทั้งข้อความทั้งทางบวกและทางลบ แล้วให้นักเรียนแสดงความ คิดเห็นหรือความรู้สึกต่อข้อความเหล่านั้น ตัวอย่างเช่น

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาต่อไปนี้ ไม่มีข้อความใดถูกหรือผิด โปรดตอบ ตามความเป็นจริง โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องทางขวามือ ให้ครบทุกข้อ

ข้อ	ข้อความ	เห็นด้วย อย่างมาก	เห็นด้วย ค่อนข้าง มาก	เห็นด้วย ปานกลาง	เห็นด้วย ค่อนข้าง น้อย	เห็นด้วย น้อยมาก
๑.	เข้าร่วมกิจกรรมศาสนาแล้วจะรู้สึก สบายใจ					
๒.	กิจกรรมพระพุทธศาสนายุ่งยาก ทำ ให้เสียเวลามาก					
๓.	การได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่าง ลึกซึ้ง ย่อมเกิดผลดี					
๔.	การไปวัดฟังเทศน์ เหมาะสำหรับคน สูงอายุ					
๕.	พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับคนไทย ตั้งแต่เกิดจนตาย					
๖.	ไม่จำเป็นต้องหยุดในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา					
๗.	เวลาไปนั่งสมาธิน่าเบื่อ					
๘.	การได้สนทนาธรรมกับพระที่เทศน์ เก่ง ๆ นั้น รู้สึกไม่เบื่อเลย					
๙.	คนที่เข้าวัดตั้งแต่วัยหนุ่มสาว มักเป็น คนมีปัญหาคอรัว					
๑๐.	ทุกคนควรเข้าร่วมกิจกรรมในวัน สำคัญทางพระพุทธศาสนา					
	รวม					

๑. ข้อความทางบวก ข้อ ๑, ๓, ๕, ๘, ๑๐

๕ = มากที่สุด

๔ = มาก

๓ = ปานกลาง

๒ = น้อย

๑ = น้อยมาก

๒. ข้อความทางลบ ข้อ ๒, ๔, ๖, ๗, ๙

๑ = มากที่สุด

๒ = มาก

๓ = ปานกลาง

๔ = น้อย

๕ = น้อยมาก

เอาคะแนนทั้ง ๑๐ ข้อ รวมกันแล้วแบ่งช่วงคะแนนออกเป็นระดับคุณภาพ

๔๐ - ๕๐ แสดงว่า มีเจตคติในระดับสูงมาก

๓๐ - ๓๙ แสดงว่า มีเจตคติในระดับสูง

๒๐ - ๒๙ แสดงว่า มีเจตคติในระดับปานกลาง

๑๐ - ๑๙ แสดงว่า มีเจตคติในระดับน้อย

๐ - ๙ แสดงว่า มีเจตคติในระดับน้อยมาก

เมื่อนักเรียนตอบแบบสำรวจความคิดเห็นดังกล่าวอย่างซื่อสัตย์ แล้วครูตรวจให้คะแนนตามเฉลยแต่ละข้อ หลังจากนั้นให้นำคะแนนมาจัดเป็นกลุ่มตามช่วงคะแนน เพื่อจัดระดับคุณภาพตามความรู้สึก

การวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านการปฏิบัติ

ในการวัดและประเมินผลจุดประสงค์ด้านการปฏิบัตินั้น ควรใช้วิธีการสังเกตการปฏิบัติต่างๆ ของนักเรียน ซึ่งเป็นวิธีการวัดโดยตรง แต่ถ้าหากไม่สามารถสังเกตการปฏิบัติได้โดยตรง อาจใช้วิธีการวัดทางอ้อม สัมภาษณ์ถึงการปฏิบัติของนักเรียนหรือให้นักเรียนเขียนเล่าวิธีการหรือขั้นตอนการปฏิบัติ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ปัญหาที่นักเรียนได้ดำเนินการในขณะที่ปฏิบัติงาน หรือกิจกรรมต่างๆ หากเป็นการปฏิบัติงานกลุ่ม อาจให้นักเรียนเล่าถึงบรรยากาศในการปฏิบัติงาน การเสนอความคิดเห็นรวมทั้งปัญหาอุปสรรค ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติงานด้วย จุดประสงค์ในด้านการปฏิบัตินี้มีหลายลักษณะ เช่น นักเรียนสามารถปฏิบัติตามมรรยาทชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง สามารถปฏิบัติตนกับพระสงฆ์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมได้ ตลอดจนสามารถนำหลักธรรมไปใช้เพื่อพัฒนาตนและสังคม เป็นต้น ดังนั้น

การวัดและประเมินผลในด้านการปฏิบัติ จึงต้องเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น การแสดงความเคารพตามมรรยาทชาวพุทธ ครูอาจทำเครื่องมือประกอบการประเมินการปฏิบัติดังตัวอย่าง

วิธีดำเนินการสอบ

๑. สอบเป็นรายบุคคล โดยกำหนดให้นักเรียนแสดงความเคารพผู้ที่สมมุติเป็นผู้อาวุโส และอีกคนหนึ่งคือนักเรียนที่อยู่ในวัยเดียวกัน

๒. ผู้ดำเนินการสอบแสดงให้ผู้เข้าสอบทราบว่า คนใดเป็นผู้อาวุโสและผู้ใดมีฐานะเสมอตน แล้วจึงให้นักเรียนแสดงความเคารพ

๓. ผู้ดำเนินการสอบกรอกแบบสำรวจรายการประกอบการจัดอันดับคุณภาพ

เลขที่	ข้อ	การยืนและไหว้ผู้อาวุโส	การประนมมือ ถวายมือไหว้ผู้อาวุโส	ท่ามกลางความเคารพผู้อาวุโส	การยืนและไหว้ผู้เสมอตน	การประนมมือและไหว้ผู้เสมอตน	ท่ามกลางแสดงความเคารพผู้เสมอตน	ผลการประเมิน
๑.								
๒.								
๓.								
๔.								

หมายเหตุ การประเมินแต่ละข้อ ให้คะแนนตามระดับคุณภาพ ดังนี้

ถ้าการปฏิบัติยังไม่ถูกต้อง ต้องปรับปรุงแก้ไข ให้ ๐

ถ้าการปฏิบัตินั้นพอใช้ ให้ ๑

ถ้าการปฏิบัตินั้นเรียบร้อยสวยงามเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ให้ ๒

เกณฑ์การประเมิน ถ้าได้ ๑ ถือว่าผ่าน และคะแนนรวมตั้งแต่ ๑ ขึ้นไปถือว่าผ่าน

การประเมินการปฏิบัติงานกลุ่ม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนานั้น บางกิจกรรมเน้นกระบวนการกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เช่น ในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดนิทรรศการเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ พุทธสาวก สาวิกา เป็นต้น ในการปฏิบัติงานกลุ่มนั้นนักเรียนจะต้องเลือกประธานกลุ่มมีเลขานุการกลุ่ม ซึ่งเป็นการฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม

ตามแนวทางประชาธิปไตย ฝึกการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มรวมทั้งพัฒนานิสัยความรับผิดชอบ
 คณะทำงานจะต้องร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการวางแผนการดำเนินงานกำหนดขั้นตอนการ
 ดำเนินงาน และมอบหมายงานให้แต่ละคนไปปฏิบัติ ร่วมกันปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหา
 ประเมินผลการปฏิบัติงานและร่วมกันนำเสนอผลงานด้วยความภาคภูมิใจ

ในการประเมินการปฏิบัติงานกลุ่มนั้น ครูผู้สอนอาจใช้วิธีสังเกตการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ
 และสัมภาษณ์ผู้ร่วมปฏิบัติงาน ดังตัวอย่างแบบสังเกตการปฏิบัติงานกลุ่ม

แบบสังเกตการปฏิบัติงานกลุ่ม

พฤติกรรม	การแสดงความ คิดเห็นอย่างมี เหตุผล			บรรยากาศในการ ทำงาน ร่วมคิด- ร่วมทำ			การดำเนินงาน ของการปฏิบัติ- งานชัดเจน			แต่ละขั้นตอน แสดงวิธีทำเป็น งานชัดเจน			ระบุรับผิดชอบ ในการปฏิบัติ			กำหนดวิธีประ- เมินงาน ได้อย่าง เหมาะสม		
	๓	๒	๑	๓	๒	๑	๓	๒	๑	๓	๒	๑	๓	๒	๑	๓	๒	๑
กลุ่ม																		
กลุ่มที่ ๑																		
รายชื่อสมาชิก																		
๑.																		
๒.																		
อื่นๆ																		

หมายเหตุ การประเมินให้ประเมินเป็นกลุ่ม โดยมีเกณฑ์การให้ระดับคะแนน ดังนี้
 ระดับ ๓ คุณภาพของงานหรือพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจมาก
 ระดับ ๒ คุณภาพของงานหรือพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจปานกลาง
 ระดับ ๑ คุณภาพของงานหรือพฤติกรรมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

แบบบันทึกการปฏิบัติงานของนักเรียนโดยนักเรียนเป็นผู้บันทึกเอง ดังตัวอย่าง
ตัวอย่างแบบบันทึกการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมจริยธรรม (ความซื่อสัตย์)

ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	ประจำเดือน										ผลที่ได้รับ	ความเห็นของครู	ความเห็นของผู้ปกครอง
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐			
๑. ทำแบบฝึกหัดด้วยตนเองและส่งตามเวลาที่กำหนด	✓	✓	✓	๑	×	✓	△	๑	๑				
๒. ปฏิบัติงานตามเวลาทบทวนบทเรียน										△			

คำแนะนำ ๑. ให้นักเรียนเขียนพฤติกรรมที่จะปรับปรุงในช่อง "พฤติกรรมที่ปฏิบัติ"

๒. การบันทึก การเครื่องหมาย ✓ หมายถึงปฏิบัติตามแผน ก X หมายถึงไม่ปฏิบัติตามแผน ก ๑ หมายถึงไม่มีกิจกรรมที่จะปฏิบัติในวันนั้น ก ๒ หมายถึงมีเหตุผลด้วยไม่สามารถปฏิบัติตาม

๓. นักเรียนบันทึกผลที่เกิดขึ้นทุกเดือนในช่อง "ผลที่ได้รับ"

๔. ครูบันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะ เมื่อนักเรียนส่งแบบบันทึกให้แก่ครูในแต่ละเดือน

๕. ผู้ปกครองบันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะเมื่อนักเรียนส่งแบบบันทึกให้แก่ผู้ปกครองในแต่ละเดือน

จากการประเมินตนเองของนักเรียนดังกล่าวนี้ เมื่อครูผู้สอนพบว่านักเรียนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ครูก็จะร่วมปรึกษาหารือเพื่อหาสาเหตุ ปัญหา และอุปสรรคนั้น เพื่อเสนอแนะให้นักเรียนได้ปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้ บรรยาภาศของการประเมินตนเองควรเป็นไปด้วยความสมัครใจ และมีความตั้งใจจริงของนักเรียนเอง การพัฒนาตนเองจึงจะประสบความสำเร็จ

ในการประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติทางวัฒนธรรมจริยธรรมนี้ ครูจะต้องพิจารณาจากเครื่องมือทั้ง ๒ แบบคือ ทั้งแบบที่ครูประเมิน และแบบที่นักเรียนประเมิน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ครูผู้สอนควรสังเกตความรู้สึก รวมทั้งเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการประพฤติปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ ว่านักเรียนมีความเต็มใจ พอใจ มีความสุข นิยม ยินดีที่จะทำ รวมทั้งเหตุผลของการกระทำเรื่องดังกล่าวนี้ เพื่อหวังผลรางวัล หรือเพื่อส่วนรวม เพื่ออุทิศดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ถ้าหากพบว่านักเรียนปฏิบัติโดยมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำเพื่อหวังรางวัลเท่านั้น ครูผู้สอนก็ควรปรับแก้ไขให้นักเรียนมีพัฒนาการเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้น

สำหรับการประเมินโดยภาพรวมเกี่ยวกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการยึดถือปฏิบัตินั้น ครูผู้สอนอาจประเมินนักเรียนโดยแบ่งตามระดับคุณภาพ ได้แก่กลุ่ม เช่น กลุ่มดีเลิศ กลุ่มปานกลาง กลุ่มต่ำ กลุ่มต่ำมาก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพจริยธรรมที่ดียิ่งในระดับที่สูงขึ้น

โดยสรุปแล้วหลักการในการวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. วัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้น ซึ่งจะต้องครอบคลุมพฤติกรรม ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ความคิด ด้านการปฏิบัติ ด้านความรู้สึกและเจตคติ
๒. ใช้วิธีการวัดและประเมินผลหลาย ๆ วิธี และใช้เครื่องมือวัดหลาย ๆ แบบและให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่มาวัดและประเมิน
๓. สามารถวัดและประเมินผลได้ทั้งในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและเมื่อพบว่านักเรียนมีข้อบกพร่อง ก็ให้ดำเนินการแก้ไข
๔. การวัดและประเมินพฤติกรรมด้านคุณธรรมอาจประเมินได้จากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน และในกิจกรรมต่าง ๆ
๕. เป็นการวัดประเมินผลด้านความรู้สึก และการประพฤติปฏิบัติจริงมากกว่าการวัดด้านความรู้ ความคิด ด้วยการตอบข้อสอบ

ภาคผนวก

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก ๑๑๕๓/๒๕๓๔

เรื่อง ปรับปรุงคำอธิบายในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นสมควรพัฒนาการเรียนการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๖๑๑/๒๕๓๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๓๓ จึงให้ปรับปรุงคำอธิบายเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

- ๑.๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ เพิ่ม หน่วยย่อยที่ ๓ พระพุทธศาสนา ใน หน่วยที่ ๔ ชาติไทย
- ๑.๒ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๔ เพิ่ม หน่วยย่อยที่ ๕ พระพุทธศาสนา ใน หน่วยที่ ๔ ชาติไทย
- ๑.๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ เพิ่ม หน่วยย่อยที่ ๖ พระพุทธศาสนา ใน หน่วยที่ ๔ ชาติไทย

๒. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

- ๒.๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ เพิ่ม หน่วยที่ ๗-๑๐ ดังนี้
หน่วยที่ ๗ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
หน่วยที่ ๘ ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและพุทธศาสนสุภาษิต

หน่วยที่ ๕ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

หน่วยที่ ๑๐ ศาสนพิธี

- ๒.๒ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๔ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ให้ใช้คำอธิบายเรื่อง
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและพุทธศาสน-
สุภาษิต การบริหารจัดการและเจริญปัญญา และศาสนพิธี แทนคำอธิบายจริยศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๖

รายละเอียดคำอธิบายตามข้อ ๑ และ ๒ ปรากฏในเอกสารแนบท้ายคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายสมชัย วุฑฒิปรีชา)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก๑๑๕๔/๒๕๓๔

เรื่อง เปลี่ยนแปลงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนต้องเรียนวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ ๑ รายวิชา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๓๒/๒๕๓๔
ลงวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ นั้น

บัดนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตร
มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ฉะนั้น
อาศัยอำนาจตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๖๑๒/๒๕๓๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๓๓
จึงให้ยกเลิกคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๓๒/๒๕๓๔
และให้ใช้คำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา แทนด้วยคำสั่งนี้แทน

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายสมชัย วุฑฒิปวีธา)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก ๑๑๕๕/๒๕๓๔

เรื่อง เปลี่ยนแปลงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา ในหลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนต้องเรียนวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ ๑ รายวิชา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๓๓/๒๕๓๔
ลงวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ นั้น

บัดนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตร
มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ฉะนั้น
อาศัยอำนาจตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๒๑๓/๒๕๓๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๓๓
จึงให้ยกเลิกคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๓๓/๒๕๓๔
และให้ใช้คำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนา แนบท้ายคำสั่งนี้แทน

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายสมชัย จูฑติปริษา)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

**คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ
ที่ วก ๑๐๕๘/๒๕๓๔
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา**

อนุสนธิ คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๔/๒๕๓๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ลงวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๔ นั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการให้รางวัลหรือค่าตอบแทนผู้จัดทำหลักสูตร หนังสือ หรือคู่มือ ที่ใช้ในการเรียนการสอน พ.ศ. ๒๕๒๗ และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการตรวจและการพิจารณาหนังสือหรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน พุทธศักราช ๒๕๒๔ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระธรรมราชานุวัตร	(กมล โกวิท)
๒. พระเทพเวที	(ประยุทธ์ ปยุตโต)
๓. พระราชธรรมนิเทศ	(ระบอบ จิตญาโน)
๔. พระเมธีธรรมาภรณ์	(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
๕. อธิบดีกรมวิชาการ	
๖. รองอธิบดีกรมวิชาการ	(นายโกวิท ประวาลพคุณซ์)
๗. นางสุนน อมรวิวัฒน์	
๘. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหลักสูตร	

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา

๑. นางอำไพ สุจริตกุล	ประธานกรรมการ
๒. นางศรีจันทร์ เทพรักษ์	กรรมการ
๓. นางวัลภา สิงห์ธรรมสาร	กรรมการ
๔. นางสุดารัตน์ แก้วคุณ	กรรมการ
๕. นางสาวภิรมย์ ศรีเพชร	กรรมการ
๖. นางรัตนา ฤชาฤทธิ์	กรรมการ
๗. นางสาวจันทนา ตั้งสุวรรณพานิช	กรรมการและเลขานุการ
๘. นายดวงชัย ผลชีวิน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๙. นางจุฑามาศ สรวินุต	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๐. นางสาวภา นาคทอง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

๑. นายจำรัส ดวงธิดา	ประธานกรรมการ
๒. นายณรงค์ ตามรักษา	กรรมการ
๓. นายสุเมธา ผลาเหิม	กรรมการ
๔. นายพิฑูรย์ มลิวัลย์	กรรมการ
๕. นางพาณี แสงวงกิจ	กรรมการ
๖. นางบุญสม น้ำเจริญ	กรรมการ
๗. นางประไพพรรณ โกศัยสุนทร	กรรมการและเลขานุการ
๘. นางสาวชลฤดี สุจิตตานนท์รัตน์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑. นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก	ประธานกรรมการ
๒. นางอมรา รอดดารา	กรรมการ
๓. นางวณิ วัชราก	กรรมการ
๔. นายสมประสงค์ น่วมบุญลือ	กรรมการ
๕. นายเดือน คำดี	กรรมการ
๖. นางสาวอาภา จันทรสกุล	กรรมการ
๗. นายสุระ ตามาพงษ์	กรรมการ

๘. นางจิตรา ทองเกิด

กรรมการและเลขานุการ

๙. นางศุภมาภรณ์ สุขพัคฆ์

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีอำนาจเชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมพิจารณาและหรือจัดทำคู่มือดังกล่าว
ได้ตามที่เห็นสมควร

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายสนั่น อินทรประเสริฐ)

ผู้ตรวจราชการกระทรวง รักษาราชการแทน
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วก ๑๘/๒๕๓๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา เพิ่มเติม

ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๑๐๙๘/๒๕๓๕ ตั้ง ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา นั้น เพื่อให้คณะกรรมการสามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาในแต่ละระดับ เพิ่มเติม ดังรายนามต่อไปนี้

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา

๑. นางบุญชู ชลัษเฐียร

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

๑. นางปฏิพัทธ์ สุวรรณพร

คณะกรรมการจัดทำคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

๑. นางจิตริยา ไชยศรีพรหม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ตั้ง ณ วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕

(นายอรุณ ปรีดีคึก)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คณะบรรณาธิการขั้นต้น

๑. นายจำรัส ดวงธิดา
๒. นายณรงค์ ตามรักษา
๓. นายสุเมธา ผลาเต็ม
๔. นางพานี แสงวงกิจ
๕. นางปฏิพัทธ์ สุวรรณศรี
๖. นางบุญสม น้ำเจริญ
๗. นางประไพพรรณ โกศัยสุนทร
๘. นางสาวชลฤดี สุจิตตานนท์วัฒน์

คณะผู้ตรวจขั้นสุดท้าย

๑. นายจำรัส ดวงธิดา
๒. นางอำไพ สุจริตกุล
๓. นางสุนน อมรวีวัฒน์
๔. นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก

บรรณาธิการขั้นสุดท้าย

นางประไพพรรณ โกศัยสุนทร

ผู้จัดทำรูปเล่มและพิสูจน์อักษร

นางประไพพรรณ โกศัยสุนทร
นางสาวชลฤดี สุจิตตานนท์วัฒน์

ผู้ออกแบบปก นายวิชัย เพ็ชรตะกู

ศึกษาจังหวัดพิจิตร

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว นายสุชนม์ วัชรชัยศิลป์ ผู้พิมพ์และผู้อนุญาต พ.ศ. ๒๕๖๑

ISBN 974-01-1018-5 ***

9 789740 110187

ศึกษากับการปฏิบัติ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

นางสุคนธ์ วิมลศิลป์ รัฐพิมพ์และโรงพิมพ์

๔๖๐๐๐๗๗

